

Ajuts a la investigació 2016

L'article 9 de la carta europea de les llengües regionals o minoritàries i la reforma pendent del règim d'aptitud lingüística del personal ju- dicial a Espanya

Autora

Anna M. Pla Boix

2017

El Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada ha editat aquesta recerca respectant el text original dels autors, que en són responsables de la correcció lingüística.

Les idees i opinions expressades en la recerca són de responsabilitat exclusiva dels autors, i no s'identifiquen necessàriament amb les del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.

Avís legal

Els continguts d'aquesta obra estan subjectes a una llicència de Reconeixement _no Comercial_Sense Obra derivada 4.0. Internacional (CC BY-NC-ND 4.0) de Creative Commons. Se'n permet la reproducció, la distribució i la comunicació pública sempre que se'n citi el titular dels drets (Generalitat de Catalunya, Centre d'Estudis Jurídics i formació Especialitzada) i no se'n faci un ús comercial. Aquesta obra no es pot transformar per generar obres derivades. La llicència completa es pot consultar a: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>

© **Generalitat de Catalunya**
Centre d'Estudis Jurídics
i Formació Especialitzada

Resum:

La Recomanació CM/RecChL(2016)¹ sobre l'aplicació de la Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries a Espanya, adoptada pel Comitè de Ministres del Consell d'Europa el 20 de gener de 2016, ha comminat a les autoritats espanyoles a prendre en consideració les observacions del Comitè d'experts i adoptar prioritàriament dues mesures projectades a la justícia: a) Primerament, modificar el marc jurídic intern a fi de garantir expressament que les autoritats judicials penals, civils i administratives de les Comunitats autònomes amb règims de cooficialitat lingüística podran tramitar els procediments en les llengües cooficials a petició d'una de les parts; b) segonament, adoptar mesures jurídiques i pràctiques per garantir que una proporció adequada de personal judicial que presta serveis a Comunitats autònomes on s'apliquen les previsions de l'article 9 de la Carta tingui un coneixement suficient de les llengües cooficials per acomplir les seves tasques professionals. En anteriors cicles de control de l'aplicació de la Carta ja s'identificava l'article 231 de la LOPJ com un dels principals esculls per garantir la implementació efectiva de les previsions de l'article 9 de la Carta projectades a la justícia. El Comitè d'experts emplaça a les autoritats espanyoles a adoptar les mesures escaients per tal de donar compliment efectiu als compromisos garantits a l'article 9.1 de la Carta. L'objectiu d'aquest projecte de recerca se centra en analitzar críticament aquesta qüestió.

Resumen

La Recomendación CM/RecChL (2016) 1 sobre aplicación de la Carta Europea de las lenguas regionales o minoritarias en España (adoptada por el Comité de Ministros el 20 de enero de 2016) apremia a las autoridades españolas a tomar en consideración las observaciones y recomendaciones del Comité de Expertos y, prioritariamente: a) reformar el régimen jurídico para garantizar explícitamente que las autoridades judiciales penales, civiles y administrativas de las Comunidades autónomas con regímenes de cooficialidad lingüística po-

drán tramitar los procedimientos judiciales en las lenguas cooficiales a petición de una parte; b) en segundo lugar, adoptar medidas jurídicas y prácticas para garantizar que una proporción adecuada de personal judicial que presta servicios en Comunidades autónomas donde se aplican las previsiones del artículo 9 de la Carta tenga un conocimiento suficiente de las lenguas cooficiales para acometer sus funciones profesionales. En anteriores ciclos de supervisión de la aplicación de la Carta ya se identificaba el artículo 231 de la LOPJ como uno de los mayores obstáculos para garantizar la implementación efectiva de las previsiones del artículo 9 de la Carta, proyectadas a la justicia. El Comité de Expertos apremia a las autoridades españolas para que adopten las medidas apropiadas que garanticen el efectivo cumplimiento de los compromisos reglados en el artículo 9.1 de la Carta. El objetivo de este proyecto de investigación se centra en analizar críticamente esta cuestión.

Abstract

The Recommendation CM/RecChL(2016)1 on the application of the European Charter for Regional or Minority Languages by Spain (adopted by the Committee of Ministers on 20 January 2016) recommends that the Spanish authorities take account of all the observations and recommendations of the Committee of Experts and, as a matter of priority: a) amend the legal framework with a view to making it clear that the criminal, civil and administrative judicial authorities in the Autonomous Communities can conduct the proceedings in co-official languages at the request of one party; b) continue to implement legal and step up practical measures aimed at ensuring that an adequate proportion of the judicial staff posted in the Autonomous Communities concerned by the application of Article 9 of the Charter has a working knowledge of the relevant languages. In the previous monitoring rounds, the Committee of Experts identified Article 231 of the Organic Law of Judicial Power as one of the most prominent obstacles to the full implementation of Article 9 of the Charter in Spain. The Committee of Experts strongly urges the Spanish authorities to take the necessary measures to ensure, as appropriate, the undertakings under article 9, paragraph 1. The purpose of this report is to analyze this subject.

Descriptors de la recerca:

Administració de Justícia, Drets lingüístics, Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries, Estatut d'Autonomia de Catalunya, Llei orgànica del poder judicial, Espanya, Consell d'Europa, Bèlgica.

Índex

Glossari de sigles.....	10
PRÒLEG	11
1. LLENGUA DE LA JUSTÍCIA: CRÒNICA D'UNA REIVINDICACIÓ HISTÒRICA DESATESA	17
1.1 Antecedents	17
1.2 Del Decret de Nova Planta al Memoria de Greuges: im- posició normativa de la llengua castellana.....	20
1.3 Catalanisme polític i primeres propostes de canvi normatiu.....	24
1.4 Fites de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya de 1932: consolidació d'un canvi de model lingüístic en l'àmbit ju- dicial.....	30
1.5 Règim lingüístic de la justícia sota els auspicis de la Constitució de 1978	37
1.5.1 Un apunt al marc de repartiment competencial..	37
1.5.2 Projecció del plurilingüisme a l'Administració de Justícia: una assignatura pendent.....	43
1.5.2.1 Regulació dels usos lingüístics a la jus- tícia i la reforma pendent de l'article 231 de la LOPJ per manament de la CELRM.....	44
1.5.2.2 Capacitació lingüística del personal judi- cial	45
2. CAPACITACIÓ LINGÜÍSTICA DEL PERSONAL JUDICIAL A L'ESTATUT D'AUTONOMIA DE CATALUNYA.....	48
2.1 Antecedents: llengua i reforma estatutària.....	48
2.2 Recurs a la interpretació literal de la norma: <i>in claris non fit interpretatiu</i>	55
2.3 Recurs a la interpretació autèntica: anàlisi de la trami- tació parlamentària dels articles 33 i 102 de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya	60
2.3.1 Context polític i parlamentari	60

2.3.2	Tramitació al Parlament de Catalunya	63
2.3.3	Tramitació a les Corts Generals	71
2.4	Interpretació del Tribunal Constitucional: revisió crítica de la STC 31/2010, de 28 de juny	75
2.4.1	Antecedents	77
2.4.2	Anàlisi crítica de la interpretació <i>secundum constitutionem</i> dels articles 33 i 102 de l'Estatut.....	83
2.4.2.1	Dret d'opció lingüística a l'Administració de Justícia: projecció legítima del règim de cooficialitat	88
2.4.2.2	Capacitació lingüística del personal judicial	89
2.4.2.3	Ús del català davant òrgans constitucionals i òrgans jurisdiccionals d'àmbit estatal.....	92
3.	LA CARTA EUROPEA DE LES LLENGÜES REGIONALS O MINORITÀRIES: PROJECCIONS A L'ÀMBIT JUDICIAL	96
3.1	Antecedents i marc conceptual	96
3.2	Ratificació de la CELRM per part de l'Estat espanyol: una revisió del seu abast i de l'escenari polític i parlamentari en que fou tramitada	103
3.2.1	Antecedents i <i>iter</i> del procés d'autorització parlamentària	103
3.2.2	Contingut i abast de l'instrument de ratificació de l'Estat espanyol	108
3.2.3	Breu menció al debat polític que propicia la ratificació	117
3.3	Projecció de la CELRM a l'àmbit judicial: l'art 9.....	124
3.3.1	Ús de les llengües regionals o minoritàries als procediments judicials	126
3.3.1.1	Condicions prèvies	128
3.3.1.2	Les llengües regionals o minoritàries a la jurisdicció penal.....	139

3.3.1.3 Les llengües regionals o minoritàries a les jurisdiccions civils i administratives.....	148
3.3.2 Despeses de la traducció i la interpretació en procés judicial.....	153
3.3.3 Validesa dels documents jurídics redactats en una llengua regional o minoritària (art. 9.2)	155
3.3.3.1 Validesa general dels documents jurídics redactats en una llengua regional o minoritària (art.9.2.a).....	157
3.3.3.2 Validesa condicionada dels documents jurídics redactats en una llengua regional o minoritària (art. 9.2.b).....	158
3.3.3.3 Validesa limitada inter Partes (art. 9.2.c).....	159
3.3.4 La traducció de textos legislatius (art. 9.3).....	159
4. INCOMPLIMENTS DE L'ESTAT ESPANYOL: UNA REVISIÓ CRÍTICA DELS INFORMES DEL COMITÈ D'EXPERTS I DE LES RECOMANACIONS DEL COMITÈ DE MINISTRES DEL CONSELL D'EUROPA PROJECTADES A L'ÀMBIT JUDICIAL	163
4.1 Posició CELRM dins el sistema de fonts del dret	163
4.2 Consideracions generals entorn als mecanismes d'avaluació de l'aplicació de la Carta	168
4.3 Recomanacions i bones pràctiques per donar compliment efectiu als compromisos de l'art 9 de la Carta: revisió informes del Comitè d'experts en cicles d'avaluació de compliment del conveni als Estats part	173
4.4 La justícia als cicles de control d'aplicació de la Carta a l'Estat espanyol (2005-2016).....	185
4.4.1 Perseverant en l'incompliment: revisió crítica de les darreres Recomanacions del Comitè de Ministres del Consell d'Europa, 20/1/2016	185

4.4.2	Requeriment de reforma el marc jurídic per consignar-hi expressament el compromís previst a l'article 9.1 de la Carta: contingut i abast	188
4.4.3	Requeriment de reformar el marc jurídic i emprendre mesures pràctiques en matèria de capaciació lingüística del personal judicial: contingut i abast	191
4.4.4	Sobre la reforma pendent de la LOPJ per donar compliment als compromisos de l'article 9 de la Carta	195
5.	ALTRES EXPERIÈNCIES EN L'ESCENARI DEL DRET COMPARAT: L'ESTUDI DEL CAS BELGA	199
5.1	Interès del mètode comparatiu i selecció de casos	199
5.2	L'ordenació de l'aptitud lingüística del personal judicial a Bèlgica	212
5.2.1	Forjant consensos: una llambregada als antecedents històrics	212
5.2.2	Bases reguladores dels usos lingüístics als processos judicials	221
5.2.3	Aptitud lingüística personal judicial belga	228
5.2.3.1	Crònica d'una reivindicació política històrica: breu ressenya antecedents	228
5.2.3.2	Característiques generals del règim d'aptitud lingüística	232
6.	BIBLIOGRAFIA	239

Glossari de sigles

CA: Comunitat autònoma / Comunitats autònomes

CE: Constitució espanyola

CEJFE: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada

CELRM: Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries

FJ: Fonament Jurídic

LOPJ: Llei orgànica del poder judicial

TC: Tribunal Constitucional

TS: Tribunal Suprem

TSJ: Tribunal Superior de Justícia

STC: Sentència del Tribunal Constitucional

STS: Sentència del Tribunal Suprem

UE: Unió Europea

Pròleg

El propassat 20 de gener de 2016, el Comitè de Ministres del Consell d'Europa adoptava en el marc de la 1245a reunió de delegats ministerials la Recomanació CM/RecChL(2016)1 sobre aplicació de la Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries a Espanya. L'interès d'aquestes recomanacions rau en el fet que identifica sis àmbits deficitaris on els compromisos adquirits per l'Estat espanyol quan va ratificar el conveni no es garanteixen degudament, motiu qual s'emplaça a les autoritats espanyoles a emprendre diverses mesures correctores que van des de reformes normatives fins a l'adopció de mesures pràctiques per garantir-ne la correcta implementació. Les dues primeres recomanacions es projecten singularment en l'àmbit de la justícia. Més concretament, a l'empara dels compromisos previstos a l'article 9 de la Carta, comina a les autoritats espanyoles a emprendre dues iniciatives: primera, modificar el marc jurídic intern, i més concretament l'article 231 de la LOPJ, a fi de garantir expressament que les autoritats judicials penals, civils i administratives de les Comunitats autònomes amb règims de cooficialitat lingüística podran tramitar els procediments en les llengües cooficials a petició d'una de les parts; segonament, se les requereix a adoptar mesures jurídiques i pràctiques per garantir que una proporció adequada de personal judicial que presta serveis a Comunitats autònomes on s'apliquen les previsions de l'article 9 de la Carta tingui un domini suficient de les llengües cooficials per acomplir les seves tasques professionals.

Ambdues recomanacions no representen cap novetat perquè ja consten explicitades a les Recomanacions del Comitè de Ministres adreçades a l'Estat espanyol en anteriors cicles de control de la Carta. Més concretament, ambdues les trobem expressament recollides a les Recomanacions adoptades el 24 d'octubre de 2012. I en el que concerneix al requeriment adreçat a esmenar el règim d'aptitud lingüística del personal judicial es troba consignada a tots els cicles de control previs, i més concretament a les Recomanacions adoptades el 10 de desembre de 2008 i el 21 de setembre de 2005. A parer del Comitè d'experts, el règim de meritació lingüística de Jutges, Magistrats, Fiscals i altre

personal judicial vigent actualment a l'Estat espanyol no permet donar compliment efectiu als compromisos adquirits per l'Estat espanyol. En aquest escenari, el desconeixement de la llengua regional o minoritària per part de qui, precisament, ha de vetllar pel seu ús en seu jurisdiccional, constitueix sovint un obstacle infranquejable a l'ús d'aquestes llengües en la tramitació dels processos judicials. En definitiva, comina a l'Estat espanyol a garantir un nivell de competència lingüística que asseguri que el personal judicial que presta serveis a les Comunitats autònomes amb estatuts de cooficialitat lingüística tingui un domini suficient de les llengües regionals o minoritàries concernides, que el faci apte per acomplir les tasques professionals que té encomanades. Aquesta competència lingüística es valora com una condició necessària per garantir una correcta implementació dels compromisos previstos a l'article 9 de la Carta motiu pel qual emplaça a emprendre reformes normatives i mesures pràctiques per donar-hi compliment. Una petició que, malgrat ser objecte de denúncia explícita d'incompliment en tots els cicles de supervisió de l'aplicació de la Carta a Espanya, a data d'avui encara no ha estat atesa.

La reforma de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya aprovada el 2006 pretenia avançar precisament en aquesta direcció. L'estudi del contingut i abast dels articles 33 i 102 de l'Estatut, prenent en consideració l'anàlisi de la seva tramitació parlamentària, posen de manifest que responen a la voluntat explícita del legislador estatuent d'assegurar un règim de capacitació lingüística del personal judicial que presta serveis a Catalunya. En el rerefons d'aquest marc estatutari planeja l'objectiu de garantir que qui exerceix funcions judicials al servei de la ciutadania compregui la llengua en la que s'expressen oralment i per escrit els justiciables. Nogensmenys, la interpretació *secundum constitutionem* desenvolupada a la fonamentació jurídica de la Sentència del TC 31/2010 de 28 de juny, en limita determinantment la seva eficàcia jurídica. En aquesta sentència, el TC avala la constitucionalitat d'ambdós preceptes però els hi nega eficàcia jurídica emprant la tècnica de la remissió normativa al que disposa la legislació de l'Estat que es dicti i més concretament al que disposi la LOPJ, atenent al marc de repartiment competencial d'incidència. Val a dir que aquesta STC 31/2010 negligeix tota referència, directa o tangencial, a la Carta Europea

de les Llengües Regionals o Minoritàries quan interpreta el contingut i abast de les previsions de l'Estatut en tema lingüístic i, més sensiblement, quan pren posició sobre quin ha de ser l'abast i sentit de la legislació estatal que es dicti en aquest àmbit, en els termes que s'analitzen críticament en aquesta recerca.

En definitiva, s'imposa una reforma de la LOPJ que, entre d'altres previsions, garanteixi la competència lingüística del personal judicial. I aquesta reforma constitueix una obligació ineludible de l'Estat espanyol dimanant dels compromisos internacionals assumits amb la ratificació de la Carta, en tant que tractat internacional jurídicament vinculant, una qüestió que massa sovint és negligida quan se n'analitzen les seves previsions.

Val a dir que aquesta competència lingüística, a d'altres Estats plurilingües del nostre entorn com Bèlgica, fa més d'un segle que es garanteix partint d'un principi de fons: qui exerceix funcions públiques de naturalesa jurisdiccional és convenient que compregui la llengua en la que s'expressen els ciutadans del territori on presta el seus serveis, llengua en la que es redacten bona part dels documents i presten llurs declaracions i sobre les que haurà de pronunciar-se i sentenciar. Des d'aquesta perspectiva, a Bèlgica la competència lingüística del personal judicial s'ha considerat històricament una competència instrumental bàsica, absolutament necessària per garantir el correcte exercici de les funcions que tenen encomanades, en un àmbit especialment sensible perquè s'hi dirimeixen drets i deures. I l'exigència d'aquest coneixement lingüístic s'ha emparat atenent als principis de mèrit i capacitat en l'accés a funcions públiques; la garantia plena dels drets lingüístics de la ciutadania; o el respecte a principis vinculats a la dimensió més prestacional de l'Administració de Justícia com poden ser l'eficàcia i eficiència que haurien d'orientar també la prestació dels serveis, en aquest cas jurisdiccionals, que els són propis. Una dimensió prestacional de l'Administració de Justícia que, a Espanya, sovint es negligeix en els debats doctrinals i propostes de reforma del Poder Judicial.

Com apreciarà el lector a les pàgines que segueixen, aquesta recerca proposa analitzar-ho críticament, des d'una perspectiva jurídica i politològica. Formalment, l'estudi s'estructura en cinc capítols. El primer, intitulat "Llengua a

la justícia: crònica d'una reivindicació desatesa" proposa una llambregada als antecedents històrics i el marc jurídic vigent d'incidència en la matèria. En aquest capítol introductori és desenvolupa una anàlisi crítica de la deficient adaptació de l'Administració de Justícia espanyola a la realitat plurilingüe de l'Estat de les Autonomies. Una qüestió, aquesta, que ve centrant des de fa anys interessants iniciatives parlamentàries, propostes de reforma normativa i debats polítics i acadèmics. Els esforços i recursos públics esmerçats per corregir aquesta situació, com s'estudiarà a les pàgines que segueixen, malgrat els avenços detectats en àmbits puntuals, no permeten assolir l'objectiu de garantir una plena normalització de l'ús de les llengües cooficials tutelades per la Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries. Dit altrament, l'Administració de Justícia continua erigint-se com l'àmbit públic menys permeable a l'ús normal i oficial d'aquestes llengües. Les estadístiques donen bon testimoni del seu ús residual en la tramitació i enjudiciament dels afers. Projectant-ho singularment a Catalunya, les darreres estadístiques oficials sobre usos lingüístics mostren que la justícia és un reducte gairebé impermeable al procés de normalització de la llengua catalana. El principal escull per garantir-ne la seva presència i ús normal és normatiu: es contempla el dret dels ciutadans d'emprar la llengua catalana en la seva relació amb els Jutjats i Tribunals situats a Catalunya però no es garanteix un correlatiu deure de Jutges i Magistrats de conèixer aquest idioma. La provisió de les places judicials a territoris amb règims de cooficialitat lingüística es continua regint, a data d'avui i malgrat les previsions de l'article 9 de la Carta i de l'Estatut d'Autonomia, per un règim de meritació lingüística per la qual cosa, regularment, es proveeixen places judicials arreu de Catalunya amb jutges i magistrats que desconeixen la llengua oficial i pròpia del territori on desenvolupen les seves tasques professionals. Aquesta circumstància explica la inèrcia diglòssica que es dona en aquest àmbit i explica també el fet que, globalment considerades, el conjunt de mesures de política lingüística formulades i implementades per la Generalitat de Catalunya els darrers anys, adreçades a promoure la normalització de la llengua pròpia a la justícia, malgrat els tímids avenços detectats en certs àmbits i els recursos públics esmerçats, no hagin assolit l'objectiu volgut.

El segon capítol de la recerca, intitulat “Capacitació lingüística del personal judicial a l'Estatut d'autonomia de Catalunya” analitza la regulació lingüística a la disposició estatutària d'incidència en aquest àmbit i en revisa críticament la interpretació que hi dóna la STC 31/2010. Partint d'aquesta base, el tercer capítol desenvolupa l'estudi del contingut i abast dels diferents compromisos garantits a l'article 9 de la Carta i que vinculen jurídicament a l'Estat espanyol. Serviran de base a l'anàlisi dels dèficits en la seva implementació efectiva, fonamentada en el buidatge dels informes del Comitè d'experts i Recomanacions del Comitè de Ministres del Consell d'Europa adoptades en els diferents cicles de control de l'aplicació del conveni a Espanya. Finalment, el darrer capítol d'aquesta recerca proposa una succinta llambregada al dret comparat, bo i identificant altres models de gestió del plurilingüisme a la justícia que vetllen especialment pel respecte als drets lingüístics dels justiciables i garanteixen alts nivells de competència lingüística al seu personal judicial, centrant prioritàriament l'estudi en el cas belga.

Em permetrà el lector acabar amb unes reflexions de l'insigne jurista francès R. Saleilles quan advertia que l'interès dels estudis comparats rau justament en l'oportunitat que ofereixen de veure no només quines solucions diferents es prenen en consideració a d'altres Estats per resoldre uns mateixos problemes, sinó també quines són les doctrines i els principis que inspiren aquestes solucions. Recordava Saleilles, referint-se precisament a l'objecte del dret comparat, que l'estudi de les solucions articulades a d'altres legislacions pot servir per construir una crítica més fonamentada de la pròpia llei i, alhora, pot ser útil també per impulsar una renovació de principis que permetin noves interpretacions del dret nacional. Des d'aquesta perspectiva, assenyalava Saleilles, el recurs al mètode comparatiu pot resultar especialment interessant. Unes reflexions que resulten especialment pertinents a l'hora d'afrontar la modificació de la LOPJ pendent d'acomplir per donar compliment al marc normatiu estudiat.

En tot cas, tan de bo que les reformes normatives que s'empenguin propiciïn interpretacions més respectuoses amb el reconeixement i protecció

dels drets lingüístics dels justiciables i avancin en la direcció de promoure una millora en l'adaptació de l'Administració de Justícia a la realitat plurilingüe de l'Estat. En aquests escenaris, resulta pertinent prendre en consideració l'experiència d'altres Estats compostos especialment respectuosos amb la seva diversitat lingüística.

1. Llengua de la justícia: crònica d'una reivindicació històrica desatesa

1.1 Antecedents

Com és sabut, a Espanya l'Administració de Justícia constitueix el reduepte públic menys permeable a l'ús de les llengües autonòmiques cooficials. La seva presència s'hi troba clarament minoritzat. Projectant-ho al cas singular de Catalunya, les darreres estadístiques sobre usos lingüístics a l'àmbit judicial facilitades per l'Informe de Política Lingüística corresponent a l'any 2015 elaborat per la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat, presentat recentment, no fan altra cosa que confirmar les tendències detectades en etapes precedents, amb oscil·lacions menors. Només a títol indicatiu i per mostrar la minorització de la llengua en aquest àmbit, l'Informe constata que l'ús del català a les sentències judicials se situa en el 8,4% i té una evolució decreixent, tant en nombre absolut com en percentatge, des de l'any 2009.¹

Val a dir que aquestes dades no aporten cap novetat si prenem en consideració les estadístiques sobre usos lingüístics projectats en aquest àmbit

¹ Per una ampliació, vegeu [Informe de política lingüística 2015](#), elaborat per la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat consultable en línia, p. 33. Quant a l'ús del català a les sentències notificades a la Direcció general d'Assumptes Contenciosos (DgAC) del Departament de la Presidència, emeses per òrgans judicials amb seu a Catalunya, cal destacar que l'ús del català se situa en un 13%, dada pràcticament idèntica a la de l'any 2014. Per la seva part, el percentatge d'interlocutòries en català és d'un 11%, també pràcticament idèntic al del 2014. L'Informe també publica les estadístiques relatives a l'ús del català segons l'òrgan judicial emissor bo i distingint:

a) Tribunal Superior de Justícia de Catalunya (TSJC): un 8% en les sentències i un 9 % en les interlocutòries. Aquests percentatges decreixen respecte l'any 2014, en el qual els valors eren d'un 10,58 % en les sentències i un 10,83 % en les interlocutòries. Als documents de tramitació processal, un 13%, índex que supera en 5 punts el de les sentències i en 4 el de les interlocutòries.

c) En relació amb els òrgans unipersonals o jutjats, l'any 2015 l'índex més elevat de sentències en català es dona en els jutjats de primera instància, amb un 23% (18,54% el 2014), seguit dels jutjats contenciosos administratius amb un 19% (18,7% l'any anterior). En les interlocutòries en català, els percentatges més elevats es donen en els jutjats de menors (30%; 22,90% el 2014), jutjats socials (23%; 22,90% el 2014) i en els jutjats contenciosos administratius (18 %; 16,12 % el 2014).

publicades des dels anys 80. Totes elles comparteixen un mateix diagnòstic: la greu minorització de la llengua catalana en un sector especialment sensible perquè, en les comunicacions interpersonals que s'hi estableixen, s'hi dirimeixen drets i obligacions. Una minorització que condemna l'ús d'aquest idioma als Tribunals en una posició residual, en certs casos merament anecdòtica, malgrat tenir estatut d'oficialitat i ser llengua vernacle de la comunitat. No és estrany doncs, que aquest àmbit públic hagi estat considerat prioritari a l'hora de formular i implementar mesures de normalització lingüística.

És més, des de fa anys, per a fer front a aquesta situació, la Generalitat de Catalunya han formulat i implementat diverses mesures de política lingüística concebudes amb un objectiu primordial: promoure una plena normalització de la llengua catalana en el món del dret, en general, i en l'Administració de Justícia a Catalunya, en particular. Unes mesures que, malgrat els recursos que s'hi han esmerçat, han tingut uns resultats molt limitats. Val a dir que l'agenda d'actuació de la Generalitat ve condicionada, com es veurà, per un marc de repartiment competencial previst al bloc de la constitucionalitat que, en l'àmbit de l'Administració de Justícia, restringeix determinantment la capacitat d'intervenció normativa i executiva autonòmica. Com avançàvem en el pròleg d'aquesta recerca, a més, el principal obstacle al procés de normalització lingüística en aquest àmbit públic és de naturalesa normativa: es contempla el dret dels ciutadans d'emprar la llengua catalana en la seva relació amb els Jutjats i Tribunals situats a Catalunya però no es garanteix un correlatiu deure de Jutges, Magistrats o Fiscals de conèixer aquest idioma.² La provisió de les places judicials a territoris amb règims de cooficialitat lingüística es continua regint, en l'actualitat, per un règim de meritació lingüística, malgrat les previsions de l'article 9 de la CELRM i dels articles 33 i 102 de l'Estatut d'Autonomia que s'estudiaran amb deteniment en aquesta recerca. Aquest règim de meritació lingüística es tradueix en el fet que, regularment, es proveeixen places judicials arreu de Catalunya amb jutges, magistrats i fiscals que desconeixen la llengua oficial i pròpia del territori on desenvolupen les seves tasques profes-

² Pla Boix, A. (2004). *El règim jurídic de les llengües a l'Administració de Justícia*. Barcelona: Col·lecció de l'Institut d'Estudis Autonòmics de la Generalitat

sionals. Aquesta circumstància sumada a d'altres variables com l'alta mobilitat d'aquest personal o la inèrcia diglòssica pròpia del món del dret, expliquen, en bona part, el fet que, globalment considerades, el conjunt de mesures de política lingüística formulades i implementades per la Generalitat de Catalunya els darrers anys, adreçades precisament a promoure la normalització de la llengua pròpia a la justícia no hagin assolit l'objectiu volgut, malgrat els tímids i meritoris avenços detectats en certs àmbits i els recursos públics que al llarg d'aquests anys s'hi han esmerçat.

L'objectiu d'aquest capítol introductori se centrarà precisament en esbossar, de manera succinta, un diagnòstic de l'estat de la qüestió, començant per evocar els antecedents històrics d'una reivindicació desatesa. Durant els darrers segles, són moltes les disposicions normatives i projectes polítics que, directament o tangencial, varen denunciar el desconeixement del català per part dels Jutges que enjudiciaven a Catalunya. L'evocació d'aquests antecedents permet posar de manifest, ja d'entrada, que la presència normalitzada de la llengua catalana a la justícia és una reivindicació històrica que mai ha estat atesa i que planeja en el debat polític i parlamentari des de fa segles. Aquesta lectura retrospectiva pot resseguir-se amb absoluta nitidesa perquè, molt sovint, les mesures de política lingüística s'han articulades a través de l'aprovació de disposicions normatives o programes polítics que han transcendit a l'escenari parlamentari. Com es veurà, al llarg del segle XIX i principis del XX són moltes les iniciatives que, en un o altre sentit, han tractat explícitament aquesta reivindicació. Tot això sens perjudici del fet que justament, en el marc dels estudis acadèmics sobre història de la llengua, hagi estat tractat per una inabastable literatura a la qual ens remetem.

D'entrada, l'anàlisi d'aquestes iniciatives exigeix partir d'una premissa: la constatació que l'Administració de Justícia constitueix un reducte privilegiat de comunicació en l'àmbit públic. Hi conflueixen interessos en conflicte i s'hi dirimeixen drets i obligacions de la ciutadania. Aquesta circumstància explica que s'hagi erigit, indefectiblement, en un escenari d'intervenció prioritària quan es formulen mesures de política lingüística. Vist, a més, comparadament i amb

perspectiva històrica, són molts els Estats que han vetllat per reglar-hi els usos lingüístics reservant-lo a les llengües nacionals en les que, tradicionalment, s'han expressat els poders de l'Estat. Es tracta doncs d'un àmbit públic on la presència de les altres llengües diferents de l'idioma de la comunitat lingüística dominant s'ha vist més restringida o minoritzada. Com s'estudiarà amb més deteniment als capítols que segueixen, resulten il·lustratives iniciatives com l'ordenança francesa de Villers-Cotteret de 1539 que va imposar la llengua francesa com idioma de les autoritats judicials a França o el Decret espanyol de Nova Planta de la Reial Audiència del Principat de Catalunya de 16 de gener de 1716 que també va imposar l'ús de la llengua castellana en la tramitació de causes judicials. En aquests escenaris, la imposició de l'ús de les llengües dominants a la Justícia s'entenia com una estratègia necessària al servei de la consolidació d'un projecte d'Estat-Nació unitari.³

1.2 Del Decret de Nova Planta al Memorial de Greuges: imposició normativa de la llengua castellana

Recorda Francesc Ferrer i Gironès⁴ que si un tret defineix la història de la llengua catalana dels darrers segles, és la seva capacitat de resistència. Resistència política i social enfront un Estat amb una tradició històrica poc respectuosa amb la seva diversitat lingüística que, des del Decret de Nova Planta, va procurar imposar coercitivament el monolingüisme oficial del castellà en totes les esferes de la vida pública i social del Principat. En el pla normatiu, aquesta posició estatal es va traduir en la promulgació d'un amplíssim catàleg de disposicions normatives concebudes amb l'objectiu d'ignorar, restringir o, directament, prohibir l'ús de la llengua catalana. L'abast d'aquesta política repressiva seria ampli i, indefectiblement, l'àmbit de la justícia no en quedà bandejat. És més, en totes aquestes mesures de repressió lingüística, el dret hi assumirà un paper decisiu perquè s'articularan, majoritàriament, a través de disposicions

³ En el que concerneix al paper de la llengua en la conformació de projectes d'Estat-Nació unitaris, vegeu per tots Linz, J.J., Montero, J.R i Miley, T.J. (ed.)(2008). *Nación, Estado y lengua*, Obras Escogidas, vol. 2, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, Madrid, 2008, p.76. Igualment, Boix-Fuster, E. (2004). Las lenguas en los órganos centrales del Estado español (un balance de los 25 años de la Constitución española, *Revista de Lengua i Dret* núm. 41, p. 197.

normatives d'obligat compliment. En el refefons d'aquesta política hi planejarà la percepció que coartant la diversitat es promou la unitat política. Dit altrament, la diversitat lingüística sovint serà considerada un risc per a la cohesió i el projecte de l'Estat-nació que cal combatre en el pla polític i normatiu.

En tot cas, als efectes que aquí interessin, la reivindicació d'una plena normalització de la llengua catalana a la justícia esdevé una reclamació recurrent a diverses iniciatives defensades els darrers segles d'història política del Principat. De fet, constitueix una reivindicació latent sempre que s'han debatut projectes de reivindicació d'un marc de reconeixement i autonomia per a Catalunya i ha estat, igualment, un element central en les diferents mesures de política lingüística que, en un o altre sentit, des del Decret de Nova Planta fins avui, han estat concebudes amb l'objectiu d'intervenir en la regulació dels usos lingüístics al Principat.⁵

La única referència lingüística que trobem al Decret de Nova Planta de 1716 s'adreça precisament a reglar els usos lingüístics davant la Reial Audiència. Més concretament, l'article 4 del Decret precisava que "*las causas en la Real Audiencia se substanciaran en lengua castellana*". Aquesta previsió donarà cobertura a una política exitosa d'imposició de la llengua castellana i subsegüent uniformització lingüística, que bandejarà completament la presència i ús del català a la justícia així com també als altres àmbits públics. Val a dir que aquesta previsió fou llargament discutida al Consejo de Castilla i en aquests debats es discutiria també sobre quina havia de ser el criteri relatiu a l'aptitud lingüística del personal judicial. En aquest sentit, resulta especialment il·lustratiu l'informe de José Patiño d'incidència en la matèria, on advertiria que a Catalunya "*solamente ablan en su lengua materna, y ningún Comun asta ahora escribia, sino es en Cathalan, sin practicarse el uso de la lengua Española; bien que esta comunmente se entiende por las personas, que han seguido*

⁴ Vegeu Ferrer Gironès, F. (1986). *La persecució política de la llengua catalana. Història de les mesures preses contra el seu ús des de la Nova Planta fins avui*, Barcelona: Edicions 62

⁵ Ortega, R. (2016). *En defensa de la llengua. Discursos, manifestos i textos decisius en la història del català*. Barcelona: Angle Editorial.

*los Estudios de Letras; pero en nada de la Gente Rustica (...) con la sola diferencia, que como antes todo lo Judicial se actuaba en Lengua Cathalana, se escriba en adelante en idioma Castellano o Latin, como ya así la Real Junta lo practica; pues se logrará la inteligencia de qualesquiera Jueces Españoles, sin haver de estudiar en lo inusitado de la Lengua de este Pays*⁶. Es donava així inici a una política lingüística que consolidaria la llengua castellana com la única llengua d'ús imperatiu a l'àmbit judicial.⁷

Conscients d'aquesta situació, diverses iniciatives en denunciarien els seus efectes. Serveixi d'exemple el cèlebre *Memorial en defensa de los intereses morales y materiales de Cataluña* de 1885, també concegut com Memorial de Greuges (considerat una primigènia manifestació del catalanisme polític modern) o també el cèlebre Missatge a la Reina Regent de 1888. Als efectes que aquí interessin, entre d'altres afronts lingüístics, ambdues iniciatives denuncien el desconeixement de la llengua del poble per part dels Jutges que administren justícia a Catalunya.

En el cas del Memorial de Greuges de 1885, parteix d'una referència al Decret de Nova Planta, bo i advertint que “organiza la audiencia, á la que confía grandes atribuciones, y como medidas unificadoras que favorecían directamente la supeditación al grupo castellano, contiene, entre otras la que (...) hacía aptos á los no catalanes para desempeñar dignidades y empleos en el Principado, y la que imponía la lengua castellana en las causas que se sustanciaban ante la audiencia”. Rebla advertint que “nada importa que el catalán haya sido desterrado en nuestras comarcas; nada que en las oficinas y tribunales deban usar el castellano hasta los que, por no comprenderlo perfectamente, corren peligro de quedar perjudicados ó indefensos; nada que en la contrata-

⁶ Vegeu Ferrer Gironès, F. (1986). *La persecució política de la llengua catalana. Història de les mesures preses contra el seu ús des de la Nova Planta fins avui*, cit. p. 9-33.

⁷ Diverses disposicions normatives posteriors consolidarien aquesta opció. Vegeu Colom Pastor, B. (2002). La llengua catalana a l'Administració de Justícia de les Illes Balears, *Revista de Llengua i Dret* núm. 38, p. 19 on fa memòria de la Reial Ordre de Felip V d'11 de desembre de 1717, en relació amb el dubte plantejat pel comandant general, regent, oïdors i també pels jurats del Regne: “He resuelto que las referidas Sentencias, Decretos y Provisiones así definitivas como interlocutorias, se escriban en lengua castellana, y expresando motivos, como se ha mandado practicar y observa en Barcelona”.

ción deba el interesado fiarse de una traducción de palabra, que se presta al error y aún al engaño. No sólo seguimos hablando catalán, sino que en los últimos años se ha verificado el renacimiento literario de nuestra lengua”.

També el Missatge adreçat a la Reina Regent reiterarà aquest greuge lingüístic uns anys més tard. En paraules del document, *“destituïts se troben nostres peculiars Tribunals de Justícia (...) nos veiem obligats a acudir a Madrid per a captar-ho tot de genolls (...) i tot en la seva llengua, puix en lo llenguatge que ens ve de l'ànima ni tan sols podem demanar-los-hi el perdó d'un sentenciat a mort encara que ab ell poguéssim provar-los-hi que és innocent i tingués ja en lo coll l'afrontosa argolla (...) I allà se fa la tria dels homes que han d'administrar justícia en los Tribunals de Catalunya i de quins han d'ésser los que han d'ensenyar en nostres aules, per més que uns i altres sovint hi entenguen la llengua ni res d'aquells ab quins han de tractar i alguns desconeguen nostres lleis venerades, o coneixent-les los hi sien odioses”.* Aquest recull de greuges conclourà amb una reivindicació, expressada en els següents termes *“Que la llengua catalana sia la llengua oficial a Catalunya per a totes les manifestacions de la vida d'aquest poble: Que l'ensenyança a Catalunya sia donada en llengua catalana: Que sien catalans los Tribunals de Justícia i totes les causes i litigis se fallin definitivament dintre del Territori: Que els càrrecs de la nació catalana los nombrin los catalans mateixos, procurant que recaiguin en catalans los càrrecs polítics, los judicials, los administratius i los d'ensenyança”*⁸.

Ambdues iniciatives posen de manifest que, ja en aquest context històric, comencen a denunciar-se greuges lingüístics i s'esbossen estratègies de reivindicació d'un estatut de reconeixement i oficialitat per la llengua catalana, projectat també a l'àmbit judicial. Uns anys més tard, les conegudes com a Bases de Manresa, considerades una primera concreció constitucional dels postulats del catalanisme polític, avançaran en la mateixa direcció de reivindicar un marc normatiu garant de l'ús oficial de la llengua catalana.

⁸ Vegeu *El Memorial de Greuges i el catalanisme polític* (1986). Barcelona: Edicions La Magrana-Institut Municipal d'Història de l'Ajuntament de Barcelona, 1986. També, González Casanova, J.A.; *Federalisme i Autonomia a Catalunya (1868-1938)*. Barcelona: Curial Edicions, p. 519-535.

1.3 Catalanisme polític i primeres popostes de canvi normatiu

Serà principalment en el marc del moviment del catalanisme polític, quan es denunciarà amb més fermesa i projecció mediàtica i parlamentària el desco-neixement de l'idioma del poble per part dels jutges. Autors com Valentí Almirall, Francesc Pi i Margall o Enric Prat de la Riba s'erigiran en significats portaveus d'aquesta reivindicació històrica. A la seva prolífica obra, hi expressaran la reivindicació en uns termes taxatius. Serveixi d'exemple l'article de Francesc Pi i Margall publicat al setmanari *Nuevo Régimen*, fundat el 1890. Intitulat "La llengua catalana", hi reivindica un estatut d'oficialitat per l'idioma propi, i explícitament proclama "Pot donar-se res més il·lògic que confiar l'administració ni la justícia a homes que no coneixin la llengua del país ont hagin d'exercir-les?"⁹

Semblantment, uns anys més tard Enric Prat de la Riba reiterarà la mateixa reivindicació. Resulta particularment il·lustratiu el seu discurs pronunciat a l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació on es queixa obertament el règim lingüístic de la justícia a Catalunya, bo i denunciant la situació d'indefensió que pateixen els justiciables catalans per imposició de l'ús d'una llengua que no els és pròpia i en molts casos els és desconeguda. En aquest discurs, Prat de la Riba descriurà situacions de discriminació, greuge i indefensió dels catalanoparlants i insistirà, una vegada més, en la necessitat d'impulsar canvis normatius per tal de garantir l'oficialitat del català a la justícia. En el marc d'aquest discurs, reivindicarà que jutges i funcionaris de la justícia hagin de conèixer la llengua de la regió on presten serveis, en tant que condició indispensable per a protegir el dret de defensa dels justiciables catalans. En paraules textuais del discurs, "resulta de todo lo que llevamos expuesto que los testigos y los reos deben usar ante los tribunales la lengua que hablan usualmente, la lengua pro-

⁹ El discurs segueix en els següents termes "A Catalunya, a les illes Balears, a València, a Galícia, a Astúries, a Nabarra, a les províncies basques, són més els qui ignoren la llengua de Castella que'ls qui la coneixen. Crideu els qui l'ignoren a que, per exemple, declarin com a testimonis davant jutges o magistrats... a quants d'errors no estaràn exposats, no entenent bé les preguntes i no essent millor enteses les llurs respostes pels qui els interroguen! Voldríem nosaltres parlar en una llengua que tota l'humanitat entengués; però no existeix, i cal atemperar-se a la realitat de les coses: en lo oficial com en lo privat, s'ha d'emplear la llengua que s'usi en la regió ont visquem". Vegeu Pi i Margall, F. (1978). *La qüestió de Catalunya (Escrips i discursos)*, Barcelona: Alta Fulla, Biblioteca, Serie A, p. 86-88.

pia, y como los funcionarios que constituyen el tribunal han de comunicarse directamente con ellos resulta asimismo que estos funcionarios deben conocer el idioma de la región en que desempeñan sus funciones".¹⁰ Val a dir que en el rerefons d'aquestes reivindicacions hi planarà sempre la presa en consideració de la dimensió política que assumeix l'idioma en la conformació d'identitats col·lectives i el paper clau que assumeix en la definició del concepte de nacionalitat.¹¹ Sobre aquesta dimensió política, deia Enric Prat de la Riba a la seva cèlebre obra *La Nacionalitat catalana*, editada l'any 1910, que "*la llengua d'un poble és, per dir-ho així, l'ànima mateixa d'aquest poble, feta visible i tangible*".

¹⁰ Per una ampliació, vegeu Prat de la Riba, E. (1974). *Prat de la Riba, propulsor de la llengua i la cultura (articles i parlaments)*, Barcelona: Ed. Selecta, p. 41-48. En paraules de l'autor "*son muchos, son en mayoría los que no saben la lengua castellana, y son muchos también los que ni la hablan ni la entienden; pero, aun cuando fuesen en menor y más reducido número, no por esto sería su condición menos digna de ser tenida en cuenta por el legislador, pues constituyen la parte de la sociedad más necesitada de la protección del poder público (...) Pues bien, de esta masa social que no habla y apenas entiende la lengua castellana salen en su mayor parte los testigos, los procesados, los jurados ¿Y qué es lo que sucede? Cuantos hayan intervenido con alguna frecuencia en la administración de justicia en lo criminal habrán tenido ocasión de comprobar a menudo la impresión que el aparato externo del ceremonial causa (...) y habrán obserbado también que, mientras en los que naturalmente hablan la lengua castellana no pasa de emoción interna más o menos traducida por las inflexiones de la voz y la corrección de la frase, en los que usan habitualmente otro idioma es causa de una alteración profunda y de una perturbación tan grande que casos se han dado, y uno de ellos es de fecha muy reciente, en que testigos de esmerada educación, en posesión de títulos académicos, hayan hecho declaraciones contrarias a la verdad, a su propósito y al interés de la parte por la cual fueron llamados. Y es natural (...) el hecho de hablar en lengua extraña supone siempre la intervención reflexiva de la inteligencia que realiza una traducción continuada (...) o bien brotan las ideas en su forma natural y espontánea, en la lengua propia, o bien se pronuncian marginalmente frases incoherentes, inconexas, que anulan el valor probatorio del testigo o dan a sus declaraciones un sentido diferente, perjudicando en uno y otro caso los intereses de la justicia (...) Las consideraciones que acabamos de exponer tienen aplicación a los testigos y acusados que conocen más o menos la lengua oficial. Respecto a la gran mayoría de personas que no hablan y apenas la entienden, la comunicación directa del juzgador –perteneciente casi siempre a la nacionalidad castellana- con el testigo y el acusado es completamente imposible, y ha sido preciso recurrir a la comunicación indirecta, al procedimiento de la traducción por medio de intérprete (...) La constitución del Jurado aporta un nuevo elemento cuya armonización se impone. Una parte de los jurados pertenece siempre a las capas sociales cuyo conocimiento de la lengua oficial es imperfecto, y no pueden por lo tanto hacerse perfecto cargo ni de la acusación judicial ni del informe de la defensa ni del discurso resumen del presidente que tanta y tan merceda importancia en la práctica ha adquirido*".

¹¹ Serveixi d'exemple la conferència d'Enric Prat de la Riba publicada a "La Renaixença", nº 1714, d'11 de febrer de 1897, p. 852-858; de 12 de febrer, p. 872-876 i de 13 de febrer p. 896-898. Igualment, del mateix autor, "La llengua dins el concepte de nacionalitat" a *Prat de la Riba, propulsor de la llengua i la cultura (Articles i Parlaments)*, Biblioteca Selecta, Barcelona, 1974, p. 26-40. En la mateixa línia, del mateix autor; *La nacionalitat catalana* (1978). Barcelona: Edicions 62, p. 134-143.

Amb aquesta afirmació, extreta de l'obra de Herder¹², Prat de la Riba subratllava la rellevància polític-identitària de l'idioma¹³. De fet, en el Congrés Internacional de la Llengua Catalana celebrat uns anys abans, el 1906, Prat de la Riba proclamaria que *“la llengua és la mateixa nacionalitat”*, i ressaltaria *“la força unitiva, aglutinant, de l'idioma”*. Així doncs, es pren especialment en consideració la dimensió política del fet lingüístic, vinculant en els discursos programàtics nocions de llengua amb els d'identitat i nació. Tot plegat explica que bona part de les propostes que, en aquesta etapa històrica, es formulen amb l'objectiu de reformar el règim lingüístic, s'insereixin dins projectes més amplis de reivindicació d'un marc d'autonomia política per a Catalunya.

En aquesta mateixa línia també es pronunciaria l'insigne Antoni Rovira i Virgili, quan proclamaria *“de tots els elements que formen la nacionalitat, la llengua és el més potent, el més influent, el més decisiu”*¹⁴. A la seva prolífica obra, hi sovintejaran referències a la dimensió política de l'idioma propi i s'hi reivindicarà insistentment la conveniència de tutelar-la en el pla normatiu reconeixent-li estatut d'oficialitat¹⁵ que demanarà projectar als diferents àmbits públics inclosos els Tribunals de justícia. Així per exemple, al seu article intitulat “Republicans d'Àfrica” i publicat el 1913, Rovira i Virgili proclamaria *“volem que a Catalunya sigui el català la llengua de l'ensenyament en totes ses branques, dels tribunals, de les corporacions”*. I tot perquè, en paraules del propi autor,

¹² Prat de la Riba recordaria explícitament el discurs de Herder a la seva obra *La Nacionalitat Catalana*, definint-lo com *“l'home de les grans intuïcions”*. Vegeu Enric Prat de la Riba (1999). *La nacionalitat catalana*, Barcelona: Columna – Proa, p. 47-48. En paraules de l'autor *“la llengua és també un producte natural, no el resultat d'una convenció o de l'artifici de l'home. ‘Una llengua – deia el Herder- és un tot orgànic per viu, se desenrotlla i mor com ser vivent; la llengua d'un poble és, per dir-ho així, l'ànima mateixa d'aquest poble, feta visible i tangible’. Per a conèixer un poble s'ha de posseir sa llengua (...) Cada nació pensa com parla i parla com pensa”*.

¹³ A la seva comunicació al Primer Congrés de la Llengua Catalana celebrat l'octubre de 1906, Prat de la Riba proclamaria *“essent, doncs, el vincle de la comunitat de llengua tan poderós que associa i cohesionava estretament els compresos dins seu i separa els altres fins al punt de fer-los estrangers, no té res d'estrany que totes les escoles que s'han ocupat de la nacionalitat en un sentit realista i positiu hagin atribuït a la unitat de llengua un valor considerable”*. Vegeu Enric Prat de la Riba; *Prat de la Riba propulsor de la llengua i la cultura (Articles i Parlaments)*, cit. supra p. 69-70

¹⁴ Rovira i Virgili, A. (1982). *Nacionalisme i federalisme*, Barcelona: Edicions 62 – La Caixa, p. 97

¹⁵ Per una ampliació sobre el tractament de la qüestió lingüística a la seva obra, vegeu Ginebra, J. (2006). *Llengua i política en el pensament d'Antoni Rovira i Virgili*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat

publicades al diari *El Poble Català* el 30 de gener de 1910, “*la imposició d’una llengua oficial y l’arreconament de la parla peculiar d’un país són procediments d’unitarisme absolutista, que no tenen cap atenuant quan s’apliquen a pobles ab personalitat propia y ab plena consciencia d’aquesta personalitat, com succeeix a Catalunya*”¹⁶. Segons Rovira i Virgili, “*en el contingut de l’autonomia està inclosa la llibertat i l’oficialitat de l’idioma català a la nostra terra*”¹⁷. Projectat a Catalunya, aquests postulats ja havien estat esgrimits al llarg del segle XIX per diferents teòrics del moviment del catalanisme polític. Autors com Valentí Almirall concedirien a la llengua catalana un paper decisiu a l’hora de forjar allò que, emprant diferents formulacions, definirien com la personalitat particular del poble de Catalunya. Com proclamaria a la seva cèlebre obra *Lo Catalanisme*, publicada el 1886, “*l’ús de la nostra llengua es la manifestació més eloqüent de la nostra personalitat*”, i afegiria “*mentre visqui la llengua catalana, tot acte d’unificació, portat a efecte en qualsevol terreny, serà un acte de veritable tirania*”¹⁸. Val a dir que quan Valentí Almirall, Prat de la Riba o Rovira i Virgili escrivien aquestes proclames, el castellà era l’única llengua oficial en totes les esferes de la vida pública del Principat, també en l’esfera judicial. Indefugiblement, hom ha de prendre en consideració aquest escenari i la dimensió política de la qüestió lingüística quan es valora la històrica reivindicació de l’ús del català a la justícia i el compromís que els Jutges comprenguin l’idioma propi de la comunitat on presten serveis. Qüestions totes elles que expliquen, en bona part, el fet que aquesta reivindicació es prengué en consideració, ex-

¹⁶ Rovira i Virgili, A.(1910). L’imposició de la llengua, *El Poble Català*, any VII, núm. 1795 de 30 de gener de 1910. En aquest article, va defensar la proposició de Folguera i Duran perquè el català fos admès com a llengua cooficial a la Diputació de Barcelona.

¹⁷ Rovira i Virgili, A. (1911). La llengua catalana, *L’Esquella de la Torratxa*, any XXXIII, núm. 1682 de 24 de març de 1911.

¹⁸ Almirall, V. (1978). *Lo Catalanisme*, Barcelona: Ed. Altafulla, p. 89. En paraules de l’obra, “*Verdaderament la llengua no es pas lo més important element de la personalitat d’un poble, puig que té sens dupte major importancia la comunitat d’interessos morals y materials, filla de la naturalesa ó creada per la historia; pero sens ser lo mes important, es lo mes visible*”. Del mateix autor, *Vegeu Cultura i societat*, Edicions 62, Barcelona, 1985, p. 90.

pressament o tangencial, a l'hora de debatre diferents propostes d'autonomia política per al Principat.¹⁹

De fet, durant el primer terç del segle XX, trobem diferents iniciatives, polítiques i jurídiques, que prenen en consideració la situació del català al món del dret, en general, i en el de la justícia en particular. Algunes d'elles el tractaran tangencialment, d'altres promouran avenços certament molt puntuals, gairebé simbòlics, en àmbits fins aleshores monopolitzats per la llengua castellana.²⁰ Serveixi d'exemple el primer discurs en llengua catalana impartit a l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona el 17 d'abril de l'any 1900, essent l'orador Narcís Pla Daniel o la proposició aprovada pel Col·legi d'Advocats de Barcelona el 26 de juliol del mateix any, adreçada a reivindicar la modificació de la Llei d'Enjudiciament Criminal i del Poder Judicial amb l'objectiu de garantir l'ús de la llengua catalana als tribunals de justícia. Coetàniament, l'ús del català s'estendrà progressivament en altres àmbits com diputacions o corporacions locals. El desembre de 1902 una comissió de representants de les principals societats intel·lectuals i econòmiques de Catalunya adreçaven al monarca Alfons XIII un missatge reclamant el reconeixement de la identitat catalana i l'ús de la llengua pròpia en els distints àmbits públics. Aquestes, entre d'altres iniciatives, posen de manifest l'existència d'un ampli moviment polític i social favorable a promoure canvis normatius amb l'objectiu de garantir l'ús normal de la llengua pròpia²¹ malgrat que, coetàniament, es continuarà legislant precisament en sentit contrari.²²

¹⁹ Vegeu Pla Boix, A. (2005). L'ordenació de la qüestió lingüística a Catalunya de 1892 a 1936: el procés de reconeixement de l'estatut d'oficialitat del català, *Revista de Llengua i Dret* núm. 43, p. 179

²⁰ Vegeu Rovira Virgili, A. (1983). *Resum d'història del catalanisme*, Barcelona: Biblioteca dels Clàssics del Nacionalisme Català n°1, Edicions La Magrana-Diputació de Barcelona, p. 93-97.

²¹ Moviment que ha estat titllat doctrinalment com una autèntica "ofensiva catalana". Vegeu Ferrer Gironès, F. (1986). *La persecució política de la llengua catalana. Història de les mesures preses contra el seu ús des de la Nova Planta fins avui*, Barcelona: Edicions 62, Barcelona, p. 93.

²² En el rerefons d'aquesta producció normativa que promou l'imposició preceptiva de la llengua castellana, hi plana la percepció que l'expansió del català constitueix un perill per la unitat nacional que cal combatre, i aquesta percepció s'expressa a la dicció literal de diverses disposicions normatives promulgades en aquesta etapa històrica. Servei d'exemple l'exposició de motius del Reial Decret de 23 de novembre de 1902 en el que s'obligava als mestres a en-

La victòria de Solidaritat Catalana al comicis celebrats el 1907 facilitarà que aquestes reivindicacions lingüístiques trobin un escenari propici de reflexió crítica i presa en consideració i aplanarà també el camí a la institució l'any 1914 de la Mancomunitat. Considerada la primera experiència moderna d'autogovern de Catalunya, la seva referència esdevé obligada si prenem en consideració el paper decisiu que va assumir en la reivindicació d'un estatut d'oficialitat lingüística plena pel català. Un exemple il·lustratiu ens l'ofereix el missatge del Consell Permanent de Catalunya adreçat al President del Consell de Ministres l'any 1916, en defensa dels drets de la llengua pròpia, on s'explicitava que *“a tots els regnes on hi ha pluralitat de llengües es lluita vivament, ardentment, per la llengua pròpia: els ciutadans no jutgen assolida la plenitud de llibertat política ni d'igualtat civil mentre als drets i a les llibertats proclamats en la primera etapa dels moviments democràtics no s'uneixi també la llibertat i la igualtat de condició de les diferents llengües nacionals, mentre hi ha una llengua privilegiada i altres llengües preterides, mentre no obtenen totes les llengües nacionals exactament els mateixos drets. A Bèlgica i a Àustria-Hongria, després de violentes lluites, s'ha arribat ja a la pau, entre les poblacions que usen llengües distintes, mitjançant el reconeixement de l'oficialitat de les llengües parlades dintre l'Estat”*. Partint d'aquesta base, es reclamaria concedir a la llengua catalana *“l'oficialitat en tota la vida pública interior de Catalunya, així en els organismes*

senyar el catecisme en llengua castellana, on expressament es proclamava que *“Fuera temeridad pensar que si educamos á la generaci3n de hoy no enseñándola los principios fundamentales de la Religión en castellano, en el idioma de Cervantes, en aquél que nos sirvió en el Nuevo Mundo para propagar nuestra fe y nuestra civilizaci3n, tendríamos mañana ciudadanos unidos por la fraternidad, amantes de la Patria común y capaces de servirla y de engrandecerla”*, indicant a continuació que el desconeixement del castellà, l'idioma nacional, provocaria *“grave daño de los altos intereses de la Patria, que en la lengua tienen su más preciado vínculo de uni3n entre todas las provincias del Reino”*. Aquesta disposició reglamentària va ser objecte de protestes a Catalunya bo i centrant debats parlamentaris, tals com el tingut al Congrés dels Diputats el 24 de novembre de 1902. En aquesta sessió parlamentària, el diputat català Joan Ferrer Vidal interpel·là al Ministre sobre aquesta disposició, el qual va justificar-la adduint que la iniciativa *“se ha dado después de haber meditado bien la situaci3n a que S.S. se refiere; se ha dado por creer que el peligro estaba precisamente en no darla, y que el Gobierno permaneciera impassible y cruzado de brazos ante un estado de cosas tan grave como el que yo he manifestado al Congreso; porque no se trata ya solo de que la lengua castellana esté en desuso en los pueblos de la montaña; como dice S.S.; es que los inspectores de primera enseñaanza me han asegurado que ya la doctrina cristiana se daba en catalán, incluso en la misma Barcelona; y había de llegar un momento en qué este mal se atajara, y a mi juicio, el momento ha llegado, y sostendré esa medida a pesar de las amenazas y de los peligros que se pueden deducir de las palabras del Sr.Ferrer y Vidal”*. Publicat a D.S.C. Congreso nº 55, 1902, p. 1404.

locals populars com en tots els centres i dependències de l'Estat situats en el territori de Catalunya". Val a dir que la referència a exemples del dret comparat on emmirallar-se no és banal perquè, coetàniament, a d'altres Estats plurilingües s'havien aconseguit avenços significatius en aquest terreny. Bèlgica n'és un exemple paradigmàtic perquè a finals del segle XIX i principis del segle XX s'hi aprovaran diverses mesures legislatives concebudes amb l'objectiu de garantir el dret a emprar el neerlandès a la justícia, així com l'exigència de coneixement lingüístic per part dels jutges que prestaven serveis a Flandes. En donem testimoni al capítol de dret comparat d'aquesta monografia, al qual ens remetem perquè encara avui ofereixen un marc de reflexió suggerent a l'hora de valorar alternatives de gestió del plurilingüisme en aquest àmbit judicial.

1.4 Fites de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya de 1932 : consolidació d'un canvi de model lingüístic en l'àmbit judicial

Serà principalment durant el primer terç de segle XX quan el ja conegut com "problema català" adquirirà la seva màxima expressió, en un escenari polític i parlamentari on l'aspiració d'autonomia de Catalunya, com bé s'ha recordat doctrinalment, desbordarà el marc jurídic-polític vigent.²³ En aquest escenari, poden destacar-se singularment un parell d'iniciatives que daten de 1919 i plantejaven sengles estratègies polítiques, de diferent contingut i abast, per fer front a les aspiracions d'autonomia catalanes. Es ressenyen a títol simplement indicatiu perquè ambdós projectes polítics, d'alguna o altra manera, prendran en consideració explícitament la reivindicació lingüística objecte d'estudi en aquesta monografia. La primera d'aquestes iniciatives és el Projecte d'Autonomia presentat pel Govern espanyol al Congrés, de 20 de gener de 1919. La segona, l'Estatut d'Autonomia de Catalunya aprovat per l'Assemblea de la Mancomunitat el 25 de gener de 1919.

²³ Per una ampliació, vegeu per tots González Casanova, J.A.; *Federalisme i Autonomia a Catalunya (1868-1938)*, cit. p. 221

Ambdues contemplen referències lingüístiques al seu articulat.²⁴ Resulta especialment significativa el projecte governamental perquè, als efectes que aquí interessin, contemplava dues previsions d'incidència en el règim lingüístic a la justícia, garantides respectivament als articles 14 i 15. L'article 14 preveia un innovador règim d'aptitud lingüística per part del personal judicial. Més concretament, disposava que *“la justicia se administrará dentro de la región catalana en nombre del Rey, por Jueces y Magistrados que figuren con las debidas calidades en el escalafón general, y sean conocedores de la lengua catalana, acreditándose en la forma que se dispondrá por Real Decreto este requisito exigido también a los funcionarios del Ministerio Fiscal que el Gobierno nombre para Cataluña”*. I l'article 15 del Projecte, per la seva part, també contemplava l'ús del català a la justícia en els següents termes *“en las deliberaciones orales de la Diputación, de los Ayuntamientos o de otras cualesquiera Corporaciones oficiales, organizadas por la Región, se podrá usar indistintamente la lengua catalana o la castellana, y también al practicar actuaciones judiciales o gubernativas, en las cuales intervengan litigantes, procesados, peticionarios, peritos o testigos; mas las actas de las sesiones, las formalizaciones escritas de diligencias, en los juicios o en los expedientes, y cualesquiera otros documentos oficiales o públicos, sean cuales sean su origen, su índole y su destino, si se redactan en la lengua catalana deberán contener también su versión castellana; de modo que las firmas, signos, sellos y demás requisitos de autenticidad, abonen y autoricen los dos textos para que, juntamente éstos, se archiven, comuniquen, notifiquen o publiquen. Ante los Tribunales de Cataluña se podrá informar en catalán previa conformidad de las partes y sus defensores”*. Per bé que aquest Projecte no va acabar-se aprovant, permet il·lustrar que la qüestió lingüística ocupava un paper de centralitat en les negociacions per satisfer les demandes d'autonomia de Catalunya i resoldre el dit “problema català”. En aquest escenari el règim lingüístic a l'àmbit judicial es valorava com una qüestió

²⁴ En el que concerneix al segon dels projectes esmentats, d'Estatut d'Autonomia de Catalunya l'aprovat per la l'Assamblea de la Mancomunitat el 25 de gener de 1919, contemplava només una referència expressa a la qüestió lingüística projectant-la singularment a l'àmbit de l'ensenyament. El seu article 6.A.3 deia: *“Serà obligatòria l'ensenyança de l'idioma castellà en totes les escoles de primera ensenyança”*. Per una ampliació, vegeu González Casanova, J.A. *Federalisme i Autonomia a Catalunya (1868-1938)*, cit. p. 629-643

transaccional, que eventualment podia permetre forjar consensos i apropar posicions polítiques discrepants.

S'encetava així un període d'instabilitat i conflictivitat política i social, amb la màxima expressió en el cop d'Estat del capità general de Catalunya Primo de Rivera el 13 de setembre de 1923.²⁵ Caldria esperar l'adveniment de la II República per veure garantit, en un text jurídicament vinculant, l'ús oficial de la llengua catalana en diferents àmbits públics, inclòs singularment la justícia on les previsions de l'Estatut d'Autonomia de 1932 esbossarien un règim jurídic certament ambiciós.

De fet, en el que concerneix a l'Estatut republicà, mereixen ser destacades dues previsions d'incidència en el règim lingüístic de la justícia, garantides respectivament als articles 2 i 11 de la disposició. Entre d'altres previsions, l'article 2 garantia un règim de cooficialitat lingüística del català i del castellà i, en el que concerneix als usos lingüístics a l'àmbit judicial preveia textualment que dintre del territori català "els ciutadans, sigui la que sigui la seva llengua materna, tindran dret a elegir l'idioma oficial que prefereixin en llurs relacions amb els Tribunals, Autoritats i funcionaris de totes classes, tant de la Generalitat com de la República". Garantia explícitament, doncs, un dret d'opció lingüística. El mateix precepte afegia que "qualsevol escrit o document que es presenti davant dels Tribunals de Justícia, redactat en llengua catalana, haurà d'anar acompanyat de la corresponent traducció castellana, si així ho sol·licita alguna de les parts".²⁶ Per la seva part, l'article 11 atribuïa a la Generalitat la compe-

²⁵ Uns dies més tard, l'Ordre reial de 18 de setembre, de "Defensa de la Unidad Nacional" establia, en el que concerneix a la llengua, que "*al expresarse o escribir en idiomas o dialectos, las canciones, bailes, costumbres y trajes regionales no son objeto de prohibición alguna; pero en los actos oficiales de carácter nacional o internacional no podrá usarse por las personas investidas de autoridad otro idioma que el castellano, que es el oficial del Estado español, sin que esta prohibición alcance a la vida interna de las corporaciones de carácter local o regional, obligadas, no obstante, a llevar en castellano los libros oficiales de registros, actas, aun en los casos de que los avisos y comunicaciones no dirigidas a autoridades se hayan redactado en lengua regional*".

²⁶ Vegeu article 2 de l'Estatut d'Autonomia de 1932 publicat al Butlletí de la Generalitat de Catalunya núm. 19 d'octubre de 1932. L'article deia:

« L'idioma català és, el mateix que el castellà, llengua oficial a Catalunya.

Per a les relacions oficials de Catalunya amb la resta d'Espanya, així com per a la comunicació entre les autoritats de l'Estat i les de Catalunya, la llengua oficial serà el castellà.

tència per organitzar l'Administració de Justícia en totes les jurisdiccions, excepte en la militar i en la de l'armada, "de conformitat amb els preceptes de la Constitució i les lleis processals i orgàniques de l'Estat". Partint d'aquesta atribució competencial, garantia un catàleg de previsions lingüístiques projectades a l'Administració de Justícia especialment interessant. D'entrada, establia que en tots els concursos que convoqui la Generalitat "seran condicions preferents el coneixement de la Llengua i del Dret catalans, sense que en cap cas es pugui establir l'excepció de naturalesa o veïnatge". Segonament, afegia que "els Fiscals i els Registradors designats per a Catalunya, hauran de conèixer la Llengua i el Dret catalans". Ambdues previsions han de valorar-se prenent en consideració l'abast de la competència de la Generalitat en el procés de selecció del personal judicial, en els termes expressament garantits a l'article 11 de l'Estatut.²⁷

L'Estatut de 1932 va vertebrar les bases d'un règim lingüístic concebut amb l'objectiu prioritari de protegir i promoure l'ús oficial de la llengua catalana en la vida pública, i ho va fer amb vocació de completesa. A diferència de l'Estatut de 1979, el de 1932 regula amb detall un ampli catàleg de previsions

Qualsevol disposició o resolució oficial dictada dintre de Catalunya, haurà d'ésser publicada en ambdós idiomes. La notificació es farà també en aquesta forma si així ho sol·licita la part interessada.

Dintre del territori català, els ciutadans, sigui la que sigui llur llengua materna, tindran dret a elegir l'idioma oficial que prefereixin en llurs relacions amb els Tribunals, Autoritats i funcionaris de totes classes, tant de la Generalitat com a de la República.

Qualsevol escrit o document que es presenti davant dels Tribunals de Justícia, redactat en llengua catalana, haurà d'anar acompanyat de la corresponent traducció castellana, si així ho sol·licita alguna de les parts.

Els documents públics autoritzats pels fedataris a Catalunya, podran ésser redactats indistintament en castellà o en català, i obligadament en una o altra llengua, a petició de part interessada. En tots els casos, els respectius fedataris públics expediran en castellà les còpies que hauran de tenir efecte fora del territori català".

²⁷ Més concretament, en el que concerneix al procés selectiu, l'article 11 de l'Estatut d'autonomia de 1932, entre d'altres previsions, contemplava que "La Generalitat nomenarà els Jutges i Magistrats amb jurisdicció a Catalunya mitjançant concurs entre els compresos en l'escalafó general de l'Estat. El nomenament de magistrats del Tribunal de Cassació de Catalunya, correspondrà a la Generalitat, de conformitat amb els normes que el seu Parlament determinarà. L'organització i funcionament del Ministeri Fiscal, correspon íntegrament a l'Estat, de conformitat amb les lleis generals. Els funcionaris de la Justícia Municipal seran designats per la Generalitat, segons el règim que estableixi. Els nomenaments de Secretaris Judicials i de personal auxiliar de l'Administració de Justícia, seran fets per la Generalitat, de conformitat amb les lleis de l'Estat. (...) Els registradors de la propietat seran nomenats per l'Estat. Els Notaris seran designats per la Generalitat mitjançant oposició o concurs, que convocarà ella mateixa de conformitat amb les lleis de l'Estat »

lingüístiques que projecta singularment a diferents àmbits públics, des del concernent a l'Administració de Justícia en els termes estudiats, fins a la llengua de les publicacions oficials o el règim de les traduccions de documents públics autoritzats per fedetaris i documents judicials. D'aquesta manera, es reforçava amb rang estatutari la regulació lingüística de matèries que varen considerar-se especialment sensibles, bo i determinant eventuais desplegaments legislatius i reglamentaris. D'altra part, hom de prendre en consideració també el context històric en que va ser tramitat i aprovat, coetàniament a la tramitació dels Estatuts d'Autonomia d'altres "regions autònomes", de conformitat amb les previsions de la Constitució republicana de 1931. Als efectes que aquí interessin, convé recordar que el model lingüístic garantit a l'Estatut català va servir de base, en major o menor mesura, als règims lingüístics garantits a d'altres Estatuts d'autonomia republicans com els de Galícia o el País Basc. Ambdós contemplaven, al seu articulat, previsions lingüístiques d'incidència directa en l'Administració de Justícia, inspirades en la regulació estatutària catalana. En el cas de l'Estatut gallec, el seu article 4 garantia un règim de cooficialitat lingüística de castellà i gallec i, entre d'altres previsions, contemplava el dret a emprar el gallec en la relació amb els Tribunals de Justícia que s'explicitava textualment bo i precisant que *"Todo escrito que se presente a Tribunales y Autoridades redactado en gallego, será reproducido en castellano cuando lo pida parte interesada; y lo mismo se hará en cuanto a resoluciones y notificaciones de todas clases"*. El mateix article *in fine* proclamava que *"Los funcionarios que se designen para actuar en la Región deberán acreditar el conocimiento de la lengua gallega"*.²⁸ Semblantment, l'Estatut d'Autonomia basc. Partint de la garantia

²⁸ Als efectes que aquí interessin, l'article 4 d'aquest Estatut d'Autonomia de Galícia, ordenava les bases del model lingüístic en els següents termes: *"Serán idiomas oficiales en Galicia, el castellano y el gallego; pero en las relaciones oficiales de la Región con autoridades de otras Regiones y con las del Estado, se usará siempre el castellano. Todo escrito que se presente a Tribunales y Autoridades redactado en gallego, será reproducido en castellano cuando lo pida parte interesada; y lo mismo se hará en cuanto a resoluciones y notificaciones de todas clases. Las copias de documentos redactados en lengua regional, que los fedatarios expidan en castellano, bien a instancia de parte o porque hayan de producir efectos fuera de Galicia, deberán contener también el texto gallego. Los funcionarios que se designen para actuar en la Región deberán acreditar el conocimiento de la lengua gallega"* Val a dir que d'altres preceptes de la norma, com els articles 14.c i 15, també contenien referències expresses a la qüestió lingüística, per bé que projectades a àmbits materials concrets. Així, l'article 14.c) ordenava el règim d'aptitud lingüística de Registradors de la Propietat i Notaris, quan disposava que

d'un règim de cooficialitat lingüística garantit al seu article 1, els altres preceptes desplegaven diverses previsions lingüístiques, bo i projectant-les a diferents àmbits públics, inclòs el judicial. Així, l'article 3, precisava que *"la designación de los magistrados y jueces con jurisdicción en el País Vasco será hecha por la región autónoma mediante concurso entre los comprendidos en el Escalafón general del Estado, siendo condición preferente el conocimiento del Derecho foral vasco y tratándose de territorios de habla vasca, el de la lengua, pero sin que pueda establecerse excepción alguna por razón de naturaleza o vecindad"*. Finalment, l'article 7 contemplava el dret d'opció lingüística dels justiciables en la seva relació amb els Tribunals de Justícia ubicats al territori. En paraules de la norma, es garantia *"a los habitantes de los territorios de habla vasca el derecho a elegir el idioma que prefieran en sus relaciones con los Tribunales, autoridades, y funcionarios de todas clases del País Vasco"*. A més, precisava que *"admitirá que se redacten indistintamente en uno u otro idioma los documentos que hayan de presentarse ante las autoridades judiciales vascas o hayan de ser autorizados por los fedatarios del País"*.²⁹

"el nombramiento de Notarios se hará por la Región mediante oposición o concurso convocados por la misma (...) A ellos serán admitidos todos los funcionarios del Cuerpo con iguales derechos, pero dando preferencia a los que acrediten más perfecto conocimiento de la lengua y del derecho regionales. Los Registradores de la Propiedad que nombre el Estado para servir en Galicia, deberán acreditar el conocimiento de las leyes de la Región, además de lo que preceptúa el último párrafo del art. 4 de este Estatuto". Per la seva part, l'article 15 regulava el règim lingüístic de l'ensenyament, bo i establint entre d'altres previsions que *"En las escuelas primarias de la Región y en las del Estado, será obligatoria la enseñanza de las lenguas gallega y castellana, y en los Institutos y Escuelas Normales se crearán las asignaturas de Lengua, Literatura, Geografía e Historia de Galicia"*.

²⁹ Les previsions lingüístiques es regulaven als articles 1 (ubicat dins el Títol I rubricat *"Disposiciones generales"*) i 7 (ubicat dins el Títol II que portava per títol *"Contenido y extensión de la autonomía"*). L'article 1 disposava, entre d'altres previsions que *"El vascuence será, como el castellano, lengua oficial en el País Vasco y, en consecuencia, las disposiciones oficiales de carácter general que emanen de los Poderes autónomos serán redactadas en ambos idiomas. En las relaciones con el Estado español o sus autoridades, el idioma oficial será el castellano"*. Per la seva part, l'article 7 precisava que *"El País Vasco regulará la cooficialidad del castellano y el vascuence con arreglo a las siguientes normas: a) Publicará y notificará en ambos idiomas las resoluciones oficiales de todos sus órganos que hayan de surtir efecto en los países de habla vasca; b) reconocerá a los habitantes de los territorios de habla vasca el derecho a elegir el idioma que prefieran en sus relaciones con los Tribunales, autoridades, y funcionarios de todas clases del País Vasco; c) admitirá que se redacten indistintamente en uno u otro idioma los documentos que hayan de presentarse ante las autoridades judiciales vascas o hayan de ser autorizados por los fedatarios del País; d) establecerá la obligación de traducir al castellano los mismos documentos redactados en vascuence cuando lo solicite parte interesada o deban surtir efecto fuera del territorio vasco; e) regulará el uso de las lenguas castellana y*

Val a dir que, coetàniament, varen tramitar-se d'altres projectes estatutaris que finalment no varen acabar aprovant-se. La referència a aquests altres projectes és interessant perquè també contemplaven previsions lingüístiques projectades a l'escenari jurisdiccional. Aquest és el cas de l'avantprojecte d'Estatut de la Regió Valenciana d'11 de juliol de 1931 o el projecte d'Estatut de les Illes Balears.³⁰ Ambdós projectes estatutaris proposaven règims de doble oficialitat lingüística i garantien el deure del funcionariat, també el judicial, de conèixer la llengua catalana.³¹

En tots els casos, el model lingüístic garantit a l'Estatut d'autonomia català va servir de referència a l'hora de debatre les línies mestres dels respectius règims lingüístics. I aquesta fou una qüestió que va centrar debats en seu de Corts constituents republicanes el juny de 1932. El buidatge dels treballs parlamentaris permet asseverar que quan va discutir-se el règim de la cooficialitat lingüística prevista a l'Estatut català, certs sectors de l'hemicicle crítics amb

vasca en la enseñanza, con arreglo a lo dispuesto en el art. 50 de la Constitución; f) podrá exigir el conocimiento del vascuence a todos los funcionarios que presten servicio en territorio de habla vasca, exceptuados aquellos que estuvieren actuando al tiempo de implantarse este Estatuto, los cuales serán respetados en su situación y en los derechos adquiridos. Las Diputaciones u órganos representativos que las sustituyan, de Alava, Guipúzcoa y Vizcaya, demarcarán en sus respectivas provincias los territorios que a los efectos de este artículo deban considerarse como de habla vasca". Finalment, l'article 3 d'aquest Estatut també contenia una referència expressa a l'ordenació lingüística, predicada respecte del personal judicial. Aquest article disposava, entre d'altres previsions, que *"la designación de los magistrados y jueces con jurisdicción en el País Vasco será hecha por la región autónoma mediante concurso entre los comprendidos en el Escalafón general del Estado, siendo condición preferente el conocimiento del Derecho foral vasco y tratándose de territorios de habla vasca, el de la lengua, pero sin que pueda establecerse excepción alguna por razón de naturaleza o vecindad"*.

³⁰ Pel que fa a l'Estatut de la Regió Valenciana d'11 de juliol de 1931, regulava el model lingüístic dins el Títol II, rubricat *"De l'idioma"*. Aquest Títol contenia dos preceptes, els articles 2 i 3. L'article 2 de l'avantprojecte disposava que *"Seran oficials de la Regió Valenciana les llengües valenciana i castellana, podent usar-se per tant indistintament. En les relacions oficials amb les autoritats centrals i demés Regions, es deurà usar el castellà. A aquelles poblacions de la Regió Valenciana que se'ls ha alterat el nom desvalencianitzant-lo, se les tornarà a anomenar com d'antic, amb ortografia nostra"*. Per la seva part, l'article 3 establia que *"Els funcionaris judicials que siguen destinats a les terres valencianes deuran conèixer la llengua valenciana. Per a exercir els càrrecs de Registrador i Notari, com els demés públics en terres de parla valenciana, deuran els funcionaris, no sols entendre la llengua vernàcula, sinó que deuran poder expressar-se en ella"*. En el que concerneix al balear, trobem que l'article 2 de l'avantprojecte d'Estatut de les Illes Balears de 19 de juny de 1931 deia: *"Les llengües oficials del territori són indistintament la materna del dit territori i l'espanyola. El coneixement de la primera serà absolutament necessari als funcionaris, de qualsevol ordre i categoria, que prestin servei en el territori de la regió"*.

³¹ L'article 3 de l'avantprojecte d'Estatut de la Regió Valenciana es referia explícitament al judicial, mentre que l'article 2 del Projecte d'Estatut de Mallorca i Eivissa apel·lava a funcions de qualsevol ordre i categoria.

aquesta opció varen denunciar el risc que podia representar si el model s'estenia a d'altres regions.³² En el rerefons d'aquests plantejaments, planava la percepció que la diversitat lingüística constituïa un risc per a la unitat de l'Estat que calia combatre.

Com és sabut, l'adveniment de la guerra civil va impedir el desplegament d'aquest interessant model lingüístic republicà i marcaria l'inici d'un període de repressió lingüística en el que, una vegada més, s'imposaria l'ús de la llengua castellana en els tots els àmbits, també indefugiblement el judicial. Caldria esperar el restabliment de la democràcia, quaranta anys més tard, per tornar a veure garantits règims de cooficialitat lingüística. Val a dir que, en aquesta qüestió, l'article 3 de l'Estatut d'autonomia de Catalunya de 1979 i l'article 3 de l'actual Constitució espanyola de 1978, en instituir els règims de cooficialitat lingüística, varen inspirar-se decisivament en sengles regulacions lingüístiques de l'Estatut i la Constitució republicans.

1.5 Règim lingüístic de la justícia sota els auspicis de la Constitució de 1978

1.5.1 Apunt al marc de repartiment competencial

Si una element defineix, en essència, la regulació constitucional del fet lingüístic és la seva vocació de relativa incompletesa. En tema lingüístic, la Constitució espanyola (en endavant CE) opta per instituir un model obert i flexible, la concreció del qual deixa a determinació estatutària. I això perquè, a diferència d'altres textos constitucionals d'Estats plurilingües del nostre entorn, l'articulat del text constitucional contempla una regulació de mínims. Es limita a vertebrar les bases del model lingüístic de l'Estat bo i encomanant als Estatuts d'autonomia la concreció definitiva del règim lingüístic de cada Comunitat

³² Vegeu a tall d'exemple i per tots, *Diario de Sesiones de las Cortes Constituyentes de la República Española*, nº 188 de 23 de juny, p. 6418. També va advertir-se que molt previsiblement d'altres territoris com València o Mallorca podrien reivindicar també un estatut de cooficialitat lingüística del català. Vegeu *Diario de Sesiones de las Cortes Constituyentes de la República Española*, nº 184 de 16 de juny, intervenció del parlamentari de minoria catalana Sr. Esteve.

autònoma. Tan és així que ni tan sols s'esmenten les llengües històricament parlades al territori estatal diferents de la llengua castellana, i tampoc se'n defineix en cap moment quin serà el seu estatut jurídic. Per manament de l'article 3.2 del text constitucional aquestes són decisions que s'encomanen al legislador estatutari, la qual cosa posa de manifest, ja d'entrada, la voluntat política de descentralitzar decisions especialment rellevants en el disseny del règim lingüístic de l'Estat.³³

Amb tot, l'article 3 de la CE, ubicat dins el Títol Preliminar, defineix les bases vertebradores d'aquest model lingüístic que construeix sobre un triple fonament: en primer lloc, s'institueix la llengua castellana com a única llengua espanyola oficial de l'Estat, respecte de la qual se'n garanteix un dret d'ús i un deure de coneixement³⁴; segonament, es garanteixen règims de cooficialitat lingüística autonòmics quan l'article 3.2 de la CE precisa que les llengües espanyoles diferents de la castellana seran oficials als respectius territoris autonòmics en funció del que disposin els Estatuts d'autonomia; finalment, es conclou bo i precisant que les diferents modalitats lingüístiques seran objecte d'especial respecte i protecció. Val a dir que, més enllà d'aquestes previsions de l'article 3 que contempen el nucli bàsic de la regulació lingüística constitucional, al llarg de l'articulat de la norma suprema s'esmenten d'altres referències explícites o tangencials, a la qüestió lingüística encara que projectades a àmbit concrets. Enlloc, però, es defineix el contingut i abast del concepte d'oficialitat lingüística que, d'aquesta manera, es deixa a determinació del legislador. Per aquest motiu, en seu doctrinal s'ha advertit que és un concepte jurídic parcialment modulable el contingut i abast del qual dependrà de les decisions legislatives que s'adoptin per a desplegar-ho. Més enllà, però, d'aquest advertiment, la jurisprudència constitucional n'ha definit el seu contingut essen-

³³ Per una ampliació sobre la regulació constitucional del plurilingüisme, vegeu Pla Boix, A. (2010). La protecció del plurilingüisme a nivell estatal. Espanya i el model helvètic en l'escenari del dret comparat, *Revista d'Estudis Autonòmics i Federals* núm. 10, p. 162-206

³⁴ Val a dir que aquest deure de coneixement ha estat un argument jurídic esgrimit per defensar la imposició del castellà en diferents àmbits públics, inclosa la justícia. Per una ampliació sobre el seu contingut i abast, vegeu Pla Boix, A. (2005). El deber de conocimiento del castellano del artículo 3.1 de la Constitución. A García Herrera, M.A. (ed.). *Constitución y Democracia. 25 años de Constitución democrática en España*, Bilbao: Servicio Editorial de la Universidad del País Vasco, volum I, p. 397-407

cial bo i precisant que una llengua és oficial quan és reconeguda com a mitjà de comunicació vàlid i jurídicament eficaç entre el ciutadà i el poder públic i sense que pugui exigir-se traducció, sigui quina sigui la seva realitat o pes com a fenomen social.³⁵

En tot cas, als efectes que aquí interessin, l'anàlisi d'aquesta regulació constitucional del fet lingüístic exigeix partir d'una consideració prèvia que permet contextualitzar-ne el seu contingut i abast: la dimensió política del fet lingüístic. Considerant que la llengua constitueix un vehicle de consciència col·lectiva, en l'escenari del dret comparat, la regulació del fenomen lingüístic no bandeja aquesta dimensió.³⁶ I en tant que mecanisme d'integració social i política i fet diferencial per excel·lència, sovint el tractament que s'hi dispensa ve directament condicionat per la posició que pren l'Estat amb relació a la seva diversitat.³⁷ Sovint, la llengua pròpia, el patrimoni cultural i la identitat política col·lectiva constitueixen tres elements que s'encadenen i esdevenen, en major o menor mesura, una seqüència inescindible.³⁸

Aquestes circumstàncies expliquen, ja d'entrada, l'opció del constituent de concedir al reconeixement del plurilingüisme un valor preeminent, en tant que element de cohesió i convivència dels diferents grups socials que conviuen a l'Estat, posició aquesta darrera que ha estat avalada per la jurisprudència del TC. A la seva STC 205/1990, el Tribunal subratllaria que la regulació constitucional del fet lingüístic no s'ha d'entendre com una qüestió accessòria o incidental, sinó com una matèria "de considerable importància, simbòlica i afectiva, en l'estructuració autonòmica de l'Estat".

³⁵ Per una ampliació sobre el contingut jurídic de l'oficialitat lingüística en perspectiva comparada, vegeu per tots Pons Parera, E. (2015). *L'oficialitat lingüística. Declaracions constitucionals i implicacions jurídiques i pràctiques*. Barcelona: Biblioteca tècnica de política lingüística, Direcció General de Política Lingüística.

³⁶ Kymlicka, W. I Patten, A. (ed.) (2003). *Language rights and political theory*, Oxford University Press

³⁷ Vegeu Tomàs y Valiente, F. (1995). Uniformidad y diversidad en las Comunidades Autónomas, en la legislación estatal y en la doctrina del Tribunal Constitucional. A *Uniformidad o diversidad de las Comunidades Autónomas*, Barcelona: Institut d'Estudis Autonòmics, p. 34.

³⁸ Tierney, S. (2004). Reflections on the Evolution of Language Rights. A Braën, A., Foucher, P. I Le Bouthillier, Y. (ed.). *Languages, Constitutionalism and Minorities*, Ottawa: LexisNexis, Butterworths, p. 4. Del mateix autor, *Constitutional Law and National Pluralism*, Oxford University Press, 2004.

Prenent doncs en consideració aquesta estructura político-territorial descentralitzada, en aquesta matèria s'ha acabat projectat amb especial incidència el principi dispositiu, optant-se per encomanar al Estatuts d'autonomia, en tant que normes institucionals bàsiques de les Comunitats Autònomes integrants del bloc de la constitucionalitat, decisions especialment claus en el disseny del règim lingüístic de cada Comunitat autònoma. I entre aquestes decisions s'inclou la pròpia determinació del catàleg de llengües que gaudiran d'estatut de cooficialitat al territori autònic. Una opció que la jurisprudència del TC ha acabat interpretant. Als efectes que aquí interessin, el règim de cooficialitat implicarà reconèixer al ciutadà el dret d'opció lingüística, dret d'elegir la llengua oficial que prefereixi en la seva relació amb els poders públics ubicats al territori autònic en qüestió. En paraules del propi TC expressades a la STC 82/1986, "en els territoris dotats d'un estatut de cooficialitat, l'ús per als particulars de qualsevol llengua oficial té efectivament plena validesa en les relacions que mantinguin amb qualsevol poder públic radicat en l'esmentat territori, i el dret de les persones a l'ús d'una llengua oficial és, doncs, un dret fonamentat en la Constitució i en l'Estatut respectiu".³⁹ Així doncs, projectant-ho singularment a l'objecte d'estudi, l'estatut de cooficialitat es projecta en el dret dels ciutadans d'emprar amb plena validesa i eficàcia jurídica la llengua oficial que elegeixen en llur relació amb els Jutjats i Tribunals. Dret d'opció lingüística que troba fonament constitucional.

Precisament, en matèria de distribució competencial, es reconeix a les Comunitats autònomes la competència per determinar l'abast i els efectes de la cooficialitat i el procés de normalització de la llengua pròpia (per totes, SSTC

³⁹ Per una ampliació, vegeu per tots Milián Massana, A. (1984). La regulació constitucional del multilingüisme. *Revista Española de Derecho Constitucional* núm. 10, p. 123-154. També, Vernet, J. (coord.)(2003). *Dret lingüístic*. Valls: Editorial Cossetània. En el que concierneix a l'abast de la regulació de la cooficialitat, l'Alt Tribunal ha precisat que inclou, entre d'altres qüestions "l'establiment dels drets i deures lingüístics dels ciutadans davant totes les Administracions Públiques – per exemple el dret a poder-s'hi dirigir en qualsevol de les llengües oficials a la Comunitat- i la proclamació de la plenitud i igualtat d'efectes jurídics dels documents redactats en qualsevol d'aquestes llengües" (STC 87/97).

82/1986, 123/1988, 56/1990, 337/1994, 253/2005, 270/2006).⁴⁰ Habilitació competencial que ha avalat els processos de normalització lingüística de les llengües pròpies formulats i implementats des de principis de la dècada dels anys 80, en un marc més general d'institució de règims de cooficialitat lingüística autonòmics. Tan en aquests processos de planificació lingüística com en la pròpia regulació dels règims de cooficialitat s'ha tingut present l'àmbit de l'Administració de Justícia, per bé que, com s'estudiarà a continuació, la capacitat d'intervenció legislativa i executiva autonòmica ve limitada pels àmbits que es reserven a l'exclusiva competència estatal.

Val a dir que, a l'hora de dirimir l'articulació amb altres títols competencials de l'Estat, la jurisprudència ha acabat conclouent que la competència en matèria lingüística és de caràcter genèric i concorrerà necessàriament amb altres títols competencials específics o substantius, la qual cosa no podrà traduir-se en l'eliminació de la competència lingüística encara que concorri amb una competència exclusiva de l'Estat (per totes, STC 123/1988). Dit altrament i en paraules de la STC 74/1989, les competències sectorials de l'Estat no poden "convertir-se en un obstacle que bloquegi o buidi la competència que sobre normalització lingüística té la Comunitat autònoma", i aquesta precisió esdevé especialment pertinent quan s'analitza la competència lingüística projectada a l'Administració de Justícia, un àmbit que l'article 149.1.5 de la CE encomana a l'exclusiva competència estatal.⁴¹

En paraules del TC expressades a la STC 82/1986, "quant a la qüestió de la competència de les comunitats autònomes per regular la utilització de les llengües oficials en l'Administració de justícia (...) els poders públics de les comunitats autònomes poden regular l'abast inherent al concepte de cooficialitat (...) i de cap manera es pot estendre a l'ordenació concreta de la seva posada

⁴⁰ Per una ampliació sobre el règim de distribució de competències en matèria lingüística, vegeu Cabellos Espiérrez, M.A. (2008). La competència en matèria de llengua pròpia en el nou Estatut, *Revista de Llengua i Dret* núm. 49, p. 69-96

⁴¹ Per una ampliació del règim de distribució competencial en matèria d'Administració de Justícia i usos lingüístics en l'àmbit judicial, vegeu Pla Boix, A. (2004). *El règim jurídic de les llengües a l'Administració de Justícia*, Barcelona: Col·lecció de l'Institut d'Estudis Autonòmics de la Generalitat de Catalunya.

en pràctica per part de l'Estat per als seus organismes propis en la comunitat autònoma". A la STC 56/1990 s'afegeix que "tant l'Estat com les comunitats autònomes poden incidir en la regulació sobre la matèria d'acord amb el repartiment competencial de competències; ens trobem, doncs, davant d'una competència concurrent" bo i afegint que "la regulació de les condicions d'accés i ascens dins dels distints cossos al servei de l'Administració de justícia és competència estatal (la qual cosa) justifica que sigui l'executiu estatal el competent per regular aquest mèrit".⁴² En tot cas, com s'ha posat de manifest en seu doctrinal, la jurisprudència ha vingut a avalar que la competència substantiva en Administració de Justícia que correspon a l'Estat li atribueix les potestats bàsiques per dictar el règim juridicolingüístic judicial sens perjudici que les Comunitats autònomes puguin regular l'abast inherent al concepte de cooficialitat (vegeu per totes SSTC 105/2000, 253/2000 o 253/2005). Una tesi que trobem reproduïda a la STC 31/2010, en els termes que s'analitzaran amb més deteniment al capítol que segueix.

En tot cas, als efectes que interessin en aquesta monografia, aquest marc de repartiment competencial explica que la intervenció de les Comunitats autònomes en aquest àmbit material es trobi constret decisivament per l'atribució competencial a favor de l'Estat de la competència exclusiva en matèria d'Administració de justícia i legislació processal. En definitiva, el nucli de la intervenció autonòmica d'incidència en la matèria trobarà el seu fonament en l'atribució competencial que li és reconeguda per determinar l'abast de la cooficialitat lingüística i el procés de normalització de la llengua pròpia, en un àmbit material que és objecte de competències concurrents.

⁴² Al FJ 40 d'aquesta sentència l'Alt Tribunal afegeix que "al no existir competència exclusiva sinó concurrent sobre la regulació de les llengües a favor de les Comunitats autònomes, l'Estat és competent per regular l'ús de les llengües a l'Administració de Justícia ateses les reserves competencials de l'article 149.1, apartats 5 i 6".

1.5.2 Projectió del plurilingüisme a l'Administració de Justícia: una assignatura pendent

La regulació dels usos lingüístics a l'Administració de Justícia constitueix no només una qüestió d'incidència en el dret lingüístic en sentit estricte, sinó també i molt especialment, una qüestió de garanties processals, matèries totes elles que excedeixen abastament de l'objecte central d'estudi en aquesta recerca. Així doncs, a continuació ens limitem a descriure molt succintament quins són els àmbits vinculats a l'Administració de Justícia que actualment susciten més debats i propostes de reforma normativa, d'incidència directa o tangencial en el tema d'aquest estudi. Es projecten, principalment, al marc normatiu que ordena el règim d'usos lingüístics i les bases vertebradores del règim que ordena l'aptitud lingüística del personal judicial. Ambdós àmbits han estat objecte de reiterades reivindicacions fins fa poc no ateses, però que en aquests moments, precisament en el marc dels cicles de supervisió de l'aplicació de la Carta a Espanya, han estat objecte de requeriments de reforma normativa formalitzats en els informes del Comitè d'experts i les recomanacions del Comitè de Ministres del Consell d'Europa adreçades a l'Estat espanyol. Representen, com apreciarà el lector a les pàgines que segueixen, el darrer episodi d'una llarga trajectòria de reivindicacions polítiques. Un episodi obert perquè, a data d'avui, les recomanacions no han estat ateses.

Abans però d'entrar en l'anàlisi d'aquestes qüestions, esdevé convenient subratllar una consideració de fons: la migrada adaptació del Poder Judicial a l'Estat Autònic, una qüestió que està centrant interessants debats polítics i acadèmics. Precisament, una de les variables que sovint emergeixen en aquests debats és l'escassa projecció i recepció del principi del plurilingüisme a l'Administració de Justícia espanyola. I en el marc d'aquests debats sovintegen les propostes de promoció de la presència i ús de les llengües cooficials en un àmbit on, tradicionalment, aquesta presència i ús es troba més minoritzat.⁴³

⁴³ Per una ampliació, vegeu Gerpe Landín, M. i Cabellos Espiérrez, M.A. (2012). Poder Judicial i Modelo de Estado. Barcelona. Ed. Atelier. Així mateix, resulten interessants les reflexions de Caamaño, F. (2015). ¿Justicia sin lenguas o lenguas sin justicia?, *Revista Catalana de*

1.5.2.1 Regulació dels usos lingüístics a la justícia i la reforma pendent de l'article 231 de la LOPJ per manament de la CELRM

Prenent en consideració el marc de repartiment competencial estudiat suara, trobem que la normativa bàsica que ordena els usos lingüístics a l'Administració de justícia ve definida a l'article 231 de la LOPJ.⁴⁴ Per la seva part, les Comunitats autònomes, en exercici de la competència que els és atribuïda en matèria lingüística, també han vetllat per garantir el dret d'opció lingüística dels ciutadans quan es relacionen amb els Jutjats i Tribunals situats als territoris autonòmics amb règims de cooficialitat. I ho han garantit essencialment a les respectives lleis de normalització lingüística. En el cas català, el nucli d'aquesta regulació la trobem als articles 33 i 102 de l'EAC així com als articles 3, 4 i 13 de la Llei 1/1998, de 7 de gener, de política lingüística (en endavant LPL). Ens remetem al contingut íntegre d'aquests preceptes de la LOPJ i de la legislació autonòmica catalana que, en seu doctrinal, s'ha advertit que responen a diferents concepcions o lògiques que entren en contraccions de fons.⁴⁵

En qualsevol cas, als efectes que aquí interessen, amb la ratificació de la CELRM, aquest marc normatiu es completa amb les previsions de l'article 9

Dret Públic núm. 50, p. 43-56. En aquest estudi l'autor constata textualment que "concurrer algunas razones que permiten cuestionar la perspectiva que contempla la lengua en la justicia como una herramienta de estricta comunicación procesal. No solo porque en el proceso, además de palabras, también se comunican sentimientos, se manifiestan posiciones y se defiende su coherencia. También porque tan limitada visión puede ocultar un incentivo a favor de una utilización sistemática y sin excepciones de la lengua mayoritaria o de la lengua de trabajo elegida por el tribunal, en perjuicio de aquellas otras que, en razón del particular trámite o de la naturaleza del asunto, mejor reflejan el ser cultural de quien ejercita su derecho a una tutela judicial efectiva sin indefensión"

⁴⁴ Per una ampliació sobre marc normatiu que hi és d'aplicació, vegeu Pla Boix, A. (2004). *El règim jurídic de les llengües a l'Administració de Justícia*. Barcelona: Institut d'Estudis Autonòmics.

⁴⁵ Per aquest sector doctrinal crític, l'anàlisi comparat d'ambdues legislacions posa de manifest que enfront la regla d'ús general del castellà garantida a la LOPJ i LEC s'oposa la voluntat d'estendre i normalitzar que inspira la regulació de la llei catalana; enfront el desequilibri en el tractament de les llengües previst a la LOPJ i LEC s'oposa la paritat de drets que inspira la dicció de l'article 13 de la LPL; i tot això sens perjudici de la contradicció de fons que enfronta els drets lingüístics que tenen reconeguts els ciutadans quan es relacionen amb l'Administració de justícia i els deures lingüístics exigits al personal que la serveix. Vegeu especialment Pou i Pujolràs, A. (2007). *El català a l'Administració de justícia i el nou Estatut*, *Revista de Llengua i Dret* núm. 48, p. 133-186. També, Pla Boix, A. (2004). *El règim jurídic de les llengües a l'Administració de Justícia*, cit. supra.

d'aquest conveni internacional, també jurídicament vinculant. I, en aquesta matèria, les conclusions de l'informe del Comitè d'experts adoptat el 20 de març de 2015 en el marc del darrer cicle de control de l'aplicació de la CELRM a Espanya denuncien problemes estructurals que exigeixen emprendre reformes normatives. Més concretament, s'adverteix que l'article 231 de la LOPJ constitueix, textualment "un dels principals obstacles a l'aplicació plena i completa de l'article 9 de la Carta a Espanya". Aquest article de la LOPJ, recordem-ho, disposa que en tot procediment judicial, els jutges, magistrats, fiscals, secretaris i altre personal utilitzaran el castellà i només podran emprar la llengua cooficial si cap part s'hi oposa. Per consegüent, atès que "no indica que les autoritats judicials penals, civils i administratives tramitaran el procediment en la llengua cooficial de la Comunitat autònoma si alguna de les parts ho sol·licita", s'emplaça a les autoritats espanyoles a reformar-lo. La Recomanació CM/RecChL(2016)1 del Comitè de Ministres sobre aplicació de la CELRM a Espanya acollirà aquest diagnòstic i formularà una recomanació en aquest sentit, cominant a l'Estat espanyol a reformar el marc jurídic intern en la direcció expressada pel Comitè d'experts.⁴⁶

Aquesta qüestió serà objecte d'una anàlisi més detinguda al capítol dedicat a l'estudi dels incompliments en la implementació de l'article 9 de la CELRM per part de l'Estat espanyol. S'imposa, en qualsevol cas, una reforma de l'article 231 de la LOPJ per tal de donar compliment als compromisos internacionals assumits amb la ratificació de l'article 9 de la Carta.

1.5.2.2 Capacitació lingüística del personal judicial

Semblantment, el règim de la capacitació lingüística del personal judicial a Espanya també és objecte, en l'actualitat, de crítiques i propostes de reforma normativa, adoptades també en seu del Consell d'Europa en el marc dels diferents cicles de supervisió del compliment de la CELRM a Espanya. Més preci-

⁴⁶ Vegeu epígraf E) de les Conclusions de l'informe. Trobem reproduïdes exactament les mateixes valoracions a l'informe del Comitè d'experts precedent, dictat l'any 2012, corresponent al tercer cicle de control. Per una ampliació vegeu:

- [Informe del Comitè d'experts de 20 de març de 2015](#)
- [Informe del Comitè d'experts de 24 d'octubre de 2012](#)

sament, al darrer informe del Comitè d'experts adoptat el 20 de març de 2015 es diu explícitament que un dels principals problemes estructurals detectats en la implementació del compromís de la Carta rau en la manca de personal judicial que domini les llengües regionals o minoritàries, situació que n'obstrueix el seu ús. Entre d'altres previsions, les conclusions de l'informe constaten explícitament que “el sistema actual de rotació i de mèrit aplicable als jutges, associat a les lleis vigents, no permeten garantir que els procediments judicials puguin efectivament ser tramitats en les llengües cooficials”.⁴⁷

En aquest informe, el Comitè d'experts textualment reafirma la necessitat d'adoptar mesures jurídiques i pràctiques per garantir que una proporció adequada del personal judicial que treballa a les Comunitats autònomes on s'aplica l'article 9 de la Carta tingui un domini suficient de les llengües protegides atenent a l'acompliment de les tasques professionals. Sobre aquesta qüestió, en la llengua francesa l'informe apel·la a la conveniència de garantir que aquest personal judicial tingui “*une maîtrise suffisante des langues concernées pour des fins professionnelles*”⁴⁸ i en la versió anglesa s'empra l'expressió “*have a working knowledge of the relevant languages*”⁴⁹. Com és de veure, s'exigeix un coneixement adequat i suficient de les llengües regionals o minoritàries que els faci aptes per desenvolupar les tasques professionals que els són pròpies dicció que coincideix plenament amb l'emprada als articles 33 i 102 de l'EAC. En ambdós casos l'objectiu se centra en garantir aptitud lingüística del personal judicial, evitant el desconeixement de l'idioma per part de qui ha de vetllar per garantir-ne precisament el seu ús en les tasques professionals

⁴⁷ Vegeu epígrafs E) i F) del capítol de conclusions, així com epígraf 5 del resum executiu a [l'Informe del Comitè d'experts de 20 de març de 2015](#)

⁴⁸ Vegeu paràgraf 81 de [l'Informe del Comitè d'experts de 20 de març de 2015](#), en versió francesa diu “Les autorités espagnoles font état d'améliorations mais le comité d'experts réaffirme qu'il faut prendre les mesures juridiques et pratiques nécessaires pour garantir qu'une proportion adéquate du personnel judiciaire en poste dans les communautés autonomes concernées par l'application de l'article 9 de la charte, ait une maîtrise suffisante des langues concernées pour des fins professionnelles ».

⁴⁹ Vegeu paràgraf 81 de [l'Informe del Comitè d'experts de 20 de març de 2015, en versió anglesa](#) diu “Although according to the Spanish authorities there have been some improvements, the Committee of Experts reiterates the necessity to take legal and practical measures that an adequate proportion of the judicial staff posted in the Autonomous Communities concerned by the application of Article 9 of the Charter have a working knowledge of the relevant languages”.

públiques que acompleteix al territori autonòmic. A les pàgines que segueixen se n'estudia el seu contingut i abast, així com la interpretació facilitada en la fonamentació jurídica de la STC 31/2010.

En definitiva, s'imposa una reforma de la LOPJ i del Reglament 2/2011 de la Carrera Judicial, amb l'objectiu d'assegurar aquesta competència lingüística que l'actual sistema de meritació no permet garantir. I la consecució d'aquest objectiu constitueix un compromís internacional assumit per l'Estat espanyol quan va ratificar l'article 9 de la Carta, en els termes que han estat degudament interpretats pels òrgans competents del Consell d'Europa i que s'estudiarà amb més deteniment a les pàgines que segueixen. Una darrera etapa pendent de concloure perquè no ha estat atesa.

2. Capacitació lingüística del personal judicial a l'Estatut d'Autonomia de Catalunya

2.1 Antecedents: llengua i reforma estatutària

Vist en perspectiva comparada, les normes jurídiques que s'ocupen de la regulació dels usos lingüístics acostumen a prendre en consideració diferents dimensions de la llengua. Més enllà de l'objectiu estrictament instrumental adreçat a determinar quina podrà emprar-se oficialment en les relacions dels ciutadans amb els poders públics, acostumen a prendre en consideració també, en major o menor mesura, la dimensió més cultural i política del fet lingüístic.⁵⁰ Catalunya no n'és cap excepció. Considerant la dimensió política cabdal històricament reconeguda a la qüestió lingüística, i prenent també en consideració que encara avui la llengua catalana es configura com un dels fets diferencials per excel·lència, no és estrany que s'optés per regular-la amb vocació tuitiva en el marc del darrer procés de reforma estatutari.⁵¹

Justament, l'objectiu d'aquest capítol se centrarà en analitzar aquesta regulació lingüística a l'EAC, singularment aquella projectada a regular l'aptitud lingüística del personal judicial a Catalunya. Una qüestió que es va tenir ben present en les propostes d'aprofundiment de l'autogovern de Catalunya articulades entorn al procés de reforma de la norma institucional bàsica. Per amplis sectors doctrinals, el balanç dels vint-i-cinc anys de procés de normalització lingüística impulsat sota els auspicis de l'Estatut del 79 era positiu però calia aprofundir en el reconeixement i protecció dels drets lingüístics, especialment en aquells àmbits públics on la presència i ús de la llengua vernacle es trobava més minoritzat. I l'administració de justícia n'era el cas més paradigmàtic. Prenent-ho en consideració, es defensava que la futura reforma de l'Estatut d'autonomia català que eventualment s'acabés aprovant assegurés explícita-

⁵⁰ Pizzorusso, A. (2000). El uso de la lengua como objeto de regulación jurídica. *Boletín Mexicano de Derecho Comparado* núm. 98, p. 785-805

⁵¹ Pla Boix, A. (2004). La llengua al nou Estatut d'autonomia de Catalunya. *Revista d'Estudis Autònoms i Federals* núm.3 p. 259

ment, al seu articulat, un règim de capacitació lingüística del personal judicial.⁵² Garantint-ho explícitament a l'articulat de l'Estatut d'autonomia, indefectiblement conferia a aquesta regulació una legitimitat democràtica reforçada vinculada al procediment seguit en la tramitació i aprovació de les normes estatutàries. Alhora, dotava aquestes previsions d'una protecció jurídica també reforçada prenent en consideració la posició singular que ocupen els Estatuts d'autonomia dins el sistema de fonts del dret.

Tot plegat ha de valorar-se dins un context més general de voluntat política d'incrementar l'autogovern de Catalunya, en tant que nacionalitat històrica, que garantís el reconeixement del caràcter plurinacional, plurilingüístic i pluricultural de l'Estat espanyol. En aquest sentit, a partir de l'any 2000 el Parlament de Catalunya aprovarà diverses Resolucions que prenen posició, precisament, en aquest sentit. En són un bon exemple les Resolucions 241/VI, la 1489/VI i la 1547/VI, que culminaran en l'informe de la Comissió d'Estudi per a l'Aprofundiment de l'Autogovern presentat el desembre de 2002. Val a dir que, durant els treballs, la Comissió reflexionarà abastament sobre les qüestions lingüístiques.⁵³ Esdevindrà un fòrum d'interessants compareixences d'experts que formularan diverses propostes de millora del marc normatiu d'incidència en dret lingüístic, bona part de les quals es projectaran singularment en proposar

⁵² Sobre les preses de posició entorn a la necessitat de regular la capacitació lingüística del personal judicial en el futur procés de reforma estatutària, vegeu per tots Milián Massana, A. (2005). L'ordenació lingüística: estudi jurídic de vint-i-cinc anys de normalització lingüística de català a partir de l'article 3 de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya. Virtuts i dèficits d'aquest precepte. A *Vint-i-cinc anys d'Estatut d'autonomia de Catalunya: balanç i perspectives*, Barcelona: Col·lecció de l'Institut d'Estudis Autònoms de la Generalitat de Catalunya núm.43, p.321-359. L'autor parla de "necessitat imperiosa de regular expressament la capacitació lingüística adequada dels jutges, dels magistrats, dels fiscals, dels secretaris judicials i dels funcionaris al servei de l'Administració de justícia" i afegeix que "com a colofó d'aquestes reflexions anteriors, voldria apuntar que el futur Estatut hauria de recollir per a la provisió de places a Catalunya fórmules més o menys semblants a les de l'Estatut del 1932, si bé establint si bé inicialment (...) una flexibilització temporal".

⁵³ La Comissió per a l'Aprofundiment de l'Autogovern es crea per Resolució 343/VI del Parlament de Catalunya (BOPC núm. 117, de 27 de novembre de 2000). Per una ampliació sobre els treballs d'aquesta Comissió, vegeu Argelaguet i Argemí, J. (2007). La qüestió lingüística en els primers passos del procés de reforma de l'Estatut d'autonomia de Catalunya (1999-2003), *Revista de Llengua i Dret* núm. 47, p. 145-181. Per una ampliació sobre el contingut i abast de les propostes polítiques més generals, vegeu per tots Viver Pi-Sunyer, C. i Grau Creus, M. (2013). La contribució del Parlament al procés de consolidació i desenvolupament de l'autogovern de Catalunya i a la defensa de la seva identitat nacional, *Revista d'Estudis Autònoms i Federals* núm. 18, p. 88-125

mesures en l'àmbit judicial.⁵⁴ Als efectes que aquí interessin, entre moltes d'altres mesures, l'informe de la Comissió parteix del reconeixement de Catalunya com una nacionalitat integrant de l'Estat espanyol "amb personalitat pròpia i diferenciada, que es manifesta en la llengua, la cultura, el dret civil i la tradició institucional, i també en la ferma i permanent voluntat política d'assolir i incrementar l'autogovern", bo i denunciant-se que "aquest fet diferencial català, tant en el terreny lingüístic i cultural com en el purament polític, s'ha vist mancat d'una traducció a nivell simbòlic i a nivell competencial en el si de l'organització estatal", motiu pel qual proposa l'adopció d'un seguit de mesures concretes, algunes de les quals projectades a l'àmbit de la llengua. Entre aquestes darreres, recull la proposta de garantir la utilització de la llengua catalana al poder judicial. En aquest escenari, la tècnica jurídica de la reforma estatutària es considerava l'instrument òptim per assolir aquests objectius, prenent en consideració el paper dels Estatuts d'autonomia com a normes jurídiques delimitadores de competències.⁵⁵

Sobre aquesta qüestió convé recordar, ni que sigui succintament, que l'objectiu d'aprofundir l'autogovern a través de la reforma de l'Estatut precisament es fonamentava en la concepció de la seva posició singular dins el sistema de fonts del dret, en la funció constitucional que se'ls havia vingut reconeixent en seu jurisprudencial i acadèmica, així com, en el pla més polític, en la seva condició de llei estatal nascuda del lliure confluència de voluntats estatal i autonòmica.⁵⁶ I això perquè, recordem-ho, els Estatuts d'autonomia, apart de

⁵⁴ Vegeu [BOPC núm. 366, de 5 de desembre de 2002](#). Vegeu també *Estudis sobre l'Autogovern de Catalunya* (2003). Barcelona: Publicacions del Parlament de Catalunya. Sobre les propostes dels experts projectades a llengua en la justícia, vegeu aportacions, per tots, d'Enoch Albertí, Manuel Gerpe, Ferran Requejo o Jaume Vernet.

⁵⁵ Sobre el paper dels Estatuts d'autonomia en matèria competencial, vegeu especialment Viver Pi-Sunyer, C. (2005). En defensa dels Estatuts d'autonomia com a normes jurídiques delimitadores de competències. Contribució a una polèmica juridicoconstitucional, *Revista d'Estudis Autonòmics i Federals* 1, p. 97-130

⁵⁶ Vegeu especialment, per tots, Viver Pi-Sunyer, C. (2011). El Tribunal Constitucional, ¿"Sempre, només... i indiscutible?" La funció constitucional dels Estatuts en l'àmbit de la distribució de competències segons la STC 31/2010, *Revista d'Estudis Autonòmics i Federals* 12, p. 363-402. En paraules textuales de l'article "la possibilitat que aquests objectius fossin assolibles mitjançant una reforma estatutària es fonamentava jurídicament, d'una banda, en una concepció de la naturalesa jurídica dels estatuts i de la seva funció constitucional en l'àmbit de la distribució de competències, àmpliament compartida per la doctrina fins aquest moment, que es caracteritzava pel reconeixement de la seva especificitat com a font del dret –fruit del seu

ser la norma institucional bàsica de les Comunitats autònomes, són també llei orgànica de l'Estat per manament de l'article 81 del text constitucional. Una llei orgànica atípica si prenem en consideració el seu procediment d'elaboració i reforma així com la funció que històricament ha vingut acomplint en el disseny de l'organització político-territorial de l'Estat i, per extensió, en la delimitació del seu marc de repartiment competencial. Circumstàncies totes elles que els han conferit una posició singular dins el sistema de fons del dret, en tant que normes integrants del bloc de la constitucionalitat, expressió aquesta darrera emprada abastament en el discurs jurídic i polític i que ha centrat interessants reflexions doctrinals.⁵⁷

Més enllà d'aquests debats hermenèutics, esperonats darrerament per la fonamentació jurídica de la STC 31/2010, en el marc de la reforma de l'EAC aprovada el 2006 es va optar per ampliar substancialment el catàleg de previsions lingüístiques garantides expressament a l'articulat de la norma. Com és sabut, la regulació lingüística de l'Estatut de 1979 era molt migrada i es limitava a vertebrar les bases del model lingüístic del Principat al seu article 3, deixant-ne la seva concreció a determinació del legislador. Contràriament, la nova dicció de l'Estatut català nascuda de la reforma de 2006 serà més ambiciosa i contemplarà, amb vocació garant i dispersament al llarg del seu articulat, múltiples referències a la llengua, projectant-les a diferents àmbits, inclòs com es veurà el judicial. Més concretament, en trobem al Preàmbul; al Títol Preliminar (articles 5, 6, 11, 12, 13); al Capítol III del Títol I rubricat "*Drets i deures lingüístics*" (articles 32 a 36); al capítol V del Títol I rubricat "*Principis rectors*" (articles 44.2 i 50); a l'article 65, intítulat "*Promulgació i publicació de les lleis*" (ubicat

caràcter de complement de la Constitució i de les seves característiques materials i formals— i es manifestava, pel que aquí interessa, en la vinculació de tots els altres poders constituïts a la delimitació material i funcional de les competències autonòmiques que s'hi contenia, és a dir, per la seva indisponibilitat enfront als altres legisladors i per la seva superioritat de rang en relació amb les altres lleis. D'altra banda, (...) es fonamentava també en la posada en valor del fet que l'Estatut sigui una llei estatal sorgida del lliure concurs de voluntats entre l'Estat i la comunitat autònoma".

⁵⁷ Sobre posició dels Estatuts d'autonomia dins el sistema de fons del dret, vegeu Rubio Llorente, F. (1989). El bloque de constitucionalidad. *Revista Española de Derecho Constitucional*, núm. 27, p. 25. Vegeu també, en aquest mateix sentit Aragón, M. La reforma de los Estatutos de Autonomía (2009). A *Estudios de Derecho Constitucional*, Madrid: Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, p. 809

dins el Capítol I del Títol II); al Capítol III del Títol III rubricat “*Competències de la Generalitat sobre l’Administració de Justícia*” (articles 101, 102) i al Títol IV que regula el marc competencial (article 143, 146 i 147). Com bé ha subratllat la doctrina, en el rerefons d’aquesta nou marc lingüístic estatutari planejava la inequívoca voluntat política de reforçar la protecció lingüística de la ciutadania, bo i donant una garantia d’estabilitat al tractament polític de la llengua.⁵⁸

L’objecte d’aquest capítol se centrarà, justament, a estudiar el contingut i abast d’aquelles previsions d’incidència directa en la matèria objecte d’estudi, i que es concreten principalment als articles 33 i 102 de l’Estatut, sense bandejar però una referència obligada al conjunt de la regulació lingüística estatutària i als principis que la inspiren i vertebren.

Precisament, si hom valora conjuntament la regulació de l’Estatut d’incidència en matèria lingüística, trobem que pivota, primordialment, sobre una doble motivació: primerament, es va voler consolidar el règim lingüístic vigent a Catalunya, elevant a rang estatutari algunes de les previsions que, fins aleshores, només es garantien per norma de rang legal (garantides principalment a la Llei 1/1998, de 7 de gener, de política lingüística⁵⁹); segonament, aquesta nova regulació lingüística estatutària pretenia reforçar la protecció dels drets lingüístics de la ciutadania, bo i garantint un catàleg de previsions, tan drets com deures lingüístics, que o bé no es garantien en el marc normatiu vigent o bé, si es garantien, només es trobaven parcialment satisfets.⁶⁰ I és just

⁵⁸ Sobre aquesta qüestió, la doctrina recorda que, amb la incorporació a l’articulat de l’Estatut d’aquest catàleg de drets i deures lingüístics, s’elevava al màxim rang normatiu del nostre sistema de fonts del Dret els principis estructurals de la legislació catalana en matèria de llengua (cooficialitat lingüística, llengua pròpia i normalització) així com algunes altres qüestions puntuals derivades que es consideraren, en el seu moment, essencials. Vegeu Jou, Ll. (2011). La sentència 31/2010, reinterpretada. Legislació lingüística, realitat social i política, *Revista d’Estudis Autònoms i Federals* núm. 12, p. 153-191. Com bé recorda l’autor. elevant el rang normatiu dels punts essencials de la Llei de política lingüística “l’Estatut pretenia evitar, d’una banda, que es poguessin impugnar amb èxit lleis que despleguin la de política lingüística en àmbits concrets, com són la llei d’ensenyament, la d’acollida o la del cinema, els dretes que en deriven o els actes administratius que s’hi emparen. D’una altra banda, volia evitar que hipotètics canvis d’aritmètica parlamentària a Catalunya afectessin el tema de la llengua, clau per a la identitat catalana i la cohesió social”.

⁵⁹ DOGC núm. 2553 de 9 de gener de 1998

⁶⁰ Vegeu Pla Boix, A. (2004); “La llengua al nou Estatut”, cit. supra. Igualment, Pla Boix, A. (2006). La llengua al nou Estatut: avenços i renúncies, *Addenda, Informació lingüística de*

en aquesta última projecció on s'insereixen les previsions dels articles 33 i 102 que s'estudiaran a continuació.

Val a dir que, atenent a una interpretació autèntica d'aquestes previsions lingüístiques de l'Estatut - interpretació que ens ofereix el buidatge de tramitació parlamentària de la reforma- pot concloure's que en els debats entorn a quin havia de ser el contingut i abast d'aquesta regulació es va tenir molt present la dimensió política de la llengua i la seva històrica condició de fet diferencial per excel·lència i element de cohesió social.⁶¹ Així doncs, la regulació lingüística en seu estatutària no era considerada una qüestió accessòria o tangencial, sinó una matèria políticament rellevant, mereixedora d'una protecció jurídica reforçada.⁶² Aquestes circumstàncies expliquen l'interès del legislador estatutari per regular, amb vocació especialment garant, diverses previsions lingüístiques a l'articulat de la norma institucional bàsica de la Comunitat. També les projectades, com veurem, a l'àmbit judicial malgrat que en aquest àmbit el marc de repartiment competencial en limités la capacitat d'intervenció autònoma.

l'àmbit jurídic i judicial de les comarques de Girona núm. 12. També, Pons Parera, E. (2011). Els efectes de la STC 31/2010, de 28 de juny, sobre el règim lingüístic de l'Estatut d'autonomia de Catalunya, *Revista d'Estudis Autònoms i Federals* núm. 12, p. 120-152

⁶¹ Sobre aquesta qüestió, vegeu per tots, Vernet i Llobet, J. (2005). Fet diferencial i règim jurídic de la llengua catalana, a DDAA *Vint-i-cinc anys d'Estatut 1979-2004*, Generalitat de Catalunya, Barcelona, p. 143-156. En el que concerneix a la relació de la qüestió lingüística amb dimensió identitària, resulta il·lustrativa la intervenció del que seria President de la Generalitat Sr. Jordi Pujol, en representació de CDC, al debat general sobre el Projecte d'Estatut celebrat el 29 de novembre de 1978, on va proclamar: "*Catalunya no és només un fet de llengua (...) Amb tot, la llengua és innegable que juga un paper capital, absolutament capital i decisiu, en la configuració de la nostra nacionalitat, i volem insistir que cal que, a través de l'Estatut, es reforci aquesta llengua*". Semblantment va pronunciar-se a la sessió de l'Assamblea de Parlamentaris de Catalunya de 29 de desembre de 1978, quan va aprovar-se el Projecte d'Estatut d'Autonomia. Vegeu Sobrequés, J. i Riera, S. *L'Estatut d'Autonomia de Catalunya 1979*. Barcelona: Edicions 62, volum III, p.680, 1199 i 1200

⁶² La consideració de la llengua catalana com fet diferencial de Catalunya i la seva històrica vinculació a nocions d'identitat nacional, explica que, al llarg de la història política més recent del Principat, sempre que s'han discutit projectes de reivindicació de nous marcs d'autonomia política per a Catalunya hagin acabat planant, d'alguna o altra manera, propostes d'aprofundiment del reconeixement i protecció de la seva llengua pròpia. Vegeu Vernet, J. (coord.)(2003). *Dret lingüístic*, Valls: Ed. Cossetània. També, Pla Boix, A. (2005). L'ordenació de la qüestió lingüística a Catalunya de 1892 a 1936: el procés de reconeixement de l'estatut d'oficialitat del català, *Revista de Llengua i Dret* núm. 43, p. 179-211

Comparativament parlant, a més, l'ampliació del catàleg de drets i deures lingüístics a l'articulat dels Estatuts d'Autonomia fou una tendència que va donar-se, encara que amb diferent contingut i abast, a la majoria de les altres reformes estatutàries que foren tramitades coetàniament a la reforma de l'Estatut català, al llarg de la VIII Legislatura de les Corts (2004-2008).⁶³ I és també una tendència que es detecta a d'altres Estats plurilingües del nostre entorn, que els darrers anys han abandonat les històriques resistències a reconèixer la seva diversitat lingüística i han encetat interessants debats adreçats a promoure una millora en la protecció dels drets lingüístics de la ciutadania, projectats també als escenaris parlamentaris.⁶⁴ Centrant-nos en Catalunya, amb la reforma de l'Estatut es va voler aprofundir el procés de normalització de la llengua catalana iniciat amb el restabliment de la democràcia. I en la consecució d'aquest objectiu no es varen bandejar àmbits com el judicial, on justament aquesta normalització era i continua essent més deficitària.

A continuació s'estudien les previsions de l'Estatut d'autonomia d'incidència en el règim d'aptitud lingüística del personal judicial (articles 33 i 102). Primerament, se n'estudia el seu contingut i abast atenent a una interpretació literal de la norma. Partint d'aquesta base, l'estudi es completa amb una anàlisi de la seva tramitació parlamentària, en la mesura que permet oferir una visió més completa de quina fou la voluntat del legislador estatutari, quina fou la presa de posició dels diferents grups parlamentaris als hemicicles i el sentit dels debats polítics que va propiciar. Aquest recurs a la seva interpretació literal i autèntica té sentit si prenem en consideració la interpretació que, finalment, va donar-hi el Tribunal Constitucional a la cèlebre sentència 31/2010. Una inter-

⁶³ Durant aquesta etapa històrica, sis Comunitats Autònomes, varen reformar llurs Estatuts d'Autonomia. És el cas de Catalunya, Comunitat Valenciana, Illes Balears, Andalusia, Aragó i Castella i Lleó. En el marc de tots aquests processos de reforma, sense excepció, es va ampliar la regulació lingüística a l'articulat de les noves disposicions estatutàries. Per una ampliació, vegeu Pla Boix, A. (2010). El régimen lingüístico de los nuevos Estatutos de Autonomía. A Castellà J.M. i Grammond, S. *Diversidad, derechos fundamentales y federalismo. Un diálogo entre Canadá y España*. Barcelona: Ed. Atelier, p. 91-112. També, Pons Parera, E. i Pla Boix, A. (2007). La llengua en el procés de reforma de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya (2004-2006), *Revista de Llengua i Dret* núm. 47, p. 183

⁶⁴ Projectant-ho al cas francès, vegeu per tots Lecucq, O. (2015). El régimen jurídico de las lenguas regionales en Francia y el problema de la ratificación de la Carta europea de las lenguas regionales y minoritarias. ¿Es necesario revisar la Constitución?, *Revista catalana de dret públic* núm. 51, p. 142-154

pretació que, *de facto*, com s'estudiarà al darrer epígraf d'aquest capítol, malgrat declarar-les conforme a la Constitució, va desvirtuar-ne el sentit fins a desdibuixar l'eficàcia jurídica llurs previsions, configurant part dels manaments estatutaris en simples declaracions d'objectius programàtics. Com s'ha subratllat doctrinalment, en aquesta sentència es duu a terme una interpretació tan forçada del text estatutari que, en moltes previsions, també com es veurà en les que s'estudien en aquesta monografia, "es fa dir als preceptes recorreguts el que no diuen ni volen dir"⁶⁵.

2.2 Recurs a la interpretació literal de la norma: *in claris non fit interpretatio*

Com apuntàvem suara, als efectes que aquí interessin, trobem dos articles a l'Estatut que contemplin el nucli de la regulació dels drets i deures lingüístics projectats a l'Administració de Justícia a Catalunya. Es tracta singularment dels articles 33 i 102. Ens centrarem en el seu estudi, sens perjudici que d'altres previsions de la norma incideixen també en la regulació dels usos a l'Administració de Justícia, encara que ho fan en la mesura que estableixen el règim general que hi és d'aplicació o amb mencions molt específiques contemplades dins del títol tercer dedicat al poder judicial.⁶⁶

L'article 33, ubicat dins el Capítol III del Títol I de l'Estatut, intitulat "Drets lingüístics davant les Administracions Públiques i les institucions estatals", contempla quatre previsions especialment rellevants: primerament, estableix que els ciutadans tenen el dret d'opció lingüística, bo i precisant que en les relacions amb les institucions, les organitzacions i les administracions públiques a Catalunya, totes les persones tenen dret a utilitzar la llengua oficial que eleger-

⁶⁵ Vegeu Jou, Ll. (2011). La sentència 31/2010, reinterpretada. Legislació lingüística, realitat social i política, *Revista d'Estudis Autonòmics i Federals* núm. 12, p. 153-191.

⁶⁶ Vegeu, per tots, Ridao i Martín, J. (2009). El règim juridicolingüístic al nou Estatut. Principis i àmbits, *Revista de Llengua i Dret* núm. 52, 2009, p. 371-390. També, Pla Boix, A. La llengua al nou Estatut d'autonomia de Catalunya, *Revista d'Estudis Autonòmics i Federals* núm. 3, p. 259-294. També, Pou i Pujolràs, A. (2007). El català a l'Administració de Justícia i el nou Estatut, *Revista de Llengua i Dret* núm. 48, p. 133-186. També, Pons Parera, E. (2006). "Estatuto jurídico de las lenguas en Cataluña". A Pérez, J.M. (coord). *Estudios sobre el estatuto jurídico de las lenguas en España*. Barcelona: Ed. Atelier.

xin⁶⁷; segonament, proclama que totes les persones, en les relacions amb l'Administració de justícia, el Ministeri Fiscal, el notariat i els registres públics, tenen dret a utilitzar la llengua oficial que elegeixin en totes les actuacions judicials, notarials i registrals, i a rebre tota la documentació oficial emesa a Catalunya en la llengua sol·licitada, sense que puguin patir indefensió ni dilacions indegudes a causa de la llengua emprada, ni se'ls pugui exigir cap mena de traducció; en tercer lloc, s'estableix que per a garantir el dret d'opció lingüística, els jutges i els magistrats, els fiscals, els notaris, els registradors de la propietat i mercantils, els encarregats del Registre Civil i el personal al servei de l'Administració de justícia, “per a prestar llurs serveis a Catalunya, han d'acreditar, en la forma que estableixen les lleis, que tenen un nivell de coneixement adequat i suficient de les llengües oficials, que els fa aptes per a complir les funcions pròpies de llur càrrec o de llur lloc de treball”⁶⁸; finalment, conclou precisant que els ciutadans de Catalunya tenen el dret de relacionar-se per escrit en català amb “els òrgans constitucionals i amb els òrgans jurisdiccionals d'àmbit estatal, d'acord amb el procediment establert per la legislació corresponent” i afegeix que aquestes institucions “han d'atendre i han de tramitar els escrits presentats en català, que tenen, en tot cas, plena eficàcia jurídica”. Una regulació estatutària innovadora que, com s'estudiarà a continuació, des dels inicis de la tramitació parlamentària de la iniciativa cercava corregir les inèrcies estudiades als capítols precedents.

L'article 102 de l'EAC, per la seva part, ubicat formalment dins el Capítol III del Títol III de la norma i rubricat “Del personal judicial i de la resta del personal al servei de l'Administració de Justícia de Catalunya”, contempla tres previsions d'incidència en matèria lingüística: primerament, disposa que els Magistrats, els Jutges i els Fiscals que ocupin una plaça a Catalunya, textualment, “han d'acreditar un coneixement adequat i suficient del català per a fer efectius

⁶⁷ En paraules de la norma, aquest dret obliga aquestes “institucions, organitzacions i administracions públiques, inclosa l'Administració electoral a Catalunya, i, en general, les entitats privades que en depenen quan exerceixen funcions públiques”.

⁶⁸ Aquest mateix article 33.2 *in fine* afegeix també “Per a garantir el dret d'opció lingüística, l'Administració de l'Estat situada a Catalunya ha d'acreditar que el personal al seu servei té un nivell de coneixement adequat i suficient de les dues llengües oficials, que el fa apte per a complir les funcions pròpies del seu lloc de treball”.

els drets lingüístics dels ciutadans en la forma i amb l'abast que determini la llei" (article 102.1)⁶⁹; segonament, afegeix que el coneixement suficient de la llengua ha d'ésser valorat "d'una manera específica i singular per a obtenir una plaça en els concursos de trasllat corresponents"; finalment, conclou precisant que el personal al servei de l'Administració de justícia i de la Fiscalia a Catalunya també "ha d'acreditar un coneixement adequat i suficient de les dues llengües oficials que el fa apte per a complir les funcions pròpies del seu càrrec o lloc de treball".

Si prenem en consideració les regles més elementals relatives a la interpretació de les normes jurídiques, per escatir el sentit de les previsions dels articles 33 i 102 de l'Estatut, hom ha de prendre en consideració, com bé recull l'article 3 del Codi Civil espanyol, a més de la dicció o significat propi de les paraules (interpretació gramatical), el context (interpretació sistemàtica), els antecedents històrics i legislatius (interpretació històrica) i la realitat social del temps en què han d'aplicar-se així com l'esperit i la finalitat que les inspira (interpretació sociològica i finalista).

D'entrada, la interpretació estrictament gramatical d'ambdós preceptes no dóna lloc a equívocs entorn al contingut i abast dels drets i deures lingüístics que volen instituir. En aquest sentit, l'aforisme llatí '*in claris non fit interpretatio*', emprat històricament en el procés d'interpretació jurídica, esdevé una màxima que pot projectar-se inequívocament a les previsions dels articles 33 i 102 de l'EAC, en la dicció finalment aprovada.⁷⁰ I això perquè la seva dicció és clara i unívoca i respon a una voluntat política nítidament expressada al llarg de tot el procés de tramitació parlamentària de la norma, com s'estudiarà amb deteniment a les pàgines que segueixen. Semblantment, l'anàlisi dels antecedents històrics i normatius així com l'escenari polític i parlamentari en el qual s'adopten, l'esperit i la finalitat que les inspira i que s'expliciten als treballs par-

⁶⁹ El segon paràgraf del precepte ho projecta al coneixement del dret propi quan contempla que "els Magistrats, els Jutges i els Fiscals que ocupin una plaça a Catalunya han d'acreditar un coneixement suficient del dret propi de Catalunya en la forma i amb l'abast que determini la llei".

⁷⁰ Sánchez Rubio, A. (2004). La interpretación en el derecho: in claris non fit interpretatio. *Anuario de la Facultad de Derecho*, vol. XXII, p. 417-35

lamentaris i preses de posició de les formacions polítiques que varen avalar-les, reforcen plenament aquesta conclusió.

Dèiem suara que la dicció d'ambdós preceptes no dóna lloc a equívocs. Tan l'article 33 com l'article 102 de l'Estatut, contempen previsions clares i precises projectades a l'Administració de Justícia, tant en el que concerneix a la regulació dels drets i usos lingüístics com en matèria de l'estatut lingüístic de personal que hi presta serveis. Totes aquestes previsions, com es de veure, es conceben des de la perspectiva de la satisfacció dels drets dels ciutadans que s'hi relacionen, prenent en consideració la dimensió més estrictament prestacional del servei jurisdiccional. En el que concerneix als usos lingüístics, les previsions de l'EAC opten clarament per garantir un dret d'opció lingüística, centrat en assegurar el dret dels ciutadans, en les actuacions judicials a Catalunya, d'utilitzar la llengua oficial que prefereixin. Aquest dret es projecta no només en la dimensió activa (utilitzar la llengua d'elecció) sinó també en la dimensió passiva (ser atès) i se n'avalua textualment el seu exercici "sense que puguin patir indefensió ni dilacions indegudes a causa de la llengua emprada, ni se'ls pugui exigir cap mena de traducció". Val a dir que aquest dret a relacionar-se per escrit en català es projecta també als òrgans constitucionals i als òrgans jurisdiccionals d'àmbit estatal, d'acord amb la legislació corresponent, previsió certament innovadora que incorpora un element de supraterritorialitat en els termes que s'estudiaran al capítol que segueix.⁷¹

⁷¹ Sobre aquesta previsió, vegeu Corretja Torrens, M. (2007). Projecció supraterritorial de la llengua catalana en el nou Estatut d'autonomia de Catalunya, *Revista de Llengua i Dret* núm. 47, p. 247-264. En paraules de l'autora, el reconeixement d'aquest dret, que comporta atorgar efectes extraterritorials als drets lingüístics dels ciutadans de Catalunya "troba empara constitucional tant en els límits que ell mateix s'imposa («d'acord amb el procediment establert per la legislació corresponent»), de tal manera que no serà un dret immediatament aplicable a l'entrada en vigor de l'Estatut, sinó que només es podrà exercir un cop es promulgui la legislació que ho faci possible (estatal), de tal manera que es respecta la potestat d'autoorganització dels òrgans estatals, com també en l'article 3.3 ce, ja esmentat, que també vincula l'Estat a realitzar accions de respecte i protecció de les llengües diferents del castellà, com pot ser, en aquest cas, establir un procediment respectuós amb els drets lingüístics dels ciutadans". Partint d'aquesta base, l'article adverteix que aquestes previsions representa un avenç en la incorporació del plurilingüisme als òrgans centrals de l'Estat i introdueix el principi de personalitat en la regulació dels usos lingüístics "com a criteri modulador del principi de territorialitat". Vegeu també, Pou i Pujolràs, A. (2007). El català a l'Administració de Justícia i el nou Estatut, *Revista de Llengua i Dret* núm. 48, p.175

En matèria d'aptitud lingüística del personal judicial, per la seva part, s'estableix el deure de Jutges, Magistrats, Fiscals i altre personal judicial d'acreditar el coneixement del català quan es prestin serveis a Catalunya, deure de coneixement instituït amb l'objectiu d'assegurar precisament l'efectiu exercici dels drets lingüístics dels ciutadans. Partint d'aquesta base, i prenent en consideració el marc de repartiment competencial d'incidència en la matèria, la determinació concreta de nivell de coneixement lingüístic exigible i que s'ha d'acreditar es deixa a determinació del legislador, per bé que, en tot cas, el propi Estatut obliga que sigui un nivell "adequat i suficient" prenent en consideració les funcions pròpies del càrrec o lloc de treball que ocupin.⁷²

Aquesta darrera previsió és concebuda amb l'objectiu de posar fi al sistema vigent de simple meritació lingüística, que permet la provisió de places per part de personal que desconeix la llengua oficial i pròpia del lloc on presta serveis. Amb la reforma estatutària es va prendre cura de garantir explícitament l'exigència d'un procés d'acreditació de coneixement lingüístic, que deixa de ser voluntari, i que es projecta en la provisió de la plaça a Catalunya respecte de tot el personal (jutges, magistrats, fiscals, secretaris judicials i resta de personal al servei de l'Administració de Justícia). Com bé ha subratllat la doctrina, aquesta acreditació del coneixement lingüístic constitueix un contingut necessari que el desplegament normatiu que es faci d'aquesta previsió, a l'hora de concretar la forma i els terminis del procés d'acreditació, no pot negligir.⁷³ De fet, fins i tot en la determinació del propi nivell de coneixement lingüístic exige-

⁷² Previsió aquesta, recordem-ho, que enllaça amb el judici de proporcionalitat sobre la valoració del nivell de coneixement de la llengua que va establir-se a la STC 46/1991.

⁷³ Vegeu especialment Pou i Pujolràs, A. (2007). El català a l'Administració de Justícia i el nou Estatut, *Revista de Llengua i Dret* núm. 48, p. 133-186. Sobre aquesta qüestió, l'autor recorda que "el sistema que incorpora l'Estatut representa un salt endavant respecte del que estableixen actualment la LOPJ i els reglaments orgànics: hi ha d'haver un procés d'acreditació, la forma i els terminis de la qual els ha d'establir la norma de desenvolupament; no hi ha, doncs, voluntarietat en l'acreditació. Actualment, qualsevol funcionari dels diferents cossos judicials que vulgui restar al marge de l'acreditació, aprenentatge i coneixement del català pot fer-ho sense que això representi cap minva en les possibilitats d'ocupar plaça en el territori català. El text estatutari, en canvi, no permet ser aliè al coneixement del català, tant si la interpretació és que l'acreditació constitueix un requisit lingüístic, com si la lectura és que es tracta d'un procés progressiu, temporitzat i pautat per assolir la plena capacitació lingüística del personal. El límit negatiu, però, és que no es pot tractar d'un simple mèrit com el que preveu la legislació actual".

ble, l'EAC emprà l'expressió "adequat i suficient" prenent en consideració les funcions professionals que s'han d'acomplir al servei de la ciutadania, criteris fàcilment subsumibles en els diferents graus de coneixement lingüístic establerts en el Marc europeu comú de referència per a les llengües.⁷⁴

En qualsevol cas, com s'estudiarà amb més deteniment a les pàgines que segueixen, les previsions d'aquests articles 33 i 102 de l'EAC s'ajusten plenament als compromisos previstos a l'article 9 de la CELRM, en els termes que els informes del Comitè d'experts i Recomanacions del Comitè de Ministres del Consell d'Europa han fet avinent en els diferents cicles de control de l'aplicació del conveni a l'Estat espanyol.

Recuperarem l'anàlisi d'aquestes previsions estatutàries en el comentari crític de la STC 31/2010 de 28 de juny per les implicacions derivades de la seva fonamentació jurídica. Abans, però, s'imposa una breu referència a l'*iter* parlamentari seguit per aprovar-les, en la mesura que permet posar de manifest el context, l'esperit i finalitat que les inspira.

2.3 Recurs a la interpretació autèntica: anàlisi de la tramitació parlamentària dels articles 33 i 102 de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya

2.3.1 Context polític i parlamentari

La regulació lingüística que s'ha estudiat a les pàgines precedents sols s'explica prenent en consideració l'escenari polític i parlamentari en el qual es tramita la reforma estatutària. D'entrada, les aritmètiques parlamentàries, tant al Parlament de Catalunya com a les Corts Generals, varen ser-hi propícies. Recordem que, a Catalunya, els comicis autonòmics celebrats el 16 de novembre

⁷⁴ Sobre el nivell de coneixement exigible atenent a les previsions estatutàries, doctrinalment s'ha defensat, amb caràcter general, ha de ser el nivell de suficiència en llengua catalana (C), sens perjudici de la possibilitat de modulació atenent a les funcions específiques que s'hagin d'acomplir. Vegeu Pou i Pujolràs, A. (2007). El català a l'Administració de Justícia i el nou Estatut, *Revista de Llengua i Dret* núm. 48, p. 133-186. L'autor adverteix que en la modulació del nivell de coneixement, pot servir de paràmetre el Decret 161/2002, d'11 de juny, sobre l'acreditació del coneixement del català i de l'aranès en els processos de selecció de personal i de provisió de llocs de treball de les administracions públiques de Catalunya.

de 2003 varen esbossar un hemicicle on els partits polítics nacionalistes i d'esquerres, més favorables a una reforma d'abast general que ampliés substancialment les garanties lingüístiques de la ciutadania sumaven majoria absoluta. En aquest sentit, la força política més votada fou Convergència i Unió (CiU) amb 46 escons, seguida dels tres partits polítics que acabarien conformant el govern de coalició: Partit dels Socialistes de Catalunya-Ciutadans pel Canvi (PSC-CpC) amb 42 escons, Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) amb 23 escons i Iniciativa per Catalunya-Verds (ICV) amb 9. Per la seva part, el Partit Popular de Catalunya (PPC) obtindria 15 escons, que s'acabarien projectant en els únics 15 vots contraris a la Proposta de reforma de l'Estatut aprovada pel plenari del Parlament de Catalunya a la sessió tinguda el 30 de setembre de 2005.

Dies més tard de les eleccions autonòmiques, el 14 de desembre de 2003, els tres partits que formarien el govern de coalició subscriuen l'*Acord per a un Govern catalanista i d'esquerres a la Generalitat de Catalunya*, també conegut com l'Acord del Tinell. En aquest acord ja es contemplaven un ampli catàleg de previsions lingüístiques. Als efectes que aquí interessen, varen proposar diverses iniciatives en matèria de política lingüística, en el marc d'un Pla d'acció i suport de la llengua catalana concretat en 9 eixos, un dels quals s'adreçava precisament a garantir el coneixement del català per part del personal al servei de l'Administració de l'Estat i de l'Administració de justícia.⁷⁵

⁷⁵ Més concretament, entre d'altres previsions destaquen les següents: en primer lloc, en el capítol de la consideració constitucional de la Generalitat com a Estat proposaven, textualment, "*incorporar al currículum estatal en tots els nivells d'ensenyament obligatori les matèries que expressen la diversitat cultural i lingüística; prendre les iniciatives polítiques i legals que portin al reconeixement de la realitat plurilingüística de l'Estat en la seva denominació oficial, en els registres públics, l'emissió de moneda i segells, el DNI i el passaport i l'etiquetatge de productes; promoure la declaració del català i de la resta de llengües de l'Estat com a llengües cooficials en tot el seu territori i la seva declaració com a llengües oficials de la UE; impulsar per via legislativa i política la creació d'un Consell de les Cultures (...); establir el requisit d'utilització de les diverses llengües cooficials en les condicions de les concessions administratives per la comunicació audiovisual; fomentar per part de la Generalitat l'activitat cultural en les llengües reconegudes a l'EAC*" (p. 5 de l'Acord); en segon lloc, en el que concerneix a l'epígraf dedicat a regular la presència de la Generalitat a la Unió Europea, organismes internacionals i relacions exteriors, "*fer ús de l'article 27.4 EAC i, en el seu cas, reformar-lo per ampliar les seves possibilitats en matèria d'acords i tractats de contingut acadèmic, lingüístic i cultural*" (p. 13); així mateix, en el que concerneix a política educativa, proposaven impulsar

Coetàniament, per decret 100/2004, de 9 de gener⁷⁶, s'acordava la dissolució de les Corts Generals i la convocatòria de noves eleccions generals que tindrien lloc el 14 de març de 2004 i esbossarien una nova composició de l'arc parlamentari, amb un canvi d'hegemonia política que permetria avalar la reforma de l'Estatut català.⁷⁷ I això perquè el Partit Socialista guanyava les eleccions, sumant 164 escons al Congrés dels Diputats. Uns dies més tard, el 2 d'abril, es constituïen formalment les noves Corts Generals nascudes dels comicis i s'iniciava la VIII Legislatura. El 17 d'abril de 2004, José Luís Rodríguez Zapatero era investit nou President del Govern amb el suport de 183 vots (PSOE, ERC, IU, CC, BNG y CHA) 148 en contra (PP) i 19 abstencions (CiU, PNV, EA i Nafarroa Bai).

La reforma estatutària catalana seria objecte d'intensos debats en el marc de la campanya electoral, posant de manifest posicions polítiques irreconciliables. Per uns, molt especialment pel Partit Popular, la iniciativa palesava una lesió als fonaments estructurals del propi Estat i trencava els consensos de la transició. D'altres en canvi, hi veïen una evolució oportuna de l'Estat de les Autonomies i n'avalarien la seva aprovació. Indefugiblement, aquestes posicions es posaran de manifest en els treballs parlamentaris tinguts en motiu de la tramitació de la iniciativa, com s'estudiarà amb deteniment a les pàgines que segueixen projectant-ho singularment en la presa de posició amb relació a les previsions lingüístiques dels articles 33 i 102 de l'Estatut. En tot cas, la referèn-

els programes d'immersió lingüística i reforçar l'ús del català com a idioma vehicular de l'ensenyament, garantint també un domini comunicatiu en llengua castellana; en quart lloc, proposaven també un catàleg de diverses iniciatives en matèria de política lingüística, adoptades en el marc d'un Pla d'acció i suport de la llengua catalana concretat en 9 eixos (priorització de l'ús social del català al món socioeconòmic i al de les noves tecnologies, mitjans de comunicació i l'audiovisual, priorització de l'ensenyament de les llengües en l'àmbit de l'educació obligatòria, garantia del coneixement del català per part del personal al servei de l'Administració de l'Estat i de l'Administració de justícia, priorització de l'aprenentatge de la llengua per les persones provinents de l'emigració, garantia de la unitat de la llengua establint la col·laboració amb la resta de territoris de parla catalana, adaptació de la Llei de política lingüística a la realitat social, reforç del Consorci de Normalització Lingüística i impuls de la presència del català en el terreny universitari i acadèmic); i per concloure, en l'annex s'esmentava novament el compromís d'establir un "*nou marc legal on es reconegui i es desenvolupi el caràcter plurinacional, pluricultural i plurilingüístic de l'estat*" (p. 77).

⁷⁶ [BOE núm. 17 de 20 de gener de 2004](#), p. 2115

⁷⁷ Per una ampliació dels [resultats electorals consultables en línia](#) vegeu <http://www.congreso.es/consti/elecciones/generales/resultados.jsp?fecha=14/03/2004>

cia a la seva tramitació parlamentària permet oferir una visió més completa de l'escenari en que foren debatuts i aprovats, la posició dels diferents grups parlamentaris sobre aquest tema, els objectius que perseguïen ambdós preceptes explicitats a l'hemicicle i el sentit que se'ls hi va voler donar.

2.3.2 Tramitació al Parlament de Catalunya

Com és sabut, la gènesi parlamentària de la L.O. 6/2006, de reforma de l'EAC la trobem a la Proposta de reforma de l'Estatut elaborada per una ponència del conjunt de grups parlamentaris nomenada en el si de la Comissió d'Organització i Administració de la Generalitat el dia 9 de febrer de 2004.⁷⁸ Ara bé, l'antecedent d'aquesta iniciativa pot resseguir-se fins el desembre de 2002, data en que conclouen els treballs de la Comissió d'Estudi per a l'Aprofundiment de l'Autogovern al Parlament de Catalunya.⁷⁹ Entre d'altres conclusions, l'informe emès per aquesta Comissió consigna la conveniència d'aprofundir l'autogovern de Catalunya amb l'objectiu de garantir el reconeixement del principi de plurinacionalitat de l'Estat, ampliar i precisar l'abast del sostre competencial de la Generalitat de Catalunya, institucionalitzar la presència de la Generalitat en seu de la Unió Europea i en l'àmbit de les relacions internacionals i ampliar el reconeixement del capítol de drets i deures de la ciutadania catalana. La reforma de l'Estatut esdevindria la via propícia per acomplir aquests objectius programàtics, en els termes que avalarien tots els grups parlamentaris, a excepció del Partit Popular. Uns mesos més tard, l'abril de 2003, es constituïa al Parlament la ponència encarregada de redactar la proposta de reforma de l'Estatut d'Autonomia, en el marc de la qual CiU, PSC, ERC i IC presentaven les seves respectives propostes de reforma estatutària. Totes elles

⁷⁸ Per una ampliació sobre la identitat dels membres de la ponència, vegeu [BOPC núm. 208 d'11 de juliol de 2005](#), p.1

⁷⁹ Constituïda el 14 de novembre de 2000. Les seves conclusions varen publicar-se al [BOPC núm. 366 de 5 de desembre de 2002](#). Per una ampliació sobre els treballs, vegeu Argelaguet i Argemí, J. (2007). La qüestió lingüística en els primers passos del procés de reforma de l'Estatut d'autonomia de Catalunya, *Revista de Llengua i Dret* núm. 47, 0. 145-181

contemplaven diverses previsions d'incidència en el règim lingüístic, de diferent contingut i abast.⁸⁰

En el text d'aquesta iniciativa, presentada el 8 de juliol de 2005, ja es garantien bona part de les previsions que s'acabarien aprovant mesos més tard a la dicció final dels articles 33 i 102. De fet, un buidatge de l'*iter* parlamentari permet asseverar, ja d'entrada, dues afirmacions: la primera, hom constata que, des dels inicis, la voluntat de garantir un règim de capacitació lingüística del personal judicial a Catalunya que assegurés un coneixement adequat i suficient dels dos idiomes oficials, va comptar amb un amplíssim consens polític a l'hemicicle⁸¹; segonament, el buidatge dels treballs parlamentaris també posa de manifest la constatació que s'era conscient que, tractant-se d'una matèria d'incidència també en reductes competencials de l'Estat, exigiria emprendre reformes legals ulteriors per a garantir-la efectivament, inclosa una reforma de la llei orgànica del poder judicial. Prenent-ho en consideració, en compliment del dictamen del Consell Consultiu núm. 269 d'1 de setembre de 2005, s'incorporarien algunes esmenes a la dicció dels preceptes amb l'objectiu d'evitar incórrer en vici d'inconstitucionalitat per raons competencials.

Ara bé, dit això, la dicció finalment aprovada d'ambdós preceptes estatutaris estudiats no serà objecte de moltes esmenes al llarg de l'*iter* seguit en la tramitació parlamentària de la reforma, la qual cosa no obsta que centressin intensos debats tan al Parlament de Catalunya com a les Corts Generals. És més, un estudi comparat de la dicció d'ambdós preceptes, en les seves primeres versions inicials i definitives (la versió que consta a la Proposta redactada per la ponència del conjunt de grups parlamentaris i la dicció finalment aprovada) permet concloure que no seran objecte de canvis substancials. Així es desprèn d'una lectura dels articles 32⁸² i 97⁸³ del text de la iniciativa, preceptes que

⁸⁰ Per una ampliació sobre el contingut i abast de les diferents propostes dels partits, vegeu Vernet, J. i Pla, A. (2004). La llengua catalana i un nou Estatut d'autonomia per a Catalunya, *Revista Llengua i Dret* núm. 41, p. 141

⁸¹ Prova n'és que només varen presentar esmenes de supressió a aquestes previsions el Grup Parlamentari Popular, en els termes que s'estudiaran més endavant.

⁸² Vegeu article 32 de la Proposta, publicada al [BOPC núm. 208 d'11 de juliol de 2005](#), p. 7. Més concretament, aquest precepte, intitulat "Drets lingüístics davant les Administracions

es corresponen respectivament amb els articles 33 i 102 finalment aprovats. Com és de veure, la major part de les seves previsions es mantindran inalterades al llarg de la tramitació parlamentària de la norma, sens perjudici d'esmenes puntuals incorporades a les successives fases de la seva tramitació parlamentària i que s'estudiaran a continuació.

En el que concerneix a la seva tramitació al Parlament de Catalunya, van presentar-se diverses esmenes a la dicció d'ambdós preceptes, que cons-

Públiques i les Institucions estatals” deia: “1. Els ciutadans tenen el dret d’opció lingüística. En les relacions amb les institucions, les organitzacions i les administracions públiques a Catalunya, tothom té el dret d'utilitzar la llengua oficial que elegeixi. Aquest dret obliga totes les institucions, organitzacions i administracions públiques, inclosa l'Administració electoral a Catalunya, així com les entitats privades que en depenen i, en general, quan exerceixen funcions públiques. 2. En les relacions amb l'Administració de justícia i el Ministeri Fiscal, totes les persones tenen el dret d'utilitzar la llengua oficial que elegeixin en totes les actuacions judicials, sense que puguin patir indefensió ni dilacions indegudes per causa de la llengua emprada, ni se'ls pugui exigir cap mena de traducció. 3. Per a garantir aquest dret, els jutges i els magistrats, els fiscals i el personal al servei de l'Administració de justícia, per a prestar llurs serveis a Catalunya, han d'acreditar, en la forma que estableixin aquest Estatut i les lleis, que tenen un nivell de coneixement adequat i suficient de les llengües oficials, que els fa aptes per a complir les funcions pròpies de llur càrrec o de llur lloc de treball. 4. Totes les persones tenen el dret de demanar i rebre els documents públics emesos a Catalunya en la llengua oficial que elegeixin i els poders públics el deure d'expedir-los en la llengua sol·licitada. Aquest dret i aquest deure s'estenen als documents d'identificació personal, així com als documents expedits pels registres públics, sens perjudici, en aquests casos, del possible contingut en altres llengües. Per a garantir el compliment d'aquest dret i del correlatiu deure, els notaris, els registradors de la propietat i mercantils, els encarregats del Registre Civil i els encarregats de qualsevol altre registre especialitzat han d'acreditar, en la forma que estableixin aquest Estatut i les lleis, que tenen un nivell de coneixement adequat i suficient de les llengües oficials, que els fa aptes per a complir les funcions pròpies de llur càrrec o de llur lloc de treball. 5. Per a garantir el dret d'opció lingüística establert per l'apartat 1, l'Administració de l'Estat situada a Catalunya garanteix que el personal al seu servei té un nivell de coneixement adequat i suficient de les dues llengües oficials, que el fa apte per a complir les funcions pròpies de llur lloc de treball. 6. Els ciutadans de Catalunya tenen el dret de relacionar-se per escrit en llengua catalana amb els òrgans constitucionals i amb els òrgans jurisdiccionals d'àmbit estatal. Aquestes institucions han d'atendre i han de tramitar els escrits presentats en llengua catalana, sense que puguin exigir a l'interessat traducció al castellà”.

⁸³ L'article 97, rubricat “Requisits del personal judicial i de la resta del personal al servei de l'Administració de Justícia a Catalunya” deia “1. Per a ocupar una plaça de magistrat, jutge o fiscal a Catalunya, els candidats són admesos en igualtat de drets. Han d'acreditar un coneixement adequat i suficient de la llengua catalana per a fer efectius els drets lingüístics dels ciutadans en la forma i amb l'abast que determini la llei. 2. Els magistrats i els jutges que ocupin una plaça a Catalunya han d'acreditar un coneixement suficient del dret propi de Catalunya en la forma i amb l'abast que determini la llei. 3. En tot cas el coneixement suficient de la llengua i el dret tenen la consideració de requisit per a l'obtenció de plaça en els corresponents concursos de trasllat. 4. Els secretaris judicials i tot el personal al servei de l'Administració de justícia i de la Fiscalia a Catalunya han d'acreditar el coneixement de la llengua catalana que s'exigeix al personal de l'Administració de la Generalitat. 5. Correspon al Consell de Justícia de Catalunya comprovar el compliment de les condicions que estableix aquest article en l'accés a les places dels òrgans judicials, de l'Administració de justícia i de la Fiscalia a Catalunya”. Vegeu [BOPC núm. 208 d'11 de juliol de 2005](#), p. 19

ten a l'Informe de la Ponència publicat al BOPC de 28 de juliol.⁸⁴ Com apuntàvem suara, fou el 8 de juliol de 2005 quan la Ponència va aprovar, en una votació conjunta per vot ponderat, la seva proposta de reforma de l'Estatut. En aquesta votació, a més del vot contrari del Partit Popular, varen plantejar-se d'altres dissensos, com l'abstenció de CiU que va presentar-hi vot particular. Val a dir que entre els propis grups que havien votat favorablement el text de la Ponència també es varen plantejar discrepàncies, presentant-hi també vots particulars. En qualsevol cas, redactada la proposta per la ponència conjunta i presentats aquests vots particulars, en compliment del que disposa l'article 110.3 del Reglament del Parlament, varen seguir-se els tràmits del procediment legislatiu comú i va acordar-se emprendre la tramitació pel procediment d'urgència, obrint-se el termini de presentació d'esmenes i procedint al seu estudi, debat i votació en comissió. Fou justament la Comissió d'Organització i Administració de la Generalitat la que, designada ponència de sis membres, va procedir a examinar el text de la proposta, els vots particulars i esmenes presentades pels diferents grups parlamentaris. El 28 de juliol s'aprovava l'informe de la ponència, que contenia un ampli llistat de recomanacions d'esmenes i transaccions.

En aquest escenari, en el que concerneix singularment l'article 32, va ser objecte de diverses esmenes de supressió i modificació presentades, respectivament, pels grups parlamentaris Popular i Convergència i Unió.⁸⁵ Finalment, al seu Informe, la Ponència va proposar l'adopció d'una esmena transaccional que contemplava una nova dicció del paràgraf 2n de l'article 32 de la iniciativa. Proposava que aquest paràgraf digués, textualment, que en les relacions amb l'Administració de justícia i el Ministeri Fiscal, el Notarial i els Registres Públics "totes les persones tenen el dret d'utilitzar la llengua oficial que elegeixin en totes les actuacions judicials, notariales i registrals, així com a rebre tota la documentació oficial emesa a Catalunya en la llengua sol·licitada, sense que puguin patir indefensió ni dilacions indegudes per causa de la llengua emprada, ni

⁸⁴ [BOPC núm. 211 de 28 de juliol de 2015.](#)

⁸⁵ Vegeu esmenes núm. 81 a 88 publicades al [BOPC núm. 211 de 28 de juliol](#), p. 21 i

se'ls pugui exigir cap mena de traducció". Així mateix, va recomanar l'adopció de les esmenes 85 i 86, que contemplaven una nova dicció a l'article 32, paràgraf 3, en els següents termes: "Per a garantir aquest dret, els jutges i els magistrats, els fiscals, els notaris, els registradors de la propietat i mercantils, els encarregats del Registre Civil i el personal al servei de l'Administració de justícia per a prestar llurs serveis a Catalunya, han d'acreditar, en la forma que estableixin aquest Estatut i les lleis, que tenen un nivell de coneixement adequat i suficient de les llengües oficials, que els fa aptes per a complir les funcions pròpies de llur càrrec o de llur lloc de treball".

En el que concerneix a l'article 97 de la Proposta, també va ser objecte de diverses esmenes de supressió dels seus apartats presentades totes elles pel Grup Parlamentari Popular⁸⁶ i rebutjades per l'Informe de la Ponència.⁸⁷

Al dictamen de la Comissió, aprovat el 29 de juliol de 2005 en una sessió celebrada a porta tancada, la versió d'ambdós preceptes publicada al BOPC uns dies més tard recull les propostes de l'Informe de la Ponència.⁸⁸

⁸⁶ Vegeu esmenes de supressió presentades pel Grup Parlamentari Popular núm. 325, 327 a 329, publicades al [BOPC núm. 211 de 28 de juliol](#), p. 64 i 65

⁸⁷ [BOPC núm. 211 de 28 de juliol de 2005](#), p. 65

⁸⁸ Per una ampliació sobre la seva dicció, vegeu [BOPC núm. 213 d'1 d'agost de 2015](#), p. 20. Més concretament:

- Article 32, rubricat "Drets lingüístics davant les Administracions públiques i les institucions estatals" diu: "1. Els ciutadans tenen el dret d'opció lingüística. En les relacions amb les institucions, les organitzacions i les administracions públiques a Catalunya, tothom té dret a utilitzar la llengua oficial que elegeixi. Aquest dret obliga totes les institucions, organitzacions i administracions públiques, inclosa l'Administració electoral a Catalunya, i les entitats privades que en depenen, en general, quan exerceixen funcions públiques. 2. Totes les persones, en les relacions amb l'Administració de justícia, el Ministeri Fiscal, el notariat i els registres públics, tenen dret a utilitzar la llengua oficial que elegeixin en totes les actuacions judicials, notariales i registrals, i a rebre tota la documentació oficial emesa a Catalunya en la llengua sol·licitada, sense que puguin patir indefensió ni dilacions indegudes a causa de la llengua emprada, ni se'ls pugui exigir cap mena de traducció. 3. Per a garantir el dret d'opció lingüística, els jutges i els magistrats, els fiscals, els notaris, els registradors de la propietat i mercantils, els encarregats del Registre Civil i el personal al servei de l'Administració de justícia, per a prestar llurs serveis a Catalunya, han d'acreditar, en la forma que estableixen aquest Estatut i les lleis, que tenen un nivell de coneixement adequat i suficient de les llengües oficials, que els fa aptes per a complir les funcions pròpies de llur càrrec o de llur lloc de treball. 4. Per a garantir el compliment del dret d'opció lingüística, establert per l'apartat 1, l'Administració de l'Estat situada a Catalunya ha d'acreditar que el personal al seu servei té un nivell de coneixement adequat i suficient de les dues llengües oficials, que el fa apte per a complir les funcions pròpies del seu lloc de treball. 5. Els ciutadans de Catalunya tenen el dret a relacionar-se per escrit en català amb els òrgans constitucionals i amb els òrgans jurisdiccionals d'àmbit estatal. Aquestes insti-

Aquesta versió de la Proposta de Proposició de Llei orgànica per la qual s'estableix l'Estatut d'autonomia de Catalunya i es deroga la Llei orgànica 4/1979, del 18 de desembre, va ser objecte de dictamen per part del Consell Consultiu (dictamen núm. 269 d'1 de setembre de 2005).⁸⁹

Als efectes que aquí interessin, va analitzar les previsions del Títol III de la proposta, projectades al Poder Judicial a Catalunya, al seu fonament V. Par-teix d'un estudi del marc de repartiment competencial en matèria d'Administració de Justícia, i conclou que prenent-ho en consideració, l'article 97.3 de la proposta és inconstitucional perquè envaeix competències estatals. En aquest sentit, el Dictamen del Consell Consultiu adverteix que si bé a la Ge-neralitat li correspon la regulació en l'àmbit lingüístic de la cooficialitat, a l'Estat, respecte als membres del Poder Judicial, li correspon establir el sistema a fi que es compleixi el principi de la cooficialitat. Partint d'aquesta base, conclou que jutges i magistrats pertanyen a un cos únic i la seva relació amb l'Administració es regula en el seu corresponent estatut jurídic que es regeix pel principi d'unitat. A parer de l'informe del Consell Consultiu "un aspecte rellevant de la unitat es manifesta en la mobilitat d'aquests funcionaris a tot el territori de l'Estat" per la qual cosa "amb caràcter general no es poden admetre obstacles legals que la impedeixin" i entre aquests obstacles s'inclou l'exigència de co-neixement lingüístic. En paraules del dictamen, "en principi sembla difícil que pugui configurar-se el coneixement de la llengua com a requisit o condició *sine qua non* i en tot cas per ocupar una plaça a Catalunya." D'altra banda, el dicta-

tacions han d'atendre i han de tramitar els escrits presentats en català, i no poden exigir a la persona interessada la traducció al castellà".

- Article 97, intitulat "Requisits del personal judicial i de la resta de personal al servei de l'Administració de Justícia a Catalunya", diu: "1. Per a ocupar una plaça de magistrat o magistrada, jutge o jutgessa o fiscal a Catalunya, els candidats són admesos en igualtat de drets. Han d'acreditar un coneixement adequat i suficient del català per a fer efectius els drets lingüístics dels ciutadans en la forma i amb l'abast que determini la Llei. 2. Els magistrats i els jutges que ocupin una plaça a Catalunya han d'acreditar un coneixement suficient del dret propi de Catalunya en la forma i amb l'abast que determini la Llei. 3. En tot cas el coneixement suficient de la llengua i del dret és un requisit per a obtenir una plaça en els corresponents concursos de trasllat. 4. Els secretaris judicials i tot el personal al servei de l'Administració de justícia i de la Fiscalia a Catalunya han d'acreditar el coneixement del català que s'exigeix al personal de l'Administració de la Generalitat. 5. Correspon al Consell de Justícia de Catalunya compro-var el compliment de les condicions que estableix aquest article en l'accés a les places dels òrgans judicials, de l'Administració de justícia i de la Fiscalia a Catalunya".

⁸⁹ Publicat al [BOPC núm. 217 de 6 de setembre de 2005](#)

men recorda que “aquesta prescripció correspon efectuar-la a la Llei orgànica del Poder Judicial” perquè l’article 122.1 CE estableix una reserva de la llei orgànica respecte a l’estatut jurídic de jutges i magistrats”. En conseqüència, es considera que aquesta previsió de l’article 97 de la Proposta incorre en vici d’inconstitucionalitat, per bé que l’informe adverteix que “Quant al fons de l’assumpte, s’ha de reconèixer la lògica i la raonabilitat de la prescripció continguda en el text de la Proposta de Reforma”.⁹⁰

En el que concerneix a l’article 32.5,⁹¹ el fonament de dret III del Dictamen del Consell Consultiu adverteix que aquest precepte estableix un nou règim jurídic de l’ús de les llengües oficials en les relacions dels ciutadans de Catalunya amb els òrgans de l’Estat, predeterminant, en paraules del Dictamen “una forma específica quant a la llengua a emprar en la tramitació dels escrits adreçats a aquestes institucions, sense cap altra precisió quant a la via jurídica que les ha de regular”. I això perquè, recordem-ho, aquest paràgraf contemplava el dret dels ciutadans de Catalunya de relacionar-se en català amb els òrgans constitucionals i els òrgans jurisdiccionals d’àmbit estatal, i el correlatiu deure d’aquestes institucions d’atendre i tramitar els escrits presentats en català, sense que pugui exigir-se traducció a la persona interessada. A parer del Consell Consultiu, “en la mesura que manca aquesta precisió, l’article 32.5 només serà constitucional si incorpora la previsió d’una remissió a les lleis”. Aquesta, entre d’altres reserves d’eventuals vicis d’inconstitucionalitat advertides al dictamen del Consell Consultiu varen ser tingudes en compte en les esmenes subsegüents al dictamen incorporades a la versió del text sotmès a debat del Ple.⁹²

⁹⁰ Vegeu Dictamen del Consell Consultiu publicat al [BOPC núm. 216 de 6 de setembre de 2005](#), p. 74

⁹¹ Recordem que aquest paràgraf diu «Els ciutadans de Catalunya tenen el dret a relacionar-se per escrit en català amb els òrgans constitucionals i amb els òrgans jurisdiccionals d’àmbit estatal. Aquestes institucions han d’atendre i han de tramitar els escrits presentats en català, i no poden exigir a la persona interessada la traducció al castellà».

⁹² Cal recordar que la Mesa del Parlament i la Junta de Portaveus varen crear, en el si de la Comissió que va tramitar la proposta de reforma, un grup de treball amb l’objectiu d’estudiar les esmenes reservades per a la defensa en el Ple i les esmenes subsegüents al dictamen del Consell Consultiu. Integraven aquest grup de treball 15 diputats, els quals varen formular una proposta d’ordenació d’esmenes i de recomanacions d’esmenes i de textos

Finalment, a la sessió tinguda el 30 de setembre de 2005, el Parlament de Catalunya aprovava per amplíssima majoria, 120 vots a favor (CiU, PSC, ERC, IC) i només 15 en contra (PPC), la Proposta de Proposició de Llei orgànica per la qual s'estableix l'Estatut d'autonomia de Catalunya i es deroga la Llei orgànica 4/1979, del 18 de desembre.⁹³ Val a dir que, en el marc d'aquesta sessió plenària i en torn d'explicació del vot, són diversos els parlamentaris que consignen referències a la qüestió lingüística, subratllant-ne llur posició de centralitat.⁹⁴

En tot cas, una lectura comparada de les versions d'ambdós preceptes que consten al text de la iniciativa, amb relació a la versió finalment aprovada pel Ple el 30 de setembre de 2005 i que incorpora esmenes proposades en el dictamen del Consell Consultiu, posa de manifest que la major part de les modificacions incorporades durant la tramitació parlamentària a la Cambra catalana abasten qüestions estrictament formals. Entre les modificacions formals més destacables s'inclouen els canvis en la numeració i estructura dels articles⁹⁵, la incorporació d'esmenes per qüestions de gènere⁹⁶ o qüestions estrictament gramaticals.⁹⁷ En el que concerneix a les qüestions més de fons són destacables els canvis introduïts en la identificació dels subjectes obligats a les previsions dels paràgrafs 2n i 3r de l'article 33 (a la versió inicial no s'inclouen el notariat i registres públics) o l'addició de la clàusula "d'acord amb el procediment

transaccions que serviria de base a l'organització del debat final en el Ple. Per una ampliació sobre la tramitació parlamentària de la reforma de l'Estatut, vegeu per tots Vintró, J. (2013). El desplegament de l'Estatut del 1979 i l'elaboració de l'Estatut del 2006. A Barceló, M. i Vintró, J. (coord). *Dret Públic de Catalunya*, Barcelona: Ed. Atelier

⁹³ Vegeu [DSPC, sèrie P núm. 54 de 30 de setembre de 2005](#), p. 5. En el que concerneix al text de la Proposta, publicat al [BOPC núm. 224 de 3 d'octubre de 2005](#)

⁹⁴ Vegeu [DSPC, sèrie P núm. 54 de 30 de setembre de 2005](#)

⁹⁵ Els articles 32 i 97 de la iniciativa es correspondran, degudament esmenats, als articles 33 i 102 del text aprovat a la sessió plenària.

⁹⁶ Vegeu per exemple dicció de l'article 102.1 del text aprovat el 30 de setembre de 2005, quan diu "1. Per ocupar una plaça de magistrat o magistrada, jutge o jutgessa o fiscal de Catalunya..." ([BOPC núm. 224 de 3 d'octubre de 2005](#)) amb relació a la dicció de l'article 97.1 del text de la iniciativa on es deia "1. Per ocupar una plaça de magistrat, jutge o fiscal a Catalunya..." ([BOPC núm. 208 d'11 de juliol de 2005](#)).

amb relació

⁹⁷ Així per exemple, a l'article 102.4 del text aprovat a la sessió plenària de 30 de setembre de 2005 es fa menció a "han d'acreditar el coneixement del català" ([BOPC núm. 224 de 3 d'octubre de 2005](#)) mentre que al text de l'article 97.4 de la iniciativa es parlava d'acreditar "el coneixement de la llengua catalana" ([BOPC núm. 208 d'11 de juliol de 2005](#)).

establert per la legislació corresponent” de l'article 33.5 de la versió aprovada pel Ple el 30 de setembre de 2005 i que no figurava a la versió inicial, incorporada atenent a la recomanació que consta al Dictamen del Consell Consultiu amb l'objectiu de salvar-ne la constitucionalitat.

2.3.3 Tramitació a les Corts Generals

Aprovada a la sessió plenària del Parlament de Catalunya tinguda el 30 de setembre, la Proposta de reforma de l'Estatut va ser tramesa al Congrés dels Diputats per la seva presa en consideració en un debat de totalitat tingut el 2 de novembre de 2005. En aquest debat ja varen posar-se de manifest les posicions dels diferents grups parlamentaris entorn a la iniciativa. Pel Grup Parlamentari Popular, atemptava contra el marc constitucional i representava una reforma encoberta de la norma suprema. Altrament, pel PSOE es tractava d'una proposta legítima que, en qualsevol cas, havia de ser objecte d'esmenes per garantir-ne la seva plena constitucionalitat. A la votació de totalitat que va seguir el debat, la tramitació de la proposta s'aprovava per 197 vots favorables, 146 desfavorables (els del Grup Parlamentari Popular) i una sola abstenció⁹⁸.

Dit això, el buidatge de les esmenes i els debats tinguts en aquest escenari evidencia la fragmentació de l'arc parlamentari entorn a la iniciativa, una fragmentació que ja es va posar de manifest des d'un primer moment, en el procediment inicial d'admissió a tràmit de la Proposta de reforma de l'Estatut per la Mesa del Congrés dels Diputats. La decisió de la Mesa d'admetre a tràmit la proposta seria impugnada pel Grup Popular en un recurs d'empara que el Tribunal Constitucional no va admetre a tràmit per ITC 85/2006. Il·lustra, ja d'entrada, les discrepàncies que plantejava la pròpia tramitació de la iniciativa.

Dit això, en el tràmit de presentació d'esmenes, els articles 33 i 102 de la iniciativa varen ser objecte de diverses propostes de modificació presentades, respectivament, pel Grup Parlamentari Socialista al Congrés i el Grup Parlamentari Popular. En ambdós casos s'esgrimia la conveniència d'incorporar

⁹⁸ Vegeu el text de la iniciativa publicat al [BOCG núm. B-210-1 de 21 d'octubre de 2005](#)

canvis a la dicció dels preceptes amb l'objectiu d'evitar vicis d'inconstitucionalitat.

Així, les esmenes proposades pel Grup Parlamentari Socialista anaven adreçades a, en paraules textuais de la proposta, “adecuar a la Constitución toda referencia a la obligación de uso o conocimiento de la lengua catalana en relación con Administraciones que no sean autonómicas o locales u órganos constitucionales” la qual cosa exigia, a parer d'aquest grup “suprimir el inciso «sin que pueda alegar desconocimiento» del artículo 32, desde la última coma del 33.2, la expresión «el presente Estatuto» del 33.3 y la frase «de los efectos jurídicos de la doble oficialidad y de la lengua propia» del artículo 143.1”. A més, proposaven modificar, entre d'altres, els articles 33.5 i 102.1 de la Proposta de reforma estatutària. En el que concerneix a aquest darrer article, als efectes que aquí interessin, proposaven substituir “el conocimiento suficiente del catalán como requisito por un «se valorará» o similar en el 102.3 y sustituyendo desde «el conocimiento» por «un conocimiento adecuado y suficiente de las lenguas oficiales que los hace aptos para ejercer las funciones propias de su cargo o puesto de trabajo”.⁹⁹

En el que concerneix a les esmenes presentades pel Grup Parlamentari Popular, advertien que les previsions garantides a l'article 33 i 102 de la Proposta de reforma estatutària vulneraven el marc constitucional. Resulta especialment il·lustratives les esmena núm. 22 i 23 on es proclamava, entre d'altres reserves, que l'article 33 “es un claro ejemplo de vulneración en masa de pre-

⁹⁹ Vegeu [BOCG-Congreso de los Diputados Serie B núm. 210-7 de 3 de gener de 2006](#). El Grup Parlamentari Socialista va presentar la següent esmena núm. 7, d'incidència en aquest precepte: “Se debe adecuar a la Constitución toda referencia a la obligación de uso o conocimiento de la lengua catalana en relación con Administraciones que no sean autonómicas o locales u órganos constitucionales (...) Todo ello exige suprimir el inciso «sin que pueda alegar desconocimiento» del artículo 32, desde la última coma del 33.2, la expresión «el presente Estatuto» del 33.3 y la frase «de los efectos jurídicos de la doble oficialidad y de la lengua propia» del artículo 143.1. Además, deberán modificarse los artículos (...) 33.5 (suprimiendo el inciso final «y no pueden exigir a la persona interesada la traducción al castellano» y, en su caso, reconociendo su «plena eficacia jurídica») (...) y 102 (sustituyendo la primera frase del 102.1 por «los magistrados, jueces o fiscales que ocupen una plaza en Cataluña deberán...», el conocimiento suficiente del catalán como requisito por un «se valorará» o similar en el 102.3 y sustituyendo desde «el conocimiento» por «un conocimiento adecuado y suficiente de las lenguas oficiales que los hace aptos para ejercer las funciones propias de su cargo o puesto de trabajo)»

ceptos constitucionales, resultando infringidos los artículos 3, 14, 19, 23.2, 117.2, 122 y 139.1 y 2 de la Constitución”. I enllaçant amb aquesta valoració, el deure d'acreditar el coneixement adequat i suficient de la llengua catalana es considerava que vulnerava el dret a la igualtat i a la no discriminació per raó de llengua a més de dret d'accedir en condicions d'igualtat a la funció pública garantit a l'article 23.2 del text constitucional i això perquè, en paraules textuais de l'esmena “a la hora de proveir las plazas para el desempeño del puesto de juez, un opositor catalán podrá elegir cualquier destino en España, pero un opositor andaluz vería ostensiblemente reducidas sus expectativas de destino, al no poder optar a las plazas existentes en Cataluña” i s'afegia que “también restringe claramente el derecho a la carrera profesional y a la movilidad de los funcionarios públicos, al no poder optar a las plazas en Cataluña ofertadas en los oportunos concursos”. En el que concerneix a l'article 33.5 de la Proposta, relativa al dret d'emprar el català amb els òrgans constitucionals i òrgans jurisdiccionals d'àmbit estatal, “aún estando situados fuera de Cataluña, se conculca lo dispuesto en el artículo 3 de la Constitución en cuanto se impone a los funcionarios españoles residentes fuera de Cataluña la obligación de conocer el catalán”.¹⁰⁰ Als efectes que aquí interessin, el buidatge d'aquestes esmenes palesa que ambdós preceptes varen ser objecte d'intensos debats que varen projectar-se al conjunt de les seves previsions.

¹⁰⁰ Vegeu [BOCG-Congreso de los Diputados Serie B núm. 210-7 de 3 de gener de 2006](#), p. 97. Vegeu les següents esmenes núm. 22 i 23 presentades pel Grup Parlamentari Popular. Entre d'altres previsions recullen que “...el artículo 33, relativo a los derechos lingüísticos ante las Administraciones Públicas, es un claro ejemplo de vulneración en masa de preceptos constitucionales, resultando infringidos los artículos 3, 14, 19, 23.2, 117.2, 122 y 139.1 y 2 de la Constitución. A este respecto, el artículo 33.3 de la propuesta obliga a los jueces, magistrados, fiscales, notarios, registradores y personal al servicio de la Administración de Justicia a acreditar un nivel de conocimiento adecuado y suficiente de las lenguas oficiales que les haga aptos para el desempeño de sus funciones. Conculca el derecho a la igualdad y a la no discriminación, en este caso, por motivos de lengua; además, infringe el derecho a acceder en condiciones de igualdad a la función pública, consagrado en el artículo 23.2 de la Constitución. Así, por ejemplo, a la hora de proveir las plazas para el desempeño del puesto de juez, un opositor catalán podrá elegir cualquier destino en España, pero un opositor andaluz vería ostensiblemente reducidas sus expectativas de destino, al no poder optar a las plazas existentes en Cataluña. También restringe claramente el derecho a la carrera profesional y a la movilidad de los funcionarios públicos, al no poder optar a las plazas en Cataluña ofertadas en los oportunos concursos. Por otra parte, en la medida que el artículo 33.5 reconoce el derecho de los catalanes a relacionarse por escrito en catalán con los órganos constitucionales y órganos jurisdiccionales del Estado, aún estando situados fuera de Cataluña, se conculca lo dispuesto en el artículo 3 de la Constitución en cuanto se impone a los funcionarios españoles residentes fuera de Cataluña la obligación de conocer el catalán”.

En qualsevol cas, el 6 de febrer de 2006 la Comissió Conjunta Comissió Constitucional del Congrés-Delegació del Parlament de Catalunya va iniciar els treballs, bo i designant els membres que constituïrien la Ponència mixta paritària Congrés dels Diputats - Parlament. A l'Informe de la Ponència, publicat el 7 de març, hi consta la relació d'esmenes, esmenes transaccionals, esmenes tècniques i esmenes 'in voce' que varen ser aprovades o rebutjades per la Ponència, així com els textos que plantejaven desacords entre ambdues representacions i la reserva per al tràmit de la Comissió Conjunta de les esmenes no acceptades dels grups parlamentaris de la Cambra baixa. Com s'ha subratllat doctrinalment, aquesta Ponència mixta va consolidar-se com un instrument operatiu per consensuar canvis en el text de la iniciativa. Canvis especialment rellevants perquè varen esmenar-se 156 articles i disposicions d'un total de 245.¹⁰¹ Val a dir que aquest Informe de la Ponència va ser objecte de debat i votació en seu de la Comissió Conjunta el 9 i 21 de març de 2006.¹⁰² Aprofitat el Dictamen de la Comissió Mixta, s'elevava al Ple del Congrés dels Diputats pel seu debat i votació, que va tenir lloc el 30 de març de 2006, aprovant-se per majoria absoluta de 189 vots a favor, 154 en contra i 2 abstencions.¹⁰³

L'endemà, la Proposta de reforma estatutària es registrava al Senat per la seva tramitació seguint uns tràmits paral·lels als que s'havien garantit en la tramitació a la Cambra Baixa, amb algunes especificitats com el fet que al Senat no es contemplava el debat inicial de totalitat en el Ple. A la Cambra Alta, varen presentar-se una proposta de vet i diverses esmenes, constituint-se una Comissió Conjunta i una Ponència, que va elaborar un Informe publicat el 3 de maig de 2006. En el debat i votació de l'Informe en seu de la Comissió Conjunta, es va rebutjar la proposta de vet presentada pel Grup Parlamentari Popular i

¹⁰¹ Per una ampliació sobre el seu contingut, vegeu BOCG-Congrés dels Diputats, Sèrie B 210-11, de 7 de març de 2006. Correcció d'errades publicades al BOCG-B 210-12 de 9 de març de 2006 i BOCG-B 210-13 de 10 de març de 2006. Vegeu també Vintró, J. (2013). El desplegament de l'Estatut del 1979 i l'elaboració de l'Estatut del 2006. A Barceló, M. i Vintró, J. (coord). *Dret Públic de Catalunya*, Barcelona: Ed. Atelier

¹⁰² Aquesta dictamen de la Comissió Mixta Constitucional Congrés dels Diputats - Parlament de Catalunya aprovat el dia 30 de març de 2006 pot consultar-se al BOCG-Congrés dels Diputats Sèrie B 210-14 de 22 de març de 2006.

¹⁰³ Vegeu BOCG-Congrés dels Diputats Sèrie B 210-10, de 31 de març de 2006. Correcció d'errades a correcció d'errades: BOCG-B 210-16, de 18 de maig de 2006. Vegeu també DSCD-P 166 de 30 de març de 2006.

totes les esmenes presentades per ambdues representacions, la qual cosa va comportar que l'acord assolit al Congrés es traslladés a la Cambra Alta.¹⁰⁴ El debat final tenia lloc al Ple del Senat celebrat el 10 de maig¹⁰⁵, aprovant-se per 128 vots favorables (PSOE, CiU, Entesa-PSC-ICV, IU, PNB, CC, BNG), 125 en contra (PP) i 6 abstencions (Entesa-ERC, EA, PAR).

El text de la proposta de reforma de l'Estatut va sotmetre's a referèndum popular celebrat el 18 de juny de 2006, avalant-se per un 73,2% dels vots emesos per bé que amb una participació baixa, de només el 48,9%. La llei orgànica 6/2006, de reforma de l'Estatut d'autonomia de Catalunya, era publicada al BOE el 20 de juliol de 2006.

2.4 Interpretació del Tribunal Constitucional: efectes de la STC 31/2010, de 28 de juny

La sentència del Tribunal Constitucional 31/2010 de 28 de juny constitueix, sense cap mena de dubte, la decisió que més projecció política ha tingut en els debats relatius a la relació de Catalunya amb Espanya. Aquesta dimensió política que ha assumit el Tribunal, malgrat l'abast de la projecció adquirida en la resolució estudiada, no representa cap novetat en l'escenari del dret comparat i resulta especialment rellevant en Estats del nostre entorn que compten amb models de justícia constitucional concentrada semblants al nostre. Com reflexiona amb finesa Gustavo Zagrebelsky projectant-ho al cas italià, la funció del TC "*és política, però al mateix temps no pertany a la política*", "*resulta essencial en la nostra manera d'entendre la democràcia, però al mateix temps no deriva de la democràcia*" i la comprensió d'aquestes aparents contradiccions no sempre, recorda l'autor, és fàcil¹⁰⁶. Com advertia Tomás y Valiente, no pot prendre's de vista el fet que, més enllà del judici jurídic, en cada procés plante-

¹⁰⁴ Per una ampliació, vegeu Dictamen elaborat per la Comissió Mixta Senat - Parlament de Catalunya (BOCG-S-IIIB 12-g, 08.05.2006), en sessió tinguda els dies 3, 4 i 5 de maig de 2006 (DSS-C 318, 319 i 321).

¹⁰⁵ Vegeu debat final al Ple del Senat (BOCG-S-IIIB 12-h, 12.05.2006), en sessió tinguda el dia 10 de maig de 2006 (DSS-P 83).

¹⁰⁶ Zagrebelsky, G. (2008). *Principios y votos. El Tribunal Constitucional y la política*, Ed. Minima Trotta, Madrid, 2008, p. 11

jat davant el TC “planeja sempre un problema polític (la constitucionalitat d’una llei, la titularitat d’una competència, l’empara d’un dret fonamental)”. Aquestes circumstàncies confereixen a aquest òrgan constitucional el que, des de certs sectors doctrinals, s’ha definit com una posició especialment delicada i vulnerable a la seva defectuosa entesa. D’aquí que es vetlli amb especial diligència per respectar les garanties que en tutelien, amb abast general, el seu estatut. I tot perquè, com subratllava amb encert Tomás y Valiente, aquest Tribunal guanya o perd prestigi “per allò que fa, però també per allò amb el que amb ell es fa”.

Evocar-ho resulta especialment pertinent si es prenen en consideració les crítiques formulades al procés d’enjudiciament d’aquesta decisió i els intensos debats que va incentivar en seu política, mediàtica i acadèmica¹⁰⁷. En bona part d’aquestes crítiques no s’apel·laria al contingut jurídic de la resolució sinó al vicissitudinari procés d’enjudiciament viscut al llarg dels quatre anys que va durar la seva presa en consideració, debat i resolució, el paper que varen assumir-hi certs actors polítics i la lectura que en varen fer els mitjans de comunicació. En l’escenari polític i parlamentari català, la sentència va motivar la multitudinària mobilització ciutadana tinguda el 10 de juliol de 2010 a Barcelona, esdeveniment que passarà als annals de la història política recent del Principat. Uns dies més tard, el 16 de juliol, com a mostra de disconformitat amb la sentència, el Ple del Parlament de Catalunya va aprovar la Resolució 750/VIII, intitulada “sobre la sentència del Tribunal Constitucional sobre l’Estatut”, que consigna una ratificació solemne del preàmbul del text estatutari enjudiciat¹⁰⁸.

¹⁰⁷ Per tots, Casas Baamonde, M.E. (2011); *Discurso en el acto de la novena renovación parcial del Tribunal Constitucional de 12 de enero de 2011*, on la Presidenta sortint de l’Alt Tribunal recordaria que “El grado de crispación que ha rodeado al recurso de inconstitucionalidad sobre el nuevo Estatuto de Autonomía de Cataluña ha sido a todas luces excesivo. De la experiencia pueden extraerse algunas lecciones. Una es que el Tribunal puede y debe enjuiciar todas las leyes, pues todas ellas están sujetas a la Constitución (como afirmó el Auto 67/2010). Lo cual no resta un ápice de interés al debate abierto sobre la conveniencia de reintroducir la figura del control previo de constitucionalidad para el caso específico de las normas que van a ser sometidas a referéndum. Otra lección que debe extraerse atañe al uso abusivo de la figura de la recusación de magistrados constitucionales. No es impertinente recordar que esta posibilidad se encuentra excluida en algunos ordenamientos (...) lo cual obedece a las disfunciones que provoca su mera presentación, al hecho de que los magistrados de un Tribunal Constitucional no pueden ser sustituidos, y al riesgo cierto de manipulación de la composición del órgano, lo cual es especialmente sensible cuando se trata de enjuiciar en abstracto la validez de una ley”.

¹⁰⁸ BOPC núm. 771 de 19 de juliol de 2010, p. 3

Posa especialment de manifest la rellevància històrica i política d'aquest procés d'enjudiciament constitucional que transcendeix abastament l'estricta contingut jurídic de la decisió.

L'objectiu de les pàgines que segueixen se centrarà en analitzar críticament la fonamentació jurídica i part dispositiva d'aquesta sentència, projectant l'estudi en la interpretació que dóna el Tribunal Constitucional als articles 33 i 102 de l'EAC. Amb caràcter previ però, a l'anàlisi d'aquesta qüestió, que com apreciarà el lector esdevé cabdal per entendre perquè després de més de deu anys d'entrada en vigor de l'EAC part de les previsions que contempnen aquests articles encara no es garanteixen efectivament, esdevé convenient esbossar, ni que sigui succintament, el context en el qual la sentència s'adopta i el marc general que inspira la presa de posició del Tribunal en el que concerneix a la naturalesa jurídica i posició de l'EAC dins el sistema de fonts del dret. Qüestions que, directament o tangencial, hauran de ser tingudes en compte quan s'analitzi la interpretació que facilita l'Alt Tribunal dels articles 33 i 102.

2.4.1 Antecedents

Com és sabut, la STC 31/2010 resol el recurs d'inconstitucionalitat interposat per noranta-nou diputats del Grup Parlamentari Popular del Congrés contra diversos preceptes de la L.O. 6/2006 de 19 de juliol, de reforma de l'EAC.¹⁰⁹ En aquesta sentència, per primera vegada a la seva història, el TC enjudiciava un recurs interposat contra un Estatut d'Autonomia aprovat per la via de l'article 151 de la Constitució, pleibiscitat per referèndum popular i, per consegüent, dotat d'una legitimitat democràtica reforçada. Tot plegat explica que en l'anàlisi d'aquesta resolució sovintegin reflexions crítiques entorn a l'encaix de la justícia constitucional dins l'Estat democràtic i també reflexions entorn a com la jurisprudència constitucional vincula al legislador. En aquestes qüestions, la STC 31/2010 ofereix certament un marc propici pel debat.

¹⁰⁹ Recurs d'inconstitucionalitat núm. 8045-2006, de 31 de juliol de 2006, admès a tràmit per provisió del Tribunal Constitucional de 27 de setembre de 2006, a BOE núm. 241 de 9 d'octubre de 2006, p. 34930. En el que concerneix a la sentència 31/2010 de 28 de juny consta publicada al BOE núm. 172 de 16 de juliol de 2010, Suplement, p. 1

La competència del TC per enjudiciar l'EAC trobava el seu fonament normatiu a l'article 27.2a de la Llei orgànica /1979, de 3 d'octubre. Aquest precepte disposa que els Estatuts d'Autonomia “*són susceptibles de declaració d'inconstitucionalitat*”. Ara bé, dit això, en exercici d'aquesta competència, el Tribunal estava sotmès a l'obligació de vetllar especialment per respectar els límits propis de la jurisdicció constitucional, això és, havia d'exercir-la amb la màxima deferència envers el legislador.¹¹⁰ Un legislador que, en el cas estudiat, presentava unes característiques singulars en els termes que s'han resseguit al capítol precedent quan se n'ha analitzat succintament la seva tramitació al Parlament de Catalunya i les Corts Generals així com l'aval referendari. La referència a aquesta qüestió no és banal perquè justament en l'anàlisi crítica d'aquest enjudiciament sovintegen les referències a la deferència i el *self restraint* que en tota circumstància han de guiar l'actuació del Tribunal, referències que tenen en compte el pacte polític nascut de la confluència de voluntats que representa, en essència, l'Estatut. Unes reflexions que esdevindran també especialment suggerents en l'anàlisi crítica de la interpretació que es dona a certes previsions lingüístiques.

Més enllà d'aquests debats hermenèutics, existeix un cert consens a l'hora de valorar algunes implicacions immediates d'aquesta sentència 31/2010 de 28 de juny. I això perquè, ja d'entrada, constitueix una de les sentències amb més relleu en matèria d'organització territorial de l'Estat, no només per la transcendència i abast dels temes que tracta sinó també per l'impacte polític que indefugiblement té la interpretació hi dona. En aquesta decisió, el Tribunal definirà nous límits en les relacions d'encaix polític Catalunya-Espanya bo i marcant, alhora, un canvi de direcció en la trajectòria seguida fins ara per la jurisprudència constitucional en la interpretació de la posició que ocupen els Estatuts d'autonomia dins el sistema de fonts del dret i respecte a la pròpia conceptualització de l'Estat de les autonomies i la definició dels seus aspectes

¹¹⁰ Sobre aquesta qüestió, vegeu per tots Vintró, J. (2010). *Revista Catalana de Dret Públic. Especial Sentència sobre l'Estatut*.

estructurals, qüestió aquesta darrera que està centrant interessants reflexions doctrinals¹¹¹.

Justament, la lectura de la sentència i, especialment, dels seus vots particulars, permet constatar, d'entrada, que la pròpia concepció de l'Estat autonòmic és objecte d'interpretacions radicalment discrepants. Més enllà del seu interès jurídic, els vots particulars subscrits per diversos magistrats posen de manifest que ens trobem davant d'una resolució dictada per un TC dividit en dues grans línies de pensament, que va tenir dificultats per assolir consensos interpretatius en temes claus, també en el tema lingüístic. Per bé que la dificultat d'assolir consensos en aquesta qüestió no és cap novetat en el debat constitucional espanyol, poques vegades les lectures antagòniques s'havien explicat en uns termes tan incisius com els que es desprenen legítimament del text d'aquesta resolució i els vots particulars que s'hi adjunten.¹¹²

Tot plegat ha de valorar-se prenent en consideració que la pròpia definició de l'Estat autonòmic va ser esbossada amb vocació d'incompletesa al text de la norma suprema. I aquesta incompletesa era políticament i jurídicament volguda perquè serviria per forjar el pacte constitucional i conciliar posicions en el moment de la transició. El constituent de 1978 optaria, així, per deixar la construcció i concreció de l'Estat de les Autonomies a pactes polítics posteriors a la promulgació de la norma suprema, que amb el temps acabarien dibuixant l'actual mapa autonòmic. Uns pactes polítics que s'havien de forjar i reeixir en seu parlamentària. I en aquests pactes, els Estatuts d'autonomia hi havien d'assumir, i de fet hi assumiren, un paper especialment rellevant en la seva

¹¹¹ Per una ampliació, vegeu Monogràfic de la Revista Catalana de Dret Públic, Especial sobre la sentència de l'Estatut consultable en línia. També, per tots, Álvarez Conde, E. I Rosado Villaverde, C. (dir.), Sanjuán André, F.J. (coord)(2011). *Estudios sobre la Sentencia 31/2010, de 28 de junio, del Tribunal Constitucional sobre el Estatuto de Autonomía de Cataluña*, Madrid: Instituto de Derecho Público.

¹¹² Vegeu a tall d'exemple i per tots el vot particular subscrit pel magistrat Sr. Rodríguez-Zapata Pérez, epígraf C) dedicat a desenvolupar la seva opinió entorn al tractament que fa la sentència de la regulació lingüística de l'Estatut, advertint als efectes que aquí interessen que al seu entendre "También considero inconstitucionales todos aquellos preceptos que en materia de lengua, exceden de los límites de competencia y territorialidad (así, por ejemplo, arts. 33.2 al 5 EAC; 102.1 y 4 EAC y 147.1 a) EAC". Critica el mètode interpretatiu emprat en la decisió i parla de "sentencia oculta"

condició de normes institucionals bàsiques de les Comunitats autònomes integrants del bloc de la constitucional, delimitadores del marc de repartiment competencial. Aquestes reflexions són especialment pertinents en el que concierneix a la regulació del règim lingüístic estatal. En aquesta, com en tantes altres qüestions, el constituent es va limitar a establir una regulació de mínims bo i encomanant explícitament als Estatuts d'autonomia, ex article 3.2 de la norma suprema, decisions claus en la determinació del model lingüístic autonòmic i, per extensió, en la determinació del catàleg de drets i deures lingüístics.

En tot cas, en el que concerneix a la lectura que la sentència ofereix de la posició dels Estatuts dins el sistema de fonts del dret, amplis sectors doctrinals subratllen que la resolució ofereix una interpretació regressiva i criticable perquè essencialment nega als Estatuts d'autonomia la funció complementària que constitucionalment els correspon i ho fa, a més, allunyant-se de la doctrina jurisprudencial que l'havia avalada i molt especialment de la jurisprudència s'havia establert a la STC 247/2007, de 12 de desembre.¹¹³ Es tracta, com es veurà, d'una qüestió que es pot bandejar quan es tracta d'analitzar la interpretació que es dona a certes previsions lingüístiques de l'Estatut. Són diversos

¹¹³ Per tots, vegeu Albertí, E. (2010). El Estado de las Autonomías después de la Sentencia del Tribunal Constitucional sobre el Estatuto de Cataluña”, *El Cronista del Estado Social y Democrático de Derecho* núm. 15, p. 96. En paraules de l'autor “en esta Sentencia, el Tribunal Constitucional se autoatribuye la función de configurar la distribución de competencias entre el Estado y las CCAA a partir directa y exclusivamente de la Constitución, olvidando que en el sistema autonómico, esta función corresponde al bloque de la constitucionalidad, integrado por la Constitución, más los Estatutos de Autonomía, y que el Tribunal Constitución está sujeto a dicho bloque, como establece expresamente su propia Ley Orgánica (art. 28.1 LOTC)”. Vegeu també Fossas, E. (2010), *Revista Catalana de Dret Públic. Especial Sentència sobre l'Estatut*, on l'autor recorda que “el Tribunal ha modificado sustancialmente su doctrina sobre las características del Estatuto como norma singular dentro del Ordenamiento jurídico, basada hasta hoy en algunas ideas mayoritariamente compartidas y sostenida en su anterior jurisprudencia, para reducir drásticamente la función constitucional del Estatuto. Especialmente llamativo resulta el cambio de criterio operado en relación con una de las principales funciones constitucionales que desempeñan los Estatutos, la de atribución competencial, que el Tribunal deja prácticamente anulada al despojar de toda virtualidad al Estatuto dentro del bloque de la constitucionalidad, y dejar la delimitación de competencias en las categorías constitucionales, expresión de la voluntad constituyente, que sólo el propio Tribunal es competente para su definición auténtica e indiscutible”. Sobre aquesta qüestió, resulten especialment interessants també les reflexions de Viver Pi-Sunyer, C. (2011). El Tribunal Constitucional, ¿”Sempre, només... i indiscutible?” La funció constitucional dels Estatuts en l'àmbit de la distribució de competències segons la STC 31/2010, *Revista d'Estudis Autonòmics i Federals* 12, p. 363-402. Del mateix autor, Viver Pi-Sunyer, C. En defensa dels Estatuts d'autonomia com a normes jurídiques delimitadores de competències. Contribució a una polèmica juridicoconstitucional”, *Revista d'Estudis Autonòmics i Federals cit. supra* p. 97-130

els juristes que en els debats acadèmics que ha propiciat la sentència, postulen la conveniència revisar la doctrina jurisprudencial amb l'objectiu de fer-la més respectuosa amb la realitat actual de l'Estat de les Autonomies, i amb els processos d'integració supranacional i descentralització experimentats precisament sota els auspicis del text constitucional.¹¹⁴

I encara en aquest capítol dedicat a contextualitzar la sentència, esdevé convenient precisar dues consideracions finals, especialment rellevants. La primera té a veure amb les fórmules interpretatives emprades pel Tribunal a l'hora d'enjudiciar la constitucionalitat de la disposició estatutària. Un recurs interpretatiu que, en certes previsions i molt especialment les lingüístiques que són objecte d'anàlisi en aquesta monografia, força el sentit de la norma fins a l'extrem que, com s'ha posat de manifest en seu doctrinal, se li fa dir allò que, efectivament, no diu.¹¹⁵ En aquest sentit, des de la doctrina s'adverteix que, en

¹¹⁴ Molt especialment i, per tots, vegeu Balaguer Callejón, F. (2011). El Estado autonómico en el contexto de la integración europea. Un comentario a la STC 31/2010, de 28 de junio. A Álvarez Conde, E. i Rosado Villaverde, C. (dir.), Sanjuán André, F.J. (coord)(2011). *Estudios sobre la Sentencia 31/2010, de 28 de junio, del Tribunal Constitucional sobre el Estatuto de Autonomía de Cataluña*, Madrid: Instituto de Derecho Público, p. 27-72 "La sentencia contiene una doctrina cuestionable en diversos puntos que expresa una visión del Estado escasamente compatible con la realidad actual, derivada de los procesos de integración supranacional y descentralización experimentados desde el momento en que entró en vigor la Constitución de 1978" i afegeix a les conclusions que "algunas de las líneas argumentales que sostiene la sentencia no sólo han generado –de manera innecesaria- problemas políticos importantes, sino que evidencian una concepción del Estado anclada en el texto constitucional del 78 que no tiene en cuenta la realidad constitucional actual derivada de este texto e impulsada, por tanto, por la propia Constitución. Por otro lado, la discutible concepción que la sentencia establece de la relación entre Estatuto y Constitución expresa un recelo frente al aumento de la densidad constitucional de las Comunidades Autónomas, planteando conflictos innecesarios entre el texto de la Constitución de 1978 y el actual contexto constitucional del Estado autonómico desarrollado e integrado en Europa".

¹¹⁵ Vegeu, per tots, Jou, Ll. (2011). La sentència 31/2010, reinterpretada. Legislació lingüística, realitat social i política, *Revista d'Estudis Autonòmics i Federals* núm. 12, p. 153-191. Amb un abast més general, vegeu també interessants reflexions de Viver Pi-Sunyer, C. (2011). Igualment, sobre la interpretació en la sentència projectada a la regulació lingüística, resulten especialment suggerents les reflexions de Xiol Ríos, J.A. (2011). La STC sobre el EAC. Los derechos lingüísticos, a Álvarez Conde, E. i Rosado Villaverde, C. (dir.), Sanjuán Andrés, F.J.(coord.); *Estudios sobre la sentencia 31/2010, de 28 de junio, del Tribunal Constitucional sobre el Estatuto de Autonomía de Cataluña*. Madrid: Instituto de Derecho Público, p. 161-196. Amb un abast més general, vegeu també García Roca, J. (2010). De las competencias en el Estatuto de Cataluña según la STC 31/2010, de 28 de junio: una primera lectura integradora" a *El cronista del Estado Social y Democrático de Derecho* núm. 15, octubre de 2010, p. 58 on s'afirma "El Tribunal realiza en este punto (FJ 61) una interpretación correctora que lleva al fallo y manipula el sentido del precepto haciéndole decir lo que no decía la propuesta, al menos inicialmente, para salvar su validez, pero con apoyo en una parte del texto". Igualment, vegeu Tornos Mas, J. (2010). El Estatuto de Autonomía de Cataluña y el Estado Autonómico tras la

certs passatges de la decisió, es recorre a una argumentació fonamentada en els principis que informen el sistema, més enllà de la dicció literal de les normes i les inferències lògiques que poden deduir-se del seu text.¹¹⁶ Constatació que s'explicita també, en termes especialment incisius, als vots particulars dels magistrats discrepants amb la decisió.

I la darrera de les consideracions prèvies que s'han de tenir presents té a veure amb la pròpia metodologia formal de la decisió. Centrant-ho en les previsions d'incidència en matèria lingüística, es contempen diferents tipus de pronunciaments: un primer, són els pronunciaments d'inconstitucionalitat recollits a la part dispositiva (la precisió "ús preferent" de l'article 6.1 de l'EAC); un segon tipus l'inclouen declaracions d'interpretació conforme a la Constitució recollides a la part dispositiva emprant la fórmula "No son inconstitucionales, siempre que se interpreten en los términos establecidos en el correspondiente fundamento jurídico que se indica, los siguientes preceptos" (entre d'altres, s'inclou el dret a emprar el català davant òrgans constitucionals i jurisdiccionals estatals de l'article 33.5)¹¹⁷; finalment, s'inclouen les declaracions de rebuig de la inconstitucionalitat mitjançant un interpretació conforme amb a la CE que no es recull a la part dispositiva de la sentència sinó que només la trobem recollida a la seva fonamentació jurídica.¹¹⁸ Dintre d'aquesta darrera categoria

sentencia del Tribunal Constitucional 31/2010 a *El cronista del Estado Social y Democrático de Derecho* núm. 15, octubre de 2010, p. 22 on adverteix que "en algunos casos la sentencia puede incluso calificarse de manipulativa, como cuando por ejemplo hace decir al Estatuto que trata de crear un Consejo de Justicia como órgano de la Generalitat, cuando el Estatuto lo concibe como órgano desconcentrado del Consejo General del Poder Judicial".

¹¹⁶ Sobre aquesta qüestió, vegeu Xiol Ríos, J.A. (2011). La STC sobre el EAC. Los derechos lingüísticos, a Álvarez Conde, E. i Rosado Villaverde, C. (dir.), Sanjuán Andrés, F.J.(coord.); *Estudios sobre la sentencia 31/2010, de 28 de junio, del Tribunal Constitucional sobre el Estatuto de Autonomía de Cataluña*. Madrid: Instituto de Derecho Público, p. 161-196.

¹¹⁷ S'inclouen també dins aquesta categoria, el deure de conèixer el català de l'article 6.2, el dret d'ús del català per part de consumidors i usuaris i deure de disponibilitat lingüística de l'article 34, deure de les Administracions en l'àmbit autònic d'emprar el català de l'article 50.5, català com a llengua vehicular de l'ensenyament de l'art. 35)

¹¹⁸ Doctrinalment, s'ha distingit una darrera categoria inclosa per "declaraciones de rechazo de la inconstitucionalidad, que pueden entenderse comprendidas en la cláusula general que cierra el fallo" dintre de les quals s'inclourien les interpretacions dels articles 33.2, 50.4, 36.1 i 2, 37 i 101.3 de l'EAC, en la interpretació facilitada als FJ 21, 23, 25, 26 i 50). Vegeu Xiol Ríos, J.A. (2011). La STC sobre el EAC. Los derechos lingüísticos, a Álvarez Conde, E. i Rosado Villaverde, C. (dir.), Sanjuán Andrés, F.J.(coord.); *Estudios sobre la sentencia 31/2010, de 28 de junio, del Tribunal Constitucional sobre el Estatuto de Autonomía de Cataluña*. Madrid: Instituto de Derecho Público, p. 167

s'inclouen, entre d'altres, la interpretació dels articles 33 i 102 prevista als fonaments jurídics 21 i 51 que s'estudiaran amb deteniment a continuació. En qualsevol cas, l'opció de no incloure totes les interpretacions conforme a la Constitució a la part dispositiva de la sentència era volguda, en els termes que posa de manifest la lectura de certs vots particulars quan parlen àdhuc de sentència oculta.

En tot cas, el recurs a aquesta tècnica de les sentències interpretatives, emprada abastament en aquesta resolució, planteja l'inconvenient de suscitar incerteses sobre l'eficàcia dels pronunciaments i, alhora, genera inseguretat jurídica especialment quan, com bé ha advertit la doctrina, els preceptes estatutaris s'interpreten en un sentit que s'allunya substancialment de l'ordre gramatical o semàntic, proposant-se lectures que prenen en consideració d'altres criteris i que no es consignen a la part dispositiva de la resolució.¹¹⁹

2.4.2 Anàlisi crítica de la interpretació *secundum constitutionem* dels articles 33 i 102 de l'EAC

La interpretació constitucional presenta, sense cap mena de dubte, uns perfils singulars que venen definits sensiblement pel propi objecte de la interpretació, la funció encomanada als òrgans jurisdiccionals i els seus efectes en l'ordenament jurídic. De fet, la pròpia noció del control constitucional esdevé un terme imprecís que, com s'ha advertit doctrinalment, abasta diferents accepcions i modalitats d'exercici.¹²⁰ A més, el caràcter marcadament obert i, en certs àmbits, voluntàriament ambigu de la dicció del text constitucional espanyol, són variables que no poden bandejar-se quan s'afronta la interpretació de les seves

¹¹⁹ Adverteix J.A. Xiol Ríos, que "los defectos, desde el punto de vista de la seguridad jurídica, de las sentencias interpretativas resulta mayores cuando en la sentencia se sigue una argumentación fundada en una metodología formalista, como es el caso, pues en este caso la interpretación formulada (i) depende de modo estrecho de la literalidad del precepto respecto del cual se formula la interpretación y cualquier variación de orden gramatical o semántico en otro texto que deba ser interpretado o cualquier variación que pueda atribuirse a su sentido derivada del contexto de la norma puede dar lugar a interpretaciones según las cuales el pronunciamiento del TC no sería aplicable; (ii) es especialmente sensible a la posible existencia de incorrecciones lógicas en las inferencias formuladas". Vegeu Xiol Ríos, J.A. (2011). La STC sobre el EAC. Los derechos lingüísticos, cit. p. 168-169

¹²⁰ Aragón, M. (1986). La interpretación de la Constitución y el carácter objetivado del control jurisdiccional, *Revista Española de Derecho Constitucional* núm. 17, p.85-136

previsions, molt especialment les relatives a la llengua. I això perquè, recordem-ho, si una característica defineix la regulació constitucional del fet lingüístic és, com s'ha vist al capítol introductori d'aquesta monografia, la seva vocació d'incompletesa definida per la decisió del constituent de remetre als Estatuts d'autonomia la competència per a definir el règim lingüístic de cada Comunitat autònoma. Donant compliment a l'atribució competencial garantida expressament a l'article 3.2 de la Constitució, els Estatuts d'autonomia s'han erigit com les normes constitucionalment competents per prendre decisions particularment claus en matèria lingüística, en els termes que s'han estudiat més detingudament al capítol primer al qual ens remetem. I ens hi remetem perquè precisament aquest marc constitucional i estatutari esdevé el paràmetre a partir del qual la tasca hermenèutica del Tribunal Constitucional havia de desenvolupar-se a l'hora d'enjudiciar les previsions lingüístiques de l'EAC impugnades pels recurrents. I en fer-ho, havia d'extremar la deferència i *self restraint* que han d'orientar imperativament la seva actuació, prenent especialment en consideració la confluència de voluntats que representava el pacte estatutari, també en matèria lingüística.

Partint d'aquesta base, una lectura conjunta dels pronunciaments interpretatius de les previsions lingüístiques de l'EAC desenvolupada a la fonamentació jurídica d'aquesta sentència 31/2010 permet asseverar, d'entrada, tres constatacions: en primer lloc, l'advertiment que, en aquesta sentència, el TC redefineix certs conceptes claus vertebradors del règim lingüístic (conceptes com el de llengua pròpia, oficialitat o deure de coneixement lingüístic del català), apartant-se sensiblement de la línia interpretativa desenvolupada a la seva jurisprudència precedent, la qual cosa ha centrat interessants reflexions en seu acadèmica que hi veuen una criticable regressió¹²¹; segonament, es constata que el debilitament de la posició de l'Estatut d'autonomia dins el sistema de fonts i com a norma delimitadora de competències, en els termes que s'han

¹²¹ Vegeu Pons Parera, E. (2011). Els efectes de la STC 31/2010, de 28 de juny, sobre el règim lingüístic de l'Estatut d'autonomia de Catalunya, *Revista d'Estudis Autònoms i Federals* núm. 12, p. 120-152. També, Jou, Ll. (2011). La sentència 31/2010, reinterpretada. Legislació lingüística, realitat social i política, *Revista d'Estudis Autònoms i Federals* núm. 12, p. 153-191

estudiat a l'epígraf precedent, es traduirà en uns pronunciaments interpretatius de certes previsions lingüístiques que neguen el nucli del manament contingut a l'EAC basant-se en una remissió genèrica a d'altres normes estatals, la qual cosa també ha centrat interessants reflexions entorn a les seves implicacions en l'àmbit dels principis de relació internormativa¹²²; finalment, convé subratllar també que es tracta d'una sentència interpretativa que, com hem posat de manifest suara, suscita incerteses sobre l'eficàcia dels seus pronunciaments i de les previsions estatutàries sotmeses a enjudiciament i, alhora, genera inseguretat jurídica especialment quan els preceptes estatutaris s'interpreten en un sentit que s'allunya substancialment de l'ordre gramatical o semàntic, proposant-se lectures que prenen en consideració d'altres criteris i que no es consignen a la part dispositiva de la resolució.¹²³

Indefugiblement, totes aquestes qüestions s'han de prendre en consideració quan s'analitza el contingut i abast d'aquesta sentència en matèria de llengua, malgrat que, globalment considerada, la STC 31/2010 avaluï la constitucionalitat dels eixos vertebradors del règim jurícolingüístic català¹²⁴. I això

¹²² Sobre aquesta qüestió resulten especialment interessants les reflexions de J.A. Xiol Rios on adverteix que “los pronunciamientos interpretativos que niegan el núcleo del mandato contenido en el EAC fundándose en la remisión por este a normas estatales sobre la regulación de la materia tienen el grave inconveniente de romper el principio de competencia, subrayado por el TC como el principio que informa las relaciones entre los Estatutos de Autonomía y las demás leyes orgánicas y ordinarias, puesto que se traduce en la práctica en un principio en virtud del cual se admite el desplazamiento de los contenidos legítimos del Estatuto de Autonomía por parte de la normativa estatal mediante la cual se regula la materia, sustituyendo la relación propia del principio de competencia por otra más próxima al principio de jerarquía normativa”. Vegeu Xiol Rios, J.A.(2011). La STC sobre el EAC. Los derechos lingüísticos, cit. p. 169

¹²³ Adverteix J.A. Xiol Rios, que “los defectos, desde el punto de vista de la seguridad jurídica, de las sentencias interpretativas resulta mayores cuando en la sentencia se sigue una argumentación fundada en una metodología formalista, como es el caso, pues en este caso la interpretación formulada (i) depende de modo estrecho de la literalidad del precepto respecto del cual se formula la interpretación y cualquier variación de orden gramatical o semántico en otro texto que deba ser interpretado o cualquier variación que pueda atribuirse a su sentido derivada del contexto de la norma puede dar lugar a interpretaciones según las cuales el pronunciamiento del TC no sería aplicable; (ii) es especialmente sensible a la posible existencia de incorrecciones lógicas en las inferencias formuladas”. Vegeu Xiol Ríos, J.A. (2011). La STC sobre el EAC. Los derechos lingüísticos, cit. p. 168-169

¹²⁴ Molt succintament, i a tall d'exemple i per totes, la STC 31/2010 ratifica el contingut essencial de l'estatut de la cooficialitat lingüística autònoma; avala la legitimitat constitucional que el català s'utilitzi com a llengua vehicular i d'aprenentatge a l'ensenyament a Catalunya, enllaçant amb el que havia resolt a la STC 137/1986 i sempre que s'interpreti en el sentit del que disposen els F.J. 24 i 26 de la Sentència; garanteix que el català, llengua pròpia de Cata-

perquè, recordem-ho, l'única previsió lingüística de l'EAC que la part dispositiva de la STC 31/2010 declara inconstitucional i, per tant, anul·la, és l'expressió «preferent» de l'article 6.1, una preferència que, per cert, es garantia des de feia anys a la Llei 1/1998 de 7 de gener de política lingüística. Justament, el contingut i abast de l'argumentació jurídica que s'hi esgrimeix per acabar resolent en aquest sentit, juntament amb la lectura restrictiva que es fa de la noció "llengua pròpia" i del deure de conèixer el català, i que no compartim, han plantejat interessants debats acadèmics. En qualsevol cas, als efectes que aquí interessin, la STC 31/2010 resol explícitament que totes les previsions lingüístiques de l'Estatut impugnades pels recurrents, exceptuant el terme «preferent» de l'article 6.1, algunes interpretades en el sentit establert als seus fonaments de dret o part dispositiva, respecten els manaments de la norma suprema i, per consegüent, no estan viciades d'inconstitucionalitat, plantejament que va ser objecte de discrepàncies explicitades a certs vots particulars de la resolució.

Dit això, però la interpretació *secundum constitutionem* que fa de certes previsions de lingüístiques de l'Estatut, assumeix una lectura tan forçada de la dicció literal de la norma que en dificulta la seva comprensió i en desdibuixa el seu sentit literal i autèntic. La dicció literal de bona part dels preceptes de l'Estatut que regulen drets i deures lingüístics no deixa lloc a equívocs per la seva claredat i la seva concisió. Nogensmenys, la interpretació conforme a la Constitució que se'n fa n'altera, en ocasions, el seu sentit bo i generant una certa confusió, contrària al principi de seguretat jurídica garantit a l'article 9.3 de la Constitució. Sobre aquesta qüestió esdevé pertinent recordar que la pròpia doctrina jurisprudencial del TC ha vingut confirmant, amb relació al principi

lunya, sigui la llengua d'ús normal, encara que no preferent, a les administracions públiques i als mitjans de comunicació públics de la comunitat; o, a títol indicatiu, avala el procés de normalització lingüística endegat amb l'adveniment de la democràcia. Pel que fa a aquesta darrera previsió, especialment rellevant, el F.J. 14 de la Sentència declara textualment la «procedència que el legislador pugui adoptar, si escau, les adequades i proporcionades mesures de política lingüística tendents a corregir, d'existir, situacions històriques de desequilibri d'una de les llengües oficials respecte de l'altra». Val a dir que aquest aval explícit al procés de normalització de la llengua pròpia el trobem a d'altres fonaments jurídics de la resolució. N'és un bon exemple el F.J. 23, on l'Alt Tribunal, a l'hora d'interpretar el sentit de l'article 50.5 de l'Estatut esmenta explícitament la conveniència de prendre en consideració "el marc de la política de foment i difusió del català" vigent a Catalunya.

d'interpretació conforme a la Constitució, que l'Alt Tribunal no pot «ignorar o desfigurar el sentit dels enunciats legals meridians» ni tampoc pot «reconstruir una norma que no estigui degudament explícita en un text» per avalar-ne o no la seva constitucionalitat, entre d'altres motius perquè «no pot assumir una funció de legislador positiu que institucionalment no li correspon» (per totes, STC 138/2005, F.J. 5). El recordatori a aquesta doctrina no és banal perquè certs vots particulars de la STC 31/2010 els han recordat amb l'objectiu de criticar certes interpretacions conforme a la Constitució previstes a la sentència que semblen expulsar de l'ordenament jurídic el tenor literal d'alguns preceptes de l'Estatut, sense fer-ho efectivament.

Val a dir que bona part d'aquestes interpretacions conforme a la CE que es desenvolupen als fonaments jurídics de la resolució no es traslladen a la seva part dispositiva. Projectant-ho als articles 33 i 102 objecte d'estudi, les interpretacions conforme a la CE que es despleguen en els fonaments jurídics no es traslladen a la part dispositiva amb l'única excepció de la interpretació conforme de l'article 33.5 que sí que la trobem recollida a la part dispositiva de la resolució i que s'estudiarà a les pàgines que segueixen.¹²⁵ Aquesta circumstància justificarà que, des de certs sectors doctrinals es postuli que els raonaments del Tribunal que no es reflecteixen en la part dispositiva no es poden usar com a font d'interpretació d'altres preceptes legals, com s'ha fet de manera indiscriminada.¹²⁶

Entrant ja en la interpretació que es dona als articles 33 i 102 de l'Estatut, n'analitzarem el seu contingut i abast distingint tres àmbits temàtics distints: un primer, relatiu a la interpretació del dret d'opció lingüística a l'Administració de Justícia; un segon dedicat a analitzar com interpreta les previsions de l'EAC relatives a la capacitació lingüística del personal judicial; i, finalment, s'analitzarà la interpretació conforme a la Constitució de la previsió

¹²⁵ Per una ampliació sobre les interpretacions conforme a la CE de les previsions lingüístiques, i si consten o no a la part dispositiva, vegeu Pons Parera, E. (2011). Els efectes de la STC 31/2010, de 28 de juny, sobre el règim lingüístic de l'Estatut d'autonomia de Catalunya, *Revista d'Estudis Autònoms i Federals* núm. 12, p. 149

¹²⁶ Vegeu, per tots, Jou, Ll. (2011). La sentència 31/2010, reinterpretada. Legislació lingüística, realitat social i política, *Revista d'Estudis Autònoms i Federals* núm. 12, p. 155

d'ús del català als òrgans constitucionals i òrgans jurisdiccionals d'àmbit estatal garantida a l'article 33.5 de l'EAC.

2.4.2.1 Dret d'opció lingüística a l'Administració de Justícia: projecció legítima del règim de cooficialitat

En el que concerneix a la primera qüestió, recordem que l'article 33 garanteix el dret d'opció lingüística dels ciutadans en la seva relació amb l'Administració de Justícia (dret a elegir la llengua oficial amb què s'hi relacionen) i el deure d'aquesta d'estar en disposició d'atendre el ciutadà en qualsevol de les llengües oficials que utilitzi. Aquest dret d'opció lingüística, que trobem també garantit a d'altres articles de la norma estatutària, encara que projectat a d'altres àmbits, s'estima que no vulnera el text constitucional prenent en consideració el règim de cooficialitat lingüística i les funcions públiques que es compleixen.¹²⁷

L'argumentació jurídica esgrimida per donar-hi el vist i plau la trobem al fonament jurídic 21 de la sentència. En aquest fonament, el TC comença recordant que l'EAC és la norma constitucionalment competent per atribuir al català l'estatut jurídic de llengua oficial a la Comunitat autònoma, compartida amb el castellà en tant que llengua oficial de l'Estat. Partint d'un recordatori a la definició jurídica del concepte "llengua oficial" conclou advertint que els règims de cooficialitat lingüística es projecten sobre "tots els poders públics radicats al territori autonòmic, sense exclusió dels òrgans dependents de l'Administració central i de les altres institucions estatals en sentit estricte".¹²⁸ Aquesta precisió

¹²⁷ La limitació dels efectes de la regulació garantida als articles 33.1 i 50.5 de l'EAC a les "funcions públiques" serveix per desestimar al·legacions dels recurrents genèriques, esgrimides basant-se en els articles 10 (dignitat de la persona), 38 (llibertat d'empresa) i 139.2 de la CE (unitat de mercat).

¹²⁸ En paraules textuais del FJ 21 de la sentència "Es evidente, por tanto, que la cooficialidad de la lengua catalana en la Comunidad Autónoma de Cataluña es una condición jurídica sólo posible en virtud de una decisión reservada al Estatuto de Cataluña que también debe definir su régimen jurídico, esto es, establecer lo que hemos denominado el «contenido inherente al concepto de cooficialidad» o «alcance» de la misma (SSTC 82/1986, FFJJ 5 y 6; 123/1988, FJ 8 y 56/1990, FJ 40). De la declaración de cooficialidad se sigue, por imperativo constitucional y sin necesidad de intermediación normativa alguna, su condición de lengua oficial para todos los poderes públicos radicados en Cataluña, sean estatales, autonómicos o locales, asistiendo a los ciudadanos el derecho de usar ambas lenguas en sus relaciones con

serveix de base al TC per concloure que les previsions de l'article 33.2 de l'EAC s'erigeixen com una simple projecció formal de l'estatut de cooficialitat perquè es limita a garantir el dret de totes les persones d'emprar la llengua oficial de la seva elecció "en totes les actuacions judicials, notariales i registrals" així com el seu dret "a rebre tota la documentació oficial emesa a Catalunya en la llengua sol·licitada". A parer de l'Alt Tribunal, amb aquesta previsió, l'Estatut d'autonomia "es limita a la descripció de les conseqüències genèriques pròpies de la cooficialitat del castellà i del català en l'àmbit de la Comunitat autònoma de Catalunya, projectades en el dret d'opció lingüística dels particulars en les seves relacions amb el poder públic, sense privilegi ni preterició de cap d'ambdues llengües", argument que és esgrimit per desestimar la pretesa inconstitucionalitat defensada pels recurrents.

2.4.2.2 Règim de capacitació lingüística del personal judicial

Recorda el TC que els paràgrafs 3 i 4 de l'article 33 pretenen assegurar l'efectivitat del dret d'opció lingüística en àmbits competencials privatis de l'Estat. I això perquè, recordem-ho, el paràgraf 3 prescriu que Jutges, Magistrats, Fiscals, Notaris, Registradors de la propietat i mercantils, encarregats del Registre Civil i personal al servei de l'Administració de justícia han d'acreditar un coneixement adequat i suficient d'ambdues llengües per prestar els seus serveis a Catalunya. Per bé que s'incideix en àmbits competencials de l'Estat, el TC resol que no incorre en vici d'inconstitucionalitat perquè el mateix paràgraf conté una remissió a la llei.

Més concretament, atès que l'article 33.3 de l'EAC contempla una remissió a les lleis, a parer del TC és "obvi que aquestes sols poden ser lleis estatals en virtut de les reserves establertes als articles 122.1, 124.3 i 149.1.5, 8 i 18 CE" per la qual cosa en dedueix "que aquests paràgrafs de l'article 33 EAC són només una projecció del paràgraf que els precedeix, és a dir, la simple formalització d'una conseqüència inherent a la declaració de cooficialitat prevista a l'art. 6.2 EAC: el dret d'opció lingüística (art. 33.1 EAC), derivat del dret de las

tales instituciones públicas (SSTC 134/1997, de 17 de julio, FJ 2; y 253/2005, de 11 de octubre, FJ 10)"

persones a no patir discriminació per raons lingüístiques (art. 32 EAC)". Segons el TC, el seu exercici a les institucions públiques estatals requereix "la intervenció, inexcusable i excloent, del legislador estatal". Més concretament, en el que concerneix a Jutges i Magistrats, el legislador orgànic del poder judicial. Així doncs, a parer del Tribunal, l'estatut de cooficialitat i el conseqüent dret d'opció lingüística dels ciutadans en la seva relació amb l'Administració de Justícia es projecten en la previsió d'un règim de capacitació lingüística del personal judicial a fi d'assegurar aquest dret d'opció lingüística, règim que en tot cas haurà de disciplinar de manera exclusiva i excloent l'Estat, principalment a través de la llei orgànica del poder judicial. El TC conclou advertint que aquests arguments permeten desestimar la impugnació dels articles 33.3 i 33.4 de l'EAC.¹²⁹ I avalen també la constitucionalitat de les previsions de l'article 102.1 de l'EAC, constitucionalitat que també troba el seu fonament en el règim de cooficialitat lingüística, bo i advertint que, en tot cas, "la seva concreció i efectivitat corresponen inexcusablement a la legislació de l'Estat". Es recorre doncs, una vegada més, al recurs de la necessària col·laboració internormativa entre l'Estatut i certes disposicions legislatives estatals, principalment la LOPJ, amb l'objectiu de formular interpretacions conformes a la Constitució dels preceptes impugnats.¹³⁰ Un recurs a la tècnica de col·laboració internormativa que s'empra abastament a la sentència i, molt especialment, en el que concerneix a la regulació d'incidència directa o tangencial en el poder judicial.¹³¹

N'avalua, per consegüent, la constitucionalitat però els hi nega eficàcia jurídica emprant la tècnica de la remissió normativa al que disposa la legislació de l'Estat que es dicti i més concretament al que disposi la LOPJ. Aquesta interpretació jurisprudencial, i la distinció que efectua entre validesa i eficàcia explica que les previsions lingüístiques analitzades relatives a la garantia d'un

¹²⁹ Més concretament, empra l'expressió "Sólo con el entendimiento antes expresado y en virtud de las razones expuestas ha de ser desestimada la impugnación del art. 33.3 y 4 EAC".

¹³⁰ Vegeu Pla Boix, A. (2011). La llengua a la STC 31/2010, de 28 de juny, *Revista Catalana de Dret Públic. Especial Sentència sobre l'Estatut d'autonomia de Catalunya*.

¹³¹ Sobre el recurs a la tècnica de la relació internormativa, vegeu especialment Cabellos Espiérrez, M.A. (2011). Poder Judicial i model d'Estat en la sentència sobre l'Estatut d'autonomia de Catalunya, *Revista Catalana de Dret Públic. Especial sentència sobre l'Estatut*, p. 206-211

règim de capacitació lingüística que garanteixi un “coneixement adequat i suficient” de la llengua catalana per part del personal judicial encara avui no es trobi assegurat a la pràctica per manca de voluntat política de reformar la LOPJ en el sentit previst a l'EAC.

En la interpretació de l'article 102.4 de l'EAC el TC parteix també de la seva constitucionalitat. En paraules el FJ 21 de la sentència, aquest article tampoc està viciat d'inconstitucionalitat “perquè el deure d'acreditar el coneixement de les dues llengües oficials es predica en el precepte, en termes generals i de principi, com a conseqüència inherent a la cooficialitat, respecte del personal al servei de l'Administració de Justícia i Fiscalia a Catalunya”. Partint d'aquesta base rebla advertint que “serà amb ocasió, si escau, del desenvolupament normatiu d'ambdues previsions estatutàries per part del poder polític competent, estatal o autonòmic, quan eventualment podrà requerir-se a aquest Tribunal el pertinent judici de constitucionalitat sobre els específics termes en els quals es concreta aquest deure de coneixement de les dues llengües oficials pels esmentats servidors públics”. I això perquè, a parer del TC, a conseqüència del règim de cooficialitat, l'Estatut es limita a formalitzar una garantia del dret d'opció lingüística que assisteix als ciutadans. Així doncs, atribueix a aquestes previsions estatutàries una naturalesa de declaració de principis de “naturalesa declarativa d'una conseqüència constitucionalment inherent a la cooficialitat”.¹³² Aquesta argumentació serveix per desestimar la impugnació

¹³² En paraules literals del FJ 21 de la sentència “Por su lado, el apartado 4 del art. 102 EAC tampoco merece reproche alguno de inconstitucionalidad por cuanto el deber de acreditación del conocimiento de las dos lenguas oficiales se predica en el precepto, en términos generales y de principio, como consecuencia inherente de la cooficialidad, respecto del personal al servicio de la Administración de Justicia y de la Fiscalía en Cataluña. Será con ocasión, en su caso, del desarrollo normativo de ambas previsiones estatutarias por parte del poder político competente, estatal o autonómico, cuando, eventualmente, podrá requerirse de este Tribunal el pertinente juicio de constitucionalidad sobre los específicos términos en los que llegue a concretarse el deber de conocimiento de las dos lenguas oficiales por los referidos servidores públicos que, como consecuencia genérica de la cooficialidad, los preceptos ahora examinados se limitan a formalizar en garantía del derecho de opción lingüística que asiste a los ciudadanos. Por lo dicho ha de desestimarse la impugnación del art. 102.4 EAC. En fin, no procede en este punto el enjuiciamiento del apartado 2 del art. 102 EAC, toda vez que, referido al conocimiento del Derecho propio de Cataluña, plantea una cuestión ajena a la de los derechos y deberes lingüísticos, por lo que será objeto de examen al conocer del recurso en la parte en que se impugnan determinados preceptos del título III del Estatuto. A ese momento remitimos también el análisis del apartado 3 del art. 102 EAC, en lo que se refiere a la acreditación del cono-

advertint que, si escau, durà a terme el pertinent judici de constitucionalitat quan es desenvolupin normativament i si escau s'impugnin a la jurisdicció constitucional.

En tot cas, doctrinalment s'ha emfatitzat l'interès d'aquesta sentència perquè, més enllà de les reserves esmentades anteriorment, avala la constitucionalitat de la disponibilitat lingüística i la consegüent exigència de capacitació lingüística en les dues llengües oficials de jutges i magistrats, personal al servei de l'administració de justícia, fiscals, notaris i registradors. S'estableix que hauran d'acreditar el coneixement del català perquè, textualment “se colige sin dificultad que estos apartados del artículo 33 EAC (...) son una consecuencia inherente a la declaración de cooficialidad”. Com s'ha recordat doctrinalment, amb aquest pronunciament trenca amb la tendència jurisprudencial que havia considerat que no hi havia aquesta obligació d'acreditar el coneixement de la llengua catalana, sens perjudici que es valorés com un mèrit.¹³³

2.4.2.3 Ús del català davant òrgans constitucionals i òrgans jurisdiccionals d'àmbit estatal

I a tall de conclusió, convé ressenyar també, ni que sigui succintament, la interpretació que el TC facilita de l'article 33.5 de l'EAC. Sobre aquesta previsió, el TC adverteix que “seria contrari a la CE si l'Estatut pretengués derivar de la cooficialitat de la llengua catalana la seva qualitat de mitjà de comunicació jurídicament vàlid respecte de poders públics no situats en el territori de la Comunitat autònoma de Catalunya”. Adverteix el TC que “aquesta condició és privativa del castellà”. I afegeix també que el criteri territorial rellevant a efectes de la delimitació del poder públic vinculat per les conseqüències del principi inhe-

cimiento del Derecho propio de Cataluña. En lo que respecta a la acreditación del conocimiento del catalán, a la que también alude el precepto, se limita a concretar la declaración de principio contenida en los preceptos de los que ahora nos ocupamos y que, por esa su naturaleza declarativa de una consecuencia constitucionalmente inherente a la cooficialidad, no puede merecer, por las razones y con el entendimiento ya expuestos, el reproche del que es objeto por los demandantes, lo que conduce a desestimar la impugnación del art. 102.3 EAC en este punto”.

¹³³ Per tots, vegeu Jou, Ll. (2011). La sentència 31/2010, reinterpretada. Legislació lingüística, realitat social i política, *Revista d'Estudis Autònoms i Federals* núm. 12, p.182. Sobre la jurisprudència anterior, vegeu Pla Boix, A.(2004). *El règim jurídic de les llengües a l'Administració de Justícia*, Barcelona: Col·lecció de l'Institut d'Estudis Autònoms de la Generalitat

rents a la cooficialitat d'una llengua autonòmica és la seu de l'autoritat i no l'abast territorial de la seva competència perquè aquesta darrera lectura implicaria la subjecció de tots els òrgans d'àmbit estatal als efectes de la cooficialitat de les llengües autonòmiques a qualsevol punt del territori estatal, una vinculació que sols es projecta a la "llengua espanyola comú", expressió que designa el castellà. A més, afegeix que com que l'article 33.5 es refereix a òrgans constitucionals i òrgans jurisdiccionals de naturalesa i significació estatals, també cal tenir present que, amb independència del lloc on tinguin la seu i on rebin l'impuls d'actuar, la seva activitat s'exerceix referida a tot el territori nacional, per la qual cosa no s'hi pot projectar la cooficialitat lingüística.¹³⁴

Ara bé, partint d'aquest fonament, interpreta aquesta previsió de l'article 33.5 de l'EAC recorrent també a la tècnica de la necessària col·laboració internormativa entre l'Estatut i altres disposicions legislatives estatals amb l'objectiu de formular interpretacions conformes a la Constitució dels preceptes impugnats. En el cas que ens ocupa, la interpretació que es fa de la remissió a la legislació estatal és tan àmplia i il·limitada que buida explícitament de contingut les previsions de l'EAC. Així, referint-se als drets lingüístics garantits a l'article 33.5 de la disposició, el Tribunal Constitucional precisa que correspondrà al "legislador estatal competent" decidir-ne la seva eficàcia jurídica. Textualment, proclama que «atès que el dret atribuït als ciutadans de Catalunya ho és estrictament 'd'acord amb el procediment establert per la legislació corresponent', que com és indiscutible tractant-se dels òrgans als quals el precepte es refereix serà sempre la legislació de l'Estat, l'apartat 5 de l'article 33 EAC admet una interpretació conforme a la Constitució, ja que aquesta legislació ha de correspondre no només al modus en que aquell dret ha d'exercir-se sinó, més encara, definir-lo degudament en el seu contingut i el seu abast" i afegeix advertint que "en aquest sentit, l'existència o no d'eficàcia jurídica dels escrits presentats en

¹³⁴ En paraules del FJ 21 de la sentència, "Tratándose de órganos constitucionales o jurisdiccionales de naturaleza y significación exclusivamente estatales, a los que se refiere el precepto que examinamos, también debe tenerse en cuenta que, con independencia del lugar donde radique su sede y de donde reciban el impulso para actuar, su actividad se ejerce con referencia no a una determinada Comunidad Autónoma, sino a todo el territorio nacional, por lo que no puede tener cabida en ellos la cooficialidad idiomática".

català a aquests òrgans i, en el seu cas, el grau d'aquesta ha de ser establert amb absoluta llibertat, dins dels límits constitucionals (article 3.1 CE) pel legislador estatal competent" (FJ 21). Partint d'aquesta base, conclou que "interpretat en aquests termes, l'article 33.5 no és inconstitucional, i així es disposarà a la decisió".

Considerant el marc de repartiment competencial i la innegable competència de l'Estat per a legislar en aquest àmbit, discrepem de la formulació final d'aquesta fonamentació jurídica, en el sentit que, avalada la constitucionalitat d'aquesta previsió, el desplegament legislatiu que es faci per part de l'Estat en la legislació sectorial d'aquests òrgans no hauria de bandejar completament les previsions de l'Estatut d'autonomia, prenen en consideració la seva posició dins el sistema de fonts del dret; l'exigència de seguretat jurídica; la unitat, coherència i plenitud de l'ordenament jurídic; el respecte al principis que vertebrin el reconeixement i protecció del plurilingüisme i les previsions de la CELRM en la interpretació que n'ha fet el Comitè d'experts.

De fet, sorprèn la constatació que aquesta sentència negligeixi tota referència a la CELRM quan interpreta el contingut i abast de les previsions de l'EAC en tema lingüístic i, més sensiblement, quan interpreta l'abast i sentit de la legislació estatal en aquest àmbit, en els termes que es desenvolupen al fonament jurídic analitzat. D'aquí que, des de certs sectors doctrinals als quals ens adherim, es postuli l'obligació de l'Estat d'emprendre les reformes legislatives pertinents per garantir l'efectivitat de les previsions estatutàries estudiades.¹³⁵ I d'aquí també la reclamació que els compromisos adquirits amb la rati-

¹³⁵ Projectant-ho al règim de capacitació lingüística del personal judicial, vegeu per tots, Milián Massana, A. (2011); "La llengua a la STC 31/2010", *Revista Catalana de Dret Públic. Especial sentència sobre l'Estatut*. En paraules de l'autor "Poca cosa podem dir pel que fa a les exigències lingüístiques previstes per als jutges, magistrats, fiscals, notaris, registradors de la propietat mercantils, encarregats del Registre Civil, i personal al servei de l'Administració de justícia (art. 33.3; 102.1, 3 i 4 i 147.1 EAC) i per al personal al servei de l'Administració de l'Estat a Catalunya (art. 33.4 EAC). El Tribunal en declara la constitucionalitat. El que pot sorprendre potser és el raonament que, en aquesta ocasió, consisteix que aquestes exigències són inherents a l'oficialitat: «*mera formalización de una consecuencia inherente a la declaración de cooficialidad*»; «*consecuencia constitucionalmente inherente a la cooficialidad*», etc. (FJ 21). L'efectivitat de l'exigència requereix la intervenció del legislador estatal, qui, per als jutges, magistrats i fiscals, ha de determinar «*la forma*» i «*el alcance*» de l'acreditació del «*conocimiento adecuado y suficiente del catalán para hacer efectivos los derechos lingüísticos de los*

ficació de la CELRM, en tant que conveni internacional, siguin tinguts en compte a l'hora de legislar i, també, a l'hora d'interpretar i sotmetre a enjudiciament el règim d'incidència en l'estatut jurídic de les llengües regionals o minoritàries que empara. No és estrany que, des de la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat, s'hagi denunciat que precisament aquesta STC 31/2010, "malgrat les extenses referències a aspectes lingüístics, en cap cas no té en compte la vigència i l'aplicació de la Carta". Lluny d'això, s'adverteix que "la sentència introdueix inseguretats jurídica allà on les possibilitats d'usar el català semblaven irreprotxables".¹³⁶

ciudadanos». En la mesura que l'exigència és inherent a l'oficialitat, el legislador estatal està constitucionalment obligat a modificar la legislació vigent (la Llei orgànica del poder judicial, per al supòsit dels jutges, magistrats i personal al servei de l'Administració de justícia)"

¹³⁶ Vegeu *Greuges contra la llengua catalana 2010-2013. Extrets de les dades aportades per la Generalitat de Catalunya per al 4t informe espanyol de seguiment de l'aplicació de la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries*. Barcelona: Direcció General de Política Lingüística p. 15-16

3. La carta europea de les llengües regionals o minoritàries: projeccions a l'àmbit judicial

3.1 Antecedents i marc conceptual

Comparadament, el Consell d'Europa és sense cap mena de dubte un escenari internacional privilegiat en el que concerneix a l'impuls de mecanismes de reconeixement i protecció de la diversitat lingüística, considerada una manifestació eloqüent de la riquesa del patrimoni cultural europeu. D'entre aquests mecanismes garants del plurilingüisme destaca especialment, pel contingut i abast de les previsions que garanteix, la Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries.¹³⁷ Concebuda amb un objectiu primordial d'ordre cultural, expressat al seu Preàmbul, i projectat a protegir i promoure les llengües regionals o minoritàries d'Europa, articula un ampli catàleg de compromisos i prerrogatives concebuts per a emparar realitats lingüístiques ben diverses. Així ho adverteix l'Informe explicatiu de la Carta quan proclama que la situació demogràfica d'aquestes llengües regionals o minoritàries és molt heterogeni, com també heterogènia és la legislació i pràctica dels estats respecte d'aquesta qüestió. En comú, però, comparteixen elements de base: primerament, totes elles es troben afectades per un grau més o menys alt de precarietat, que fa exigible emprendre mesures de reconeixement i protecció; segonament, comparteixen també la necessitat de fer front a uns reptes de futur molt semblants per garantir, d'alguna o altra manera, la seva pervivència.¹³⁸ Des d'aquesta perspectiva, la CELRM no només assegura la prohibició de discriminació per l'ús d'aquests idiomes sinó que, a més, contempla un ampli catàleg d'estratègies i compromisos que abasten rellevants iniciatives de foment del seu ús projectades en àmbits públics claus en qualsevol política de normalitza-

¹³⁷ Des d'una perspectiva comparada, vegeu Vacca, A. (2010). Una aproximació comparativa als tractats del Consell d'Europa i al marc de la Unió Europea pel que fa a la protecció de les llengües minoritàries. *Revista Llengua i Dret* 53, p. 111-136

¹³⁸ Més concretament, i en paraules del paràgraf 2 de l'Informe explicatiu de la Carta, "independentment de la situació en el passat, les amenaces que pesen avui sobre aquestes llengües regionals o minoritàries són conseqüència almenys tant del pes inevitablement estandarditzador de la civilització moderna i, en particular, dels mitjans de comunicació de massa, com de l'hostilitat el seu entorn o d'una política d'assimilació de l'Estat".

ció lingüística. En són un bon exemple les previsions garantides a la Part III del conveni i que es projecten a àmbits sensibles com l'ensenyament, l'administració i els serveis públics, els mitjans de comunicació, les activitats i serveis culturals, la vida econòmica i social o la justícia que serà precisament l'àmbit objecte d'anàlisi a les pàgines que segueixen.

Tot plegat ha de valorar-se prenent en consideració els principis i objectius que vertebreren i inspiren la regulació de la Carta i que es troben explicitats al seu article 7, al qual ens remetem.¹³⁹ Com subratlla amb nitidesa l'Informe explicatiu del document, l'articulació d'aquest catàleg de mesures respon a la constatació que només d'aquesta manera es poden compensar, quan sigui necessari, les condicions desfavorables que han patit aquestes llengües en el passat i, alhora, es poden mantenir i desenvolupar en el futur.

Dit això, l'estudi de les previsions d'aquest conveni exigeix partir d'una consideració preliminar que permet contextualitzar-les: l'advertència que la Carta ha estat concebuda per a protegir justament les llengües regionals o minoritàries, no les minories lingüístiques. Per aquesta raó l'accent es posa en la dimensió cultural i l'ús de la llengua regional o minoritària en els diferents àmbits de la vida dels seus parlants. Així doncs, d'entrada, la Carta no ha estat concebuda amb l'objectiu de crear drets individuals ni col·lectius per als parlants de les llengües regionals o minoritàries. Nogensmenys, les obligacions que vinculen a les parts pel que fa a la situació d'aquests idiomes així com la legislació interna que cal introduir de conformitat amb la Carta, tenen un efecte indefugible i evident sobre la situació de les comunitats corresponents i el marc jurídic que empara els seus membres considerats individualment.¹⁴⁰ L'anàlisi del contingut i abast de les previsions garantides a l'article 9 del conveni, projectades singularment a l'àmbit de la justícia i que es desenvolupa a les pàgines que segueixen, en dóna, certament, bon testimoni.

¹³⁹ Per una ampliació sobre el contingut i abast d'aquest article 7 de la Carta, vegeu Dumbbar, R. (2010). Article 7. Objectives and principles. A *Shaping language rights. Commentary on the European Charter for Regional or Minority Languages in light of the Committee of Experts' evaluation*, cit. supra p. 185 i ss.

¹⁴⁰ Paràgraf 11 de l'Informe explicatiu.

Així mateix, hom ha de tenir present el marc conceptual definit al conveni, perquè escateix el sentit i abast dels compromisos i d'altres previsions que es despleguen al llarg del seu articulat. En aquest sentit, els primers articles de la Carta s'adrecen precisament a definir conceptes claus, començant precisament pel de llengua regional o minoritària que centra el seu objecte de regulació. Una qüestió terminològica que, com bé ha subratllat la doctrina, adquireix especial rellevància a l'hora d'interpretar-ne llurs previsions, especialment si prenem en consideració que la conceptualització de certs termes pot variar substancialment si atenem a la legislació lingüística interna dels diferents estats contractants.¹⁴¹

Apuntàvem suara que la Carta posa accent en la dimensió cultural de les llengües i aquest enfocament ve explicitat als seus primers preceptes, l'objectiu dels quals se centra en definir nocions bàsiques. Com bé recorda l'Informe explicatiu del document, el propi concepte de llengua s'articula essencialment al voltant d'aquesta dimensió cultural. Això vol dir que no es defineix de manera subjectiva amb l'objectiu de consagrar un dret individual (el dret a parlar la pròpia llengua) ni es basa tampoc en una definició política, social o ètnica que caracteritzi la llengua com el vehicle d'un grup social o ètnic determinat. I això perquè, recordem-ho, l'objectiu prioritari de la Carta és protegir les llengües regionals o minoritàries en tant que expressió d'una riquesa cultural, desvinculant-ho d'altres nocions que s'hi vinculen com el de minoria lingüística. Val a dir que aquest enfocament ha centrat interessants crítiques doctrinals.¹⁴²

¹⁴¹ Des d'aquesta perspectiva, prenent en consideració les definicions conceptuals que es desenvolupen als primers articles de la Carta, cada part, en els respectius instruments de ratificació, les projectarà a la seva pròpia realitat sociolingüística i normativa. Sobre les dificultats interpretatives d'aquests conceptes claus, vegeu, per tots, Ruiz Vieytez, E. (2012). Article 1 Definitions. A *Shaping language rights. Commentary on the European Charter for Regional or Minority Languages in light of the Committee of Experts' evaluation*, cit. supra p. 39

¹⁴² Sobre aquesta qüestió, vegeu reflexions de Woehrling, J.M. (2010). Introduction. A *Shaping language rights. Commentary on the European Charter for Regional or Minority Languages in light of the Committee of Experts' evaluation*, cit. supra p.23 on adverteix textualment que "*the 'culturalist' approach of the Charter, the fact that it protects regional and minority languages as cultural assets rather than the linguistic minorities themselves, may be a weakness. While this approach is capable of defusing ethnic conflicts, it contains the risk of failing to recognise languages as a living social phenomenon and considerin them as mere abstractions. This risk is reflected in the tendency to address regional or minority languages in a way that does not really ensure their protection as living, natural phenomena*".

Partint d'aquest fonament, l'adjectiu "regional" fa referència a les llengües parlades a la part limitada del territori d'un estat on poden, d'altra banda, ser parlades per la majoria dels ciutadans. Altrament, l'adjectiu "minoritàries" designa situacions en què o bé la llengua és parlada per persones que no estan concentrades en una part determinada d'un estat o bé és parlada per un grup de persones que, tot i estar concentrat en una part del territori de l'estat, és numèricament inferior a la població d'aquella regió que parla la llengua majoritària de l'estat. Són, per consegüent, adjectius que es prediquen respecte a situacions de fet, i no de dret, com bé posa de manifest l'Informe explicatiu del conveni.¹⁴³

A més, són conceptes que emparen realitats sociolingüístiques molt diverses perquè la situació de les llengües regionals o minoritàries a Europa és molt heterogènia. Així, mentre algunes abasten àmbits territorials extensos, són parlades per una població considerable i gaudeixen de capacitat de desenvolupament, d'altres només són parlades per comunitats reduïdes en un context minoritari molt marcat i amb dificultats potencials per garantir llur supervivència. Prenent-ho en consideració, els redactors de la Carta varen optar per no establir categories de llengües regionals o minoritàries, enfocament que ha permès un ampli marge de flexibilitat als estats part a l'hora d'adaptar els seus compromisos a la seva situació sociolingüística concreta. En tot cas, una prova d'aquesta voluntat d'afrontar el tractament d'aquesta qüestió des d'una perspectiva general l'ofereix el fet que la Carta ni tan sols conté cap tipus de llista de les llengües regionals o minoritàries europees que poden venir emparades per la definició que facilita al seu article 1.¹⁴⁴ Qüestions totes elles que han de ser tingudes en compte a l'hora d'interpretar les previsions de la Carta, també les que l'article 9 projecta a l'àmbit judicial. Un article 9 que, per cert, s'ubica formalment dins la Part III de la Carta restant sotmès, per consegüent, a un règim més flexible, de lliure disposició de les parts.

¹⁴³ Paràgraf 17 de l'Informe explicatiu.

¹⁴⁴ Sobre aquesta qüestió, vegeu paràgraf 21 de l'Informe explicatiu. Per una ampliació sobre les llengües regionals o minoritàries actualment emparades per compromisos del conveni, vegeu enllaç intitulat [Languages covered by the European Charter for Regional or Minority Languages](#) consultable a la pàgina del Consell d'Europa

Sobre aquesta qüestió, esdevé convenient recordar que mentre la Part II de la Carta¹⁴⁵ institueix un catàleg de principis comuns que s'apliquen a totes les llengües regionals o minoritàries, les previsions de la Part III admeten un cert grau de disponibilitat de les parts contractants. Així ho disposa el seu article 2 quan precisa l'abast dels compromisos. Aquest precepte distingeix dos nivells de compromisos diferents: primerament, s'estableix que les parts es comprometen a aplicar les disposicions de la part II al conjunt de les llengües regionals o minoritàries parlades al seu territori que responguin a les definicions de l'article 1¹⁴⁶; segonament, s'estableix que pel que fa a qualsevol llengua indicada en el moment de la ratificació, acceptació o aprovació, de conformitat amb l'article 3, cada una de les parts "es compromet a aplicar com a mínim trenta-cinc paràgrafs o apartats elegits entre les disposicions de la part III d'aquesta Carta, dels quals tres, com a mínim, s'han d'elegir de cada un dels articles 8 i 12 i un de cada un dels articles 9, 10, 11 i 13".¹⁴⁷ Sobre aquesta última precisió, convé recordar que cada Estat contractant ha d'especificar en el seu instrument de ratificació, acceptació o aprovació cada llengua regional o minoritària o cada llengua oficial menys difosa en el conjunt o en una part del seu territori a la qual s'han d'aplicar les previsions de la Part III.¹⁴⁸

¹⁴⁵ Aquesta Part II de la Carta intitulada "Objectius i principis perseguits de conformitat amb el paràgraf 1 de l'article 2" inclou un únic article, el 7 rubricat "Objectius i principis".

¹⁴⁶ La interpretació del contingut i abast d'aquesta previsió la trobem als paràgrafs 39 i 40 de l'Informe explicatiu. D'entrada, s'estableix que aquesta part II de la Carta té un abast general i s'aplica íntegrament al conjunt de les llengües regionals o minoritàries parlades al territori d'un estat part. Dit això, l'expressió "d'acord amb la situació de cada llengua" s'explica per la voluntat d'encabir-hi o convenir a una gran diversitat de situacions lingüístiques que hi ha als diferents països d'Europa i a l'interior de cada país. En paraules de l'Informe explicatiu, aquest article 2.1 de la Carta "estableix que els estats part s'han de comprometre a basar la seva política, la seva legislació i la seva pràctica en un cert nombre de principis i objectius, els quals es defineixen d'una manera relativament general i concedeixen als estats corresponents un marge d'interpretació i d'aplicació considerable". Al seu paràgraf 40, l'informe afegeix que "tot i que els estat part no tenen la llibertat per reconèixer o refusar a una llengua regional o minoritària, el règim de la qual li garanteix la part II de la Carta, sí que els correspon, com a autoritats per a l'aplicació de la Carta, decidir si la forma d'expressió practicada en una àrea determinada del seu territori o per un grup concret dels seus nacionals constitueix una llengua regional o minoritària en el sentit de la Carta".

¹⁴⁷ Regulat a l'article 2.2 de la Carta i interpretat als paràgrafs 41 a 47 de l'Informe explicatiu.

¹⁴⁸ Convé advertir que el mateix article 3 contempla la possibilitat de les parts, en qualsevol moment posterior a la ratificació de la Carta, de notificar al secretari general que accepta les obligacions que deriven de les disposicions de qualsevol altre paràgraf de la Carta que no hagi estat especificat en el seu instrument de ratificació, acceptació o aprovació, o que aplica

Bàsicament, l'objectiu d'aquesta Part III de la Carta se centra en traduir en regles precises, projectades a àmbit públics especialment sensibles, els principis generals proclamats a la Part II. I aquesta concreció es formula des de la voluntat de facilitar l'adaptació de la Carta a les diferents realitats sociolingüístiques existents als Estats europeus. Per garantir justament aquesta adaptació, els autors de la Carta varen articular una doble modulació: primerament, els Estats poden elegir lliurement les llengües regionals o minoritàries a les quals consenten que s'apliqui la Part III de la Carta; per seguidament, per a cada una d'aquestes llengües elegir les disposicions de la Part III que els interessi subscriure.¹⁴⁹ En aquest darrer cas, s'obliga a l'Estat a definir quins paràgrafs o apartats de la Part III s'han d'aplicar a aquella llengua regional o minoritària. Més concretament, se l'obliga a comprometre's a aplicar un mínim de trenta-cinc paràgrafs o apartats escollits dins la Part III seguint previsions de l'article 2.2.¹⁵⁰ En el que concerneix a l'article 9, projectat a la justícia, s'obliga a subscriure'n, com a mínim, un. Val a dir que, comparativament, l'Estat espanyol ha estat un dels que més compromisos de la Part III ha assumit en el seu instrument de ratificació, la qual cosa ja es va posar especialment de manifest en el primer informe del Comitè d'experts sobre l'aplicació de la Carta.¹⁵¹

els compromisos a d'altres llengües regionals o minoritàries, o a altres llengües oficials menys difoses en el conjunt o en una part del seu territori. Si és el cas, s'estableix que aquests compromisos formalitzats amb posterioritat a la ratificació es consideraran, a tots els efectes, part integrant de la ratificació, acceptació o aprovació i tenen els mateixos efectes a partir de la data de la notificació.

¹⁴⁹ Així doncs, com recorda el paràgraf 42 de l'Informe explicatiu, "un estat contractant pot, sense vulnerar el text de la Carta, reconèixer que dins el seu territori existeix una llengua regional o minoritària determinada, però considerar preferible, per raons que depenen de la seva apreciació, no aplicar a aquella llengua els beneficis de les disposicions de la part III de la Carta". Val a dir que l'Informe explicatiu adverteix que els motius que condueixin a un estat a excloure totalment una llengua de les previsions de la part III de la Carta "han de ser uns motius compatibles amb l'esperit, els objectius i els principis de la Carta".

¹⁵⁰ Aquest article 2.2 procura que no es negligèixi cap dels àmbits de protecció de la Carta. Així mateix, convé recordar que aquest precepte utilitza, textualment, l'expressió "paràgrafs o apartats". Per una ampliació sobre el sentit d'aquestes expressions, vegeu epígraf 45 de l'Informe explicatiu, al que ens remetem.

¹⁵¹ En paraules textuais de les conclusions de l'Informe del Comitè d'Experts de 8 d'abril de 2005, capítol B, "Debe elogiarse a España por el sólido reconocimiento y el alto grado de protección asegurados en principio a las lenguas regionales o minoritarias, y por el valor y la visión de futuro que ha demostrado en consecuencia. Esta iniciativa sitúa a España entre los países más firmemente comprometidos con la protección y promoción de las lenguas regionales o minoritarias".

Dit això, a tall de conclusió convé recordar que aquesta opció ha centrat certes crítiques doctrinals, centrades a posar en qüestió l'alt grau de flexibilitat que ofereix als estat part contractants. Per aquests sectors crítics, la flexibilitat que inspira la dicció de la convenció explica que, en certs àmbits, sigui difícils garantir-ne la seva efectivitat pràctica. S'esgrimeix que la Part II institueix objectius i principis, però deixa autonomia als estats a l'hora d'elegir els mecanismes per a la seva consecució. Així mateix, la Part III permet als estats contractants la possibilitat de seleccionar els compromisos als quals es vinculen i poden elegir igualment les llengües que es trobaran emparades per les seves previsions. Segons els sectors doctrinals més crítics, aquestes circumstàncies condemnen les previsions de la Carta a una certa vaguetat que en dificulta la seva efectiva implementació i garantia.¹⁵²

Justament, sobre aquesta qüestió relativa a la flexibilitat d'aquesta convenció internacional, resulten especialment interessants les reflexions i reserves que inspiraren els seus redactors. Recorda Lluís M. de Puig, membre del grup d'experts que va redactar l'esborrany del document, quan evoca els debats i procés d'elaboració de la Carta, que des d'un bon començament s'era plenament conscient que havia de concebre's amb vocació d'emparar tota la diversitat lingüística europea, molt variada i contrastada, bo i garantint uns mínims de protecció que fossin útils, eficaços i, alhora, acceptables per les diferents parts. Tot un repte si es pren en consideració l'actitud històrica dels estats en relació a les polítiques lingüístiques. Des d'aquesta perspectiva, la flexibilitat esdevenia un recurs especialment útil, un instrument que va servir per garantir llur viabilitat i estendre'n la seva ratificació.¹⁵³

Dit això, aquesta flexibilitat no significa, en cap cas, que la part contractant pugui interpretar i aplicar els compromisos arbitràriament i segons les seves pròpies conveniències. Ben al contrari, s'estableixen mecanismes per orientar la interpretació que s'ha de donar a llurs previsions, mecanismes que

¹⁵² Sobre el sentit dels arguments crítics, vegeu Woehrling, J.M. (2010). Introduction. Cit. nota supra p. 22

¹⁵³ De Puig, Ll. (1991). Debat i elaboració de la Carta Europea de les Llengües. *Revista de Llengua i Dret* 16, p. 153

serveixen també per garantir una efectiva aplicació de les obligacions contraetes. I en aquest procés, el Comitè d'experts hi assumirà un paper especialment rellevant, en els termes que s'estudiaran amb deteniment a les pàgines que segueixen projectant-ho al cas estudiat. En qualsevol cas, com bé recull l'Informe explicatiu del document, aquesta flexibilitat ha estat concebuda amb l'objectiu de prendre en consideració les grans diferències existents dins les situacions de fet de les llengües regionals o minoritàries tutelades per la Carta (nombre de parlants, grau de fragmentació, etc). I també té en compte els costos que suposen un nombre considerable de les disposicions així com la capacitat administrativa i financera variable dels diferents estats europeus. En definitiva, es va voler instituir un règim flexible, que permetés un cert marge d'interpretació, per aplanar el camí a la seva ratificació.

3.2 Ratificació de la CELRM per part de l'Estat espanyol: una revisió del seu abast i de l'escenari polític i parlamentari en que fou tramitada

3.2.1 Antecedents i *iter* del procés d'autorització parlamentària

Per bé que el Comitè de Ministres del Consell d'Europa va aprovar el text de la CELRM el 25 de juny de 1992, obrint-la a la signatura dels Estats membres coincidint amb l'obertura de la sessió de l'Assamblea Parlamentària del Consell d'Europa, no fou fins l'any 1998 quan va entrar en vigor en complir-se el requisit de ser ratificada, almenys, per cinc Estats. Com és sabut, aquesta ratificació va esdevenir l'1 de març de 1998, essent Finlàndia, Hongria, Liechtenstein, Noruega, Holanda i Croàcia els capdavanters. Val a dir que part d'aquests Estats ratificants l'havien signat anys abans.¹⁵⁴

S'encetava així un camí de llarg recorregut que ha permès anar ampliant, progressivament, el llistat d'Estat compromesos amb les garanties de la

¹⁵⁴ El 5 de juliol de 1992 varen signar la Carta onze estats: Alemanya, Àustria, Dinamarca, Espanya, Finlàndia, Hongria, Liechtenstein, Luxemburg, Malta, Noruega i els Països Baixos.

convenció. En l'actualitat l'han ratificada vint-i-cinc Estats.¹⁵⁵ Es tracta, en qualsevol cas, d'un procés obert perquè diversos Estats es troben en procés de debatre i tramitar la seva futura ratificació.¹⁵⁶

Tot plegat ha de valorar-se prenent en consideració que fins i tot en aquells Estats europeus que no l'han signada ni ratificada aquesta iniciativa no ha quedat bandejada del debat polític i parlamentari. Sovint, les reflexions entorn a la conveniència o no conveniència d'adherir-se als compromisos de la convenció han impel·lit interessants reflexions sobre la política lingüística seguida a nivell intern, que han permès posar de manifest dèficits en el reconeixement i protecció de les llengües regionals o minoritàries parlades als respectius territoris. Des d'aquesta perspectiva, i més enllà del valor normatiu de la convenció pels Estats part, sense cap mena de dubte ha assumit un paper polític especialment rellevant a l'hora de difondre els valors i principis que l'inspiren. Aquest impacte es percep fins i tot en Estats amb una cultura política històricament poc propícia al reconeixement i protecció de la seva diversitat lingüística. Serveixi d'exemple el cas francès, on els recents debats entorn a la conveniència o no de signar aquesta convenció estant centrant interessants pronunciaments institucionals, propostes electorals i iniciatives parlamentàries, bo i reforçant una presa de consciència col·lectiva sobre la necessitat de protegir més proactivament la riquesa lingüística existent al seu territori¹⁵⁷.

Hom pot resseguir la gènesi d'aquesta convenció fins a principis de la dècada dels anys 80. L'any 1984 va celebrar-se a Estrasburg la conferència intitulada *Cap a un Carta europea de les llengües*, en el marc de la qual va adoptar-se l'acord de crear un grup de treball d'experts, integrat per juristes, lingüístics i polítics, amb l'objectiu de redactar un text en el si de la Conferència

¹⁵⁵ Els Estats que l'han ratificada són, per ordre alfabètic, els següents: Alemanya, Armènia, Àustria, Bòsnia-Herzegovina, Croàcia, Xipre, Dinamarca, Espanya, Finlàndia, Hongria, Liechtenstein, Luxemburg, Montenegro, Noruega, Holanda, Polònia, República Txeca, Romania, Regne Unit, Sèrbia, Eslovàquia, Eslovènia, Suècia, Suïssa i Ucraïna.

¹⁵⁶ Per una ampliació, vegeu [Promoció de la ratificació](#) consultable en línia.

¹⁵⁷ Per una ampliació, vegeu Lecucq, O. (2015). El régime juridique de las lenguas regionales en Francia y el problema de la ratificación de la Carta europea de las lenguas regionales y minoritarias: ¿Es necesario revisar la Constitución? *Revista Catalana de Dret Públic* 51, p. 142-154. També, Zabaleta Apaolaza, E.(2015). Principios constitucionales sobre las lenguas en Francia. *Revista de Llengua i Dret* 63, p.92-112

dels Poders Locals i Regionals.¹⁵⁸ Dos anys més tard, un primer projecte era sotmès a debats i esmenes, essent finalment aprovada per la Conferència permanent dels Poders Locals i Regionals d'Europa, per l'Assamblea Parlamentària el 1988 i, finalment, signat i avalat pel Comitè de Ministres del Consell d'Europa l'any 1992.¹⁵⁹ Cal recordar que el Govern espanyol va signar la Carta el 5 de novembre de 1992¹⁶⁰, data de l'obertura a l'adhesió dels estats per part del Consell d'Europa, i va ratificar-la el 9 d'abril de 2001. Aquesta convenció va entrar en vigor l'1 d'agost de 2001. Al seu instrument de ratificació va adherir-se a seixanta-nou previsions, entre les quals destaquen especialment les previstes a l'article 9, projectades a la Justícia.¹⁶¹

La tramitació parlamentària de l'autorització per ratificar aquest conveni internacional s'iniciava formalment el 21 de juliol de 2000, amb l'adopció de l'acord de la Mesa del Congrés dels Diputats favorable a la tramitació de la iniciativa, formalitzada a petició del Govern. En aquest acord de la Mesa s'encomanava Dictamen a la Comissió d'Assumptes Exteriors sobre la CELRM i "*la Declaració que Espanya formularà a la mateixa*" i s'iniciava el termini per a presentar-hi, en temps i forma, propostes que passaven a tenir condició d'esmenes a la totalitat o a l'articulat¹⁶². S'ordenava així mateix la publicació de la iniciativa.¹⁶³

¹⁵⁸ En aquests inicis, destaquen noms propis com els dels parlamentaris del Consell d'Europa Sr. Alexandre Cirici i Pellicer i Lluís M. de Puig.

¹⁵⁹ Per una ampliació sobre la gènesi de la CELRM, vegeu De Puig, Ll. (1986). Informe provisional sobre la preparació d'un projecte de Carta europea de les llengües regionals i minoritàries. *Revista de Llengua i Dret* 8, p. 79

¹⁶⁰ Set anys més tard, un acord del Govern de data 10 de setembre de 1999, previ informe del Consell d'Estat, va reprendre el procés. Després de l'aprovació per les Corts Generals, l'instrument de ratificació va ser presentat, finalment, al Consell d'Europa el dia 9 d'abril de 2001.

¹⁶¹ Al seu instrument de ratificació, de l'article 9 va adherir-se a les següents previsions: paràgraf 1 (apartats a.i; a.ii; a.iii; a.iv; b.i; b.ii; b.iii; c.i; c.ii; c.iii; d); Paràgraf 2, apartat a i Paràgraf 3. Text íntegre [consultable en línia](#)

¹⁶² Boletín Oficial de las Cortes Generales – Congreso de los Diputados núm. 43-1 de 21 de juliol de 2000

¹⁶³ Més concretament, s'hi indica que "*En ejecución de dicho Acuerdo, se ordena su publicación de conformidad con el artículo 97 del Reglamento de la Cámara. En cumplimiento del Acuerdo de las Mesas del Congreso de los Diputados y del Senado, reunidas en sesión conjunta el 19 de diciembre de 1996, el texto aparece publicado en el «BOCG. Sección Cortes Generales», serie A, número 41, de 21 de julio de 2000*".

Als efectes previstos als articles 2.2 i 3.1 de la Carta, la Declaració que consta al text de la iniciativa ja contemplava el llistat de compromisos que proposava assumir l'Estat espanyol, bo i distingint un doble nivell de protecció: un primer nivell l'integraven les llengües cooficials previstes als Estatuts d'Autonomia¹⁶⁴; el segon, les altres llengües que “els Estatuts d'Autonomia protegeixen i amparen als territoris on tradicionalment es parlen”. En el que concerneix a les primeres, les llengües cooficials per manament estatutari, en compliment de les previsions de l'article 3.2 de la Carta, es contemplava que se'ls aplicaven un ampli catàleg de disposicions de la Part III degudament explicitades a la Declaració. En el que concerneix a les segones, la Declaració es limitava a contemplar que se'ls aplicarien “totes aquelles disposicions de la Part III de la Carta que puguin raonablement aplicar-se en consonància amb els principis i objectius establerts a l'article 7”. Una distinció que, com s'estudiarà amb deteniment a les pàgines que segueixen, es mantindria inalterada durant la tramitació parlamentària de la iniciativa i esdevindria l'eix vertebrador de la declaració de l'Estat espanyol.

En qualsevol cas, als efectes que aquí interessin, en el que concerneix a les previsions de l'article 9 intitulat “Justícia”, la iniciativa publicada al Butlletí Oficial de les Corts el juliol de 2000 ja proposava garantir exactament els mateixos compromisos que, finalment, s'acabarien subscriuint.¹⁶⁵ Excedien amb escreix dels mínims exigits per l'article 3.2 de la Carta, en els termes que ja hem posat de manifest al capítol precedent.

Al Congrés dels Diputats, només els Grups Parlamentaris Mixt i Català (CiU) varen presentar-hi esmenes.¹⁶⁶ Les esmenes del Grup Mixt foren a inicia-

¹⁶⁴ Més concretament, el text deia “s'entenen per llengües regionals o minoritàries, les llengües reconegudes com oficials als Estatuts d'Autonomia de les respectives Comunitats Autònomes del País Basc, Catalunya, Illes Balears, Galícia, València i Navarra”. Vegeu Boletín Oficial de las Cortes Generales – Sección Cortes Generales Serie A, núm. 41 de 21 de juliol de 2000, p. 10

¹⁶⁵ Es proposava la ratificació de l'article 9, paràgraf 1, apartats a(i),a(ii), a(iii), a(iv), b(i), b(ii), b(iii), c(i), c(ii), c(iii) i d, així com paràgraf 2, apartat a i paràgraf 3. Vegeu Boletín Oficial de las Cortes Generales – Sección Cortes Generales Serie A, núm. 41 de 21 de juliol de 2000, p. 10 i 11

¹⁶⁶ Boletín Oficial de las Cortes Generales – Congreso de los Diputados Serie C, núm. 43-2 de 22 de setembre de 2000.

tiva de diputats de Chunta Aragonesista i del Bloque Nacionalista Galego. Les dues esmenes presentades pel Sr. José Antonio Labordeta de Chunta Aragonesista anaven adreçades a modificar la Declaració de l'Estat espanyol amb relació a l'article 2.2 i 3.1 de la Carta, amb l'objectiu de garantir una major protecció de llengües minoritàries sense estatut de cooficialitat com l'aragonès, l'aranès, l'asturià o el català parlat a l'Aragó.¹⁶⁷ A la justificació d'aquestes esmenes, el diputat recordaria que responien a la voluntat de fer efectiu i possible l'esperit de la Carta bo i protegint especialment aquelles llengües que precisament més ho necessitaven.¹⁶⁸

L'esmena presentada pel diputat del Bloque Nacionalista Galego Sr. Francisco Rodríguez, per la seva part, proposava modificar la Declaració de l'Estat espanyol, amb l'objectiu d'explicitar que a partir del moment de l'autorització per les Corts Generals de la ratificació per l'Estat espanyol de la CELRM, *“a les llengües reconegudes com oficials als Estatuts d'Autonomia de Catalunya, Galícia, Euskadi, València, Illes Balears i Navarra se'ls aplicarà la totalitat de les disposicions de la part tercera de la mateixa”*.¹⁶⁹ En el que concerneix al Grup Parlamentari Català (Convergència i Unió), va presentar dues esmenes. La primera era formal i responia a una simple millora gramatical del

¹⁶⁷ Vegeu esmenes núm. 1 i 2 presentades pel diputat Sr. José Antonio Labordeta Subías i publicades al *Boletín Oficial de las Cortes Generales – Congreso de los Diputados Serie C*, núm. 43-2 de 22 de setembre de 2000. L'esmena núm. 1 proposava modificar el primer paràgraf de la Declaració de l'Estat espanyol en el següent sentit *«El Estado Español declara que, a los efectos previstos en los citados artículos, se entienden por lenguas regionales o minoritarias, las lenguas reconocidas en los Estatutos de Autonomía y/o en la legislación que los desarrolla de las Comunidades Autónomas de Aragón, Asturias, Cataluña, Euskadi, Galicia, Islas Baleares, Navarra y Valencia.»*. Per la seva part, l'esmena núm. 2 proposava addicionar un nou paràgraf al final de la Declaració de l'Estat espanyol amb la següent dicció: *“«En todo caso, y atendiendo a la situación de cada una de ellas, se prestará especial atención a aquellas cuya situación sea más grave con el objetivo prioritario de salvaguardarlas previsto en el artículo 7 de la Carta»*.

¹⁶⁸ En la justificació de l'esmena núm. 1 va esgrimir-se que *“Se trata de hacer efectivo y posible el espíritu de la Carta, que trata, precisamente, de salvaguardar las lenguas minoritarias y no sería lógico dejar fuera de su protección y reconocimiento precisamente aquellas que más necesitadas están de ello como son el aragonés, el aranés, el asturiano y el catalán hablado en Aragón”*. En el que concerneix a la justificació de l'esmena núm. 2, va adduir-se textualment que *“En este caso se trata de, en consonancia con la enmienda anterior, que el Gobierno apoye con especial atención a aquellas lenguas que tienen más peligro actualmente de desaparición con la consiguiente pérdida de patrimonio lingüístico que supone para Europa”*.

¹⁶⁹ Esmena d'addició núm. 3, publicada al *Boletín Oficial de las Cortes Generales – Congreso de los Diputados, Serie C*, núm. 43-2, de 22 de setembre de 2000

text.¹⁷⁰ La segona, per la seva part, proposava una nova dicció de la Declaració espanyola d'incidència en la distinció entre les llengües declarades oficials pels Estatuts d'Autonomia i la resta de llengües reconegudes en els Estatuts.¹⁷¹

Prèvia emissió de l'Informe de la Ponència i el Dictàmen de la Comissió d'Afers Exteriors¹⁷², la iniciativa va sotmetre's a l'aprovació del Ple del Congrés dels Diputats, a la sessió núm. 41 tinguda el 23 de novembre de 2000¹⁷³, essent aprovada per consens pràcticament unànime¹⁷⁴. Seguidament, fou tramès al Senat per la subsegüent tramitació. Val a dir que, al Senat, no s'hi varen presentar esmenes¹⁷⁵ i l'hemicicle de la Cambra Alta també va donar-hi el vist-i-plau a la sessió plenària tinguda el 20 de desembre de 2000, aprovant-la per assentiment i autoritzant al Govern a prestar el seu consentiment per obligar-se, donant compliment al que disposa l'article 94.1 de la Constitució.¹⁷⁶ El BOE de 15 de setembre de 2001 publicava l'instrument de ratificació.¹⁷⁷ Passava a formar part de l'ordenament jurídic espanyol a tots els efectes.

¹⁷⁰ Proposava suprimir la paraula "respectivas" del paràgraf primer de la Declaració de l'Estat espanyol, motivant-ho en una millora gramatical del text. Vegeu esmena núm. 4, publicada al *Boletín Oficial de las Cortes Generales – Congreso de los Diputados*, Sèrie C, núm. 43-2, de 22 de setembre de 2000. En la seva justificació, s'esgrimia que "mejora gramaticalmente la redacción del texto".

¹⁷¹ L'esmena 5 proposava la següent dicció: "Declaración de España en relación con el artículo 2, párrafo 2, y el artículo 3, párrafo 1. España declara que (...) y Navarra. Asimismo, España declara, a los mismos efectos, que también se entienden por lenguas regionales o minoritarias las que los Estatutos de Autonomía, sin declararlas oficiales, protegen y amparan en los territorios donde tradicionalmente se hablan.» En la justificació de l'esmena s'esgrimia que "Da un sentido pleno a la distinción entre las lenguas declaradas oficiales por los Estatutos de Autonomía que nombra el párrafo primero y las lenguas que los estatutos sólo reconocen y utilizan que son, básicamente, el aranés en Catalunya, el catalán y el aragonés en Aragón y el asturiano en Asturias." *Boletín Oficial de las Cortes Generales – Congreso de los Diputados*, Sèrie C, núm. 43-2, de 22 de setembre de 2000, p. 5.

¹⁷² Informe de la Ponència publicat al *Boletín Oficial de las Cortes Generales – Congreso de los Diputados* Sèrie C, núm. 43-3, de 16 d'octubre de 2000, p. 7. Per la seva part, el Dictamen de la Comissió pot consultar-se al *Boletín Oficial de las Cortes Generales – Congreso de los Diputados* Sèrie C, núm. 43-4, de 31 d'octubre de 2000, p. 9

¹⁷³ Vegeu *Boletín Oficial de las Cortes Generales-Congreso de los Diputados* Sèrie C, núm. 43-5, de 29 de novembre de 2000.

¹⁷⁴ Dels 264 vots emesos, 262 a favor i 2 abstencions. Vegeu *Diario de Sesiones del Congreso de los Diputados* núm. 43, de 23 de novembre de 2000, p. 2109.

¹⁷⁵ *Boletín Oficial de las Cortes Generales-Senado*, Serie IV, núm. 39 (b), de 19 de desembre de 2000.

¹⁷⁶ *Diario de Sesiones del Senado* núm. 30 de 20 de desembre de 2000, p. 1679

¹⁷⁷ BOE núm. 222 de 15 de setembre de 2001. Correcció d'errades al BOE núm. 281 de 23 de novembre de 2001

3.2.2 Contingut i abast de l'instrument de ratificació de l'Estat espanyol

A l'instrument de ratificació de l'Estat espanyol s'adopta una fórmula singular a l'hora d'identificar les llengües respecte de les quals s'assumeixen els compromisos de la Carta. Es distingeixen dues categories diferents de llengües regionals o minoritàries a efectes de compromisos, en els termes que s'han avançat suara. Primerament, s'explicita que als efectes del conveni "es consideren llengües regionals o minoritàries les llengües reconegudes com a oficials en els estatuts d'autonomia de les comunitats autònomes del País Basc, Catalunya, Illes Balears, Galícia, València i Navarra". I afegeix que "Així mateix, Espanya declara, als mateixos efectes, que també es consideren llengües regionals o minoritàries les que els estatuts d'autonomia protegeixen i emparen en els territoris on tradicionalment es parlen". Respecte de les primeres, aquelles declarades oficials als estatuts d'autonomia de les comunitats autònomes esmentades a l'instrument de ratificació, s'estableix que se'ls aplicaran les disposicions de la part III del conveni ratificades per Espanya.¹⁷⁸ Respecte a les se-

¹⁷⁸ Vegeu [BOE d'1 d'octubre de 2001 suplement núm. 15 en llengua catalana, p. 2320](#). Més concretament, l'instrument de ratificació diu textualment que "S'apliquen a les llengües esmentades al paràgraf primer les disposicions que a continuació s'indiquen de la part III de la Carta:

A l'article 8:

Paràgraf 1, apartats a.i; b.i; c.i; d.i; e.iii; f.i; g, h, i.

Paràgraf 2.

A l'article 9:

Paràgraf 1, apartats a.i; a.ii; a.iii; a.iv; b.i; b.ii; b.iii; c.i; c.ii; c.iii; d.

Paràgraf 2, apartat a.

Paràgraf 3.

A l'article 10:

Paràgraf 1, apartats a.i; b, c.

Paràgraf 2, apartats a, b, c, d, e, f, g.

Paràgraf 3, apartats a, b.

Paràgraf 4, apartats a, b, c.

Paràgraf 5.

A l'article 11:

Paràgraf 1, apartats a.i; b.i; c.i; d, e.i; f.ii; g.

Paràgraf 2.

Paràgraf 3.

A l'article 12:

Paràgraf 1, apartats a, b, c, d, e, f, g, h.

Paràgraf 2.

Paràgraf 3.

A l'article 13:

Paràgraf 1, apartats a, b, c, d.

gones, aquelles que els estatuts d'autonomia "protegeixen i emparen" sense reconèixe'ls però estatut d'oficialitat al territori autonòmic, s'estableix textualment que se'ls apliquen "totes les disposicions de la part III de la Carta que es puguin aplicar raonablement en consonància amb els objectius i els principis que estableix l'article 7".

Sobre la fórmula emprada a l'instrument de ratificació, convé assenyalar tres consideracions que permeten, d'entrada, contextualitzar-ne el seu contingut i abast. La primera té a veure amb l'opció emprada per identificar les llengües i els diferents nivells de compromisos als quals l'Estat espanyol es vincula. Si analitzem comparadament les fórmules emprades en els instruments de ratificació subscrits pels altres Estats Part, trobem que la fórmula de l'Estat espanyol és inèdita, en el sentit que cap altre Estat recorre a una formulació semblant. El buidatge de tots els instruments de ratificació posa de manifest el recurs a diferents formulacions, cap dels quals respon a la fórmula emprada per Espanya perquè en tots els casos s'identifica explícitament el llistat de les llengües regionals o minoritàries emparades pel conveni, cosa que no fa l'instrument de ratificació de l'Estat espanyol perquè no les enumera sinó que es remet a la decisió que prenguin els estatuts d'autonomia de les diferents comunitats autònomes (més concretament, del País Basc, Catalunya, Illes Balears, Galícia, València i Navarra).¹⁷⁹ S'opta, per consegüent amb una fórmula oberta, la concreció de la qual es deixa a determinació del legislador estatuent.

En segon lloc, convé advertir una qüestió de fons rellevant vinculada precisament a la fórmula emprada per l'Estat espanyol al seu instrument de ratificació de la Carta. Com que difereix la determinació del llistat de llengües emparades pel conveni a la decisió que prenguin els legisladors estatuent, trobem que el catàleg de llengües regionals o minoritàries emparat per la Carta, i els subsegüents compromisos als quals es vincula, pot variar a través de suc-

Paràgraf 2, apartats a, b, c, d, e.

A l'article 14:

Apartat a.

Apartat b.

¹⁷⁹ Tots els instruments de ratificació de les Parts poden consultar-se on-line, a la pàgina oficial del [Consell d'Europa](#).

cessives reformes estatutàries. Sobre aquesta qüestió convé recordar que els Estatuts d'autonomia ocupen una posició singular dins el sistema de fonts del dret en llur condició de norma institucional bàsica de la comunitat autònoma amb rang normatiu de llei orgànica de l'Estat.¹⁸⁰ Com ha confirmat la jurisprudència del TC, a l'empara del que disposa l'article 3.2 de la Constitució, es configuren com aquelles normes integrants del bloc de la constitucionalitat competents per adoptar decisions especialment rellevants en la definició del règim lingüístic de cada comunitat autònoma. Més concretament, se'ls atribueix la competència per adoptar dues decisions especialment rellevants: primerament, identificar el catàleg de les llengües diferents de la castellana que gaudiran d'estatut jurídic d'oficialitat al territori autònom *versus* el catàleg de llengües que estaran emparades per d'altres règims de reconeixement i protecció; segonament, tenen reconeguda també la competència per a definir el contingut i abast d'aquests règims de cooficialitat lingüística autònoma i per promoure el procés de normalització de la llengua vernaclea.¹⁸¹ En tot cas, als efectes que aquí interessin, atenent a una interpretació literal i autèntica de la dicció de l'instrument de ratificació de la CELRM subscrit per l'Estat espanyol, els compromisos assumits depenen directament de decisions estatutàries perquè s'explicita textualment que, a efectes de la Carta, a Espanya “es consideren llengües regionals o minoritàries les llengües reconegudes com a oficials en els estatuts d'autonomia de les comunitats autònomes del País Basc, Catalunya, Illes Balears, Galícia, València i Navarra”, i s'afegeix també que “Espanya declara, als mateixos efectes, que també es consideren llengües regionals o mi-

¹⁸⁰ Barceló i Serramalera, M. (2004). *La ley orgánica: ámbito material y posición en el sistema de fuentes*. Barcelona: Ed. Atelier

¹⁸¹ Val a dir que el TC, malgrat l'existència d'una jurisprudència oscil·lant al respecte, ha acabat reconeixent des de fa anys que la competència lingüística habilita a determinades comunitats autònomes, d'acord amb els respectius Estatuts d'Autonomia, per regular l'abast i els efectes de la cooficialitat. L'objecte principal de la competència lingüística se centra en la modulació del règim de l'oficialitat lingüística, el que inclou la definició del significat d'oficialitat així com l'ordenació de les conseqüències jurídiques inherents a aquesta declaració (STC 82/1986, 83/1986, 123/1988, 56/1990 o, per totes, 337/1994). A part d'aquest contingut, el TC també ha establert que la competència lingüística autònoma té per objecte la promoció o foment de la llengua pròpia. D'aquesta manera, el procés de normalització lingüística es consolida també com objecte d'aquesta competència. Per una ampliació sobre el debat relatiu al contingut, tipologia i abast funcional de la competència autònoma en matèria lingüística, vegeu per tots Pla Boix, A. (2004). *El règim jurídic de les llengües a l'Administració de Justícia*. Barcelona: Col·lecció de l'Institut d'Estudis Autònoms, Generalitat de Catalunya.

noritàries les que els estatuts d'autonomia protegeixen i emparen en els territoris on tradicionalment es parlen". S'opta per consegüent per una fórmula oberta, flexible, el contingut i abast de la qual dependrà de les decisions que, en matèria de definició del règim lingüístic autonòmic, adoptin els estatuts d'autonomia dels territoris esmentats. I aquesta opció té efectes jurídics directes en els compromisos internacionals assumits per l'Estat amb la ratificació del conveni.

L'exemple més palmari d'aquest advertiment el trobem a la darrera reforma de l'Estatut d'autonomia de Catalunya, aprovada per Llei orgànica 6/2006 de 19 de juliol.¹⁸² Entre d'altres previsions d'incidència en matèria lingüística, ha ampliat el catàleg de llengües oficials a Catalunya perquè incorpora la declaració d'oficialitat de la llengua aranese, varietat dialectal de la llengua occitana pròpia de la Vall d'Aran. L'article 6.5 de l'Estatut d'Autonomia, en la dicció reforma l'any 2006, disposa textualment que "La llengua occitana, denominada aranès a l'Aran, és la llengua pròpia d'aquest territori i és oficial a Catalunya, d'acord amb el que estableixen aquest Estatut i les lleis de normalització lingüística".¹⁸³ El desplegament legislatiu de la declaració d'oficialitat lingüística explicitada al text estatutari la trobem a la Llei 1/2015, del 5 de febrer, del règim especial d'Aran¹⁸⁴ i a la Llei 35/2010, d'1 d'octubre, de l'occità, aranès a l'Aran.¹⁸⁵ L'article 8.3 de la Llei 1/2015, del 5 de febrer, recull la declaració d'oficialitat garantida a l'articulat de l'Estatut d'autonomia de Catalunya i disposa que la llengua occitana, denominada aranès a Aran, "és oficial a Catalunya i ha d'ésser objecte de protecció en tots els àmbits i sectors, d'acord amb la normativa aplicable". Afegeix que "els poders públics n'han de fomentar la uti-

¹⁸² Suplement del BOE en llengua catalana núm. 16, de 21 de juliol de 2006. Per una ampliació, vegeu Pla Boix, A. (2006). La llengua catalana al nou Estatut d'autonomia de Catalunya. *Revista d'Estudis Autònoms i Federals* 3, p. 259-294

¹⁸³ La concreció de l'estatut normatiu vinculat a aquesta declaració d'oficialitat el trobem a l'article 36 del propi Estatut, intitulat "Drets amb relació a l'aranès". Aquest precepte disposa que a l'Aran totes les persones tenen el dret de conèixer i utilitzar l'aranès i d'ésser ateses oralment i per escrit en aranès en llurs relacions amb les administracions públiques i amb les entitats públiques i privades que en depenen. Afegeix que els ciutadans de l'Aran tenen el dret d'utilitzar l'aranès en llurs relacions amb la Generalitat i conclou bo i precisant, en el seu darrer paràgraf, que s'han de determinar per llei els altres drets i deures lingüístics amb relació a l'aranès.

¹⁸⁴ DOGC núm. 6810A, del 13 de febrer de 2015

¹⁸⁵ DOGC núm. 5745 de 29 d'octubre de 2010

lització, la promoció, la difusió, el coneixement i l'ús oficial, que són regulats per llei del Parlament de Catalunya".¹⁸⁶ Semblantment, la Llei 35/2010, d'1 d'octubre, desplega àmpliament l'estatut jurídic vinculat a la declaració d'oficialitat prevista a l'Estatut d'autonomia català.

D'aquesta manera, l'occità s'incorpora, via reforma estatutària aprovada l'any 2006, al catàleg de llengües oficials de Catalunya i, per consegüent, atenent a una interpretació literal i autèntica de l'instrument de ratificació de la CELRM de l'Estat espanyol, al catàleg de llengües regionals o minoritàries emparades pels compromisos subscrits a la part III de la convenció. Respecte d'aquestes llengües declarades oficials a l'estatut d'autonomia, s'estableix que se'ls aplicaran les disposicions de la part III del conveni ratificades per Espanya, la qual cosa confereix a la llengua occitana una protecció jurídica reforçada, posició que ve avalada en el darrer informe del Comitè d'Experts sobre aplicació de la Carta a Espanya emès el 20 de gener de 2016 en el marc del darrer cicle de control.¹⁸⁷

En aquest informe, el Comitè d'Experts explicita, a les conclusions, que "d'acord amb el nou estatut de llengua cooficial atribuït a l'aranès per l'Estatut d'autonomia de Catalunya, aquesta llengua passa a formar part de les llengües emparades per la Part III de la Carta, la qual cosa implica un compromís més fort de les autoritats amb relació a la seva protecció i promoció", i afegeix textualment que "existeixen això no obstant llacunes en la implementació de certs compromisos".¹⁸⁸ Aquests incompliments s'identifiquen al capítol 3.2.7 de

¹⁸⁶ Projectat a l'àmbit de la justícia, l'article 9.2 de la llei prescriu que a Aran "totes les persones, en llurs relacions amb la justícia, el notariat i els registres públics, tenen el dret d'utilitzar l'aranès i de rebre documentació en aquesta varietat de l'occità si ho sol·liciten, sense que això suposi cap cost addicional per a elles i sense que puguin patir indefensió ni retards indigits per la llengua emprada".

¹⁸⁷ Val a dir que aquesta decisió del legislador estatuent i els seus efectes projectats als compromisos adquirits per l'Estat espanyol quan va ratificar la CELRM, encara és una qüestió poc explorada en seu acadèmica.

¹⁸⁸ Vegeu conclusió P de l'Informe del Comitè d'experts. En paraules textuais del document "En raison du nouveau statut de langue co-officielle attribué à l'aranais dans le Statut d'autonomie de la Catalogne, cette langue fait désormais partie des langues couvertes par la partie III de la charte, ce qui démontre un engagement fort des autorités à l'égard de sa protection et de sa promotion. Il existe néanmoins des lacunes dans la mise en oeuvre de certains des engagements".

l'Informe del Comitè d'experts, projectant-los a diferents àmbits sensibles com l'ensenyament (article 8 de la Carta), la justícia (article 9), autoritats administratives i serveis públics (article 10), als mitjans de comunicació (article 11) o activitats i equipaments culturals (article 12).¹⁸⁹ Partint d'aquest diagnòstic, emplaça explícitament a l'Estat espanyol a emprendre reformes substancials amb l'objectiu de garantir l'efectiu compliment dels compromisos adquirits amb la ratificació de la part III del conveni, projectant-los a la llengua aranesa.¹⁹⁰ Així doncs, caldrà veure quines mesures s'adopten properament per donar efectiu compliment als compromisos adquirits amb la ratificació de la Carta.

Finalment, la darrera de les consideracions que convé tenir present té a veure amb la presa de posició política de l'Estat espanyol en el moment en que formalitza la ratificació de la convenció. En un inici es va considerar que la ratificació de la Carta no implicava emprendre reformes normatives a nivell intern perquè, a parer del Govern, el marc jurídic intern ja permetia donar efectiu compliment als compromisos que s'assumien amb la ratificació de la Carta.

¹⁸⁹ En el que concerneix singularment a l'àmbit de la justícia, vegeu paràgrafs 775 a 778 de l'informe del Comitè d'experts. Amb relació a l'article 9.1 adverteix que no ha estat informat per part de l'Estat espanyol "sur la mise en oeuvre de l'article 9 concernant l'aranais. Bien qu'il estime que la situation soit analogue à celle des autres langues relevant de la partie III, le comité demande aux autorités espagnoles de lui fournir les informations nécessaires dans le prochain rapport périodique". Requeriment d'informació que reitera quan analitza el grau de compliment dels compromisos adquirits amb relació a l'article 9.3 de la Carta. Pel que fa a aquests compromisos, l'Informe del Comitè d'experts recorda que en el tercer informe d'avaluació, el Comitè ja va considerar que aquest compromís només es respectava parcialment motiu pel qual ja havia requerit a les autoritats espanyoles "de donner dans le prochain rapport périodique des informations sur d'autres textes législatifs nationaux ayant été mis à disposition en aranais". Partint d'aquesta base, recorda que "n'a reçu aucune information supplémentaire à ce sujet" i per això "Il considère que cet engagement reste en partie respecté et demande aux autorités espagnoles de fournir ces informations dans le prochain rapport périodique".

¹⁹⁰ Val a dir que quan Espanya va ratificar la CELRM, la dicció de l'Estatut d'autonomia de Catalunya aleshores vigent, el del 1979, no reconeixia estatut d'oficialitat a l'aranès. L'article 3.4 de l'Estatut de 1979 es limitava a prescriure que la parla aranesa "será objecte d'ensenyament i d'especial respecte i protecció" i l'estatut d'oficialitat sols tenia fonament legal perquè així es garantia a l'article 2 de la llei catalana 16/1990, de 13 de juliol, sobre règim especial de la Vall d'Aran (DOGC núm. 1326 de 3 d'agost de 1990). Aquest article 2 de la llei contemplava, entre d'altres previsions, que l'aranès "és oficial a la Vall d'Aran". Aquesta circumstància explica que des del primer informe emès per l'Estat espanyol amb relació a l'aplicació de la Carta, la llengua occitana era inclosa dins el catàleg de llengües que no comptaven amb estatut d'oficialitat a l'Estatut d'autonomia i, per consegüent, incloses dins el llistat d'idiomes respecte dels quals l'Estat sols es comprometia a aplicar "les disposicions de la part III de la Carta que es puguin aplicar raonablement en consonància amb els objectius i els principis que estableix l'article 7".

Aquesta presa de posició la trobem documentada a diverses fonts. Més concretament, centrarà diverses intervencions de membres significats de l'Executiu en seu parlamentària en els termes que s'estudiaran amb més deteniment a les pàgines que segueixen¹⁹¹, s'explicitarà a acords del Consell de Ministres adoptats en el procés d'autorització de la prestació de consentiment per la ratificació del conveni¹⁹² o es farà avinent també de manera explícita a la dicció del primer informe tramès per l'Estat espanyol en el marc de l'avaluació del compliment de la Carta. Posició que centrarà també, des dels mateixos inicis, crítiques doctrinals.¹⁹³ En qualsevol cas, l'esmentat informe de l'Estat espanyol diu textualment que “el nivel de protección ya existente en el ordenamiento jurídico español se considera adecuado y suficiente, por lo que por el momento no se ha considerado necesario llevar a cabo una política específica informativa dirigida a los poderes públicos que han de aplicar la Carta, pues la aplicación de la misma es coincidente con el cumplimiento de normas anteriores ya vigentes en

¹⁹¹ Així per exemple, a la sessió tinguda el 20 de setembre de 2000 al Ple del Congrés dels Diputats, el Ministre d'Administracions Públiques responia a una pregunta formulada pel diputat Sr. Erkoreka (GV-PNV) bo i advertint que no estava previst adoptar cap mesura per garantir el compliment de la Carta a Espanya perquè, al seu entendre, el marc jurídic intern ja garantia el compliment dels compromisos adquirits amb la ratificació del conveni. Per una ampliació, vegeu [Diario de Sesiones del Congreso de los Diputados. Pleno y Diputación Permanente núm. 25, de 20 de setembre de 2000](#), p. 1116 i 1117.

¹⁹² En paraules de l'acord del Consell de Ministres “La Carta Europea de las lenguas regionales o minoritarias, fue firmada por España “ad referendum” el día que se abrió la firma, 5 de noviembre de 1992, junto a diez países más. En la actualidad, son 19 los países que han firmado ya la Carta y 8 los que la han ratificado, entrando en vigor el 1 de marzo de 1998 (...) Según manifiesta el Ministerio de Administraciones Públicas en su informe sobre la incidencia en el gasto: “dado que la entrada en vigor de la Carta no supone la aceptación para el Estado de ningún compromiso, además de las ya existentes en esta materia, no se prevé ninguna incidencia en el gasto público como consecuencia de su aplicación”. La declaración de España está basada en una de las nociones aprobadas por el Senado el 24 de marzo de 1998 y el 6 de mayo de 1999, y con el beneplácit de los Ministerios de Administraciones Públicas y de Educación y Cultura, de fechas 21 de mayo y 2 de julio de 1999, respectivamente. »Se propone la adopción del siguiente: ACUERDO: »Que el Consejo de Ministros apruebe la firma “ad referendum” del Convenio de referencia y disponga su remisión a las Cortes Generales a efectos de lo previsto en el artículo 94.1 de la Constitución, junto con la declaración de España en relación con el artículo 2, párrafo 2 y el artículo 3, párrafo 1, contenida en la hoja adjunta”. Per una ampliació vegeu Triadú i Vila-Abadal, J. (2002). Perspectiva constitucional i Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries. *Revista de Llengua i Dret* 37, p. 129-151

¹⁹³ Per tots, vegeu Vernet Llobet, J. (2005). Elements diferents i identitat nacional. A *Vint-i-cinc anys d'Estatut d'autonomia de Catalunya*. Barcelona: Col·lecció de l'Institut d'Estudis Autònoms de la Generalitat de Catalunya núm. 43, p. 374 on adverteix que “en l'àmbit internacional, el més rellevant és la signatura de la Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries, que, malgrat l'abast dels compromisos contrets, no ha suposat cap acció concreta, ja que el primer informe de l'Estat descarrega tota responsabilitat en el desenvolupament de la Carta en la competència sobre la matèria per part de les comunitats autònomes”.

el ordenamiento espanyol” i s’afegeix que “el debate mantenido en el Congreso de los Diputados y en el Senado con motivo de la ratificación de la Carta resulta al respecto clarificador, pues en todas las intervenciones de los parlamentarios resulta evidente que el ordenamiento español es coincidente con el contenido de la Carta”.¹⁹⁴ Aquesta presa de posició es reiterarà a diversos capítols de l’Informe¹⁹⁵ i serà en part assumida per certs sectors de la doctrina. Val a dir però que aquesta posició fou modulada en el dictamen emès pel Consell General del Poder Judicial relatiu als aspectes de la Carta d’incidència en l’Administració de Justícia. Emès amb caràcter previ a la seva ratificació, en aquest dictamen l’òrgan de govern del Poder Judicial ja advertia que caldrien emprendre reformes per garantir el compliment efectiu dels compromisos de l’article 9. Referint-se a les previsions d’aquest article, el dictamen del Consell General del Poder Judicial analitza el marc jurídic intern que hi és d’aplicació i adverteix que *“Como conclusión de lo expuesto puede, pues, afirmarse que el ordenamiento jurídico interno vigente en esta materia, traducido esencialmente en los preceptos de la Ley Orgánica del Poder Judicial se ajusta, en términos generales, a las exigencias de la Carta Europea, con independencia de que, teniendo en cuenta las opciones reconocidas al legislador en esta materia por la propia normativa supranacional, en función, por tanto de los términos de su ratificación, deba procederse a la revisión de algunos aspectos de la actual normativa, siempre de modo que se vean adecuadamente compatibilizados las exigencias derivadas del acceso a la tutela judicial, con el interés público y los derechos e intereses de las demás partes”*.¹⁹⁶

En qualsevol cas, aquesta interpretació que es feia del contingut i abast de la Carta, sumat al seu règim de flexibilitat i la percepció general que el marc jurídic intern ja garantia l’acompliment dels compromisos adquirits, varen afavo-

¹⁹⁴ Vegeu pàgines 50 i 51 de l’Informe.

¹⁹⁵ Així per exemple, a la pàgina 27 s’indica també que “con carácter general se estima que el régimen jurídico actualmente vigente en España sobre el reconocimiento y protección de los idiomas regionales y de las lenguas minoritarias habladas se corresponde adecuadamente con el nivel de protección que establece la Carta”.

¹⁹⁶ Triadú i Vila-Abadal, J. (2002). Perspectiva constitucional i Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries. *Revista de Llengua i Dret* 37, p. 129-151

rir determinantment la decisió de ratificar-la. Tots aquests arguments planarien en el debat parlamentari celebrat en motiu de la tramitació, en els termes que es descriuran succintament a les pàgines que segueixen.

3.2.3 Breu menció al debat polític que propicia la ratificació

La decisió de ratificar la CELRM va ser objecte d'un ampli catàleg d'iniciatives parlamentàries, de contingut i abast ben divers. Són especialment interessants les endagades al Congrés dels Diputats en el marc de la funció d'impuls i control de l'acció de l'executiu, adreçades a recabar informació sobre les mesures previstes per garantir el compliment efectiu dels compromisos adquirits amb la ratificació de la convenció.

N'és un bon exemple la pregunta oral formulada el 20 de setembre de 2000 al Ple del Congrés pel diputat Sr. Erkoreka (GV-PNV) on insta al Govern a informar sobre les mesures previstes per garantir el ple compliment de la Carta. Resulta interessant perquè, en la seva resposta, l'aleshores Ministre d'Administracions Públiques Sr. Posada Moreno va precisar que, d'entrada, no estava previst adoptar cap mesura perquè, al seu entendre, el marc jurídic intern ja garantia el compliment dels compromisos adquirits amb la ratificació del conveni, posició que trobem també explicitada al primer informe emès per l'Estat espanyol, en els termes que s'han estudiat al capítol precedent al qual ens remetem. En paraules del Ministre, "l'opinió que tenim és que la Constitució espanyola, els estatuts d'autonomia i les lleis de normalització lingüística de les comunitats autònomes, ja promulgades, garanteixen uns drets en matèria de llengües regionals o minoritàries que van, fins i tot en certs casos, més enllà, no en tots, dels contemplats a la pròpia Carta europea de les llengües regionals o minoritàries". Partint d'aquesta precisió, va afegir que "per tant, no sembla que amb caràcter global s'hagi d'adoptar cap mesura ni per part del Govern ni tampoc per les comunitats autònomes, que en molts casos tenen competència transferida per complir aquesta Carta", per bé que va concloure advertint que

“altre cas diferent seria algun punt concret en que s’hagi de fer alguna modificació”.¹⁹⁷

Val a dir que aquesta qüestió centraria un cert debat, en el marc del qual el diputat Sr. Erkoreka recordaria al Govern que el compliment dels compromisos de la Carta exigiria emprendre mesures en diferents àmbits sensibles com el concernent a l’Administració perifèrica de l’Estat o l’ensenyament.¹⁹⁸

D’altres grups parlamentaris, al llarg de la mateixa legislatura i també en el marc de la funció d’impuls i control de l’acció governamental, formularan preguntes en el mateix sentit, adreçades principalment a requerir explicacions sobre com es garantirà el compliment efectiu de la convenció. Aquest és el cas, a

¹⁹⁷ Per una ampliació, vegeu [Diario de Sesiones del Congreso de los Diputados. Pleno y Diputación Permanente núm. 25, de 20 de setembre de 2000](#), p. 1116 i 1117. La resposta, textualment, deia: “Señor diputado, en efecto, así es. El Gobierno ha traído este tratado con rapidez, ya que no pudo aprobarse en la anterior legislatura porque no dio tiempo. La opinión que tenemos es que la Constitución española, los estatutos de autonomía y las leyes de normalización lingüística de las comunidades autónomas, ya promulgadas, garantizan unos derechos en materia de lenguas regionales o minoritarias que van, incluso en algunos casos, más allá, no en todos, de los contemplados en la propia Carta europea de lenguas regionales o minoritarias. Por tanto, no parece que con carácter global haya que tomar una medida ni por el Gobierno ni tampoco por las comunidades autónomas, que en muchos casos tienen la competencia transferida para cumplir esa Carta. Otro caso distinto sería algún punto concreto en que haya que hacer alguna modificación”.

¹⁹⁸ En paraules del diputat Sr. Erkoreka “Mire, señor ministro, no voy a negar que efectivamente durante los últimos veinte años se han producido avances importantes en el Estado español en relación con la normalización de las lenguas autonómicas cooficiales distintas del castellano, pero es evidente también que la Carta europea de las lenguas regionales o minoritarias marca horizontes, establece algunos objetivos que todavía no se han llegado a alcanzar en el Estado español. Le voy a poner una serie de ejemplos que, aunque no todos afectan a su ámbito de responsabilidad —la pregunta iba dirigida al Gobierno en su conjunto—, para que consten en el «Diario de Sesiones». La Carta exige al Estado velar por que las autoridades administrativas empleen efectivamente las lenguas regionales o minoritarias. Frente a ello nos encontramos con que, como consecuencia de la renqueante política de normalización lingüística que la Administración del Estado ha llevado a cabo en sus estructuras administrativas y en relación con su personal, todavía en algunas oficinas públicas del ámbito de la Administración periférica del Estado la pretensión de hacer una gestión ágil y rápida, una gestión oral en una lengua autonómica cooficial entra de lleno en el terreno de la quimera. La Carta exige también al Estado el compromiso de aceptar, en la medida de lo posible, las solicitudes de los empleados públicos que conozcan una lengua regional o minoritaria para que se les destine al territorio en que se habla dicha lengua, y frente a ello nos encontramos con que, al menos en la legislación española de Función pública, nada, absolutamente nada, se prevé a este respecto. La Carta exige al Estado también el compromiso de asegurar la enseñanza de la historia y la cultura, de las que es expresión la lengua regional o minoritaria, y frente a ello nos encontramos con una pretensión de homogeneizar la enseñanza de la historia tomando como único eje la España eterna y su única lengua, la lengua imperio”. Vegeu [Diario de Sesiones del Congreso de los Diputados. Pleno y Diputación Permanente núm. 25, de 20 de setembre de 2000](#), p. 1117

tall d'exemple i per totes, de la pregunta escrita formulada el febrer de 2002 pel diputat del Grup Parlamentari Mixt Sr. Rodríguez Sánchez (BNG).¹⁹⁹ Semblantment, i a iniciativa del mateix diputat del Grup Parlamentari Mixt, aquesta qüestió va ser objecte d'una Proposició no de llei que proposava, entre d'altres previsions, que el Congrés dels Diputats instés al Govern a realitzar un informe sobre la situació del gallec, el català i l'euskera en els seus respectius territoris en matèria de justícia, autoritats administratives i serveis públics, mitjans de comunicació, activitats i serveis culturals, vida econòmica i social i intercanvis transfronterers, des de l'òptica de les seves competències i responsabilitats a fi de "comprovar en quina mesura es compleixen o no els compromisos adquirits per l'Estat espanyol en ratificar la Carta". Malgrat que no va prosperar, posa de manifest l'interès de certs sectors de l'hemicicle de verificar, en seu parlamentària i des d'un bon començament, l'efectiu compliment de la convenció.²⁰⁰

¹⁹⁹ Per una ampliació, vegeu [BOCG-Congrés dels Diputats, Sèrie D, núm.322 de 13 de març de 2002, p. 77-78](#). La pregunta deia: "El Estado español ratificó la Carta Europea de las Lenguas Minoritarias el 9 de abril de 2001. Entró en vigor el 1 de agosto del mismo año. La parte IV de la Carta establece los criterios para su aplicación. ¿Cuándo va a presentar el Gobierno al Secretario General del Consejo de Europa el primer informe sobre las medidas tomadas para la aplicación de las disposiciones de la parte III de la Carta? ¿Quién representa al Estado español en el Comité de Expertos al que se refiere el artículo 17 de la Carta? ¿Qué Organismo o Asociación del Estado español puede llamar la atención del Comité de Expertos, al amparo del artículo 16 de la Carta, sobre cuestiones relativas a los compromisos adoptados sobre la parte III?. La resposta del Govern pot consultar-se al [BOCG-Congrés dels Diputats, Sèrie D, núm. 341, de 24 d'abril de 2002, p.1102](#). En el que concerneix a la darrera precisió relativa als organismes o associacions que, a l'empara de l'article 16 de la Carta, poden cridar l'atenció del Comitè d'experts sobre qüestions relatives als compromisos assumits a la part III, el Govern respon que "De acuerdo con el artículo 16 de la Carta, al no haberse hecho ninguna declaración al respecto, podrán dirigirse al Comité de expertos cualesquiera organismos o asociaciones legalmente establecidas"

²⁰⁰ Per una ampliació sobre el contingut d'aquesta Proposició no de llei, vegeu [BOCG-Congrés dels Diputats, Sèrie D, núm. 320 d'11 de març de 2002](#), p. 8-9. En el que concerneix a la justícia, aquesta iniciativa també contemplava emplaçar al Govern a "Tomar las medidas oportunas para que, de no cumplirse los compromisos adquiridos en materia de justicia, asegure que, en los procedimientos penales, civiles y administrativos: a) Se garantiza el derecho del acusado a expresarse en su lengua. b) Los órganos jurisdiccionales, a solicitud de una de las Partes, lleven el procedimiento en la lengua "minoritaria" c) Las demandas y las pruebas, escritas u orales, no se consideren desestimables por el solo hecho de estar en una lengua "minoritaria". d) Se redacten en dichas lenguas "minoritarias", previa solicitud, los documentos atinentes a un procedimiento judicial. e) Permitan las comparecencias personales de una Parte en litigio ante un Tribunal en la lengua "minoritaria", así como la presentación de documentos y de pruebas en esta lengua, sin recurrir por ello a gastos adicionales y recurriendo, si fuese necesario, a intérpretes y traducciones.f) No se rechace la validez de los documentos jurídicos elaborados dentro del ámbito del Estado por el solo hecho de estar redactados en una lengua "minoritaria". Aquesta Proposició no de llei va ser rebutjada per acord de la Comissió d'Affers

Un interès que centrarà nombroses iniciatives a les legislatures subsegüents, especialment esperonades pel contingut i abast dels Informes del Comitè d'experts i les Recomanacions del Comitè de ministres del Consell d'Europa adoptades en els diferents cicles de control de l'aplicació de la Carta a Espanya.

Aquestes iniciatives abastaran des de preguntes fins a Proposicions no de llei, presentades per diferents grups parlamentaris, tan a les Corts Generals com als Parlaments autonòmics. Algunes d'elles són recents. Serveixi d'exemple, la pregunta formulada al Congrés dels Diputats per la diputada del Grup Parlamentari Mixt Sra. Ciuró i Buldó (PDC) el 14 de setembre de 2016 relativa a les "Previsions per a donar compliment a la recomanació rebuda del Comitè de ministres del Consell d'Europa en matèria d'aplicació de la CELRM en virtut de la qual s'exigeix que s'intensifiquin les mesures pràctiques destinades a garantir l'adequada presència de les llengües cooficials a l'Administració de l'Estat".²⁰¹ En el mateix sentit, destaca també la pregunta formulada també al Congrés dels Diputats el propassat 3 d'agost pel diputat Sr. Fernández Bello (GCUP-EC-EM), sobre "Incompliment de l'Estat espanyol de la Carta Europea de llengües minoritàries".

Recentment també el Grup Parlamentari Confederal de Unidos Podemos-En Comú Podem-En Marea presentava sengles Proposicions no de llei relatives a la necessitat que l'Estat espanyol compleixi amb la CELRM.²⁰² La Comissió de Cultura del Congrés dels Diputats, a la sessió tinguda el propassat 25 d'octubre de 2016, acordava aprovar amb modificacions la iniciativa.²⁰³ Als efectes que aquí interessin, entre d'altres previsions, aquesta Proposició

Exteriors adoptat a la sessió de 27 de novembre de 2002. Vegeu [BOCG-Congrés dels Diputats, Sèrie D, núm. 451 de 4 de desembre de 2002](#), p. 8

²⁰¹ [BOCG-Congrés dels Diputats Sèrie D núm. 20 de 23 de setembre de 2016](#)

²⁰² Per una ampliació sobre la tramitació d'aquesta iniciativa, vegeu:

- Publicació de la Proposició no de llei al [BOCG-Congrés dels Diputats Sèrie D núm. 38 de 25 d'octubre de 2016](#); aprovació al [BOCG-Congrés dels Diputats Sèrie D núm. 46 de 8 de novembre de 2016](#) i esmenes al [GOCG-Congrés dels Diputats Sèrie D núm. 46 de 8 de novembre de 2016](#)

- Publicació de la Proposició no de llei al [BOCG-Congrés dels Diputats Sèrie D núm. 14 de 15 de setembre de 2015](#), p.295

²⁰³ Iniciativa publicada al [BOCG -Congrés dels Diputats sèrie D, núm. 38, de 25 d'octubre de 2016](#).

no de llei conclou que el Congrés dels Diputats considera necessari que s'atenguin les Recomanacions del Comitè de ministres del Consell d'Europa sobre aplicació de la CELRM, per la qual cosa insta els diferents poders públics a fi que, en l'àmbit de les seves competències, adoptin diferents mesures, entre les quals s'inclou, primerament, l'encàrrec d'adoptar "les modificacions normatives necessàries per garantir l'exercici real i efectiu del dret de tots els ciutadans d'emprar la llengua oficial pròpia de la seva Comunitat autònoma en totes les actuacions judicials complint el que estableix la CELRM i les recomanacions del Comitè de Ministres del Consell d'Europa" i, al seu segon epígraf insta també a "la modificació de la legislació necessària per a fomentar i promoure entre els jutges, fiscals i altre personal judicial, el coneixement i respecte dels drets lingüístics de les persones d'aquells territoris amb diferents llengües oficials i a fi que els magistrats, jutges, fiscals i lletrats de l'administració de justícia i altres intervinents públics, tinguin el coneixement suficient oral i escrit de totes les llengües oficials de la demarcació judicial on exerceixin la seva professió". Val a dir que aquesta Proposició de Llei contempla l'adopció d'altres mesures projectades a diferents àmbits públics com l'Administració de l'Estat o l'ensenyament a fi de donar efectiu compliment a la Carta i aposta explícitament per ampliar la protecció jurídica de les llengües a nivell intern. Ho proposa a través d'iniciatives novedoses com ara considerar l'extensió del reconeixement d'aquestes llengües anomenades per la Carta Europea com a regionals o minoritàries diferents del castellà a sis Comunitats Autònomes "a d'altres territoris autònoms, sempre que hi hagi un número suficient de parlants de les llengües en qüestió" o bé assegurar la protecció de les llengües no oficials bo i "revisant els estatuts, a més d'invertint la regressió en la que es troben, dedicant un major esforç i recursos a la seva promoció a través dels mitjans de comunicació públics".²⁰⁴

Coetàniament, la ratificació de la CELRM centrarà també interessants debats als hemicicles autonòmics i, al llarg de les legislatures següents, el seguiment de les mesures preses per a garantir-ne la seva efectiva aplicació tam-

²⁰⁴ Per una ampliació sobre el contingut d'aquesta Proposició no de llei, vegeu BOCG-Congrés dels Diputats, sèrie D, núm. 46, de 8 de novembre de 2016.

bé serà objecte de diverses iniciatives parlamentàries, principalment adoptades en el marc del control i impuls de l'acció governamental. Projectant-ho, a tall d'exemple, a l'hemicicle català trobem que en diverses ocasions s'ha requerit al Govern de l'Estat perquè compleixi les obligacions concretes amb la signatura del document. Així consta explícitament, entre d'altres i a tall d'exemple, a la Resolució 68/VII del Parlament de Catalunya²⁰⁵. I encara en el que concerneix als compromisos adquirits amb relació a l'Administració de Justícia, destaquen iniciatives com ara la Resolució 543/X del Parlament de Catalunya, sobre la llengua catalana en l'àmbit de la justícia.²⁰⁶ Aquesta Resolució troba la seva gènesi a la Proposta de Resolució presentada per ERC i intitulada "sobre les accions perquè el Govern de l'Estat compleixi les recomanacions del Consell d'Europa sobre l'aplicació de la CELRM".²⁰⁷ A l'exposició de motius de la iniciativa, es recorden les recomanacions del Comitè de Ministres del Consell d'Europa relatives a l'aplicació de la Carta a Espanya de 24 d'octubre de 2012 i projectades singularment a la justícia. En paraules de la proposta "just un any després, cap de les recomanacions realitzades a l'estat espanyol no només no s'ha acomplert sinó que la situació del català a l'àmbit de l'Administració de Justícia ha empitjorat" motiu pel qual a la proposta de resolució es demana donar-hi compliment efectiu.²⁰⁸ Partint d'aquesta base, la Resolució finalment aprovada insta

²⁰⁵ Resolució 68/VII del Parlament de Catalunya, sobre la sol·licitud al Govern de l'Estat perquè aquest compleixi les obligacions concretes com a signant de la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries (Tram. 250-00052/07, adoptada a la Comissió de Política Cultural, Sessió núm. 10, 22.04.2004, DSPC-C 47, Publicació: BOPC 59). En paraules de la Resolució, el Parlament de Catalunya "insta el Govern a sol·licitar al Govern de l'Estat que compleixi les obligacions concretes per l'Estat espanyol com a signant, a tots els efectes, de la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries, i que aconseguixi els objectius polítics compromesos amb la signatura del document". A la seva exposició recull que a la sessió tinguda el 22 d'abril de 2004, la Comissió de Política Cultural ha estudiat el text de la Proposició no de llei sobre les gestions a fer davant el Govern de l'Estat perquè aquest apliqui la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries amb relació a la llengua catalana (tram. 250-00052/07), presentada pel Grup Parlamentari G. P. de Convergència i Unió, bo i resolent-se l'aprovació de la Resolució.

²⁰⁶ Per una ampliació sobre el contingut de la Resolució i la seva tramitació parlamentària, vegeu expedient 250-00838/10. Vegeu [BOPC núm. 272 de 3 de març de 2014](#).

²⁰⁷ [BOPC núm. 209 de 9 de desembre de 2013, p. 17](#)

²⁰⁸ Més concretament, a la Proposta de Resolució "El Parlament insta el Govern de la Generalitat a:

a) Realitzar les accions oportunes davant el govern de l'Estat per tal que aquest compleixi amb les recomanacions del Consell d'Europa sobre l'aplicació de la Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries, i especialment en allò relatiu a modificar el marc jurídic per tal que les autoritats judicials realitzin les actuacions judicials en català a petició de qualsevol

al Govern de la Generalitat a “fer les accions necessàries davant el Govern de l'Estat per tal que aquest compleixi les recomanacions del Consell d'Europa sobre l'aplicació de la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries i, especialment, pel que fa a modificar el marc jurídic, amb la finalitat que les autoritats judicials facin les actuacions judicials en català a petició de qualsevol de les parts; adoptar les mesures necessàries perquè el personal al servei de l'Administració de justícia tingui un nivell adequat de coneixement de llengua catalana; revisar els plans de contractació, carrera i capacitació per a garantir el coneixement de la llengua catalana per part del personal al servei de l'Administració de justícia, i garantir la presència de la llengua catalana en els serveis públics de l'Estat”. Així mateix, l'insta també a “disposar els recursos necessaris i suficients per a oferir formació especialitzada en llengua catalana i en llenguatge jurídic català als diversos operadors de l'àmbit de la justícia, i també col·laborar amb les organitzacions i les associacions de promoció de la llengua catalana en aquest àmbit per a facilitar recursos complementaris als professionals jurídics”. Finalment, la Resolució conclou encomenant-li l'avaluació anual de “l'impacte i l'eficàcia de les accions dutes a terme per a promoure el coneixement de la llengua catalana en l'àmbit de la justícia, atesa la greu situació d'involució, i demanar al Departament de Justícia que l'informi anualment sobre aquesta qüestió”. Aquesta, entre d'altres iniciatives, mostren l'interès polític en garantir el compliment efectiu dels compromisos adquirits amb la ratificació del document, i molt especialment els projectats, per manament de l'article 9 de la Carta, a l'escenari judicial. A continuació s'estudien amb deteniment.

de les parts, adoptar les mesures necessàries perquè el personal al servei de l'Administració de Justícia tingui un nivell adequat de coneixement del català, revisar els plans de contractació, carrera i capacitació per garantir el coneixement del català per part del personal al servei de l'Administració de Justícia i garantir la presència del català als serveis públics de l'Estat.

b) Coordinar-se i donar suport a l'entitat Juristes per la llengua pròpia en el desenvolupament de la seva tasca i per tal de reforçar les accions de sensibilització i empoderament lingüístic als operadors jurídics a Catalunya, Consell de l'Advocacia catalana, Fiscalia i Jutges i Magistrats.

c) Avaluar anualment l'impacte i eficàcia de les accions desenvolupades en l'àmbit del català a la justícia donada la greu situació d'involució i que el Departament de Justícia informi anualment al Parlament sobre aquesta qüestió”.

3.3 Projectió de la CELRM a l'àmbit judicial: l'article 9

L'àmbit judicial constitueix, sense cap mena de dubte, un escenari privilegiat de comunicació, on conflueixen interessos en conflicte i es dirimeixen drets i obligacions. En aquest context, la determinació de quines poden ser les llengües emprades pels ciutadans quan s'hi relacionen esdevé cabdal perquè pot arribar a limitar o directament coartar drets fonamentals vinculats al procés judicial com el dret a la tutela judicial efectiva o el dret a defensa. Tot plegat explica l'interès de la CELRM per ordenar compromisos d'ordre lingüístic projectats en aquest àmbit, sensible en qualsevol procés de política lingüística. Considerat, doncs, un àmbit públic estratègic, el conveni persegueix, com s'estudiarà a les pàgines que segueixen, l'objectiu de garantir-hi la presència i ús normal de les llengües regionals o minoritàries, bo i distingint diferents nivells de compromisos que poden assumir les Parts contractants en el moment de la ratificació.

Tot plegat ha de valorar-se prenent en consideració que, un estudi comparat, posa de manifest que ens trobem en un àmbit públic més aviat poc propici a la presència i ús d'aquests idiomes regionals o minoritaris. Vist, a més, en perspectiva històrica, són molts els Estats que han prohibit l'ús d'aquestes llengües a la justícia, reservant-la a les llengües "nacionals" en les que tradicionalment s'han expressat els poders de l'Estat. En són exemples paradigmàtics l'ordenança francesa de Villers-Cotteret de 1539 que va imposar el francès com a llengua de les autoritats judicials o el Decret espanyol de Nova Planta de la Reial Audiència del Principat de Catalunya de 16 de gener de 1716 que va imposar també l'ús de la llengua castellana en la tramitació de causes judicials.²⁰⁹ En aquests escenaris, la imposició de l'ús de les llengües dominants a la Justícia es concebia com un instrument per enfortir la unitat i consolidar així el projecte de l'Estat-Nació. A d'altres països, com Bèlgica, la reivindicació d'un canvi de règim lingüístic a la justícia esdevindria el desencadenant de reivindicacions polítiques de major abast, que donarien lloc a una presa de consciència de certes comunitats i impulsarien canvis normatius rellevants no només en el pla

²⁰⁹ Estudi ampliat al capítol dedicat als antecedents històrics.

estrictament lingüístic. Així doncs, la regulació contemplada a l'article 9 de la Carta compta amb una innegable i rellevant càrrega simbòlica. Encara avui, a molts Estats europeus l'ús de l'idioma nacional a la Justícia es considera una qüestió de principis i un valor fonamental que no sempre es vol posar en qüestió²¹⁰.

Dit això, l'estudi del contingut i abast dels compromisos garantits a l'article 9 de la Carta exigeix partir d'una consideració terminològica prèvia, projectada precisament al títol del precepte. En la seva versió autèntica en francès, el precepte s'intitula "*Justice*" i en la versió autèntica anglesa "*Judicial authorities*". La versió traduïda a les llengües castellana i catalana que consten als respectius Butlletins Oficials de l'Estat on va publicar-se l'instrument de ratificació de l'Estat espanyol rubriquen el títol de l'article 9 com "*Justícia*"²¹¹. Es tracta, d'entrada, d'una rúbrica que no permet abastar amb precisió terminològica el contingut íntegre del precepte perquè, com s'estudiarà a les pàgines que segueixen, les previsions d'aquest article 9 del conveni excedeixen abastament de l'àmbit material "*Justícia*" o "*Autoritats judicials*". Per bé que, certament, el seu primer paràgraf regula un catàleg de compromisos projectats a les jurisdiccions penals, civils i administratives, trobem que la resta de paràgrafs del precepte garanteixen altres prerrogatives projectades a la validesa dels documents jurídics (article 9.2) i a la traducció de textos legals (article 9.3). Per aquest motiu, doctrinalment s'ha advertit que ens trobem davant un títol poc precís si prenem en consideració el contingut i abast de llurs previsions.²¹²

Justament, l'objectiu de les pàgines que segueixen se centra en estudiar el contingut i abast d'aquestes previsions, precisar-ne com han estat interpretades i quins són els compromisos per generen per les Parts, projectant-ho singu-

²¹⁰ Vegeu, per tots, Woehrling, J.M.; "Problems raised by the use of regional or minority languages before public and judicial authorities", a *International Conference of the European Charter for Regional or Minority Languages*, Regional or Minority Languages nº 1, Council of Europe Publishing, 1998, p. 25

²¹¹ Pel que fa a la versió en llengua castellana, publicada al BOE núm. 222 de 15 de setembre de 2001, p. 34376. En el que concerneix a la versió en llengua catalana, vegeu BOE suplement en llengua catalana al núm. 15 d'1 d'octubre de 2001, p. 2323

²¹² Per una ampliació, vegeu Pla Boix, A. (2012). Article 9. Judicial authorities. A *Shaping language rights. Commentary on the European Charter for Regional or Minority Languages in light of the Committee of Experts' evaluation*, cit. supra p. 301-336

larment al cas de l'Estat espanyol. En aquest sentit, convé recordar que l'article 9 s'ubica dins la Part III del conveni. Això vol dir que forma part de les prerrogatives optatives en els termes previstos a l'article 2.2 del conveni. Recordem que aquest article precisa que les Parts es comprometen a aplicar a les llengües declarades als seus respectius instruments de ratificació com a mínim trenta-cinc paràgrafs o apartats elegits entre les disposicions de la part III, dels quals tres, com a mínim, s'han d'elegir de cada un dels articles 8 i 12 i un de cada un dels articles 9, 10, 11 i 13. Doncs bé, com és sabut, l'instrument de ratificació de l'Estat espanyol va acordar aplicar a les llengües esmentades al paràgraf primer de la Declaració (les declarades oficials als Estatuts d'Autonomia) les següents disposicions de l'article 9: del paràgraf 1, apartats a.i; a.ii; a.iii; a.iv; b.i; b.ii; b.iii; c.i; c.ii; c.iii; d ; del paràgraf 2, l'apartat a; finalment, també el paràgraf 3.²¹³ Val a dir que respecte a les llengües esmentades al paràgraf segon de la declaració espanyola es contempla que se'n garantiran les disposicions de la Part III, incloses per consegüent les relatives també a la Justícia, *“que es puguin aplicar raonablement en consonància amb els objectius i els principis que estableix l'article 7”*. Així doncs, la declaració espanyola excedeix del mínim establert a l'article 2.2 perquè, com s'ha indicat, es compromet a aplicar més d'un paràgraf de l'article 9, en els terme que s'estudiaran succintament a continuació.

3.3.1 Ús de les llengües regionals o minoritàries als procediments judicials

L'article 9.1 de la Carta contempla un ampli ventall de previsions projectades a garantir l'ús de les llengües regionals o minoritàries a la jurisdicció penal (art. 9.1.a), civil (art. 9.1.b) així com també davant les jurisdiccions competents en matèria administrativa (art. 9.1.c). Tots aquests compromisos, sense excepció, com es veurà a continuació, vinculen jurídicament a l'Estat espanyol perquè va subscriure'ls íntegrament al seu instrument de ratificació. Es tracta, en tot cas, d'un llistat de compromisos que, atenent a una interpretació literal de la norma, es formulen en termes acumulatius i alternatius expressats amb les

²¹³ BOE suplement en llengua catalana al núm. 15, d'1 d'octubre de 2001, p. 2320

conjuncions “i/o”. En aquest sentit, l’Informe explicatiu del conveni adverteix que aquesta formulació respon a la voluntat d’adaptar les diferents opcions ofertes pel conveni a la naturalesa específica de cada tipus de jurisdicció (penal, civil i administrativa), motiu pel qual el recurs a les conjuncions “i/o” vol indicar que *“alguna d’aquestes opcions es poden adoptar acumulativament”*.²¹⁴

Així, en el que concerneix a la jurisdicció penal, l’article 9.1.a del conveni contempla els següents compromisos, tots ells subscrits per l’Estat espanyol: i) assegurar que els òrgans judicials, amb la sol·licitud d’una de les parts, portin el procediment en les llengües regionals o minoritàries; ii) garantir a l’acusat el dret d’expressar-se en la seva llengua regional o minoritària; iii) assegurar que les demandes i les proves, escrites o orals, no es considerin desestimables només pel motiu que estiguin redactades en una llengua regional o minoritària; iv) redactar en les llengües regionals o minoritàries, amb la sol·licitud prèvia, els documents relatius a un procediment judicial, i recórrer, si és necessari, a intèrprets i a traduccions sense despeses addicionals per als interessats. En el que concerneix als procediments civils, l’article 9.1.b) contempla els següents compromisos: i) assegurar que els òrgans judicials, amb la sol·licitud d’una de les parts, portin el procediment en les llengües regionals o minoritàries; ii) permetre, quan una part en un litigi hagi de comparèixer personalment davant d’un tribunal, que s’expressi en la seva llengua regional o minoritària sense incórrer per això en despeses addicionals; iii) permetre la presentació de documents i de proves en les llengües regionals o minoritàries; iv) i recurrent, si és necessari, a intèrprets i a traduccions. Finalment, en el que concerneix als procediments davant de les jurisdiccions competents en matèria administrativa, en compliment del que disposa l’article 9.1.c) s’assumeixen els següents compromisos: i) assegurar que els òrgans judicials, amb la sol·licitud d’una de les parts, portin el procediment en les llengües regionals o minoritàries; ii) permetre, quan una part en un litigi hagi de comparèixer personalment davant d’un tribunal, que s’expressi en la seva llengua regional o minoritària sense incórrer per això en despeses addicionals; iii) permetre la presentació de documents i de proves en

²¹⁴ Vegeu paràgraf 92 de l’Informe explicatiu

les llengües regionals o minoritàries, i recórrer, si és necessari, a intèrprets i a traduccions. Finalment, el darrer paràgraf del precepte, el d), contempla el compromís, també subscrit per l'Estat espanyol, d adoptar mesures perquè l'aplicació dels apartats i) i iii) dels paràgrafs b) i c) anteriors i l'ús, si s'escau, d'intèrprets i de traduccions no comportin despeses addicionals per als interessats.

A continuació se n'estudiarà amb deteniment el seu contingut i abast. Amb caràcter previ, però, esdevé convenient precisar que la pròpia Carta contempla que la seva aplicació se sotmet explícitament a la concurrència de tres condicions generals previstes al propi article 9.1: primerament, s'estableix que sols s'aplicaran a algunes circumscripcions judicials, aquelles on el nombre de persones que hi resideixen i parlen les llengües regionals o minoritàries "*justifiqui les mesures*"; segonament, s'estableix que en la seva implementació caldrà prendre en consideració, textualment, "*la situació de cada una d'aquestes llengües*"; i, finalment, s'estableix que el compliment de les possibilitats que ofereix aquest precepte no sigui considerat pel jutge "*un obstacle per a la bona administració de justícia*". Així doncs, esdevé convenient interpretar el sentit i abast que se'ls dona, prenent en consideració tant l'Informe explicatiu del propi document, com les preses de posició del Comitè d'experts i de la doctrina.

3.3.1.1 Condicions prèvies

a) Delimitació de les circumscripcions judicials on s'apliquen els compromisos de l'article 9.1

Apuntàvem suara que l'article 9.1 estableix que les seves previsions només s'aplicaran a les circumscripcions de les autoritats judicials on el nombre de persones que hi resideixen i parlen les llengües regionals o minoritàries protegides pel conveni "*justifiqui les mesures*". D'entrada, atenent a una interpretació literal de la clàusula, ens trobem davant una dicció certament ambigua perquè no precisa, en cap moment, el llindar a partir del qual pot considerar-se degudament justificada l'aplicació de les mesures previstes a l'article 9.1. Aquesta omissió ha plantejat, des dels inicis, certs debats interpretatius que els

diferents informes del Comitè d'experts dictats en els cicles de control de l'aplicació del conveni als Estats parts han anat modulant.

Es tracta, d'entrada, d'una previsió que ha de valorar-se prenent en consideració la vocació de flexibilitat que orienta globalment la dicció del conveni. Recorda amb finesa Lluís M. de Puig, membre del grup d'experts que va participar en la redacció del conveni, que en el marc dels treballs preparatius del document s'era conscient de les dificultats que plantejava una iniciativa d'aquestes característiques, bo i advertint que el repte que inspirava els seus autors era esbossar un document que contemplés a la vegada tota la diversitat lingüística europea, que no rebaixés els avenços ja adquirits a certs territoris i que establís una regulació de mínims útil i eficaç. Una regulació que de manera subtil i equilibrada pogués ser acceptada pel Comitè de ministres del Consell d'Europa i, per extensió, pels diferents Estats part, sabent i coneixement molt bé quina havia estat l'actitud històrica en relació amb les polítiques lingüístiques.²¹⁵ La premissa de la flexibilitat s'erigia, doncs, com una estratègia indispensable per garantir l'èxit d'aquest instrument normatiu aprovat com a convenció internacional. Una flexibilitat que, com hem vist, s'adreça principalment a oferir un marge de discrecionalitat als Estats part per tal d'adaptar llurs previsions a la realitat sociolingüística de cada territori. Justament, aquesta condició prevista per a l'aplicació de les mesures de l'article 9.1 de la Carta constitueix una projecció concreta d'aquesta flexibilitat que inspira la dicció de la convenció. Concebuda, a més, per garantir que siguin precisament els diferents Estats parts els que hagin d'identificar els districtes judicials on s'aplicaran les mesu-

²¹⁵ Vegeu DE PUIG, LI. (1991). Debat i elaboració de la Carta Europea de les Llengües, cit. supra p. 153-170. L'autor recorda que l'elaboració del primer esborrany de la Carta per part del grup d'experts "fou un treball difícil. S'havia d'elaborar un document que contemplés a la vegada tota la diversitat lingüística europea, que és una realitat enormement variada i contrastada. S'havia de fer una Carta que fos vàlida per a totes les situacions. D'altra banda, des del nostre punt de vista, havíem d'aconseguir que aquesta Carta no rebaixés els avenços ja adquirits en els territoris (...) A més, havien d'establir uns mínims que, essent mínims, fossin també útils i eficaços; perquè si eren tan ínfims que no havien de servir per a res, no tenia sentit fer la Carta. Finalment, s'havia de redactar un text tan subtil i tan equilibrat que pogués ser acceptat no solament per la Conferència de Poders Locals i per l'Assamblea Parlamentària, sinó, i sobretot, pogués ser signat i després ratificat pel Comitè de Ministres, sabent i coneixent molt bé quina ha estat l'actitud històrica dels estats en relació amb les polítiques lingüístiques".

res de l'article 9.1 de la Carta, cas que s'hagin compromès a garantir-les en el respectiu instrument de ratificació.

En el rerefons d'aquesta previsió, a més, planeja la voluntat dels autors del conveni de protegir les llengües regionals o minoritàries a l'àrea geogràfica on es parlen tradicionalment, voluntat que, per cert, s'institueix també com una de les regles generals que orienten les seves previsions.

Val a dir que en el procés d'identificació dels districtes judicials el Comitè d'experts ha adoptat alguns criteris interpretatius que convé ressenyar, ni que sigui succintament, projectant-los a casos concrets.

D'entrada, ha advertit que la pròpia organització político-territorial de l'Estat pot facilitar decisivament la delimitació precisa dels districtes judicials i àrees geogràfiques on les previsions de l'article 9.1 de la Carta han de garantir-se. En efecte, són diversos els informes d'avaluació de l'aplicació de la Carta on el Comitè d'experts ha advertit que l'existència de nivells de govern locals o regionals hauria d'esdevenir la base d'implementació del compromisos adquirits amb relació a l'article 9.1 de la Carta.²¹⁶

Segonament, en certs informes el Comitè d'experts commina a l'Estat a delimitar els districtes judicials prenent en consideració les àrees geogràfiques concretes on la concentració de parlants d'aquestes llengües tutelades per la convenció fa viable, a la pràctica i no només en el pla estrictament teòric, la implementació de les mesures organitzatives necessàries per garantir l'aplicació de les previsions de l'article objecte d'estudi. En paraules del Comitè d'experts algunes previsions de l'article 9 només seran operatives si els tribunals adopten mesures a fi d'assegurar que l'ús d'aquestes llengües regionals o minoritàries en la tramitació dels procediments judicials és factible a la pràctica,

²¹⁶ Serveixi d'exemple l'Informe corresponent a l'any 2010 sobre aplicació de la Carta a Hungria (paràgrafs 109-110). En aquest informe, el Comitè obliga a les autoritats hongareses a identificar els districtes judicials on el nombre de residents que parlen les llengües minoritàries justifica les mesures organitzatives garantides a l'article 9. Partint d'aquesta base, el Comitè adverteix que *"the presence of a local minority self-government could become the basis for the concrete implementation of Hungary's obligations under Article 9 of the Charter, given that municipalities in which a local minority self-government is active are obliged to have announcements and forms translated into the minority language, upon request"*.

i afegeix que l'adopció d'aquestes mesures pràctiques per assegurar-ho només és possible en una àrea geogràfica on una certa concentració de parlants de la llengua minoritària donada en resulti la probabilitat que un cert nombre de casos s'hagin de tramitar emprant les garanties lingüístiques previstes a la convenció. Val a dir que, en certs casos, el Comitè d'expert recorre a aquest argument pragmàtic per comminar certs Estats a emprendre reformes normatives i pràctiques amb l'objectiu d'assegurar l'aplicació efectiva dels compromisos de l'article 9.1 a àrees geogràfiques concretes malgrat que signifiqui renunciar a posicions maximalistes²¹⁷. Igualment, trobem recomanacions del Comitè de Ministres bo i comminant als Estats part a identificar amb precisió les àrees geogràfiques on s'han de garantir les garanties de l'article 9 prenent en consideració el nombre de parlants.²¹⁸

Sobre aquesta qüestió, el Comitè d'experts recorre sovint a la casuística, bo i interpretant el contingut i abast d'aquesta condició a cada supòsit de fet sotmès a avaluació. Dit això, en el que concerneix a les autoritats judicials superiors ubicades fora d'aquest territori on s'utilitza la llengua regional o minoritària, s'estableix que cada Estat haurà de prendre en consideració la naturalesa particular del seu sistema judicial i l'organigrama i jerarquia de les seves instàncies.

²¹⁷ Resulta especialment il·lustratiu el primer informe d'avaluació d'Hongria, corresponent a l'any 2001, paràgraf 46 on el Comitè d'experts recorda que "the right guaranteed in Article 9.1 (a), (ii) of the Charter thus becomes only operational if the courts take certain measures in advance to ensure that proceedings in which the minority language is used are practically possible. To take such measures in advance, however, is only possible in a geographical area where there is a certain concentration of speakers of a given minority language, with the resulting probability that a certain number of cases will occur where the mechanism is used. To take such organisational measures on the whole national territory for all six languages is practically impossible. The Hungarian authorities should accordingly examine the question whether it would not be sensible to construct a specific legislative device for the use of minority languages before the courts, a normative mechanism that would be limited in geographical scope to the main areas of settlement of the linguistic minorities. This would formally restrict the scope of minority rights, but would enable the State to create an operational system that ensures the use of minority languages before courts".

²¹⁸ Serveixi d'exemple Hongria, en els termes que consten a la [Recomanació RecChL \(2004\) 4, de 30 de juny de 2004](#) (epígraf 3). Igualment, en el que concerneix al requeriment de delimitar les àrees geogràfiques, també d'Hongria, la [Recomanació RecChL \(2007\) 4, de 20 de juny de 2007](#) (epígraf 3)

També la doctrina ha contribuït a precisar l'abast d'aquesta clàusula. A l'hora de dirimir quin ha de ser el número o proporció de parlants d'una llengua regional o minoritària que justifiqui la implementació de les mesures regulades a l'article 9.1 en una determinada circumscripció judicial, existeix un cert consens en considerar que cal tenir present les característiques que defineixen cadascuna d'aquestes mesures. Així per exemple, garantir la tramitació de tot el procés judicial en la llengua regional o minoritària pot exigir un major nombre de parlants que preveure, simplement, que certs documents redactats en la llengua en qüestió, com ara proves documentals o informes pericials, siguin admesos en la tramitació processal de la causa. Tot plegat permet concloure que correspondrà ineludiblement a cada Part l'obligació d'analitzar els compromisos i mesures garantides a l'article 9.1 de la Carta amb l'objectiu de delimitar l'àmbit geogràfic que els sigui més apropiat, sempre prenent en consideració els criteris interpretatius facilitats pel Comitè d'experts i el propi informe explicatiu del conveni.²¹⁹

En qualsevol cas, als efectes que aquí interessin, en el cas espanyol la delimitació de les circumscripcions judicials vinculades als compromisos garantits a l'article 9.1 no dóna lloc a equívocs si prenem en consideració el contingut de l'instrument de ratificació. I això perquè, recorde-m'ho, en el document es fa remissió expressa a les llengües reconegudes als Estatuts d'autonomia d'un catàleg concret de Comunitats autònomes, explícitament enumerades. Així doncs, en el cas espanyol, la delimitació de l'àrea geogràfica vinculada a aquesta condició de l'article 9.1 no planteja problemes interpretatius, la qual cosa no vol dir que, encara avui, centri certs debats polítics a les Corts Generals, projectats singularment a propostes d'ampliació de l'àrea geogràfica coberta per les previsions de la Carta.²²⁰ Val a dir que, a d'altres Estats part, la

²¹⁹ Sobre la presa de posició doctrinal, vegeu per tots Woehrling, J.M. *The European Charter for Regional or Minority Languages. A critical commentary*, cit. p. 166

²²⁰ Un exemple ens l'ofereix l'aprovació recent, el proppassat 25 d'octubre de 2016, per part de la Comissió de Cultura del Congrés dels Diputats, d'una Proposició no de llei on, entre d'altres previsions enumerades al capítol precedent al qual ens remetem, es proposava considerar l'extensió del reconeixement de les llengües regionals o minoritàries protegides per la Carta Europea diferents del castellà, protecció garantida a sis Comunitats Autònomes, ampliant-la "a d'altres territoris autònoms, sempre que hi hagi un número suficient de parlants de

delimitació de les àrees geogràfiques on són d'aplicació els compromisos de la Part III de la Carta adquirits en els instruments de ratificació ha motivat controvèrsies. Un exemple ens l'ofereix el darrer informe d'avaluació de Noruega emès el 2015, amb relació a la llengua sami.²²¹

b) Característiques particulars de cada llengua regional o minoritària

Per manament del propi article 9.1 de la Carta, en la implementació de les garanties previstes al precepte s'han de tenir en compte obligadament les característiques particulars de cada llengua regional o minoritària. Un manament que ve a ser una projecció més del principi de flexibilitat que inspira el conjunt de previsions de la part III, concebut amb l'objectiu d'encabir realitats sociolingüístiques molt diverses i permetre a cada Part adapta-hi els compromisos de la Carta. Així s'ha pronunciat la doctrina a l'hora de prendre en consideració i interpretar el contingut i abast d'aquesta condició, certament ambigua en el sentit que, d'entrada, admet diverses lectures. En tot cas, és competència dels diferents Estats parts dur a terme aquest diagnòstic precís de les característiques particulars dels idiomes que reconeixen i tutel·len a l'empara de la convenció, per acabar dirimint quines mesures concretes han de garantir per cadascuna d'elles a l'hora d'assegurar llur presència a l'Administració de Justícia. I en aquesta valoració casuística, el Comitè d'experts imposa el deure de les

les llengües en qüestió". Per una ampliació sobre el contingut d'aquesta Proposició no de llei, vegeu BOCG-Congrés dels Diputats, sèrie D, núm. 46, de 8 de novembre de 2016.

²²¹ Vegeu Comentaris presentats pel Govern noruec al document adjunt com annex II al darrer informe d'avaluació del Comitè d'experts de 18 de març de 2015, emès en el sisè cicle de control, on s'adverteix textualment que "L'article 3.1 de la Charte demande aux Etats de spécifier dans le document de ratification chacune des langues auxquelles s'appliquent les obligations au titre de la partie III de la Charte. Une interprétation possible de l'énoncé du document de ratification (« la langue same ») est que la langue same dans son ensemble – avec toutes ses variantes – est protégée par les dispositions de la partie III. Une autre interprétation possible du document de ratification est que seule la langue same du Nord relève de la partie III. L'argument essentiel pour cette interprétation est qu'à l'époque de la ratification, seules les communes où le same du Nord était parlé, étaient incluses dans le district administratif de langue same. En conséquence, seule la langue same du Nord bénéficierait de la protection de la partie III (...) C'est pourquoi le ministère estime que les obligations de la partie III ne s'appliquent qu'à la langue same du Nord dans le district administratif de langue same. Toutefois, la conclusion est incertaine et les rapports antérieurs ont contribué à créer le doute sur la question. Le ministère estime qu'il est nécessaire de clarifier le statut du same de Lule et du same du Sud."

Parts de remoure els obstacles que siguin necessaris per garantir els compromisos adquirits.

En aquest sentit, el Comitè d'experts ha assumit un paper determinant a l'hora d'interpretar què s'ha d'entendre per "característiques particulars" de cada llengua regional o minoritària, que les Parts han de prendre en consideració a l'hora d'implementar les garanties de l'article 9.1. Un buidatge comparat dels diferents informes emesos en els cicles de control de l'aplicació de la Carta permet identificar diferents criteris que serveixen per desllindar-ne el sentit. El Comitè d'experts hi recorre sovint quan es tracta de determinar aquestes "característiques particulars" de certes llengües regionals o minoritàries que en poden dificultar la seva presència a l'àmbit judicial, que l'Estat ha de corregir i que esdevenen paràmetres de correcta implementació dels compromisos de l'article 9.1 de la convenció.

Primerament, el Comitè d'experts pren en consideració el grau coneixement i ús de l'idioma per part dels justiciables i personal judicial. Valora si coneixen la llengua regional o minoritària, bo i advertint que si es dóna aquest coneixement, el seu ús normal al Tribunals de Justícia plantejarà menys dificultats que en cas de desconeixement que exigeixi recórrer a traductors i intèrprets durant la tramitació de les causes. I encara vinculant-ho al coneixement, sovint el Comitè d'experts pren en consideració si els justiciables que tenen com a pròpia la llengua tutela per la Carta són capaços d'expressar-se sense dificultats en altres llengües oficials davant els Tribunal de Justícia. Si no és així, el Comitè d'experts conclou que l'ús de la llengua regional o minoritària als Tribunals per part dels justiciables que desconeixen o coneixement insuficient l'idioma oficial esdevé necessària per garantir el dret fonamental de defensa i igualtat de les parts en el procés.²²²

Segonament, pren en consideració condicions com ara si la llengua tutelada per la Carta disposa de terminologia judicial apropiada, o bé simplement

²²² Qüestions totes elles estudiades al capítol següent d'aquesta monografia, dedicat a analitzar els déficits en la implementació de les garanties de l'article 9, les recomanacions del Comitè d'experts i bones pràctiques.

no compta amb vocabulari jurídic per no haver estat emprada habitualment a la justícia. Diversos informes d'avaluació del Comitè d'experts prenen en consideració aquesta circumstància, bo i advertint que pot arribar a esdevenir un obstacle a l'ús d'aquestes llengües en aquest àmbit judicial.²²³ Partint d'aquesta base, cominen a diversos Estats parts a elaborar i difondre terminologia jurídica en la llengua regional o minoritària emparada per la convenció, bo i precisant que sense aquest recurs el seu ús a l'àmbit judicial no ve suficientment garantit. Un exemple ens l'ofereix el darrer informe d'Armènia emès el 2014 on el Comitè d'experts adverteix de la necessitat de traduir els textos legislatius nacionals així com el deure "d'elaborar i aplicar una terminologia jurídica" en la llengua protegida perquè "l'ús de les llengües minoritàries en l'àmbit judicial contribueix enormement a augmentar el prestigi públic de la llengua i afavorir el seu ús en les diferents esferes de la vida pública".²²⁴

I enllaçant amb aquesta darrera precisió, tan el Comitè d'experts com la doctrina coincideixen en considerar la necessitat de dinamitzar l'ús de la llengua regional o minoritària en l'àmbit públic, perquè si són emprades normalment en la vida política i social de l'Estat en qüestió, serà més habitual i ne-

²²³ Serveixi d'exemple [l'Informe del Comitè d'experts de Noruega emès el 2012](#), paràgraf 92, on s'indica que "Pour ce qui est des mesures prises pour élaborer une terminologie juridique en same, les autorités indiquent dans le cinquième rapport que des projets en ce sens sont menés par la municipalité de Tana. Le Comité d'experts croit savoir que ces projets se limitent au same du Nord. Selon les informations fournies par les autorités lors de la visite sur le terrain, ils seront finalisés cette année. Le Comité d'experts a été informé qu'il n'existe pas de projet de ce type pour le same du Sud ni pour le same de Lule". Val a dir que la manca de terminologia jurídica en llengua sami ja va centrar propostes de reforma a l'informe de Noruega precedent emès l'any 2007 (paràgrafs 139-140).

²²⁴ Vegeu Informe del [Comitè d'experts d'Armènia 2014](#), paràgraf 438 on es proclama que "Le troisième rapport périodique indique que les textes législatifs nationaux n'ont pas été traduits en yézide, faute de moyens financiers et de demande des locuteurs de la langue minoritaire. En outre, les autorités ont indiqué que la traduction de la Constitution en yézide posait problème en raison du manque de termes juridiques dans cette langue. A la lumière de cette information, le comité d'experts souligne que cet engagement n'a pas seulement pour objet de présenter les textes législatifs nationaux aux locuteurs de langues minoritaires dans leur langue, mais aussi d'élaborer et d'appliquer une terminologie juridique dans cette langue. L'emploi de langues minoritaires dans le domaine juridique contribue énormément à accroître le prestige public d'une langue minoritaire et à favoriser son emploi dans plusieurs sphères de la vie publique ». Val a dir que la conveniència de promoure l'elaboració i difusió de terminologia jurídica en la llengua regional o minoritària emparada per la Carta ja havia estat objecte de recomanacions del Comitè d'experts a l'anterior informe d'avaluació d'Armènia emès l'any 2009, i més concretament als paràgrafs 146 i 147 d'aquest informe.

cessària la seva presència en l'àmbit judicial, escenari privilegiat per garantir el seu estatus.²²⁵

c) Condició que el jutge no consideri l'ús de les previsions lingüístiques de l'article 9.1 de la Carta com un obstacle per la bona administració de justícia

A l'article 9.1 de la Carta s'estableix que els compromisos d'aquest paràgraf se sotmeten a la condició "que el Jutge no consideri que "la utilització de les possibilitats que ofereix aquest paràgraf constitueix un obstacle per a la bona administració de la justícia". Com recull l'Informe explicatiu del document, la formulació d'aquesta condició introductòria de l'article 9.1 reflecteix la voluntat de la Carta de protegir els principis fonamentals de la justícia, com ara la igualtat de les parts i una rapidesa adequada del procediment judicial, contra la possibilitat a un recurs abusiu de les llengües regionals o minoritàries. Ara bé, el propi Informe explicatiu adverteix que no obstant això, aquesta preocupació legítima "no justifica una restricció general dels compromisos subscrits per una part, d'acord amb aquest paràgraf, sinó que qualsevol abús de les possibilitats ofertes ha de ser determinat pel jutge pel cas concret".²²⁶ Dit altrament, aquesta condició respon a la voluntat de protegir el principi fonamental de la justícia, però ha de ser valorat restrictivament i de manera casuística pel propi òrgan jurisdiccional encarregat de vetllar per la garantia del correcte desenvolupament del procés. I en aquesta interpretació, cal tenir present que la garantia de les previsions de l'article 9.1 de la Carta no pot ser interpretada, *per se*, com un obstacle per al bon funcionament de l'administració de justícia. D'aquí la conveniència d'interpretar restrictivament aquesta condició, fent compatible els compromisos adquirits per l'Estat part, jurídicament vinculants, i els interessos legítims derivats del correcte desenvolupament de l'*iter* processal de la causa en qüestió. Judici que, per manament de la pròpia Carta, s'encomana a l'òrgan

²²⁵ Contràriament, aquells idiomes que es projecten només en àmbits de la vida cultural, no precisen estar tan presents en l'escenari judicial. Per una ampliació, vegeu Woehrling, J.M. *The European Charter for Regional or Minority Languages. A critical commentary*, cit. p. 167

²²⁶ Vegeu [paràgraf 91 de l'Informe explicatiu](#)

jurisdiccional. Així s'explicita en termes inequívocs a l'Informe explicatiu del document, quan adverteix que l'abús de les possibilitats que ofereix l'article 9.1 haurà de ser apreciat pel jutge "pel cas concret".

Explica un dels autors del primer esborrany de la Carta, Lluís M. de Puig, que una de les principals dificultats que varen haver d'afrontar els autors del primer esborrany fou les reticències d'amplis sectors que veien, en els compromisos esbossats al document, un repte difícil de conciliar amb, en paraules de l'autor, "la mentalitat, la cultura de les llengües majoritàries (...) el pes dels sistemes lingüístics imperants". El recurs a condicions com la que és objecte d'anàlisi en aquest epígraf havia d'afavorir justament aquesta vocació de conciliació bo i facilitant la ratificació del conveni. I aquesta fou justament una de les qüestions que varen aplanar l'assumpció dels compromisos garantits a l'article 9.1 de la Carta per part de l'Estat espanyol. Prova n'és que a l'Informe emès pel Consell General del Poder Judicial previ a la ratificació del conveni, s'esmenta expressament aquesta condició bo i subratllant que les previsions de l'article 9 se sotmeten a la "*salvedad general de que el Juez o Tribunal no consideren que la utilización de las posibilidades ofrecidas por la Carta constituye un obstáculo para la buena Administración de justicia*", la qual cosa a parer de l'òrgan de govern del Poder Judicial, ha de prendre en consideració "*tanto la modalidad procesal de que se trate como las concretas circunstancias del caso planteado*".²²⁷

Apuntàvem que l'objectiu de fons d'aquesta condició, clau de volta per interpretar-la, és evitar el recurs abusiu a les previsions del precepte, un recurs abusiu que s'acabi projectant en una lesió pel correcte funcionament de l'Administració de justícia. En darrer terme s'estableix una cautela que es projectarà a casos singulars, degudament justificats i excepcionals, prèvia verificació judicial. Sols per decisió judicial motivada, es podrà restringir o excloure l'ús de la llengua regional o minoritària en la tramitació del procés. La qual cosa ha estat degudament interpretada pel Comitè d'experts a l'hora d'analitzar quan

²²⁷ Informe publicat a Triadú i Vila-Abadal, J. (2002). Perspectiva constitucional i Carta europea de les llengües regionals o minoritàries, *Revista de Llengua i Dret* 37, p. 144

pot resultar operativa aquesta exclusió. S'estableixen, d'entrada, diferents cautes: en primer lloc, l'obstacle per a la bona Administració de justícia ha de ser apreciat per decisió judicial motivada i aplicable al cas concret que està essent objecte d'enjudiciament; en segon lloc, aquesta decisió judicial sols pot adoptar-se quan l'ús de la llengua regional o minoritària garantit a l'article 9.1 de la Carta comprometi seriosament i de manera efectiva el funcionament de l'Administració de justícia, ateses tant la modalitat processal com les concretes circumstàncies concurrents al cas plantejat; en tercer lloc, s'estableix que sols podrà apreciar-se amb caràcter netament excepcional i aplicat al cas concret quan sigui absolutament necessari, és a dir, una simple dificultat addicional o complicació vinculada a l'ús de la llengua en qüestió no equival a un recurs abusiu o a un obstacle infranquejable que empari una restricció dels compromisos internacionals adquirits per l'Estat en aquest àmbit judicial; per concloure, doctrinalment s'ha advertit també que si l'Estat part garanteix aquests usos lingüístics al seu marc jurídic intern, per poder-se esgrimir aquest argument en seu judicial l'excepció també ha d'estar prevista al dret intern de l'Estat part.²²⁸

Així mateix cal tenir present dues qüestions de fons, degudament apreciades per la doctrina i que en contextualitzen obligadament qualsevol interpretació. Primerament, l'advertència que aquesta excepció prevista a l'article 9.1 del conveni només pot aplicar-se en aquells aspectes en els quals les previsions de la Carta superen la legislació interna però no en altres àmbits de la Carta ja garantits per l'ordenament jurídic intern de l'Estat en qüestió. I això perquè, recordem-ho, per manament de l'article 4 del conveni, amb la Carta es proposa incrementar el nivell de protecció de les llengües regionals o minoritàries, en cap cas rebaixar-lo o restringir-ne el seu ús, de manera que, en cas de dubte interpretatiu, sempre haurà de prevaldre aquella interpretació més

²²⁸ Sobre aquesta qüestió, resulten especialment interessants les reflexions de Jean-Marie Woehrling *"there has to be appropriate provision in the law of the contracting state. If there is a rule of internal law that procedural steps can be carried out in a regional or minority language, a judge can only place restrictions on it if internal law allows him to do so. In other words, this charter provision allowing judges to make exceptions to the language rules is not self-executing; it must be transposed into internal law"*. Vegeu, d'aquest autor, *The European Charter for Regional or Minority Languages. A critical commentary*, cit. p. 168. Igualment, Pla Boix, A. (2012). *Judicial Authorities*, cit. supra.

favorable al reconeixement i protecció de la llengua regional o minoritària. Segonament, quan un Estat part es vincula als compromisos de l'article 9.1 resta obligat a emprendre les reformes pertinents i resta obligat també a adoptar les mesures pràctiques necessàries per tal de donar compliment a les previsions del precepte i fer-les compatibles amb una bona administració de justícia. D'aquí la necessitat d'interpretar la condició prevista a l'encapçalament d'aquest 9.1 en sentit clarament restrictiu, en els termes que s'han estudiat succintament en aquestes pàgines.

3.3.1.2 Les llengües regionals o minoritàries a la jurisdicció penal

A la jurisdicció penal, l'article 9.1.a de la Carta contempla la possibilitat dels Estats contractants d'assumir diferents nivells de compromisos, que es formulen de manera acumulativa (s'empra l'expressió i/o)²²⁹. Més concretament, s'estableix que les Parts es comprometen, en els procediments penals (article 9.1.a) als següents compromisos: i) assegurar que els òrgans judicials, amb la sol·licitud d'una de les parts, portin el procediment en les llengües regionals o minoritàries; i/o ii) garantir a l'acusat el dret d'expressar-se en la seva llengua regional o minoritària; i/o iii) assegurar que les demandes i les proves, escrites o orals, no es considerin desestimables només pel motiu que estiguin redactades en una llengua regional o minoritària; i/o iv) redactar en les llengües regionals o minoritàries, amb la sol·licitud prèvia, els documents relatius a un procediment judicial. En cas d'assumir-se aquests compromisos, el mateix precepte estableix que les Parts garantiran, si és necessari, intèrprets i traduccions sense despeses addicionals per als interessats.

Al seu instrument de ratificació l'Estat espanyol es va comprometre a garantir-los íntegrament tots²³⁰, per la qual cosa a continuació se n'estudia el seu contingut i abast, bo i distingint els criteris interpretatius facilitats en seu doctrinal i als informes del Comitè d'experts.

²²⁹ Sobre aquesta qüestió, l'[Informe explicatiu de la Carta](#) recorda que les opcions ofer-tes al precepte, enllaçades per les conjuncions "i/o" poden adoptar-se acumulativament. Vegeu paràgraf 92.

²³⁰ De l'article 9, paràgraf 1, subscriu els apartats a.i; a.ii; a.iii; a.iv; b.i; b.ii; b.iii; c.i; c.ii; c.iii; d. [Vegeu BOE suplement en llengua catalana al núm. 15, d'1 d'octubre de 2001](#), p. 2320

a) Tramitació del procediment penal en les llengües regionals o minoritàries (art. 9.1.a.i)

El primer dels compromisos esmentats a l'article 9.1.a.i) de la Carta garanteix el deure de les Parts d'assegurar que els òrgans judicials, amb la sol·licitud d'una de les parts, "portin el procediment" penal en les llengües regionals o minoritàries, la qual cosa obliga, d'entrada, a desllindar què s'ha d'interpretar per "portar el procediment" en la llengua en qüestió. L'Informe explicatiu del document precisa que aquesta expressió implica, en tot cas, que la llengua regional o minoritària en qüestió "és utilitzada a la sala d'audiència i en els procediments en què participa la part parlant d'aquella llengua". El mateix informe afegeix que "no obstant això, correspon a cada estat, en funció de les característiques concretes del seu sistema judicial, precisar l'abast de l'expressió 'portin el procediment'".²³¹ Així doncs, novament cal interpretar la previsió deixant un cert marge de discrecionalitat als Estats part, per tal d'interpretar-ne el seu abast processal bo i prenent en consideració els criteris esmentats. Igualment, el concepte de "part" previst al precepte ha d'interpretar-se en sentit ampli. Incou, a efectes de la Carta, no només a l'acusat sinó també a l'acusació pública i les parts civils en litigi.

Apuntàvem suara que, atenent a una dicció literal de l'article, es garanteix la tramitació del procés en la llengua regional o minoritària "a sol·licitud d'una de les Parts". Ara bé, aquest compromís també es garanteix si en l'enjudiciament de la causa s'empra aquesta llengua d'ofici i sense que les parts ho sol·licitin expressament. En aquest sentit, la doctrina ha advertit que aquesta previsió de "a sol·licitud d'una de les Parts" es formula prenent en consideració escenaris en els quals, en l'enjudiciament de la causa penal, s'empra també una altra llengua, i ha estat concebuda amb l'objectiu de dirimir-ne els usos lingüístics.²³² En aquests casos, l'article 9.1 de la Carta garanteix, si es-

²³¹ Paràgraf 94 de [l'Informe explicatiu de la Carta](#)

²³² Per una ampliació, vegeu Woehrling, J.M. *The European Charter for Regional or Minority Languages. A critical commentary*, cit. p. 169. En paraules de l'autor, amb aquesta previsió de la Carta, els seus autors "may have had in mind proceedings occurring simultaneously in both the official language and the regional or minority language (in that if only one party wishes to use the latter, the other parties must be intending to use the official language".

cau, el compromís d'assegurar serveis gratuïts de traducció i intèrpret. Dit al·trament, el compromís de l'article 9.1.a.i) s'erigeix com un dret de les parts exercitable en tot cas a la jurisdicció penal, que s'ha de garantir encara que la part en qüestió pugui expressar-se correctament en l'idioma oficial emprat pel tribunal.

Semblantment amb el tractament d'altres previsions del conveni, el Comitè d'experts, a l'hora d'avaluar la correcta implementació de les previsions d'aquest article, assumeix un plantejament essencialment pragmàtic, adreçat a verificar com efectivament es garanteix a la pràctica jurisdiccional de l'Estat Part. Són nombrosos els informes on el Comitè d'experts que diagnostiquen dèficits en llur implementació pràctica i, seguidament, passen a proposar mesures pràctiques per resoldre'ls, projectant-ho al cas concret.

Des d'aquesta perspectiva, un estudi comparat d'aquests informes que interpreten les previsions d'aquest article 9.1.a.i) de la Carta, permet asseverar que el Comitè d'experts no només analitza el marc jurídic intern de l'Estat part per veure si les previsions es garanteixen en el pla formal sinó que, coetàniament, posa èmfasi en verificar si es garanteixen també efectivament a la pràctica. Si detecta que només es garanteixen formalment, en el pla teòric, commina a les autoritats de l'Estat Part a fi que vetllin per garantir-los a la pràctica jurisdiccional.²³³ I en aquest procés de verificació, acostuma a diagnosticar diferents dèficits, entre els quals destaca el desconeixement de la llengua regional o minoritària per part del personal judicial que ha de garantir-ne el seu ús efectiu; el desconeixement del dret lingüístic a emprar l'idioma per part dels justiciables; la falta de terminologia jurídica que assegurï el seu ús normal en l'àmbit judicial; la falta de traductors i intèrprets; o l'existència d'una certa inèrcia diglòssica que es tradueix massa sovint en la renúncia voluntària de la part a emprar l'idioma regional o minoritari per evitar eventuais perjudicis com retards en la resolució del plet o ser percebut com causant de problemes en la seva relació amb

²³³ A tall d'exemple i per tots, vegeu Informe d'Àustria 2005, paràgrafs 152-153.

l'autoritat judicial.²³⁴ Respecte de cadascun d'aquests dèficits, el Comitè d'experts hi formularà propostes de resolució, que són estudiades amb més deteniment a les pàgines que segueixen.²³⁵

Projectant-ho en el cas espanyol, en els diferents informes del Comitè d'experts i Recomanacions del Comitè de Ministres s'ha considerat que la garantia que les autoritats judicials "portin el procediment" en la llengua regional o minoritària no es troba suficientment garantit en el marc jurídic intern, motiu pel qual s'emplaça a les autoritats espanyoles a reformar-lo amb l'objectiu de garantir-ho expressament. Així s'explicita en el marc de les darreres Recomanacions aprovades pel Comitè de Ministres del Consell d'Europa el 20 de gener de 2016. La primera d'aquestes recomanacions insta a les autoritats espanyoles a "a modificar el marc jurídic a fi d'indicar expressament que les autoritats judicials penals, civils i administratives" de les Comunitats autònomes amb estatut de cooficialitat podran portar els procediments judicials en les llengües cooficials a sol·licitud d'una de les parts. L'estudi d'aquests informes i recomanacions s'analitza críticament al capítol següent d'aquesta monografia, al qual ens remetem.

b) Dret de l'acusat en el procés penal a emprar la seva llengua regional o minoritària (art. 9.1.a.ii)

La primera consideració que s'ha de tenir present és que el compromís previst en aquest precepte de garantir a l'acusat el dret d'expressar-se en la seva llengua regional o minoritària, va més enllà del dret de l'acusat garantit a l'article 6.3.e del Conveni europeu per a la protecció dels drets humans, de disposar d'assistència gratuïta d'un intèrpret si no entén o no parla la llengua emprada en l'audiència. Com bé recull l'Informe explicatiu de la Carta, igual que els apartats b.ii) i c.ii) del mateix article 9, es basa en la consideració que, fins i tot en els casos en que els parlants d'una llengua regional o minoritària són capaços de parlar la llengua oficial emprada, quan es tracta de justificar-se da-

²³⁴ A tall d'exemple i per tots, vegeu Informe d'Àustria 2005, paràgraf 152.

²³⁵ Vegeu capítol intitulat "Dèficits en la implementació de les garanties de l'article 9 de la Carta: recomanacions i bones pràctiques".

vant el jutge o tribunal, en paraules del document “poden tenir la necessitat d’expressar-se en la llengua que els és emocionalment més propera o que dominen millor” motiu pel qual “seria un contrasentit respecte de l’orientació de la Carta limitar-ne l’aplicació a situacions de necessitat pràctica”. A més, l’Informe adverteix que com que aquesta disposició supera l’aspecte dels drets humans en el sentit estricte “ja que, de fet, dóna llibertat d’elecció a l’acusat i exigeix que se li ofereixin possibilitats materials d’acord amb la seva decisió” es va considerar “raonable deixar als estats una certa llibertat pel que fa a acceptar-la o no, i a limitar-ne l’aplicació a certs districtes judicials”. Una vegada més, doncs, s’opta per una estratègia de flexibilitat, amb l’objectiu d’aplanar el camí de la ratificació.²³⁶

Així doncs, als efectes que aquí interessin, es tracta d’una previsió l’abast de la qual excedeix amb escreix de l’àmbit de protecció que ofereixen d’altres tractats i convenis internacionals d’incidència, directa o tangencial, en la matèria com l’article 6.3.a) del Conveni Europeu de Drets Humans - expressament previst a l’informe explicatiu del document- o, encara en el marc del Consell d’Europa, el Conveni-marc per a la protecció de les minories nacionals²³⁷, així com les previsions lingüístiques garantides a d’altres instruments adoptats en d’altres fòrums internacionals i, molt especialment, en seu de Nacions Unides com el Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics²³⁸ o la Con-

²³⁶ L’article 6.3.a) del Conveni Europeu de Drets Humans, textualment diu que “tot acusat té dret, especialment: a) ser informat, en el termini més curt possible, en una llengua que compregui i d’una manera detallada, de la natura i de la causa de l’acusació formulada contra ell”. Val a dir que aquest Conveni contempla d’altres previsions d’incidència en matèria lingüística com ara la prohibició de discriminació per raó de llengua (article 14), el dret de tota persona detinguda de “ser informada, en el termini més curt possible i en una llengua que compregui, de les raons de la seva detenció i de tota acusació formulada contra ella” (art. 5.2); o el dret a ser assistit gratuïtament per un intèrpret, si no comprèn o no parla la llengua emprada en el judici (art. 6.3.e).

²³⁷ Per una ampliació sobre el règim lingüístic d’aquest Conveni-marc i la seva incidència sobre l’estatut normatiu de les llengües regionals o minoritàries, vegeu per tots Clotet i Miró, M.A. (1995). Incidència del conveni-marc per a la protecció de les minories nacionals en l’estatut de les llengües regionals o minoritàries. *Revista de Llengua i Dret* 24, p. 99

²³⁸ L’article 14.3 del Pacte contempla el dret de tota persona acusada d’un delicte, durant el procés “a ser informada immediatament i de manera detallada en un idioma que compregui, de la naturalesa i la causa de l’acusació formulada contra ella” així com el dret “d’ésser assistida gratuïtament per un intèrpret si no comprèn o no parla l’idioma en el qual s’expressa el tribunal”. Val a dir que aquest Pacte contempla d’altres previsions d’incidència en matèria lingüística, com ara les previstes als articles 27 o 26, a les quals ens remetem. Forma part de

venció dels drets de l'infant²³⁹. Als efectes que aquí interessin, el dret a l'assistència d'un intèrpret garantit en aquests tractats i convenis sols es reconeix, d'entrada, a la persona que no comprèn o no parla la llengua emprada pel Tribunal. Contràriament, la Carta reforça la protecció lingüística i garanteix el dret de l'acusat a emprar la pròpia llengua regional o minoritària fins i tot en el cas que coneixi l'altre idioma emprat en la tramitació de la causa penal. Així doncs, amplia substancialment l'àmbit de protecció del justiciable i aniria contra el propòsit de la Carta restringir llur reconeixement a situacions d'estricta necessitat pràctica, com bé recull el seu Informe explicatiu.²⁴⁰ Altrament dit, concedeix a l'acusat llibertat d'elecció lingüística i obliga a l'Estat part, ineludiblement, a adoptar mesures organitzatives i pràctiques per fer-ho efectiu.

Val a dir que el Comitè d'experts ha avalat aquesta interpretació de les previsions de l'article 9.1.a.ii de la Carta a nombrosos informes d'avaluació del compliment del conveni.²⁴¹ A l'hora de valorar la implementació efectiva d'aquesta previsió, el Comitè d'experts posa èmfasi en l'obligació de les parts de garantir mesures precises per assegurar-ne el compliment. Entre aquestes mesures destaca el deure d'informar degudament a l'acusat sobre el seu dret lingüístic a emprar la llengua regional o minoritària en la tramitació del procés encara que compregui la llengua oficial emprada pel Tribunal; l'obligació d'adoptar les mesures organitzatives internes necessàries per fer-lo efectiu; o el deure de proporcionar mitjans adequats per assegurar l'efectiu exercici del dret. I seguint el sentit pragmàtic que inspira les seves avaluacions, el Comitè d'experts verifica el compliment d'aquestes garanties a la pràctica i no només en el pla estrictament formal.

Justament, un exemple d'aquest sentit pragmàtic ens l'ofereixen els darrers informes d'avaluació de l'aplicació de la Carta a Armènia o Àustria. En

l'ordenament jurídic intern de l'Estat espanyol i, per manament de l'article 10.2 de la Constitució, orienta la interpretació de les normes relatives als drets fonamentals i llibertats públiques.

²³⁹ Vegeu article 40.2.b.VI quan contempla el dret a tenir assistència gratuïta d'un intèrpret si l'infant no comprèn o no parla l'idioma utilitzat.

²⁴⁰ Vegeu paràgraf 95

²⁴¹ En són bons exemples els Informes de Croàcia 2001 (paràgraf 62), Armènia 2006 (paràgrafs 80-82), Eslovàquia 2008 (paràgrafs 121-126), República Txeca 2009 (paràgraf 170),

ambdós casos, el Comitè d'Experts aprecia que aquesta garantia prevista a l'article 9.1.a.ii de la Carta només es respecta en el pla formal, però no suficientment a la pràctica, motiu pel qual encoratja a les autoritats d'ambdós Estats a adoptar "mesures enèrgiques" per tal de garantir la implementació efectiva d'aquest compromís. Aquest requeriment ja havia centrat recomanacions del Comitè de Ministres adreçades a ambdós Estats en anteriors cicles de control de l'aplicació del conveni. Així per exemple, en el cas d'Armènia, a l'informe d'avaluació emès el 2013, el Comitè d'experts reiterava que aquest compromís sols es respectava formalment, motiu pel qual instava a les autoritats a informar als parlants de la llengua minoritària i als tribunals de justícia "del dret d'emprar el grec en els procediments penals".²⁴² I en consonància amb aquest objectiu, el Comitè d'experts recomanava també l'adopció de mesures de sensibilització precises. Així adverteix textualment que "el cos judicial podria, per exemple, encoratjar l'ús de llengües minoritàries a través de cartells i panells bilingües o multilingües a l'interior i en els murs dels edicis judicials, així com difondre informació en els avisos públics i formularis de la justícia", mesures de sensibilització que ja es proposaven en d'altres cicles de control d'Estats part com Hongria.²⁴³ Semblantment, en el darrer informe d'avaluació, emès en el tercer cicle de control d'Àustria l'any 2012, el Comitè d'experts també assumeix aquest plantejament pragmàtic, i precisa textualment que "el personal dels entorns judicials hauria d'encoratjar, de manera activa, els ciutadans a emprar les

²⁴² Vegeu paràgrafs 181 a 183 de l'Informe d'Armènia 2013 on s'indica textualment "dans le deuxième rapport d'évaluation, le comité d'experts considérait que cet engagement était respecté dans la forme. Il encourageait les autorités arméniennes à adopter des mesures énergiques pour garantir la mise en oeuvre pratique de l'engagement pris en vertu de l'article 9.1.a.ii, par exemple, en informant le public et les tribunaux du droit d'utiliser des langues minoritaires devant le prétoire. En outre, le Comité des Ministres recommandait à l'Etat arménien de «garanti[r] l'utilisation des langues régionales ou minoritaires devant les tribunaux et [d']informe[r] le personnel judiciaire et le public des droits et devoirs découlant de l'article 9 de la charte (...) Le comité d'experts renvoie à ses observations précédentes sur la mise en oeuvre pratique de ces engagements et à ses recommandations relatives à la nécessité d'entreprendre des activités de sensibilisation (voir les paragraphes 72 et 74), qui s'appliquent en conséquence (...) Le comité d'experts considère que l'engagement est respecté dans la forme. Il invite instamment les autorités arméniennes à informer les hellénophones et les tribunaux du droit d'utiliser le grec dans les procédures pénales.

²⁴³ Vegeu paràgraf 74 de l'Informe d'Armènia 2013 on es diu textualment "Le corps judiciaire pourrait par exemple encourager l'utilisation des langues minoritaires par le biais d'avis et de panneaux bilingues ou multilingues à l'intérieur et sur les murs des palais de justice, ainsi qu'en diffusant les informations dans les avis publics et les formulaires de justice". També, Informe d'Hongria 2009, paràgraf 112.

llengües regionals o minoritàries, en els tribunals, col·locant per exemple panells informatius bilingües o multilingües als edificis judicials i traduïnt els anuncis públics o documents oficials”.²⁴⁴ En aquest mateix informe, el Comitè recorda que els compromisos de l'article 9 del conveni obliguen a l'Estat part a garantir que la ciutadania tingui coneixement dels seus drets lingüístics.

I a tall de conclusió, convé assenyalar que nombrosos Estats part han ratificat només aquest compromís previst a l'article 9.1.a.ii, però no el precedent. I és que, com bé ha subratllat la doctrina, el compromís garantit en aquest segon paràgraf té un abast més restringit que el previst al primer adreçat a garantir que les autoritats judicials portin tot el procés en la llengua regional o minoritària a petició d'una part. La garantia prevista a l'article 9.1.a.ii garanteix el dret de l'acusat a emprar-la i té un àmbit més restringit, circumscrit a les intervencions orals i escrites de l'acusat, en les quals podrà emprar la llengua en qüestió mentre que la resta de la tramitació processal de la causa podrà seguir-se en un altre idioma. En tot cas, l'Estat espanyol va vincular-se a ambdós compromisos.

c) Demandes i proves en la llengua regional o minoritària (art. 9.1.a.iii)

El artículo 9.1.a.iii) de la Carta contempla el compromís d'assegurar que les demandes i les proves, tan les escrites com les orals, no es considerin desestimables simplement pel fet d'estar redactades en una llengua regional o minoritària. Així doncs, obliga a garantir que l'ús de la llengua regional o minoritària no pugui esgrimir-se com a motiu de la seva inadmissió a tràmit. Dit altrament, les redactades en llengua regional o minoritària hauran de ser adme-

²⁴⁴ Vegeu Paràgraf 209 de l'Informe d'Àustria 2012, on textualment es diu que “Le Comité d'experts fait observer que le personnel des milieux judiciaires devrait encourager, de manière active, les citoyens à utiliser les langues régionales ou minoritaires devant les tribunaux, par exemple en plaçant des panneaux signalétiques bilingues ou multilingues dans/sur les bâtiments des tribunaux, et en traduisant les annonces publiques ou les documents officiels. Il convient en outre que les autorités informent activement les citoyens de la possibilité d'utiliser une langue régionale ou minoritaire au tribunal, car l'Article 9 de la Charte suppose pour les autorités une obligation de veiller à ce que les locuteurs des langues minoritaires soient sensibilisés à ce droit. Le Comité d'experts a été informé qu'aucune mesure de ce genre n'a été prise au cours du présent cycle de suivi”. Semblantment, vegeu Recomanacions del Comitè de Ministres adreçades, entre d'altres, a Sèrbia (2009), Alemanya (2008) o Suïssa (2004).

ses a tràmit sota les mateixes condicions que si s'haguessin proveït en la llengua oficial emprada usualment pel Tribunal.

Val a dir que aquest compromís garantit a l'article 9.1.a.iii no planteja excessius problemes interpretatius i la seva implementació tampoc ha plantejat excessives controvèrsies. Té un àmbit d'aplicació restringit a les demandes i proves i, com ha vingut interpretant el Comitè d'experts en els seus informes d'avaluació del compliment de la Carta, sols exigeix garantir serveis de traducció i interpretació en les llengües regionals o minoritàries en seu judicial, serveis que no poden implicar despeses addicionals.

d) Redacció dels documents relatius al procés judicial en llengua regional o minoritària (art. 9.1.a.iv)

El darrer paràgraf de l'article 9.1.a contempla el compromís de la part de redactar en la llengua regional o minoritària, prèvia sol·licitud, els documents relatius al procés. Per consegüent, es tracta d'un compromís que sols es garanteix a instància de part i el seu àmbit d'aplicació es troba restringit a, en paraules de la pròpia Carta, "documents relatius a un procediment judicial", expressió que cal interpretar en el sentit que inclou tota la documentació que consta a l'expedient. Dit altrament, abasta no només la documentació proveïda per la pròpia part que demana emprar la llengua regional o minoritària, sinó la totalitat de la documentació escrita relativa a les actuacions judicials.

Així doncs, no implica que el procés s'hagi de tramitar en la llengua regional o minoritària, sinó que es projecta simplement en l'obligació de l'Estat part de garantir la traducció dels documents que es proveeixen, si així ho demana alguna de les parts. Aquesta decisió s'encomana a l'òrgan jurisdiccional, restant obligat a emprendre les mesures necessàries per a fer-ho efectiu. I sempre prenent en consideració que les despeses econòmiques derivades de

l'exercici d'aquesta traducció no podran imputar-se a la part que faci ús d'aquesta prerrogativa.²⁴⁵

3.3.1.3 Les llengües regionals o minoritàries a les jurisdiccions civil i administrativa

Els paràgrafs b i c de l'article 9.1 de la Carta regulen diverses prerrogatives projectades a les jurisdiccions civils i administratives, compromisos que s'ofereixen als Estats part i que es formulen en termes idèntics. Més concretament, es contemplen les següents previsions: i) assegurar que els òrgans judicials, amb la sol·licitud d'una de les parts, portin el procediment en les llengües regionals o minoritàries; i/o ii) permetre, quan una part en un litigi hagi de comparèixer personalment davant d'un tribunal, que s'expressi en la seva llengua regional o minoritària sense incórrer per això en despeses addicionals; i/o iii) permetre la presentació de documents i de proves en les llengües regionals o minoritàries. L'article conclou amb la precisió que en l'assumpció d'aquests compromisos, que poden adoptar-se de manera acumulativa o alternativa en els termes que s'expliciten amb les conjuncions "i/o", la part assegurarà, si escau i esdevé necessari, el recurs a intèrprets i traduccions.

L'estudi del contingut i abast d'aquestes previsions exigeix, en tot cas, partir de dues consideracions preliminars que permeten contextualitzar-les. Primerament, convé definir què s'entén a efectes de la Carta per "procediments civils" (expressió emprada a l'art. 9.1.b) i "procediments davant de les jurisdiccions competents en matèria administrativa" (terminologia emprada a l'article 9.1.c). I la definició precisa d'aquests termes la trobem a l'Informe explicatiu del document, on s'adverteix que cal dur a terme una interpretació d'ampli abast, en cap cas restrictiva. En paraules d'aquest document, d'entrada les disposicions d'aquest article 9.1 es projecten a "procediments davant autoritats judicials". En la delimitació de la noció "jurisdicció" caldrà atènyer-se a les "disposicions específiques que existeixen a cada estat en matèria d'administració de justícia" amb l'advertència que aquest terme, si escau, s'estén "a altres orga-

²⁴⁵ A tall d'exemple i per tots, vegeu Informes d'aplicació de la Carta a Armènia 2006 (paràgrafs 87-88) o 2009 (paràgraf 130).

nismes, a més dels tribunals, que exerceixin una funció judicial”, precisió aquesta darrera especialment pertinent quan es tracta d’interpretar “les jurisdiccions competents en matèria administrativa” garantides a l’article 9.1.c.²⁴⁶ Així doncs, allò que defineix en essència l’abast dels compromisos esmentats rau en l’acompliment de funcions jurisdiccionals, enteses com funció de decidir controvèrsies de manera independent i imparcial sobre la base del dret, fins i tot si aquesta funció jurisdiccional no l’exerceixen estrictament tribunals integrants del poder judicial, considerat *strictu sensu*. D’altra part, convé assenyalar també que la doctrina ha tingut ocasió de pronunciar-se sobre el sentit i abast que s’ha de donar a l’expressió “procediments civils” prevista a l’article 9.1.b) de la Carta. Cal interpretar-la també en sentit ampli bo i entenent que s’inclouen aquells procediments que no se sotmeten ni a la jurisdicció penal ni a l’administrativa. Així doncs, en el seu àmbit d’aplicació poden incloure’s procediments mercantils o, si escau, laborals. Dit això, com bé recordar l’Informe explicatiu de la Carta, en la delimitació precisa de l’organigrama judicial i les regles competencials que els són d’aplicació, caldrà tenir present el marc normatiu intern de cada Estat contractant d’incidència en la matèria.²⁴⁷

A continuació s’estudia el contingut i abast d’aquests diferents compromisos, bo i remetent-nos a precisions que, com es veurà, han estat desenvolupades al capítol precedent i hi són també d’aplicació.

a) Tramitació del procediment en les llengües regionals o minoritàries (art. 9.1.b.i i 9.1.c.i)

El primer dels compromisos garantits a l’article 9.1.b.i i 9.1.c.i, i que es projecten respectivament als procediments civils i als òrgans jurisdiccionals competents en matèria administrativa, se centra en assegurar que, a petició d’una de les parts, “portin el procediment en les llengües regionals o mino-

²⁴⁶ Vegeu paràgraf 93 de [l’Informe explicatiu de la Carta](#).

²⁴⁷ Sobre aquesta qüestió, pot esmentar-se l’obra de Woehrling, J., cit supra p. 171 on s’adverteix que “*Civil proceedings must logically be taken to mean those which are neither criminal nor administrative. The concept therefore includes commercial proceedings and those held before tribunals dealing with social matters, in so far as they are not administrative courts*”.

ritàries”. Amb relació a aquest compromís, són d’aplicació les directrius interpretatives esmentades al capítol precedent quan s’estudiava la mateixa clàusula garantida a la jurisdicció penal. Així doncs, per “portar el procediment” s’entén que el conjunt de les actuacions judicials es tramiti en la llengua en qüestió si així ho sol·licita un part en el procés. Es tracta, com és de veure, d’un compromís d’abast general que es projecta sobre el conjunt de la tramitació processal de la causa. Tot això sens perjudici del fet que, atenent al propi informe explicatiu del document, correspongui a cada Estat part, atenent a les característiques del seu sistema judicial, precisar l’àmbit d’aplicació precís d’aquesta expressió.

Apuntàvem suara que les reflexions que hem desenvolupat quan s’estudiava el mateix compromís projectat a la jurisdicció penal són també d’aplicació en aquestes altres jurisdiccions, afirmació que és objecte d’una única excepció relativa a les despeses derivades dels serveis d’intèrpret i traductor. A la jurisdicció penal, aquests costos no podien repercutir-se a les parts. Contràriament, a les jurisdiccions civils i administratives, si convé recórrer a intèrprets i traductors, el seu cost s’acabarà imputant als interessats depenent de si l’Estat contractant assumeix el compromís de l’article 9.1.d) de la pròpia Carta o, subsidiàriament, atenent al que disposi la seva legislació interna. Sobre aquesta qüestió, se n’amplia l’anàlisi a les pàgines que segueixen.

En tot cas, quan el Comitè d’experts analitza el compliment d’aquests compromisos, assumeix una lectura pràctica, verifica cas per cas si es troben garantits a la legislació interna i commina als Estats part a, si escau, reformar el seu marc normatiu intern i adoptar, si escau, mesures de sensibilització per tal d’assegurar que els justiciables coneixen aquesta garantia.²⁴⁸ Projectant-ho en el cas espanyol, al darrer informe del Comitè d’experts i les Recomanacions del Comitè de Ministres adoptades en el marc del darrer cicle de control, recomanacions adoptades el 20 de gener de 2016, emplacen explícitament a l’Estat a reformar el marc jurídic intern per, textualment “indicar expressament que les

²⁴⁸ Serveixin d’exemple els paràgrafs 82 a 87 del darrer informe d’avaluació [d’Armènia emès el 2014](#).

autoritats judicials penals, civils i administratives de les Comunitats autònomes podran portar els procediments en les llengües cooficials a sol·licitud d'una de les parts". A parer del Comitè d'experts i Comitè de Ministres del Consell d'Europa, aquest compromís no es troba suficientment garantit a l'actual dicció de la LOPJ. Aquests requeriments s'estudien amb més deteniment al capítol següent d'aquesta monografia, al qual ens remetem.²⁴⁹

b) Ús de les llengües regionals o minoritàries en les compareixences personals davant el Tribunal

Seguint amb la dicció de la pròpia Carta, el seu article 9.1.b.ii (procediments civils) i 9.1.c.ii (procediments tramitats a jurisdiccions competents en matèria administrativa) contempnen el compromís de permetre, quan una part en un litigi hagi de comparèixer personalment davant d'un tribunal, el dret a que s'expressi en la seva llengua regional o minoritària sense incórrer per això en despeses addicionals. Altrament dit, garanteix que en les compareixences personals davant aquests òrgans jurisdiccional es pugui emprar la llengua regional o minoritària en qüestió.

Es tracta d'una previsió que no planteja, en principi, problemes hermenèutics, per bé que la doctrina ha contribuït a precisar-ne el seu àmbit d'aplicació. Aquest àmbit es circumscriu a diligències orals de les parts i abasta també les declaracions orals de testimonis i perits que hagin de comparèixer i prestar declaració. Quan en aquestes compareixences personals es faci ús de la llengua regional o minoritària a l'empara de les previsions del conveni, el recurs a intèrprets no generarà, per manament del propi precepte, despeses imputables a qui exerceixi aquesta garantia.²⁵⁰

²⁴⁹ Per una ampliació, vegeu [Recomanacions del Comitè de ministres](#) adreçades a l'Estat espanyol, adoptades en el darrer cicle de control del conveni el proppassat 20 de gener de 2016

²⁵⁰ Per una ampliació, vegeu Pla Boix, A. "Article 9. Judicial Authorities" cit. supra. També Woehrling, J.M, cit. p. 172

c) Presentació de documents i proves en les llengües regionals o minoritàries

I el darrer dels compromisos garantits a l'article 9.1.b i 9.1.c, en sengles epígrafs iii, garanteixen que les Parts hauran de permetre la presentació de documents i de proves en les llengües regionals o minoritàries. El seu àmbit d'aplicació, per consegüent, es projecta a material escrit com demandes, al·legacions, declaracions escrites o altres proves. En aquests casos, la iniciativa de l'ús de la llengua regional o minoritària correspon a la part en el procés. Com es contempla, a més, en anteriors previsions del mateix precepte, les despeses derivades de l'ús de la llengua regional o minoritària hauran de ser assumides per la part interessada o aniran a càrrec de l'Estat contractant en funció de si assumeix el compromís previst a l'article 9.1.d) de la Carta, en els termes que s'estudiaran a continuació, o bé subsidiàriament, en funció del que determini la seva normativa interna d'aplicació.

En qualsevol cas, l'estudi comparat dels diferents informes del Comitè d'experts que interpreten el contingut i abast d'aquesta clàusula, permet asseverar que l'òrgan fiscalitza que la legislació interna de l'Estat sotmès a avaluació no exclogui la validesa dels documents i proves redactats en la llengua regional o minoritària. Des d'aquesta perspectiva, són nombrosos els informes del Comitè d'experts que, prèvia verificació del marc jurídic intern, denuncien incompliments en la implementació d'aquest compromís perquè la legislació interna no assegura la plena validesa i eficàcia jurídica de la prova o document proveït a l'expedient judicial si està redactat en la llengua regional o minoritària. A més, adverteix que difícilment pot garantir-se una efectiva implementació d'aquest compromís a la jurisdicció administrativa si no es reconeix el dret a emprar la llengua regional o minoritària amb plena validesa i eficàcia jurídica en les relacions del ciutadà interessat amb les Administracions Públiques, i no se'n garanteix també l'ús efectiu per part del personal i autoritats al servei d'aquestes Administracions. Val a dir que, en aquestes avaluacions periòdi-

ques, el Comitè d'experts analitza també el règim jurídic d'incidència en matèria de traducció de documents proveïts als expedients administratius.²⁵¹

3.3.2 Despeses de la traducció i la interpretació en procés judicial

Considerant que l'objectiu de l'article 9 de la Carta se centra en garantir i promoure l'ús de la llengua regional o minoritària a la justícia, els serveis de traducció i d'interpretació judicial esdevenen instruments especialment rellevants que els autors del conveni no podien negligir. Ara bé, contràriament al que podria semblar, la Carta els regula amb abast restringit, i sols menciona els serveis de traductor i intèrpret en les causes judicials a l'hora de dirimir qui ha d'assumir les despeses econòmiques addicionals derivades de la seva intervenció amb l'objectiu d'assegurar l'efectiu compliment dels compromisos derivats del conveni.

Més concretament, l'article 9 regula aquesta qüestió bo i distingint tres supòsits diferents: primerament, els procediments penals, on s'estableix que el recurs a traductors i intèrprets no implicarà despeses addicionals pels interessats (art. 9.1.a); segonament, a les compareixences personals de les Parts a les jurisdiccions civils i administratives on s'estableix també que el cost econòmic de recórrer a traductor o intèrpret tampoc pot imputar-se a les parts en el procés (articles 9.1.b.ii i 9.1.c.ii); i, finalment, en el que concerneix a la resta de casos, caldrà atènyer-se a si l'Estat subscriu o no el compromís establert a l'article 9.1.d) de la Carta. Aquest article disposa que les Parts es comprometen a adoptar mesures perquè l'aplicació dels apartats i) i iii) dels paràgrafs b) i c) anteriors i l'ús, si s'escau, d'intèrprets i de traduccions no comportin despeses addicionals per als interessats.

Val a dir que el terme "interessats" previst en aquest article 9.1.d) de la Carta ha de ser interpretat en sentit ampli i abasta totes les parts del procés judicial. Cas de ratificar aquest compromís, l'Estat assumeix el cost econòmic dels serveis de traductor i intèrpret, la qual cosa implica que aquestes despeses no aniran a càrrec de la part que fa ús de la llengua regional o minoritària i,

²⁵¹ A tall d'exemple i per tots, vegeu l'Informe de Croàcia emès l'any 2001, paràgraf 69.

com bé ha precisat la doctrina, tampoc s'inclouran en les despeses del procés motiu pel qual, si escau, tampoc podran imputar-se a la part que perdi el judici.²⁵² Contràriament, si l'Estat no assumeix aquest compromís al seu instrument de ratificació, les despeses econòmiques derivades del recurs a traductors o intèrprets en la tramitació de la causa serà assumit bo i aplicant els criteris que estableixi el marc jurídic intern. En paraules de l'Informe explicatiu de la Carta, correspon als Estats que no escullin aquest apartat encarregar-se de solucionar aquest problema, "sigui segons les regles en vigor, sigui adoptant-ne de noves específiques que tinguin en compte la necessitat de fomentar les llengües regionals o minoritàries". Per consegüent conclou advertint que "les despeses podrien ser, totalment o en part, a càrrec de la persona que demani determinats actes, o es podrien compartir entre les parts, etc...". Així doncs, el propi Informe explicatiu de la Carta adverteix que la determinació del subjecte a qui es maritaran els costos de la traducció o intepretació en el cas que no s'hagi assumit el compromís previst en aquest paràgraf és una qüestió que vindrà dirimida per la legislació interna de l'Estat concernit.²⁵³

Dit això, un estudi comparat dels diferents informes d'avaluació del Comitè d'experts posa de manifest que, en diverses ocasions, s'han denunciat dèficits d'implementació del compromisos de l'article 9 del conveni imputables a problemes vinculats als serveis de traducció i interpretació en seu judicial. Sovint, el Comitè d'experts ha advertit la falta de traductors i intèrprets de la llengua regional o minoritària concernida, bo i requerint a l'Estat part a resoldre-ho perquè constitueix un obstacle, sovint infranquejable, a l'ús efectiu de la llengua regional o minoritària a l'administració de justícia.²⁵⁴

Tot plegat ha de valorar-se prenent en consideració que les traduccions i interpretacions judicials presenten uns perfils certament singulars. D'entrada, els conceptes genèrics d'equivalència i fidelitat que ordenen el règim de les traduccions en general, en l'àmbit de la traducció jurídica venen modulats per

²⁵² Pla Boix, A. (2012). Article 9. Judicial authorities, cit. supra.

²⁵³ Vegeu paràgraf 96 de [l'Informe explicatiu de la Carta](#).

²⁵⁴ A tall d'exemple i per tots, vegeu Informes del Comitè d'Experts emesos amb relació a Finlàndia el 2007 (paràgraf 210), Eslovàquia 2009 (paràgrafs 84-88)

variables com el propi format dels textos jurídics, la sintaxi, fraseologia o terminologia pròpia del món del dret. Des d'aquesta perspectiva, esdevé convenient recordar que diversos informes d'avaluació del Comitè d'experts han emplaçat Estats part a garantir glossaris de terminologia jurídica en la llengua regional o minoritària, en els termes que s'estudiaran amb més deteniment a les pàgines que segueixen.²⁵⁵

3.3.3 Validesa dels documents jurídics redactats en una llengua regional o minoritària (art. 9.2 de la Carta)

L'article 9.2 de la Carta contempla, textualment, que "les parts es comprometen a: a) no rebutjar la validesa dels documents jurídics elaborats dins de l'àmbit de l'Estat només pel fet que estiguin redactats en una llengua regional o minoritària; o b) no rebutjar la validesa, entre les parts, dels documents jurídics elaborats dins de l'àmbit de l'Estat només pel fet que estiguin redactats en una llengua regional o minoritària, i assegurar que es poden invocar davant de tercers interessats no parlants d'aquestes llengües, amb la condició que qui faci valer el document els doni coneixement del contingut; o c) no rebutjar la validesa, entre les parts, dels documents jurídics elaborats dins de l'àmbit de l'Estat només pel fet que estiguin redactats en una llengua regional o minoritària".

Com adverteix l'Informe explicatiu de la Carta, aquesta previsió té un abast certament restringit perquè no indica totes les condicions de validesa del document en qüestió sinó que es limita a precisar que la validesa del document "no es pot rebutjar només pel fet que estigui redactat en una llengua regional o minoritària". A més, no obsta que l'Estat pugui preveure formalitats suplementàries en aquest cas com, per exemple, la inclusió d'una fórmula de certificació en la llengua oficial.²⁵⁶ I enllaçant encara amb el seu àmbit d'aplicació, convé advertir un parell de consideracions preliminars que permeten contextua-

²⁵⁵ Vegeu capítol següent d'aquesta monografia. Sobre la qüestió concernent als glossaris de terminologia jurídica en llengua regional o minoritària, vegeu a tall d'exemple i per tots, el darrer Informe sobre aplicació de la Carta a Armènia emès l'any 2014 on el Comitè d'experts comina a elaborar i aplicar una terminologia jurídica pròpia en la llengua afectada (paràgraf 438).

²⁵⁶ Vegeu paràgraf 97 de [l'Informe explicatiu de la Carta](#)

litzar-lo: primerament, recordar que l'aplicació d'aquest compromís previst a l'article 9.2 de la Carta es garantirà sens perjudici de l'aplicació dels tractats i convenis d'ajuda mútua en matèria judicial perquè, com recull l'Informe explicatiu del document, precisament "la qüestió de les llengües que es poden utilitzar està regulada explícitament per cada un d'aquests tractats"²⁵⁷; segonament, convé tenir present també que les previsions d'aquest article 9.2 han de ser interpretades prenent en consideració els articles 10 i 13 de la Carta.²⁵⁸

Partint d'aquesta base esdevé convenient advertir també, amb caràcter preliminar, que com és de veure a la dicció literal d'aquest article 9.2 de la Carta, els diferents compromisos que contempla s'uneixen amb les conjuncions coordinades disjuntives "o", que designen una tria forçosa. Expressen doncs una alternativa o opció. Així ho ha advertit el Comitè d'experts quan n'ha interpretat les seves clàusules, bo i precisant que les parts no poden subscriure els tres compromisos alhora per a una mateixa llengua regional o minoritària sinó

²⁵⁷ Vegeu paràgraf 98 de [l'Informe explicatiu de la Carta](#)

²⁵⁸ Sobre aquesta qüestió, la doctrina ha advertit que cal tenir present que el principal objectiu de l'article 9.2 de la Carta se centra en garantir la validesa dels documents jurídics redactats en una llengua regional o minoritària en transaccions legals privades entre individus. Quan en l'intercanvi intervenen autoritats públiques, per bé que no queden formalment exclosos del seu àmbit d'aplicació, caldrà tenir en compte que seran d'aplicació preferent les regles garantides a l'article 10 de la Carta intitulat "Autoritats administratives i serveis públics". En el que concerneix als documents jurídics subscrits entre autoritats públiques i individus privats, com a regla general se sotmeten a les previsions de l'article 9.2 de la Carta. Semblantment, cal tenir present que els documents jurídics relatius a matèries econòmiques i socials es troben emparats també per les previsions de l'article 13 de la Carta intitulat "Vida econòmica i social". Ara bé, aquesta consideració no significa que tots els documents d'incidència en l'activitat econòmica es trobin fora de l'àmbit d'aplicació de l'article 9.2. De fet, justament la delimitació de l'àmbit d'aplicació d'aquests preceptes suscita certs debats interpretatius. Per amplis sectors doctrinals, "*it seems reasonable to regard all private legal documents as covered by Article 9.2, even if they are also referred to in other articles of the charter*". Des d'aquesta perspectiva, si un Estat part no accepta els compromisos de l'article 13 de la Carta, però subscriu els de l'article 9.2, aquests documents es consideraran vàlids a l'empara de la cobertura dispensada per aquest darrer precepte. Així mateix, cas que s'assumeixin els compromisos d'ambdós articles, haurà de donar-hi compliment i, si escau, "*therefore apply the one that goes further*". Per una ampliació sobre aquestes reflexions relatives a l'àmbit d'aplicació dels preceptes esmentats, vegeu Woehrling, J.M. cit supra *The European Charter for Regional or Minority Languages. A critical commentary*, cit. p.175. Vegeu també Engbers, J. (2012). Article 10. Administrative authorities and public services, a *Shaping languages rights. Commentary on the European Charter for Regional or Minority languages in light of the Committee of Expert's evaluation*, Regional or Minority Languages n°9, Council of Europe Publishing, p.337-371. Vegeu també, Urrutia Libarona, I. (2012). Article 13. Economic and social life. A *Shaping languages rights. Commentary on the European Charter for Regional or Minority languages in light of the Committee of Expert's evaluation*, Regional or Minority Languages n°9, Council of Europe Publishing, p.445-484

que, altrament, han d'elegir el grau de compromís que assumeixen.²⁵⁹ Es tracta de tres compromisos de diferent contingut i abast que la Part haurà d'elegir projectant-lo a la llengua regional o minoritària en qüestió. S'enumeren en sentit descendent, atenent com es veurà continuació, en el seu àmbit d'aplicació.

3.3.3.1 Validesa general dels documents jurídics redactats en una llengua regional o minoritària (art.9.2.a)

L'article 9.2.a de la Carta contempla el compromís de les parts de no rebutjar la validesa dels documents jurídics elaborats dins de l'àmbit de l'Estat només pel fet que estiguin redactats en una llengua regional o minoritària. Així doncs, constitueix el compromís d'abast més general contemplat a l'article 9.2 del conveni. Reconeix la validesa general de documents jurídics redactats en la llengua regional o minoritària, interpretats en sentit ampli²⁶⁰, tant *inter partes* com front tercers, incloses autoritats públiques. Des d'aquesta perspectiva, les autoritats públiques d'Estats part que hagin assumit el compromís garantit en aquest precepte, no podran rebutjar la validesa del document jurídic concernit esgrimint, com a fonament normatiu per rebutjar-ne la validesa, que ha estat redactat en la llengua llengua o minoritària en qüestió. Ara bé, com recull explícitament l'Informe explicatiu de la Carta en els termes que ja s'han advertit sua-ra, aquesta circumstància no obstarà que l'Estat part pugui exigir formalitats

²⁵⁹ A tall d'exemple i per tots, vegeu Informes d'avaluació d'Hongria (2001, paràgraf 53), Dinamarca (2004, paràgraf 78) o Montenegro (2010, paràgraf 114). Com bé expressa el Comitè d'experts a l'Informe d'avaluació de compliment del conveni de Dinamarca esmentat "*the sub-paragraphs (a), (b) and (c) are alternative options, and it shall therefore consider options (b) and (c) redundant*" per lo que, habiendo Denmark suscrito los tres, "*it shall thus only evaluate Denmark's compliance with sub-paragraph (a), which necessarily includes the undertakings under sub-paragraph (b) and (c)*". Semblantment, a l'informe d'Hongria el Comitè recorda que aquest Estat part "*has chosen all options under Article 9 paragraph 2. These three options of article 9.2 are however alternatives and Hungary should therefore have opted for only one of them*".

²⁶⁰ Sobre aquesta qüestió, la doctrina ha advertit que cal interpretar el concepte "document jurídic" en sentit ampli, bo i precisant que inclou "*documents such as contracts, unilateral transactions (declarations, wills, etc), acts of incorporation or articles of association, records of proceedings, etc*". Per una ampliació, vegeu Woehrling, J.M. *The European Charter for Regional or Minority Languages. A critical commentary*, cit. p. 176

addicionals com, a tall d'exemple i per totes, la inclusió d'una fórmula de certificació en la llengua oficial.²⁶¹

3.3.3.2 Validesa condicionada dels documents jurídics redactats en una llengua regional o minoritària (art. 9.2.b)

El segon dels compromisos regulats a l'article 9.2.b contempla, textualment, la previsió de no rebutjar la validesa, entre les parts, dels documents jurídics elaborats dins de l'àmbit de l'Estat només pel fet que estiguin redactats en una llengua regional o minoritària, i assegurar que es poden invocar davant de tercers interessats no parlants d'aquestes llengües, amb la condició que qui faci valer el document els doni coneixement del contingut.

Els eventuais problemes interpretatius que pot plantejar la determinació del sentit d'aquesta clàusula venen solventats a l'Informe explicatiu del document, on s'adverteix que aquesta previsió de l'article 9.2.b) implica que el contingut del document invocat per la part que parla la llengua regional o minoritària "s'ha de fer arribar al coneixement, d'una manera directa o indirecta (publicitat, servei de comunicació de l'Estat, etc.) de l'altra part o dels tercers interessats no parlants de la llengua regional o minoritària, en una forma que els sigui intel·ligible".²⁶² Per aquest motiu, doctrinalment s'ha advertit que aquest precepte contempla una garantia de validesa condicionada. I això perquè s'exigeix que la invocació del document jurídic front tercers que no parlin la llengua regional o minoritària, es dugui a terme de forma intel·ligible, la qual cosa es fa efectiu, a la pràctica, a través d'una traducció a la llengua oficial. Traducció que, certament, no serà necessària si s'acredita que el tercer coneix la llengua emprada.

²⁶¹ A l'hora de verificar el compliment efectiu d'aquest compromís, el Comitè d'experts acostuma a revisar el marc jurídic intern dels Estats part, a fi de comprobar si limita o no la validesa dels documents jurídics redactats en la corresponent llengüa regional o minoritària. Vegeu, a tall d'exemple i per tots, l'informe d'avaluació d'Àustria emès l'any 2005 (paràgraf 245)

²⁶² Vegeu paràgraf 97 *in fine* de [l'Informe explicatiu de la Carta](#)

3.3.3.3 Validesa limitada inter Partes (art. 9.2.c)

I per concloure aquesta succinta anàlisi de les previsions d'aquest precepte, el darrer dels seus paràgrafs garanteix el compromís de les Parts de no rebutjar la validesa, entre les parts, dels documents jurídics elaborats dins de l'àmbit de l'Estat només pel fet que estiguin redactats en una llengua regional o minoritària. Com és de veure, es tracta de la previsió més restrictiva perquè limita la validesa del document jurídic redactat en la llengua regional o minoritària a les relacions entre les parts del document.

3.3.4 La traducció de textos legislatius (art. 9.3)

Finalment, el darrer paràgraf de l'article 9 de la Carta contempla el compromís de les Parts de fer accessibles, en les llengües regionals o minoritàries, els textos legislatius nacionals més importants i els que es refereixen en particular als parlants d'aquestes llengües, llevat que es disposi dels textos d'una altra manera.

La determinació del contingut i abast d'aquest compromís no és pacífica i posa de manifest certs debats hermenèutics projectats principalment a precisar-ne l'objecte i àmbit d'aplicació. D'entrada, com és de veure, excedeix abastament de l'àmbit estricte de l'administració de justícia, circumstància que ha estat apreciada en seu doctrinal per advertir que la rúbrica de l'article 9 no s'acaba d'ajustar-se plenament al contingut de les seves previsions. Dit això, el precepte contempla el compromís de les parts de fer accessibles en les llengües regionals o minoritàries "els textos legislatius nacionals més importants i els que es refereixen en particular als parlants d'aquestes llengües", la qual cosa planteja un primer problema hermenèutic projectat a determinar què s'ha d'entendre per "textos legislatius" (*'textes législatifs'* en la versió autèntica francesa i *'statutory text'* en anglès). El dubte rau en decidir si inclou només normes amb rang legal emanades del Parlament o bé inclou, dins el seu àmbit d'aplicació, altres normes jurídiques prenent en consideració el sistema de fonts del dret. I sobre aquesta qüestió, l'Informe explicatiu del document no es pronuncia. Si atenem a una interpretació literal de les versions autèntiques del

conveni, trobem que l'expressió en versió francesa "textes législatifs" designa, en sentit estricte, normes aprovades pel Parlament nacional per la qual cosa no inclou la regulació governamental. Contràriament, l'expressió "*statutory texts*", en la versió autèntica en anglès, doctrinalment s'ha advertit que pot interpretar-se en el sentit d'incloure també legislació delegada i, per consegüent, normativa governamental.²⁶³ En tot cas, l'article 9.3 de la Carta es refereix a disposicions legislatives "més importants" la qual cosa implica, ja d'entrada, el reconeixement d'un ampli marge de discrecionalitat als diferents Estats part per tal de determinar-ne el seu abast. Una interpretació extensiva del terme en cap cas contradiria els manaments de la Carta perquè es tracta d'un compromís concebut amb l'objectiu primordial de promoure la traducció i fer així accessibles en les llengües regionals o minoritàries les principals normes que integren l'ordenament jurídic dels Estats part.

La qual cosa enllaça amb un segon debat interpretatiu vinculat a la determinació de l'abast de les previsions d'aquest article 9.3. Com és de veure, contempla el compromís dels Estats part de garantir la traducció (en paraules del conveni "fer accessibles en les llengües regionals o minoritàries") dos tipus de textos legislatius diferents: primerament, els textos legislatius nacionals més importants; segonament, els que es refereixen en particular als parlants d'aquestes llengües. I en ambdós casos "llevat que es disposi dels textos d'una altra manera". Per "textos legislatius nacionals més importants" doctrinalment s'ha advertit que designa disposicions legislatives de l'Estat en el seu conjunt, motiu pel qual, d'entrada, no es projecta a les disposicions normatives emeses per entitats subestatal o locals malgrat que, molt sovint, sigui precisament en aquests nivells de producció normativa subestatal on es promulguen bona part de les normes d'incidència, sigui directa o tangencial, en l'estatut normatiu de les llengües regionals o minoritàries. D'altra part, l'expressió textos legislatius que "es refereixen en particular als parlants d'aquestes llengües", designa el conjunt de disposicions normatives d'incidència directa en l'estatut jurídic d'aquests idiomes. En el que concerneix a la darrera expressió del precepte

²⁶³ Tesi doctrinal defensada, entre d'altres, per Jean-Marie Woehrling a l'obra cit. supra *The European Charter for Regional or Minority Languages. A critical commentary*, p. 177

“llevat que es disposi dels textos d’una altra manera” l’Informe explicatiu del document adverteix que es refereix al cas en què el text ja existeix en una llengua regional o minoritària “perquè ja ha estat traduït a una llengua similar o idèntica que és la llengua oficial d’un altre estat”.²⁶⁴

I a tall de conclusió, convé precisar també que el Comitè d’experts ha assumit un paper especialment rellevant a l’hora d’interpretar el contingut i abast d’aquesta previsió. En fer-ho, formula recomanacions pràctiques als Estats que s’hi comprometen, amb l’objectiu d’assegurar la seva correcta implementació.²⁶⁵ Així, d’entre aquestes recomanacions són destacables, molt sucintament, les següents: en primer lloc, el Comitè d’experts ha conclòs que per garantir efectivament aquest compromís no n’hi ha prou amb traduir les disposicions normatives sinó que és necessari harmonitzar aquestes traduccions i adoptar mesures per tal de millorar l’accessibilitat dels textos normatius ja traduïts²⁶⁶; en segon lloc, als seus informes d’avaluació adverteix també que cal assegurar l’existència d’una terminologia jurídica adequada per fer viable la correcta traducció de les normes jurídiques²⁶⁷; finalment, sovintegen les advertències que aquestes traduccions no poden dilatar-se en el temps i s’han de garantir en un temps raonable.

Sobre aquesta darrera previsió, resulten especialment interessants les reflexions que consten a sengles informes del Comitè d’experts emesos en els cicles de control de compliment del conveni a Espanya l’any 2005 i 2008. En ambdós, detecta l’endarreriment de l’Estat espanyol a l’hora d’assegurar la traducció d’aquestes normes jurídiques en les llengües regionals o minoritàries i el commina a assegurar l’efectiu compliment d’aquest compromís sense més dilacions. A parer del Comitè d’experts, si les traduccions de les disposicions normatives no s’asseguren en un termini de temps raonable, s’incompleteixen els

²⁶⁴ Vegeu paràgraf 99 de [l’Informe explicatiu de la Carta](#)

²⁶⁵ Vegeu per exemple, Informe d’avaluació d’Armènia emès l’any 2014, paràgrafs 90-92

²⁶⁶ Un exemple d’aquesta recomanació, la trobem a l’Informe d’avaluació de Noruega emès l’any 2010, paràgrafs 168. Semblantment, vegeu paràgrafs 107-109 de l’Informe de Suècia emès l’any 2009.

²⁶⁷ Per tots, vegeu Informe d’avaluació d’Armènia emès el 2009, paràgrafs 146-147.

compromisos adquirits amb la ratificació el conveni.²⁶⁸ En qualsevol cas, aquestes qüestions són analitzades amb més deteniment al capítol que segueix.

²⁶⁸ En paraules d'aquests informes d'avaluació emesos en sengles cicles de control l'any 2005 i 2008, "*The Committee of Experts reminds the Spanish authorities that a systematic translation of the relevant legal text into Catalan is a crucial part of the context for the fulfilment of the undertakings that Spain entered into under Article 9 of the Charter*". Afegeix que "*in the view of the Committee of Experts, the absence of a catalan version of the most relevant pre-1998 legislation and the mentioned delay in the publication of the Catalan version of the Official Gazette represent serious obstacles to an effective use of the Catalan language in the field of justice in Catalonia*". Amb l'objectiu de corregir aquest déficit, es recomana a les autoritats espanyoles a adoptar mesures pràctiques per garantir que els textos legislatius "*are regularly and in the due time available*". A parer del Comitè, "*the publication of an official translation at the same time as the publication of the official Castillian version would be the most appropriate measure*". Per una ampliació, vegeu Informe d'avaluació d'Espanya emès el 2005 (paràgrafs 239-241) i l'emès també el 2008 (paràgrafs 248-254).

4. Incompliments de l'Estat espanyol: una revisió crítica dels informes del comitè d'experts i de les recomanacions del Comitè de ministres del Consell d'Europa projectades a l'àmbit judicial

4.1 Posició de la CELRM dins el sistema de fonts del dret

L'estudi de la gènesi del que seria la CELRM posa de manifest que la determinació de la naturalesa jurídica que s'havia de donar a aquest instrument va centrar intensos debats polítics. Finalment, la opció a favor d'instituir una convenció internacional va ser presa en consideració per la Conferència Permanent de Poders Locals i Regionals (CPLRE), l'òrgan del Consell d'Europa que va iniciar el tràmits d'elaboració de la futura CELRM.

En aquests debats relatius a la determinació de la forma jurídica que s'havia de garantir, es varen valorar diverses opcions: una resolució, una directiva, una recomanació o una convenció. La opció per la darrera de les formes responia, d'entrada, a diferents motius, començant pel fet que una convenció és un instrument normatiu de rang internacional màxim, vinculant jurídicament. Formalment, a més, comptava amb un sistema d'aprovació més fàcil perquè no precisava de consensos unànimes i, contemplant-se, una vegada adoptada, la necessitat de ratificació ulterior, no hi havia la possibilitat de vet per part d'algun Estat en el darrer moment. Una vegada ratificada, és de compliment obligatori per a l'estat part. Finalment, les convencions internacionals contempnen mecanismes de control de la seva aplicació, mecanismes que no es garanteixen en d'altres tipus d'instruments.²⁶⁹ En definitiva, l'opció de la convenció internacional s'entenia la millor forma de vincular jurídicament els Estats part en el com-

²⁶⁹ Petschen Verdaguer, S. (1990). *Las minorías lingüísticas de Europa occidental: Documentos (1492-1989)*, 2 vol. Ed. Parlamento Vasco, Vitoria-Gasteiz, p. 583. Vegeu també Conseil de l'Europe. CPLRE. Doc. CPL (23) 8

promís de protegir i promoure la seva riquesa lingüística, garantint així mateix l'èxit del procés en un escenari on forjar consensos era difícil.²⁷⁰

Val a dir que en aquests debats es varen tenir especialment en consideració referents com la Carta Europea de l'Autonomia Local o la Carta Social Europea, tant pel seu caràcter vinculant en dret internacional com per la variable de la flexibilitat que incorporaven.²⁷¹ En ambdós casos s'oferia als Estats membres disposats a adherir-s'hi un marc suficientment flexible que permetia assumir compromisos graduals adaptant-los a la seva respectiva realitat, amb la possibilitat d'ampliar ulteriorment el catàleg d'obligacions concretes. Així doncs, aquest era un marc de referència especialment interessant per ser pres en consideració perquè, en major o menor mesura, podia aplanar el camí de la ratificació. A més, com s'ha subratllat doctrinalment, al no tractar-se d'un protocol addicional a la Convenció europea dels drets humans sinó una simple convenció multilateral, flexible o semi-oberta, escapava al control jurisdiccional previst en aquesta Convenció, la qual cosa podia afavorir també l'acceptació per part dels diferents Estats.²⁷² I és que, com bé recorda Lluís M. de Puig, l'objectiu se centrava en redactar un text "tan subtil i tan equilibrat que pogués ser acceptat no solament per la Conferència de Poders Locals i per l'Assamblea Parlamentària, sinó, i sobretot, pogués ser signat i després ratificat pel Comitè de Ministres" i tot això sabent d'antuvi l'actitud històrica que certs estats membres del Consell d'Europa mantenien amb relació a la seva diversitat lingüística. Tot un repte, i més si es volia assolir a través d'un instrument normatiu adoptat en forma de conveni internacional.²⁷³

Als efectes que aquí interessen, l'Estat espanyol va ratificar aquest conveni internacional el 2 de febrer de 2001, publicant-se al Butlletí Oficial de

²⁷⁰ Per una ampliació sobre el context en el que es debat i tramita el document i els problemes que s'han d'afrontar, vegeu Petchen, S. (1989). Entre la política y el derecho: la Carta europea de las lenguas regionales o minoritarias. *Revista de Estudios Políticos* 66, p. 127-144

²⁷¹ Per tots, vegeu Clotet i Miró (1994). La Carta europea de las lenguas regionales o minoritarias. *Revista de Instituciones Europeas* vol. 21, núm. 2, p. 529- 562

²⁷² Kovacs, P. (1993). La protection des langues des minorités ou la nouvelle approche de la protection des minorités?, *RGDIP*, vol.97, 2, p. 411

²⁷³ De Puig, Ll. (1991). Debat i elaboració de la Carta Europea de les Llengües. *Revista de Llengua i Dret* 16, p. 153

l'Estat de 15 de setembre, prèvia autorització de les Corts Generals emesa en compliment de les previsions de l'article 94.1 de la Constitució en els termes que s'han estudiat degudament al capítol precedent. Sobre aquesta qüestió convé recordar, ni que sigui succintament, que la incorporació de les normes contingudes en tractats internacionals al dret intern es produeix de forma automàtica, sense que sigui necessari cap acte intern de transformació o d'execució, en els termes que es desprenen de la dicció de l'article 96 del text constitucional, quan contempla que "els tractats internacionals vàlidament celebrats, una vegada publicats oficialment a Espanya, formaran part de l'ordenament intern".²⁷⁴

Així doncs, en la seva condició de conveni internacional ratificat per l'Estat espanyol i publicat al BOE, la CELRM forma part de l'ordenament jurídic intern i vincula jurídicament a tots els efectes, una qüestió que com bé s'ha advertit doctrinalment, sovint és negligida quan se n'analitzen les seves previsions, ignorant-se la seva posició dins el sistema de fonts del dret.²⁷⁵ Una posició, a més, definida per la seva subordinació a la Constitució, en tant que nor-

²⁷⁴ Convé recordar que el Capítol III del Títol III de la Constitució espanyola de 1978 (articles 93 a 96), intitulat "Dels tractats internacionals" n'ordena les seves bases constitucionals. Poden definir-se com aquell acord reglat pel dret internacional i celebrat entre estats, entre organitzacions internacionals i estats o entre organitzacions internacionals, es formalitzi en un instrument únic o en diversos, i qualsevol que sigui la seva denominació (acord, convenció, carta, compromís o pacte). Aquesta definició troba el seu fonament normatiu en dos convenis internacionals: el Conveni de Viena sobre el dret dels tractats de 23 de maig de 1969 i el Conveni de Viena sobre els tractats conclusos entre organitzacions internacionals i estats i entre organitzacions internacionals entre si, de 21 de març de 1986, que esdevenen el marc de referència assumit en la definició adoptada per la Llei 25/2014 de 27 de novembre, de Tractats i altres acords Internacionals. L'article 2 de la llei defineix el concepte de Tractat internacional com acord subscrit per escrit entre Espanya i un altre o altres subjectes de dret internacional, i regit pel dret internacional, ja consti en un instrument únic o en dos o més instruments conexas i sigui quina en sigui la denominació.

²⁷⁵ Vegeu Nieva Fenoll, J. (2009). La invocació directa de la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries als tribunals. *Revista de Llengua i Dret* 52, p. 183-204. L'autor recorda que "de vegades sembla que la Carta no tingui aquest valor normatiu" i afegeix "Sovint veiem, no ja un oblit, sinó un absolut menyspreu per les disposicions de la Carta, ignorant absolutament el que és i significa un tractat internacional, fent passar la Carta per una mena de document de treball, recomanació, potser soft law, però sense cap autèntic valor normatiu". Sobre el concepte de soft law relacionat amb la diversitat lingüística de l'article 22 de la Carta de drets fonamentals de la Unió Europea, resulta interessant Campins Eritjà, M. (2002). El reconeixement de la diversitat lingüística a la Carta de drets fonamentals de la Unió Europea. *Revista de Llengua i Dret* 38, p. 106

ma suprema de l'ordenament jurídic²⁷⁶, i per la posició singular que ocupen amb relació a les normes amb rang de llei.

Sobre aquesta darrera qüestió relativa a la relació entre lleis i tractats internacionals dins el sistema de fonts del dret, resulta interessant recordar, als efectes escaients, que ha centrat un cert debat hermenèutic, que el simple recurs als principis de relació internormativa de jerarquia o competència no permet concloure. I això perquè, recordem-ho, tradicionalment s'ha defensat la primacia del dret internacional convencional sobre el dret intern atenent a una interpretació literal de les previsions de l'article 96 de la Constitució, precepte que contempla que les disposicions d'un tractat internacional només poden modificades o suspeses d'acord amb les normes generals del dret internacional. Per consegüent, es defensa que els tractats internacionals no només tenen força activa de llei sinó que a més tenen resistència front lleis posteriors. Sobre aquesta qüestió convé recordar que l'article 31 de la Llei 25/2014, de 27 de novembre, de tractats i altres acords internacionals²⁷⁷ estableix, en cas de conflicte, la prevalença de les normes jurídiques contingudes en tractats internacionals sobre qualsevol norma de l'ordenament intern, excepte les normes de rang constitucional. Amb aquesta previsió se n'assegura la seva eficàcia, prevista amb abast general a l'article 28 de la disposició legal esmentada, que es complementa amb el deure d'assegurar l'observança de les obligacions internacionals concretes. Un deure que, als efectes que aquí interessen, vincula a tots els poders públics, òrgans i organismes de l'Estat, seguint la dicció de la disposició legal esmentada.

Semblantment s'ha pronunciat el Tribunal Constitucional a la seva jurisprudència (per totes vegeu 49/1988, 28/1991 o 207/2013, entre d'altres). Pro-

²⁷⁶ Sobre la subordinació dels tractats internacionals al text constitucional, vegeu DTC 1/1992 i DTC 1/2004. Així mateix, convé recordar que l'article 95 de la Constitució estableix la necessitat que el tractat o convenció s'ajustin en tot cas al marc constitucional, bo i establint-se que "la celebració d'un tractat internacional que contingui estipulacions contràries a la Constitució exigirà la prèvia revisió constitucional". Molt succintament, la supremacia de la Constitució es garanteix a través de dos procediments: el control previ de constitucionalitat garantit a l'article 95.2 de la Constitució i article 78 de la LOTC, i el control de constitucionalitat dels tractats ja vigents contemplat a l'article 27.2.c de la mateixa LOTC.

²⁷⁷ [BOE suplement en llengua catalana al núm. 288 de 28 de novembre de 2014](#)

jectant-ho singularment a la CELRM, convé advertir que la jurisprudència constitucional l'esmenta en poquíssimes resolucions. Només la trobem esmentada a les SSTC 56/2016²⁷⁸ i 165/2013²⁷⁹ (a més de les ITC 166/2005 i 311/1993). A la primera de les sentències esmentades, la STC 56/2016, de 17 de març, el TC adverteix que la Carta, en tant que tractat vàlidament celebrat, s'integra des de la seva ratificació a l'ordenament jurídic intern per manament de l'article 96.1 de la CE i li reconeix, a més, el valor interpretatiu que li confereix l'article 10.2 de la CE (vegeu ITC 166/2005, de 19 d'abril, FJ 4). Parteix d'aquest raonament per concloure que per bé que la Carta no pugui erigir-se com un cànon autònom de validesa dels preceptes legals impugnats, pot afirmar-se que proporciona pautes interpretatives del règim jurídic de la cooficialitat lingüística (ITC 166/2005, de 19 d'abril, FJ 5). Afegeix que aquests criteris interpretatius que pot aportar el tractat internacional sols poden tenir l'eficàcia que la pròpia Carta determina, referint-se als diferents nivells de compromisos adquirits per les Parts en l'instrument de ratificació.

En qualsevol cas, el recurs a les previsions de la CELRM en seu judicial és anecdòtic, prenent en consideració el nombre de decisions que es dicten d'incidència en l'estatus jurídic de les llengües emparades pel conveni. Ni tan sols la Sentència del TC 31/2010 de 28 de juny, que interpreta en bloc el règim

²⁷⁸ Per una ampliació, vegeu BOE núm. 97, de 22 d'abril. El FJ 5 d'aquesta sentència diu "La Carta, como tratado válidamente celebrado, se integra desde su ratificación en el "ordenamiento jurídico interno" (art. 96.1 CE), y tiene además el valor interpretativo que le confiere el art. 10.2 CE (ATC [166/2005](#), de 19 de abril, FJ 4). De ahí que este Tribunal haya declarado que aunque la "Carta no puede erigirse en canon autónomo de validez del precepto legal cuestionado, podemos sin embargo convenir en que la misma proporciona pautas interpretativas del régimen jurídico de la cooficialidad lingüística." (ATC [166/2005](#), de 19 de abril, FJ 5). Ahora bien, los criterios hermenéuticos que puede aportar este tratado internacional solo pueden tener la eficacia que la propia Carta determina. En relación con la aplicación de las obligaciones contenidas en la parte III (arts. 8 a 14 relativos a aspectos tales como enseñanza, justicia, autoridades administrativas y servicios públicos o medios de comunicación) la Declaración del Estado español precisa que respecto de las lenguas no oficiales que los Estatutos de Autonomía protegen y amparan en los territorios donde tradicionalmente se hablan se aplicarán las disposiciones "que puedan razonablemente aplicarse", atendidos los objetivos y principios de la Carta. En consecuencia, no cabe deducir para el caso de las lenguas propias que no tienen la consideración de oficial la aplicabilidad inmediata de las obligaciones de la parte III de la Carta, incluidas las contenidas en el art. 10 de la Carta Europea de las lenguas regionales o minoritarias, ni, por tanto, puede reconocerse, en relación con este tipo de lenguas, que dichos preceptos tengan el mismo valor interpretativo que tienen respecto las lenguas que los Estatutos de autonomía reconocen como oficiales"

²⁷⁹ BOE núm. 254, de 123 d'octubre de 2013

lingüístic estatutari de Catalunya hi consigna cap tipus de menció. Val a dir que aquesta circumstància ha estat degudament criticada en seu doctrinal i per la pròpia Generalitat de Catalunya²⁸⁰. Des de la Direcció General de Política Lingüística s'ha denunciat que malgrat les extenses referències als aspectes lingüístics contemplats precisament en aquesta STC 31/2010, “en cap cas no té en compte la vigència i l'aplicació de la Carta”.

Des d'aquesta perspectiva, esdevé convenient promoure que els compromisos adquirits per l'Estat espanyol amb la ratificació de la CELRM, en tant que conveni internacional, esdevinguin efectivament pautes interpretatives a l'hora de legislar i, també, a l'hora d'interpretar i sotmetre a enjudiciament el règim d'incidència en l'estatut jurídic de les llengües regionals o minoritàries que empara precisament l'instrument. Una qüestió en l'actualitat excessivament negligida, com es posa de manifest en aquesta recerca.

4.2 Consideracions generals entorn als mecanismes d'avaluació de l'aplicació de la Carta

Com bé recorda la doctrina, en l'escenari del dret internacional són molts els tractats i convenis que contemplen, al seu articulat, l'obligació dels Estats Part de sotmetre periòdicament informes d'avaluació de la implementació efectiva dels compromisos assumits en el moment de la ratificació i la CELRM no n'és cap excepció.²⁸¹ Ho contempla a la seva Part IV, intitulada “Aplicació de la Carta”, que aplega els articles 15 a 17.

En compliment d'aquestes previsions, i amb l'objectiu de fer un seguiment de l'aplicació de la Carta tant per part del Consell d'Europa com per part dels seus membres i del públic en general, s'ha optat per garantir un sistema d'informes d'avaluació periòdics, que tenen obligació de redactar les Parts amb

²⁸⁰ *Greuges contra la llengua catalana 2010-2013. Extrets de les dades aportades per la Generalitat de Catalunya per al 4t informe espanyol de seguiment de l'aplicació de la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries*. Barcelona: Direcció General de Política Lingüística

²⁸¹ Vegeu Lasagabaster, I. (2012); “Articles 15 to 17. Application of the Charter”, a *Shaping Language rights. Commentary on the European Charter for Regional or Minority Languages in light of the Committee of Experts' evaluation*, cit. supra p. 517

l'objectiu d'informar sobre quines han estat les mesures empreses per a l'execució dels seus respectius compromisos. En compliment de l'article 15 de la Carta, intitulat "Informes periòdics", les parts s'obliguen a presentar periòdicament al secretari general del Consell d'Europa un informe sobre la política seguida, d'acord amb la part II de la Carta, i sobre les mesures preses en aplicació de les disposicions de la part III que hagin acceptat.

D'entrada, el primer dels informes s'estableix que ha de presentar-se l'any següent de l'entrada en vigor del conveni respecte a la part en qüestió i el seu objectiu se centra en descriure la situació efectiva de les llengües regionals o minoritàries. La resta, s'estableix que es presentaran a intervals de tres anys. En tot cas, per garantir la transparència el procés d'avaluació, l'article 15.2 del conveni obliga explícitament a les part a fer públics els seus respectius informes.²⁸²

Projectant-ho al cas de l'Estat espanyol, el primer d'aquests informes data de l'any 2002 i els següents, emesos en el marc dels diferents cicles de control del conveni que s'han seguit fins avui, han estat emesos, respectivament, el 2006, 2009, 2013. El proper s'espera pel 2017.

Amb l'objectiu de fer-ne el seguiment de llur aplicació, s'institueix un Comitè d'experts a qui s'encomana l'examen crític dels informes presentats per les diferents Parts. La seva composició ve regulada a l'article 17 de la Carta. Es compon d'un membre per cada part, designat pel Comitè de ministres, seguint la dicció del precepte, "*d'entre una llista de persones de la més alta integritat i de competència reconeguda en les matèries de què tracta la Carta, que proposi la part corresponent*". Com bé subratlla l'Informe explicatiu, han de ser persones reconegudes per la seva capacitat en l'àmbit de les llengües regionals o minoritàries. Així mateix, en posar l'accent sobre la característica intrínsecament personal de, en paraules de la norma, "*la més alta integritat*", la Carta indica que els experts nomenats per formar part del Comitè han d'actuar, en el

²⁸² Tots ells poden consultar-se en línia a la [pàgina oficial del Consell d'Europa](#).

compliment de les funcions que tenen atribuïdes, de manera independent i no sotmesos a instruccions dels governs dels Estats que els han proposat.²⁸³

En qualsevol cas, a aquest Comitè hi poden acudir també organismes o associacions per proporcionar-li informació complementària o cridar l'atenció o exposar-li situacions concretes relacionades amb l'aplicació de la Carta, i molt especialment de la Part III (article 16.2). S'estableix que només els organismes establerts legalment dins l'Estat poden acudir-hi per qüestions referents a aquesta Part. Com bé subratlla l'Informe explicatiu de la Carta, amb aquesta restricció, es vol evitar que agrupacions que tenen la seva seu fora de la Part implicada pugui fer ús del sistema de seguiment que preveu aquesta per suscitar discòrdia.²⁸⁴ L'article 16.2 de la Carta adverteix que després d'haver consultat a la part interessada, el comitè d'experts pot tenir en compte aquesta informació facilitada per aquests organismes o associacions a l'hora de redactar el seu informe.

Convé tenir present que no es tracta d'un procediment de reclamació quasi judicial. El Comitè d'experts només s'encarrega del seguiment de l'aplicació de la Carta i de recollir informació amb aquesta finalitat. Per això, a l'Informe explicatiu del conveni ja s'adverteix que els organismes a què es refereix el seu article 16, no li poden demanar que faci un paper d'instància d'apel·lació més o menys judicial.²⁸⁵ Una vegada verificada tota la informació rebuda per part dels Estats, el comitè d'experts pot demanar explicacions o reclamar eventualment una ampliació d'informació si ho considera addient per a l'acompliment de les seves investigacions. D'aquesta manera, el seguiment de l'aplicació de la Carta per un comitè d'experts permet disposar d'una informació objectiva sobre la situació de les llengües emparades per la Carta dins del respecte més complet de les responsabilitats pròpies dels Estats. El seu informe, juntament amb les observacions dels Estats corresponents, es tramet al Comitè

²⁸³ Són nomenats per un període de sis anys i el seu mandat és renovable. L'article 16.3 de la Carta prescriu que el comitè d'experts adoptarà el seu reglament intern. Pel que fa a la seva secretaria, s'estableix que l'ha d'assegurar el secretari general del Consell d'Europa.

²⁸⁴ Vegeu paràgraf 128 de l'Informe explicatiu.

²⁸⁵ Vegeu paràgraf 129 de l'Informe explicatiu.

de ministres. Així mateix, l'article 16 de la Carta contempla que el secretari general del Consell d'Europa ha de fer un informe biennal detallat a l'Assamblea Parlamentària, sobre l'aplicació de la Carta.

Val a dir que aquests informes no es fan públics automàticament. Com adverteix l'Informe explicatiu de la Carta, es va considerar que atès que podien comportar propostes de recomanacions que el Comitè de ministres podia haver d'adreçar a un o diversos Estats, es opta per instituir la regla que aquest havia de poder valorar cas per cas en quina mesura convindria publicar-los. Projectant-ho al cas espanyol, els quatre Informes del comitè d'experts emesos, respectivament, el 8 d'abril de 2005, 4 d'abril de 2008, 2 de desembre de 2011, 20 de març de 2015, han donat lloc a les corresponents Recomanacions del Comitè de ministres del Consell d'Europa de data 21 de setembre de 2005, 10 de desembre de 2008, 24 d'octubre de 2012 i 20 de gener de 2016.

El buidatge i anàlisi comparat d'aquest conjunt d'Informes del Comitè d'experts i Recomanacions del Comitè de ministres el Consell d'Europa adoptats en els marc dels diferents cicles de control i projectats singularment a la justícia, permet asseverar que aquest article 9 de la Carta és objecte de nombroses observacions i denúncies d'incompliments. De fet l'article 9 de la Carta és un dels preceptes que més dificultats planteja als Estats Parts contractants a l'hora d'implementar-ne efectivament llurs previsions, com posen de manifest els mecanismes de control de l'aplicació del conveni. Serà precisament en el marc d'aquests informes que s'ha anat interpretant abastament el sentit de les seves previsions així com els mecanismes per a fer-les efectives.

L'Estat espanyol, certament, no n'és cap excepció. Als quatre informes periòdics de supervisió dels compromisos assumits amb la ratificació del conveni, el Comitè d'experts ha denunciat greus dèficits en la implementació de les garanties previstes a l'article 9 del conveni. En aquest sentit, quan el Comitè d'Experts detecta incompliment de compromisos de la Carta, com és el cas, ho posa de manifest des d'una perspectiva essencialment pragmàtica, de conformitat amb la visió realista i pràctica que inspira la dicció del document. Per això, el buidatge dels informes d'avaluació periòdica mostra que, quan s'adverteixen

incompliments, el Comitè d'experts no es limita a descriure'ls o simplement enumerar-los. Altrament, desplega un diagnòstic ampli projectat singularment a cada cas i ho fa sempre prenent en consideració, primerament, les característiques particulars de cada llengua regional o minoritària afectada per, segonament, passar a proposar solucions pràctiques per a resoldre els problemes concrets. En el rerefons d'aquests mecanismes d'avaluació rau la voluntat de garantir i reforçar allí on sigui possible la presència i vitalitat de les llengües regionals o minoritàries. Des d'aquesta perspectiva, la seva presència en l'escenari públic i judicial esdevé necessària per garantir la seva plena normalització en el marc d'una societat moderna respectuosa amb la seva riquesa plurilingüe i aquestes circumstàncies són preses en consideració en els instruments de verificació i control.

Justament, l'objectiu d'aquest capítol se centra en analitzar críticament els informes d'avaluació tramesos per Espanya al Consell d'Europa en compliment de les previsions de la Part IV del conveni, així com els diferents Informes del Comitè d'experts i Recomanacions del Comitè de Ministres que, al llarg d'aquests anys transcorreguts d'ençà de la ratificació, han estat emesos amb l'objectiu d'avaluar el grau de compliment de les obligacions. Com apreciarà el lector a les pàgines que segueixen, a tots els cicles de control esmentats, sense excepció, tant el Comitè d'experts com el Comitè de Ministres del Consell d'Europa han denunciat incompliments dels compromisos garantits a l'article 9 de la Carta, projectats a la Justícia, i han instat explícitament i en sentit inequívoc a l'Estat espanyol a emprendre reformes normatives per tal de donar-hi compliment. Fins a data d'avui, aquestes peticions no han estat ateses perquè no s'ha endegat cap reforma normativa en la direcció requerida pel Comitè de Ministres del Consell d'Europa. Tant els informes del Comitè d'experts com les Recomanacions del Comitè de Ministres s'analitzen críticament a continuació.

4.3 Recomanacions i bones pràctiques per donar compliment efectiu als compromisos de l'article 9 de la Carta: revisió dels informes del Comitè d'experts en els cicles d'avaluació de compliment del conveni als Estats part

Una anàlisi en perspectiva comparada permet asseverar que la Justícia constitueix un dels àmbits públics on la presència de les llengües regionals o minoritàries es troba més minoritzada, la qual cosa explica que esdevingui un dels àmbits on es detecten més dèficits en la implementació efectiva dels compromisos adquirits pels Estats part. Les pàgines que segueixen proposen, justament, oferir una succinta visió dels dèficits més recurrents detectats pels informes periòdics del Comitè d'experts quan avalua el grau de compliment de les previsions de l'article 9 de la Carta als diferents Estats part que, en major o menor grau, s'hi han vinculat en els respectius instruments de ratificació. En aquest sentit, entre els Estats que, en el seu instrument de ratificació, s'han vinculat, amb diferent contingut i abast, a les previsions de l'article 9 del conveni trobem, a més d'Espanya i per ordre alfabètic Armènia, Àustria, Bòsnia i Hercegovina, Croàcia, República Txeca, Dinamarca, Finlàndia, Alemanya, Hungria, Montenegro, Holanda, Noruega, Polònia, Rumania, Sèrbia, Eslovàquia, Eslovènia, Suècia, Suïssa, Ucraïna i Regne Unit.²⁸⁶ Als seus instruments de ratificació, aquests Estats han assumit compromisos de diferent contingut i abast amb relació a les diferents previsions de l'article 9 dedicades a la Justícia.²⁸⁷ I això perquè, recordem-ho, l'article 2.2 de la Carta, quan regula els compromisos estableix que en el moment de la ratificació, acceptació o aprovació conforme a l'article 3, cada una de les parts s'obligarà a aplicar com a mínim trenta-cinc paràgrafs o apartats elegits entre les disposicions de la part III de la Carta, dels quals un, com a mínim, haurà de ser de l'article 9. Aquesta previsió explica la disparitat dels instruments de ratificació. Alguns Estats han assumit el

²⁸⁶ Instruments de ratificació [consultables en línia](#).

²⁸⁷ Serveixi d'exemple el cas de Polònia, que en el seu instrument de ratificació dipositat el 12 de febrer de 2009 només va vincular-se al paràgraf 2.a) d'aquest precepte. Per una ampliació, vegeu instruments de ratificació.

nivell mínim de compromisos projectats a la justícia. D'altres en canvi, com Espanya o Suïssa, varen assumir compromisos maximalistes.

En tot cas, el buidatge de totes les recomanacions adoptades pel Comitè de Ministres del Consell d'Europa en tots els cicles de control d'aplicació de la Carta al conjunt d'aquests Estats permet asseverar que la immensa majoria d'ells, amb excepcions puntuals²⁸⁸, en un o altre moment, sigui puntualment en un únic cicle de control, sigui de manera reiterada en diversos, han estat objecte de requeriments per part del Comitè de Ministres a fi d'adoptar, prioritàriament, mesures per corregir dèficits la implementació efectiva dels compromisos adquirits en l'àmbit judicial. Ens trobem doncs, en un sector controvertit i massa sovint negligit en el que concerneix a la presència de les llengües regionals o minoritàries.

La major part d'aquestes recomanacions s'adrecen a requerir a les autoritats estatals a modificar el règim jurídic intern amb l'objectiu de garantir l'ús de les llengües regionals o minoritàries als tribunals (vegeu recomanacions d'Armènia 2006, Croàcia 2001, Eslovàquia 2007 o Suïssa 2001)²⁸⁹. D'altres vegades, el Comitè de Ministres commina a les autoritats estatals a adoptar mesures concretes, com ara informar degudament al personal judicial i públic dels compromisos derivats de l'article 9 de la Carta (vegeu recomanacions d'Armènia 2009, Hongria 2010)²⁹⁰; elaborar una política estructurada i/o adoptar mesures organitzatives concretes per assegurar l'ús de les llengües mino-

²⁸⁸ Bòsnia Herzegovina, Romania, Ucraïna i Regne Unit. D'altres, com República Txeca, Montenegro o Polònia tampoc contempnen referències expresses a les autoritats judicials per bé que en certes recomanacions es commina a les autoritats a prendre mesures d'abast més general d'incidència.

²⁸⁹ Per una ampliació, vegeu:

- Armènia: [Recomanació RecChI \(2006\) 2, de 14 de juny de 2006](#) (epígraf 2)
- Croàcia: [Recomanació RecChI \(2001\) 2, de 19 de setembre de 2001](#) (epígraf 4)
- Eslovàquia: [Recomanació RecChI \(2007\) 1, de 21 de febrer de 2007](#) (paràgraf

1 on s'insta a "suprimir les restriccions al dret d'emprar les llengües regionals o minoritàries als tribunals).

²⁹⁰ Per una ampliació, vegeu:

- Armènia: [Recomanació RecChL \(2009\) 4, de 23 de setembre de 2009](#) (epígraf 2)
- Hongria: [Recomanació RecChL \(2010\)3, de 10 de març de 2010](#) (epígraf 5)
- Suïssa: [Recomanació RecChI \(2001\) 6, de 21 de novembre de 2001](#) (paràgraf 2)

ritàries als tribunals (vegeu recomanacions d'Armènia 2014, Dinamarca 2004, Alemanya en diferents cicles, Hongria 2001, Suècia 2006 i 2009)²⁹¹; promoure una millora de les competències lingüístiques dels funcionaris de la justícia i del personal administratiu en la llengua en qüestió (vegeu recomanacions de Finlàndia 2001)²⁹²; identificar amb precisió les circumscripcions judicials on seran d'aplicació els compromisos de l'article 9 per assegurar l'acompliment efectiu dels compromisos adquirits (Hongria)²⁹³; instituir certs òrgans jurisdiccionals amb l'objectiu de promoure l'ús de la llengua regional o minoritària en una àrea geogràfica concreta (Noruega 2003)²⁹⁴ o simplement requerir l'adopció mesures o condicions pràctiques per garantir i encoratjar l'ús efectiu de les llengües davant certs tribunals (Àustria, Hongria 2004, Holanda 2001, Noruega 2001, Sèrbia 2009 i 2013, Eslovènia 2004, Suècia 2003 i 2006 i Suïssa 2004).²⁹⁵ Com s'estudiarà amb deteniment a les pàgines que segueixen, Espanya és objecte de diversos d'aquests requeriments.

²⁹¹ Per una ampliació, vegeu:

- Armènia: [Recomanació RecChL \(2014\) 2, de 15 de gener de 2014](#) (epígraf 4).
- Dinamarca: [Recomanació RecChL \(2004\) 2, de 19 de maig de 2004](#) (epígraf 1)
- Alemanya: [Recomanació RecChL \(2002\) 1, de 4 de desembre de 2002](#) (epígrafs 5 i 6); [Recomanació RecChL\(2006\) 1, d'1 de març de 2006](#) (epígraf 5); [Recomanació RecChL \(2008\) 3, d'1 de juliol de 2008](#) (epígraf 5); [de 25 de maig de 2011](#) (epígraf 7)
- Hongria: [Recomanació RecChL \(2001\) 4, de 4 d'octubre de 2001](#) (epígraf 3)
- Suècia: [Recomanació RecChL \(2006\) 4, de 27 de setembre de 2006](#) (paràgraf 5); [Recomanació RecChL \(2009\) 3, de 6 de maig de 2009](#) (paràgraf 5)

²⁹² Per una ampliació, vegeu Finlàndia: [Recomanació RecChL \(2001\) 3, de 19 de setembre de 2001](#) (epígraf 3a).

²⁹³ Per una ampliació, vegeu [Recomanació RecChL \(2001\) 4, de 4 d'octubre de 2001](#) (epígraf 3); [Recomanació RecChL \(2007\) 4, adoptada el 20 de juny de 2007](#); i [Recomanació RecChL \(2010\)3, de 10 de març de 2010](#) (epígraf 5)

²⁹⁴ Per una ampliació, vegeu Noruega, [Recomanació RecChL \(2003\)2, de 3 de setembre de 2003](#), epígraf 3, amb relació a la creació del Tribunal de Finnmark central com a mesura per garantir l'ús del sami a les instàncies judicials.

²⁹⁵ Per una ampliació, vegeu:

- Àustria: [Recomanació RecChL \(2005\) 1, de 19 de gener de 2005](#) (epígraf 5); [Recomanació RecChL \(2009\) 1, d'11 de març de 2009](#) (epígraf 4); i [Recomanació CM/RecChL \(2012\) 7, de 28 de novembre de 2012](#) (epígraf 4).
- Hongria: [Recomanació RecChL \(2004\) 4, de 30 de juny de 2004](#) (epígraf 3)
- Holanda: [Recomanació RecChL \(2001\) 1, de 19 de setembre de 2001](#) (epígraf 2)
- Noruega: [Recomanació RecChL \(2001\) 5, de 21 de novembre de 2001](#) (epígraf 1)
- Sèrbia: [Recomanació RecChL \(2009\) 2, de 6 de maig de 2009](#) (paràgraf 5); [Recomanació RecChL \(2013\) 3, d'11 de juny de 2013](#) (epígraf 3)
- Eslovènia: [Recomanació RecChL \(2004\) 3, de 9 de juny de 2004](#) (paràgraf 5)
- Suècia: [Recomanació RecChL \(2003\) 1, de 19 de juny de 2003](#) (paràgraf 2)
- Suïssa: [Recomanació RecChL \(2004\) 5, de 22 de setembre de 2004](#) (paràgraf 2)

En aquest catàleg amplíssim de recomanacions prioritàries, el Comitè de Ministres no fa altra cosa que traslladar a les Parts els dèficits detectats als seus informes d'avaluació periòdics. I quan diagnostica mancances en el compliment efectiu dels compromisos adquirits, el Comitè d'experts no es limita a diagnosticar-les sinó que adopta una posició pragmàtica i proposa mesures concretes per a solventar-los.

Precisament, tan en el diagnòstics dels incompliments com en el disseny i formulació de solucions per a resoldre'ls, el Comitè d'experts pren en consideració prioritària dues qüestions, que esdevenen d'aquesta manera paràmetre prioritari del seu procés d'avaluació. La primera d'aquestes variables que pren en consideració són les característiques particulars de cada llengua regional o minoritària, element central a l'hora de proposar els mecanismes més apropiats per resoldre els incompliments. Segonament, en el seus informes, bandeja l'aproximació més conceptual, teòrica o de principis i focalitza l'interés en proposar solucions pràctiques per resoldre els problemes concrets. És més, són nombrosos els informes on el Comitè d'expert denuncia precisament que els compromisos de l'article 9 de la Carta només es garanteixen en el pla estrictament teòric o formal bo i advertint a les autoritats estatals a fi que adoptin les mesures pràctiques necessàries per tal d'assegurar l'efectiu compliment de la normativa interna que hauria de garantir-los (vegeu els informes del Comitè d'experts de Croàcia 2008, Dinamarca 2004, Hongria i Montenegro 2010)²⁹⁶. Com apuntàvem suara, el requeriment de garantir que les mesures previstes al marc normatiu s'assegurin efectivament a la pràctica també ha centrat diverses recomanacions del Comitè de Ministres, la qual cosa posa de manifest l'interès prioritari en aquest àmbit (vegeu recomanacions d'Armènia 2014, Dinamarca 2004, Alemanya en diferents cicles, Hongria 2001, Suècia 2006 i 2009)²⁹⁷.

²⁹⁶ Per una ampliació, vegeu Woehrling, J.M. Problems raised by the use of regional or minority languages before public and judicial authorities, cit. supra p. 28. En el que concerneix als diferents informes del Comitè d'experts, tots ells consultables en línia a la [pàgina web del Consell d'Europa](#)

²⁹⁷ Per una ampliació, vegeu:

- Armènia: [Recomanació RecChL \(2014\) 2, de 15 de gener de 2014](#) (epígraf 4).
- Dinamarca: [Recomanació RecChL \(2004\) 2, de 19 de maig de 2004](#) (epígraf 1)

En tot cas, tan els informes del Comitè d'experts com les recomanacions del Comitè de Ministres que es pronuncien en aquest sentit ho fan en termes inequívocs, bo i advertint que l'absència de tota implementació pràctica implica que els compromisos resten només formalment complerts per la qual cosa s'insisteix que les previsions formals garantides per la llei han d'assegurar-se efectivament amb algun tipus d'implementació pràctica. Si no és així, malgrat que el marc normatiu doni compliment a les previsions de l'article 9, es resol que l'Estat part incompleix llurs compromisos i se'l requereix a fi que procedeixi a adoptar mesures correctores efectives.

Conscient, però, de les dificultats que una rigorosa implementació dels compromisos pot plantejar pels diferents Estats part, el Comitè d'experts identifica un ampli catàleg de mesures pràctiques que permeten avançar en la consecució d'aquest objectiu. Entre aquestes mesures que el Comitè d'experts acostuma a proposar quan diagnostica dèficits, algunes de les quals s'han traslladat a la dicció de certes recomanacions del Comitè de ministres, destaquen, succintament, les següents:

a) Mesures de sensibilització i informatives

Una primera mesura que sovinteja als informes del Comitè d'experts i recomanacions del Comitè de Ministres és la concernent a promoure la sensibilització en aquest àmbit. Al llarg dels diferents cicles de control del conveni, sovintegen els requeriments als Estats part a fi d'obligar-los a informar degudament als justiciables i operadors jurídics sobre els seus drets lingüístics i, més concretament, la potestat que els assisteix d'emprar la seva llengua regional o minoritària. És més, a parer del Comitè d'experts, les previsions de l'article 9.1 de la Carta no es garanteixen efectivament si l'Estat part no informa de dret a emprar la llengua en qüestió als processos judicials.

-
- Alemanya: [Recomanació RecChL \(2002\) 1, de 4 de desembre de 2002](#) (epígrafs 5 i 6); [Recomanació RecChL\(2006\) 1, d'1 de març de 2006](#) (epígraf 5); [Recomanació RecChL \(2008\) 3, d'1 de juliol de 2008](#) (epígraf 5); [de 25 de maig de 2011](#) (epígraf 7)
 - Hongria: [Recomanació RecChL \(2001\) 4, de 4 d'octubre de 2001](#) (epígraf 3)
 - Suècia: [Recomanació RecChL \(2006\) 4, de 27 de setembre de 2006](#) (paràgraf 5); [Recomanació RecChL \(2009\) 3, de 6 de maig de 2009](#) (paràgraf 5)

Val a dir que aquesta és una de les mesures que trobem a Recomanacions del Comitè de Ministres com les d'Armènia 2009 o Hongria 2010²⁹⁸. En ambdós casos, sengles informes del Comitè d'experts que varen servir de fonament a les recomanacions posaven de manifest que no s'havien adoptat les degudes mesures informatives i els ciutadans sovint desconeixien el dret que els assistia a emprar la seva llengua en la relació amb els tribunals de justícia. En paraules de l'informe hongarès, l'article 9 de la Carta "comporta una obligació per les autoritats d'assegurar-se que els parlants de la llengua minoritària estan assabentats d'aquest dret" per la qual cosa el Comitè d'experts "considera que el personal judicial hauria de proveïr informació rellevant de manera general i, encara més, encoratjar l'ús de les llengües minoritàries a través de cartells bilingües o multilingües o retolacions als edificis judicials, així com informació adreçada al públic a través d'anuncis."²⁹⁹ Val a dir que aquestes mesures també es proposen a d'altres informes del Comitè d'experts com els d'Armènia 2014³⁰⁰, República Eslovaca 2009³⁰¹, Croàcia 2008³⁰² o com s'estudiarà més endavant, també en els controls a l'Estat espanyol. Una anàlisi comparada d'aquest informes posa de manifest l'interès del Comitè d'experts en proposar mesures pràctiques per tal de donar compliment a aquest objectiu. Si els ciutadans no estan degudament informats, difícilment es pot assegurar que les

²⁹⁸ Per una ampliació, vegeu:

- Armènia: [Recomanació RecChL \(2009\) 4, de 23 de setembre de 2009](#) (epígraf 2)

- Hongria: [Recomanació RecChL \(2010\)3, de 10 de març de 2010](#) (epígraf 5)

²⁹⁹ Paràgrafs 111-112 de [l'Informe del Comitè d'experts d'Hongria 2010](#). Vegeu també paràgraf 107 de [l'informe hongarès de 2007](#).

³⁰⁰ Paràgrafs 74-75 de l'Informe del [Comitè d'experts d'Armènia 2014](#). En paraules textuais de l'informe, « 74. Aucune information spécifique ne mentionne d'activités de sensibilisation. Le comité d'experts s'en tient donc à son appréciation selon laquelle les autorités arméniennes devraient adopter des mesures énergiques pour veiller à ce que l'engagement pris en vertu de l'article 9.1.a.ii soit mis en oeuvre en pratique. Le corps judiciaire pourrait par exemple encourager l'utilisation des langues minoritaires par le biais d'avis et de panneaux bilingues ou multilingues à l'intérieur et sur les murs des palais de justice, ainsi qu'en diffusant les informations dans les avis publics et les formulaires de justice. 75. Le comité d'experts considère que cet engagement est partiellement respecté. Il invite instamment les autorités arméniennes à informer les locuteurs de l'assyrien et les tribunaux du droit d'utiliser l'assyrien dans les procédures pénales »

³⁰¹ Paràgraf 84 de l'Informe del [Comitè d'Experts d'Eslovàquia 2009](#).

³⁰² Paràgraf 124-125 de l'Informe del [Comitè d'Experts de Croàcia 2008](#)

previsions de la Carta efectivament s'acompleixen.³⁰³ I aquesta informació pot trametre's per diferents vies que s'exploren en aquests informes. Així per exemple, enllaçant amb aquest deure de les Parts de difondre informació sobre el dret d'emprar la llengua regional o minoritària davant els Tribunals, destaquen informes d'avaluació del Comitè d'experts com el darrer de Noruega, emès l'any 2015, on el Comitè aplaudeix la iniciativa d'haver organitzat seminaris adreçats a informar els diferents operadors jurídics, interpretats en sentit ampli, en aquest sentit.³⁰⁴

b) Competències lingüístiques del personal judicial

Com hem vist, la dicció literal de l'article 9 de la Carta no contempla cap menció expressa a règims de capacitació lingüística del personal judicial. Ara bé, als seus informes, el Comitè d'experts ha conclòs que per poder garantir l'efectiu compliment de les prerrogatives garantides a l'article 9.1 esdevé necessari que el personal judicial, especialment jutges i fiscals, estigui en condició d'atendre els justiciables respectant els seus drets lingüístics. Partint d'aquesta

³⁰³ Així per exemple, en el cas de [l'Informe del Comitè d'experts d'Espanya 2005](#), el seu paràgraf 234 in fine precisa que "El Comité de Expertos considera que, no obstante la falta de garantía formal de que los procedimientos tengan lugar en catalán previa solicitud de una Parte, y de que se respete el derecho del acusado a emplear el catalán, los resultados obtenidos hasta la fecha, gracias en particular a las medidas adoptadas por el Gobierno de la Autonomía y al elevado porcentaje de catalanoparlantes que viven en Cataluña, conducen en la práctica al cumplimiento parcial de los compromisos previstos en los párs. 1.a.i, 1.a.ii y 1.a.iii, 1.b.i y 1.b.ii, y 1.c.i y 1.c.ii del artículo 9 en el caso de Cataluña. Sin embargo, a los fines de cumplir plenamente este requisito, de modo que los tribunales situados en Cataluña lleven a cabo los procedimientos en catalán a petición de una Parte, así como los demás requisitos establecidos, es necesario adoptar las siguientes medidas: i) introducir, en el marco jurídico, garantías formales correspondientes a los compromisos previstos en los párs.1.a.i, 1.a.ii, 1.b.i y 1.c.i; ii) asegurar que se informe específicamente a las Partes, en la fase pertinente de los procedimientos, sobre las posibilidades inherentes a los compromisos contraídos por España en virtud del artículo 9, y iii) tomar medidas apropiadas tanto de índole práctica como organizativa. El Comité de Expertos estima que, en el caso de Cataluña, los compromisos previstos en los párs.1a.i, 1.a.ii y 1.a.iii, 1.b.i, 1.b.ii y 1.b.iii, y 1.c.i, 1.c.ii y 1.c.iii del artículo 9 sólo se cumplen parcialmente »

³⁰⁴ Vegeu paràgraf 95 de [l'Informe d'avaluació de Noruega \(2015\)](#) on es verifica el compliment de les garanties previstes a l'article 9 bo i posant de manifest textualment que « D'après le sixième rapport périodique, un séminaire a été organisé par le tribunal de district du Finnmark intérieur, en 2013, pour informer les tribunaux, les interprètes judiciaires, les avocats, les étudiants en droit, les services de police, le personnel samophone de différentes instances, la Direction des services correctionnels norvégiens, le Service de médiation norvégien et le Parlement same de la capacité du tribunal d'utiliser et de promouvoir le same du Nord. Par ailleurs, l'administration judiciaire norvégienne a financé une initiative de développement des compétences afin de faire connaître la culture et les traditions sames, initiative organisée par l'Institut universitaire same ».

premissa, es requereix als Estats part que han subscrit aquest compromís a fi que vetllin per garantir un cert coneixement de la llengua regional o minoritària entre aquest personal. És més, al seus informes, el Comitè d'experts ha denunciat que el desconeixement de la llengua regional o minoritària per part de qui, precisament, ha de vetllar pel seu ús en seu jurisdiccional, constitueix sovint un obstacle infranquejable a l'ús d'aquestes llengües en la tramitació dels processos (vegeu a tall d'exemple, Finlàndia 2001 i 2004, Suècia i Àustria 2009 o Espanya)³⁰⁵. Val a dir que el cas de l'Estat espanyol mereix un estudi apart i serà objecte d'anàlisi crítica al capítol que segueix perquè tots els informes del Comitè d'experts i totes les Recomanacions del Comitè de Ministres adoptades en els quatre cicles de control del conveni, sense excepció, s'han detectat dèficits en la implementació dels compromisos adquirits amb la ratificació de la Carta, projectats singularment en el règim d'aptitud lingüística del personal judicial. A tots els cicles de control, s'ha requerit prioritàriament a l'Estat espanyol a reformar el règim jurídic intern que ordena la capacitació lingüística del personal judicial per tal de donar degut compliment als compromisos adquirits en la ratificació de l'article 9, en un sentit inequívoc. Una petició que, malgrat haver estat objecte d'aquest conjunt de requeriments, el darrer el proppassat 20 gener de 2016, a data d'avui no ha estat atesa.

En qualsevol cas, l'anàlisi comparat dels diferents informes d'avaluació dels Estats part on es detecten dèficits en aquesta qüestió posa de manifest que, seguint la voluntat pragmàtica que inspira la doctrina del Comitè d'experts, als seus informes no es limita a diagnosticar el problema sinó que proposa mesures correctores per a fer-hi front prenent en consideració la casuística. Bàsicament, l'objectiu d'aquestes mesures se centrarà en promoure una millora de les competències lingüístiques del personal judicial i també administratiu al ser-

³⁰⁵ Per una ampliació, vegeu per tots:

- [Informe del Comitè d'experts de Finlàndia 2001](#) (paràgrafs 74-76, 83, 86-87), que centraria recomanacions del Comitè de Ministres consultables a l'enllaç [Recomanació RecChL \(2001\) 3, de 19 de setembre de 2001](#) (epígraf 3a). També Informe del [Comitè d'experts de Finlàndia 2004](#) (paràgraf 76)

- [Informe del Comitè d'experts de Suècia 2009](#) (paràgraf 95)

- [Informe del Comitè d'experts d'Àustria 2009](#) (paràgraf 132)

vei dels Tribunals.³⁰⁶ I assumint un plantejament d'abast més general, requerirà també a certs Estats contractants a fi que adoptin mesures per promoure el coneixement d'aquestes llengües regionals o minoritàries entre d'altres operadors jurídics i molt especialment entre el col·lectiu d'advocats, prenent en consideració el seu paper determinant en seu judicial que, a parer del Comitè d'experts, no pot negligir-se.

Sobre aquesta darrera qüestió, una mostra d'aquesta vocació pragmàtica del Comitè d'Experts ens l'ofereix l'informe emès en l'avaluació d'Eslovènia el 2007. En aquest informe, el Comitè d'experts va advertir que la manca d'advocats amb coneixement de la llengua hongaresa constituïa un obstacle a l'ús d'aquests idiomes als tribunals, motiu pel qual emplaçava a les autoritats eslovenes a resoldre aquest problema suggerint l'adopció de diverses mesures i molt especialment, la cooperació amb l'Associació de l'advocacia, amb competències en aquest àmbit, o la simplificació dels tràmits de reconeixements acadèmics i d'equivalències de diplomes obtinguts a Hongria.³⁰⁷

En qualsevol cas, en la fase prèvia del diagnòstic, el Comitè d'experts identifica diversos motius que expliquen la deficient aptitud lingüística del personal judicial. Entre aquests motius destaquen els següents: primerament, el propi marc normatiu intern dels Estats part, que no sempre garanteix un coneixement suficient de la llengua regional o minoritària per part dels diferents operadors jurídics³⁰⁸; segonament, el sistema de provisió de places judicials i l'alta mobilitat que pot afectar el col·lectiu de personal judicial, circumstància que sovint dificulta o impedeix la consolidació de l'ús de les llengües als tribunals³⁰⁹;

³⁰⁶ A tall d'exemple i per tots, vegeu:

- [Informe del Comitè d'experts de Finlàndia 2007](#) (paràgrafs 120-124, 209, 211, 212)

- [Informe del Comitè d'experts d'Holanda 2008](#) (paràgraf 111)

³⁰⁷ Per exemple, vegeu l'informe del [Comitè d'experts d'Eslovènia 2007](#), paràgraf 90. En aquest informe s'adverteix que la manca d'advocats que parlin hongarès constitueix un obstacle a l'ús d'aquesta llengua als tribunals de justícia. Partint d'aquesta base emplaça a les autoritats eslovenes a fi "de resoldre aquest problema" amb la cooperació de l'Associació de l'advocacia responsable en aquest àmbit així com "simplificant el reconeixement de diplomes obtinguts a Hongria, així com els tràmits per a l'obtenció d'equivalències a Eslovènia".

³⁰⁸ Estudi ampliat més endavant, projectant al cas espanyol.

³⁰⁹ Vegeu, a tall d'exemple i per tots, l'Informe del Comitè d'experts d'Espanya 2005, paràgraf 232 on, en paraules textuais del Comitè "Al tiempo que elogia a las autoridades por los esfuerzos desplegados, el Comité de Expertos considera, no obstante, que el limitado porcen-

en tercer lloc, circumstàncies exògenes al Tribunal com les implicacions derivades a l'elecció de la llengua en la fase prèvia de les diligències policials³¹⁰; entre d'altres com ara la inèrcia diglòssica pròpia del món del dret que explica que molts ciutadans renunciïn voluntàriament a l'ús de la seva llengua pròpia quan es relacionen amb la justícia malgrat que els assisteixi el dret a emprar-la, renúncia que sovint respon a la voluntat de ser entès pel jutge que ha de dirimir el judici sense necessitat de recórrer a traductors o intèrprets. Enllaçant amb aquesta darrera precisió, sovint el Comitè d'experts adverteix als seus informes que, massa sovint, els ciutadans que parlen les llengües regionals o minoritàries perceben que l'ús dels seus idiomes pot ser percebut com un problema o dificultat que els pot acabar perjudicant en la decisió del procés (vegeu per tots els informes d'avaluació de Finlàndia 2004 o Hongria 2001).³¹¹ Pel Comitè

taje de personal al servicio de la Administración de Justicia que habla catalán en Cataluña, en particular los jueces y fiscales, sigue constituyendo un obstáculo adicional para cumplir debidamente los compromisos contraídos. El problema se agrava por el hecho de que un sistema basado en una rotación tradicional de jueces desalienta a los jueces a aprender una lengua regional o minoritaria que puede no ser útil en caso de transferencia, y se traduce en la pérdida de los recursos y el tiempo invertidos en el aprendizaje de la lengua cuando un juez con la necesaria competencia lingüística debe trasladarse a una Comunidad Autónoma en la que dichos conocimientos ya no son pertinentes. En consecuencia, es indispensable examinar la estructura de carrera y de formación establecida actualmente”.

³¹⁰ A tall d'exemple i per tots, vegeu Informe del Comitè d'experts de Finlàndia 2001, paràgraf 76 on s'adverteix textualment que “In practice, this right cannot always be exercised for two main reasons. Firstly, the lack of officers, lawyers and judges with sufficient command of Swedish makes the choice of the Swedish language too difficult to manage for the proceedings. As Swedish-speakers are bilingual, they prefer not to ask for their mother tongue to be the language of the proceedings, as they may risk not being correctly understood or even being seen as ‘trouble-makers’. The Public Prosecutor and other State agents use the language of the defendant if they are required to know this language. Secondly (...) the language chosen by the police in its statements depends on the officer’s mother tongue and not on that of the defendant. As the instruction language remains the same during the proceedings that may follow this, in practice excludes the possibility for the defendant to use a different language (as he or she has a sufficient command of the language of the proceedings). Swedish-speakers are very often confronted with this situation”.

³¹¹ En el cas de [l'Informe del Comitè d'experts de Finlàndia 2004](#), el seu paràgraf 76 textualment precisa que el dret d'emprar el suec als tribunals no sempre es garanteix perquè els propis justiciables “*felt constrained to give up using Swedish, or requesting to use Swedish, because it created an atmosphere which is not always very positive in judicial proceedings, the individual having the feeling that he or she may be considered as a ‘trouble maker’*”. Semblantment, vegeu també [Informe del Comitè d'experts d'Hongria 2001](#), paràgrafs 45-46 on el Comitè d'experts també denuncia que “*since speakers of minority languages in Hungary all live in a situation of ‘diglossia’, having a good command of the national language, judicial practice will inevitably have a tendency to restrict the formula to foreigners without any serious command of Hungarian*” y añaade que “*since the assistance of interpreters is costly and makes the procedure cumbersome, accused persons that are users of a minority language, but can also speak Hungarian, are afraid to be perceived as trouble-makers if they use their right to speak in the minori-*

d'experts, la mesura més eficient per resoldre aquests dèficits rau en garantir que una proporció adequada de personal judicial que presta els seus serveis al territori on les llengües regionals o minoritàries poden ser emprades en la tramitació dels processos judicials, tingui un coneixement adequat i suficient de les llengües en qüestió, coneixement adaptat a les exigències de les funcions públiques que acompleixen (vegeu, per tots, les recomanacions del Comitè de ministres adreçades a l'Estat espanyol).

c) Terminologia jurídica i accés a textos normatius en les llengües regionals o minoritàries

Una altra de les recomanacions que trobem formulada de manera reiterada en els diferents informes d'avaluació del Comitè d'experts a l'hora de verificar el correcte compliment dels compromisos de l'article té a veure amb la garantia de glossaris de terminologia jurídica en la llengua regional o minoritària emparada per la convenció. Sovint la inexistència de terminologia jurídica pròpia en l'idioma es consolida com un obstacle que dificulta la seva presència a l'àmbit judicial, motiu pel qual a diversos informes el Comitè d'experts explica explícitament a l'Estat part a promoure l'elaboració de terminologia jurídica en la llengua en qüestió. Serveixi d'exemple, per tots, el darrer Informe sobre aplicació de la Carta a Armènia emès l'any 2014 on el Comitè d'experts comina a elaborar i aplicar una terminologia jurídica pròpia en la llengua afectada.³¹²

ty language before the court'. Igualment, vegeu per tots també [l'Informe del Comitè d'experts d'Àustria 2005](#), paràgraf 152

³¹² Per una ampliació vegeu [paràgraf 438 de l'Informe del Comitè d'experts d'Armènia 2014](#) on textualment es diu que «Le troisième rapport périodique indique que les textes législatifs nationaux n'ont pas été traduits en yézide, faute de moyens financiers et de demande des locuteurs de la langue minoritaire. En outre, les autorités ont indiqué que la traduction de la Constitution en yézide posait problème en raison du manque de termes juridiques dans cette langue. A la lumière de cette information, le comité d'experts souligne que cet engagement n'a pas seulement pour objet de présenter les textes législatifs nationaux aux locuteurs de langues minoritaires dans leur langue, mais aussi d'élaborer et d'appliquer une terminologie juridique dans cette langue. L'emploi de langues minoritaires dans le domaine juridique contribue énormément à accroître le prestige public d'une langue minoritaire et à favoriser son emploi dans plusieurs sphères de la vie publique ». Val a dir que aquesta recomanació ja la trobem formulada a l'anterior Informe del Comitè d'experts sobre compliment de la Carta a Armènia com l'emès el 2009 (vegeu paràgrafs 146 i 147). Igualment, vegeu Informe de Noruega de 2010, paràgrafs 162 i 163. El dèficit de terminologia jurídica en llengua sami ja s'havia posat de mani-

L'interès per a garantir l'elaboració i difusió de terminologia en la llengua regional o minoritària abasta més enllà de l'àmbit estrictament judicial. Diversos informes del Comitè d'experts projecten aquesta bona pràctica a d'altres sectors públics com l'administració. Aquest és el cas, a tall d'exemple i per tots, del darrer Informe d'avaluació de Suïssa emès en el 5è cicle de control l'any 2013, on el Comitè aplaudeix la iniciativa de les autoritats helvètiques de destinar dotacions pressupostàries per encoratjar el multilingüisme al cantó dels Grisons, bo i cobrint els costos d'iniciatives com reforçar la traducció i elaboració de terminologia o formar lingüísticament el personal administratiu.³¹³

d) Garantia de mitjans personals i materials que garanteixin l'ús de les llengües regionals o minoritàries

I a tall de conclusió d'aquesta llambregada, en clau comparada, als informes i recomanacions adoptats en els diferents cicles de supervisió, convé recollir un darrer catàleg de mesures proposades pel Comitè d'experts amb l'objectiu de garantir eficientment l'acompliment dels compromisos de l'article 9 i que se centren en assegurar que, en seu judicial, hi hagi disponibilitat de traductors i intèrprets en la llengua regional o minoritària així com programes informàtics i altres mitjans tècnics que permetin emprar aquestes llengües amb correcció.

Així, en el que concerneix a la disponibilitat de traductors i intèrprets de les llengües regionals o minoritàries, diversos informes del Comitè d'experts han denunciat que la falta d'aquest personal dificulta seriosament l'exercici del dret a emprar aquests idiomes a la justícia (vegeu per tots els informes de Finlàndia 2007 o Eslovàquia 2009).³¹⁴ Assumint el plantejament

fest en informes de Noruega emesos en cicles de control anteriors com precedent de l'any 2007 (paràgrafs 139-140).

³¹³ Vegeu paràgraf 88 de l'Informe del Comitè d'experts de Suïssa 2013 on es diu textualment "Selon le cinquième rapport périodique, une aide financière a été fournie pour encourager le multilinguisme dans le canton des Grisons. Cette mesure a pour objectif de développer le multilinguisme au sein des administrations et des autorités locales, notamment en matière de traduction et de terminologie, et de dispenser une formation linguistique au personnel administratif ».

³¹⁴ Per una ampliació, vegeu:

- [Informe del Comitè d'experts de Finlàndia 2007](#), paràgraf 210

pragmàtic que inspira els seus informes, el Comitè suggerirà mesures per resoldre-ho com ara preveure mecanismes per poder comunicar amb antel·lació suficient al Tribunal la voluntat d'emprar la llengua regional o minoritària en la tramitació del procés, a fi que pugui garantir-se degudament el servei de traducció o interpretació.

Semblantment, diversos informes també adverteixen que l'eficient implementació de les garanties previstes a l'article 9.1 de la Carta exigeix garantir que els programes informàtics i altres mitjans tècnics emprats en seu judicial permetin l'ús correcte de les llengües regionals o minoritàries. Així per exemple, trobem que en alguns informes com el de l'avaluació d'Àustria de 2009 es denuncia que el programa informàtic emprat pels tribunals no permet reproduir els diacrítics de l'alfabet eslovè en la documentació per la qual cosa comina a les autoritats austríaques a resoldre-ho.³¹⁵

En qualsevol cas, aquestes són només algunes de les recomanacions adreçades a garantir una bona praxis en la correcta implementació dels compromisos previstos a l'article 9 de la Carta. A continuació s'analitzen críticament aquells que es consignen als informes del Comitè d'experts i recomanacions del Comitè de Ministres adoptats específicament en els quatre cicles de control de compliment de la Carta per part de l'Estat espanyol.

4.4 La justícia als cicles de control d'aplicació de la Carta a l'Estat espanyol (2005-2016)

4.4.1 Perseverant en l'incompliment: revisió crítica de les darreres Recomanacions del Comitè de Ministres del Consell d'Europa de 20 de gener de 2016

El propassat 20 de gener, el Comitè de Ministres del Consell d'Europa adoptava en el marc de la 1245a reunió de delegats ministerials la Recomanació CM/RecChL(2016)1 sobre aplicació de la CELRM a Espanya.

³¹⁵ [Informe del Comitè d'experts de Eslovàquia 2009](#), paràgrafs 84, 88
Vegeu [Informe del Comitè d'experts d'Àustria 2009](#), paràgrafs 227-228

L'interès d'aquestes recomanacions rau en el fet que identifica sis àmbits deficitaris prioritaris on els compromisos adquirits per l'Estat espanyol quan va ratificar el conveni no es garanteixen degudament, motiu qual s'emplaça a les autoritats espanyoles a emprendre diverses mesures correctores que van des de reformes del règim jurídic intern fins a l'adopció de mesures pràctiques per garantir-ne la correcta implementació. De fet, s'emplaça a les autoritats a "prendre en consideració el conjunt d'observacions i recomanacions del Comitè d'experts", bo i prioritzant les sis que s'expliciten al document.

Doncs bé, les dues primeres recomanacions es projecten directament en l'àmbit dels compromisos garantits a l'article 9 de la Carta. Més concretament, en el que concerneix a les justícia, es commina a les autoritats espanyoles a dues mesures concretes: primerament, modificar el marc jurídic intern "*a fi d'indicar expressament*" que les autoritats judicials penals, civils i administratives de les Comunitats autònomes "*podran portar els procediments en les llengües cooficials a petició d'una de les parts*"; segonament, se les commina a continuar adoptant mesures jurídiques i reforçar les mesures pràctiques per garantir que una proporció adequada de personal judicial que presta serveis a Comunitats autònomes on s'apliquen les previsions de l'article 9 de la Carta tingui un domini suficient de les llengües concernides per acomplir les seves tasques professionals.³¹⁶

Val a dir que les altres recomanacions prioritàries formulades al document es projecten a àmbits dispars com l'Administració de l'Estat i els serveis públics o l'ensenyament³¹⁷. Conclouen amb una proposta adreçada a concebre l'ampliació dels compromisos reconeguts a les llengües regionals o minoritàries amb estatut de cooficialitat a les sis Comunitats autònomes enumerades a

³¹⁶ En paraules textuais de la Recomanació, s'emplaça a les autoritats espanyoles a fi que « 1. modifient le cadre juridique afin d'indiquer expressément que les autorités judiciaires pénales, civiles et administratives des Communautés autonomes pourront mener les procédures dans les langues co-officielles à la demande d'une des parties ; 2. continuent à mettre en oeuvre les mesures juridiques et renforcer les mesures pratiques visant à garantir qu'une proportion adéquate du personnel judiciaire en poste dans les Communautés autonomes auxquelles s'applique l'article 9 de la Charte ait une maîtrise suffisante des langues concernées pour des fins professionnelles »

³¹⁷ Vegeu el document Recommendation CM/RecChL(2016)1 sur l'application de la Charte européenne des langues régionales ou minoritaires par l'Espagne [consultable en línia](#)

l'instrument de ratificació a d'altres territoris autonòmics on hi hagi un nombre suficient de parlants de la llengua regional o minoritària.

A continuació s'analitzen les dues recomanacions projectades a la justícia, prenent en consideració els dèficits i mesures correctores proposades per l'Informe del Comitè d'experts que va servir de fonament a la presa de posició del Comitè de ministres. Abans però cal tenir present una consideració prèvia rellevant: la constatació que ambdues recomanacions no són novedoses perquè ja consten explicitades a les Recomanacions del Comitè de Ministres adreçades a l'Estat espanyol en anteriors cicles de control del conveni. Més concretament, ambdues les trobem expressament recollides a les Recomanacions adoptades el 24 d'octubre de 2012³¹⁸ i la projectada a reformar el règim d'aptitud lingüística del personal judicial es troba consignada a tots els altres cicles de control previs, i més concretament a les Recomanacions adoptades el 10 de desembre de 2008³¹⁹ i el 21 de setembre de 2005³²⁰. Així doncs, a tots els cicles de control de l'aplicació del conveni a Espanya, sense excepció, s'ha

³¹⁸ Vegeu [Recommendation CM/RecChL\(2012\)6 of the Committee of Ministers on the application of the European Charter for Regional or Minority Languages by Spain](#) (Adopted by the Committee of Ministers on 24 October 2012 at the 1153rd meeting of the Ministers' Deputies). En aquest requeriment, el Comitè de Ministres "Recommends that the authorities of Spain take account of all the observations and recommendations of the Committee of Experts and, as a matter of priority: 1. amend the legal framework with a view to making it clear that the criminal, civil and administrative judicial authorities in the autonomous communities will conduct the proceedings in co-official languages at the request of one party; 2. take the necessary legal and practical measures to ensure that an adequate proportion of the judicial staff posted in the autonomous communities concerned by the application of Article 9 of the Charter have a working knowledge of the relevant languages".

³¹⁹ Vegeu [Recomendación RecChL \(2008\) 5 del Comité de Ministros sobre la aplicación de la Carta europea de las lenguas regionales o minoritarias en España](#) (aprobada por el Comité de Ministros el 10 de diciembre de 2008 en la reunión número 1044 de los Representantes de los Ministros"). En aquest document s'emplaça a les autoritats espanyoles a "tomar en consideración todas las observaciones del Comité de Expertos y que, ante todo: 1. tomen las medidas jurídicas y prácticas necesarias para asegurar que un porcentaje adecuado de personal judicial que trabaja en este ámbito en las Comunidades Autónomas a las que afecta la aplicación del artículo 9 de la Carta tenga un conocimiento práctico de las lenguas pertinentes".

³²⁰ Vegeu [Recomendación RecChL \(2005\) 3 del Comité de Ministros sobre la aplicación de la Carta europea de las lenguas regionales o minoritarias en España](#) (aprobada por el Comité de Ministros el 21 de septiembre de 2005 en la reunión número 938 de los Representantes de los Ministros). La primera de les recomanacions expressades textualment commina a les autoritats espanyoles a "1. tomen las medidas jurídicas y prácticas necesarias para asegurar la aplicación de los compromisos contenidos en el artículo 9 de la Carta, asegurando en particular que un porcentaje adecuado del personal que trabaja en este ámbito en las Comunidades Autónomas a las que afecta la aplicación del artículo 9 de la Carta tenga un conocimiento práctico de las lenguas pertinentes".

requerit prioritàriament a l'Estat espanyol a reformar el règim jurídic intern que ordena la capacitació lingüística del personal judicial per tal de donar degut compliment als compromisos adquirits en la ratificació de l'article 9, en un sentit inequívoc. Una petició que, malgrat haver estat objecte d'aquest conjunt de requeriments, a data d'avui no ha estat atesa.³²¹

4.4.2 Requeriment de reformar el marc jurídic per consignar-hi expressament el compromís previst a l'article 9.1 de la Carta: contingut i abast

L'anàlisi crítica d'aquesta recomanació de reformar el marc jurídic a fi "d'indicar expressament" que les autoritats judicials penals, civils i administratives de les Comunitats autònomes "podran portar els procediments en les llengües cooficials a petició d'una de les parts" exigeix partir d'una obligada referència als informes del Comitè d'experts adoptats el 2 de desembre de 2011 i 20 de març de 2015 perquè constitueixen la base que dona cobertura a les recomanacions formulades pel Comitè de ministres.³²² L'anàlisi d'aquests informes del Comitè d'experts permet desllindar el sentit que es va donar a aquest requeriment i les mesures proposades per a donar-hi compliment.

A les conclusions de l'informe del Comitè d'experts adoptat el 20 de març de 2015 s'adverteix textualment que certs problemes detectats en el marc dels cicles de supervisió precedents encara persisteixen, sobretot en el que concerneix a l'ús de les llengües cooficials a la justícia. En paraules textuais de les esmentades conclusions del Comitè d'experts "la legislació relativa al dret de tramitar els procediments judicials en la llengua en qüestió no ha canviat, i els problemes estructurals de la posada en pràctica de l'article 9 persisteixen

³²¹ Tot això sens perjudici que el Comitè d'experts, al seu [darrer informe d'avaluació](#), hagi felicitat a les autoritats espanyoles pel seu alt grau d'assumpció de compromisos i els esforços desplegats per millorar la protecció i promoció de les llengües regionals i minoritàries (vegeu conclusió C). Per una ampliació sobre la implementació de la Carta a Espanya, vegeu Arzo, X. (2008). The implementation of the European Charter for Regional or Minority Languages in Spain, a *The European Charter for Regional or Minority Languages: Legal Challenges and Opportunities*, Council of Europe Publishing p. 53-107

³²² Ambdós informes del Comitè d'experts són consultables [en línia](#) a l'enllaç http://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/Report/default_en.asp

xen”.³²³ Partint d’aquesta base afegeix “el sistema actual de rotació i de mèrit aplicable als jutges, associat a les lleis en vigor, no permet garantir que els procediments judicials puguin efectivament tramitar-se en la llengua cooficial”. El Comitè d’experts arriba a aquesta conclusió després d’analitzar detingudament el marc jurídic d’aplicació i la seva implementació efectiva.³²⁴

Més concretament, en el paràgraf 72 del darrer Informe del Comitè d’experts es constata que en el marc dels cicles de control precedents, ja s’havia constatat que l’article 231 de la LOPJ constituïa, textualment “un dels principals obstacles a l’aplicació plena i completa de l’article 9 de la Carta a Espanya”. Aquest article disposa que en tot procediment judicial, els jutges, magistrats, fiscals, secretaris i altre personal utilitzaran el castellà i només podran emprar la llengua cooficial si cap part s’hi oposa. Per consegüent, atès que “no indica que les autoritats judicials penals, civils i administratives portaran el procediment en la llengua cooficial de la Comunitat autònoma si alguna de les parts ho sol·licita”, s’emplaça novament a les autoritats espanyoles a reformar-lo.³²⁵

Dit això, en aquest informe, el Comitè d’experts analitza singularment la situació de les llengües cooficials a la justícia en els diferents territoris autònoms emparats per l’instrument de ratificació. En el que concerneix a Catalunya, l’anàlisi de la situació de la llengua catalana a la justícia la trobem als paràgrafs 201 a 211. En aquest capítol de l’informe s’insisteix en la constatació

³²³ La persistència de l’incompliment detectat a anteriors cicles de supervisió de la Carta a Espanya s’explicita també al capítol 4 del resum executiu de l’Informe i a d’altres passatges de l’Informe d’avaluació com el paràgraf 72.

³²⁴ Vegeu epígraf E) de les Conclusions de l’informe. Trobem reproduïdes exactament les mateixes valoracions a l’informe del Comitè d’experts precedent, dictat l’any 2012, corresponent al tercer cicle de control. Per una ampliació vegeu:

- [Informe del Comitè d’experts de 20 de març de 2015](#)
- [Informe del Comitè d’experts de 24 d’octubre de 2012](#)

³²⁵ Val a dir que en el Capítol 2 de l’Informe, dedicat a avaluar com les autoritats espanyoles han donat compliment a la mateixa Recomanació del Comitè de Ministres en l’anterior cicle de control de conveni, on també s’emplaça a reformar la LOPJ en el mateix sentit, per tal d’indicar expressament que les autoritats judicials penals, civils i administratives a Comunitats autònomes amb règims de cooficialitat portaran els procediments en la llengua cooficial a petició d’una part, el paràgraf 77 de l’Informe acaba conclouent que “les autoritats espanyoles han dut a terme algunes millores, però el Comitè d’experts reafirma que és necessari modificar el marc jurídic”.

que l'article 231 de la LOPJ no permet garantir l'efectiva implementació dels compromisos garantits a l'article 9.1 de la Carta. És més, es reitera l'opinió ja expressada al paràgraf 72 del mateix informe conforme a la qual, a parer del Comitè d'experts, aquest precepte de la LOPJ és « un dels principals obstacles per l'aplicació plena i completa de l'article 9 de la Carta a Espanya » motiu pel qual s'emplaça a les autoritats espanyoles a reformar-lo.³²⁶ Segonament, l'informe descriu algunes de les mesures de política lingüística formulades pel Govern de la Generalitat amb l'objectiu de promoure la normalització del català a la justícia, per bé que en constata el seus efectes limitats³²⁷. En tercer lloc, consigna la situació de minorització de la llengua bo i consignant algunes dades facilitades per diversos organismes que posen de manifest el seu ús residual, el desconeixement de l'idioma per part del personal judicial així com la constatació que hi ha ciutadans que desconeixen el dret que els assisteix d'emparar el català a la justícia.³²⁸ Partint d'aquesta base, confirma les recomanacions expressades a l'anterior cicle de control i emplaça a les autoritats espanyoles a adoptar les dues mesures que s'acabaran recollint a les recomanacions del Comitè de ministres esmentades, a més de proposar també l'adopció de "mesures necessàries per garantir, si escau, que les parts del procés són específicament informades de l'obligació de les autoritats judicials a Catalunya de portar el procediment en català si una part ho demana, conforme als compromisos adquirits per Espanya a l'article 9 paràgrafs 1.a.i, 1.b.i i 1.c.i de la Carta". Val a dir que aquest diagnòstic final es reproduïx en l'avaluació de la situació del català a les Illes Balears i Comunitat Valenciana, de l'euskera al País Basc i Navarra i el gallec a Galícia. Sobre el contingut i abast d'aquesta avaluació ens remetem al contingut íntegre de l'informe, interessant perquè consigna dades relatives a usos lingüístics, principals mesures de política lingüística formulades i implementades pels respectius governs autonòmics i, en certs casos, percentatges de coneixement de l'idioma per part del personal ju-

³²⁶ Vegeu paràgraf 201 de l'informe,

³²⁷ Més concretament, es descriu l'equip de suport tècnic i lingüístic de les oficines judicials per promoure l'ús del català (paràgraf 202); la planificació adreçada al personal judicial i els recursos lingüístics que es posen a la seva disposició (paràgrafs 203-205)

³²⁸ Vegeu paràgrafs 206 a 211 de l'informe.

dicial que es complementen amb dades més qualitatives relatives als resultats i dèficits detectats en les inspeccions presencials dels experts.³²⁹

En tot cas, en compliment de l'article 16.3 de la Carta, als comentaris subscrits per Espanya subsegüents a l'informe del Comitè d'experts adoptat el 20 de març de 2015 no contempnen cap referència amb relació a la recomanació objecte d'estudi. En l'anterior cicle de control del conveni, en els comentaris subscrits per l'Estat espanyol subsegüents a l'informe del Comitè d'experts adoptat el 2 de desembre de 2011, s'especificava que "aquesta recomanació ha estat tramesa al Ministeri de Justícia a fi que sigui presa en consideració de cara a futures modificacions de la normativa en aquest àmbit". Una presa en consideració que no s'ha traduït, fins el moment, en cap reforma normativa per donar compliment al requeriment esmentat.

4.4.3 Requeriment de reformar el marc jurídic i emprendre mesures pràctiques en matèria de capacitació lingüística del personal judicial: contingut i abast

Seguint l'esquema emprat anteriorment, l'anàlisi d'aquest segon requeriment exigeix també partir d'una obligada referència als informes del Comitè d'experts adoptats en els diferents cicles de control de la Carta perquè constitueixen la base que dóna cobertura a les recomanacions formulades pel Comitè de ministres. El recurs a aquests informes del Comitè d'experts permet desllindar el sentit que es va donar a aquest requeriment i les mesures proposades per a donar-hi efectiu compliment.

A les conclusions del darrer informe adoptat el 20 de març de 2015 es diu explícitament que els problemes estructurals detectats en la implementació del compromisos de l'article 9 de la Carta persisteixen. Entre aquests problemes estructurals ocupa una posició preminent la manca de personal judicial que domini les llengües regionals o minoritàries, situació que n'obstrueix el seu ús. Entre d'altres previsions, les conclusions de l'informe constaten explícita-

³²⁹ Per una ampliació, vegeu [Capítol 3 de l'Informe d'avaluació dels experts](#), pàgines 28-96.

ment que “el sistema actual de rotació i de mèrit aplicable als jutges, associat a les lleis vigents, no permeten garantir que els procediments judicials puguin efectivament ser tramitats en les llengües cooficials”. S’afegeix que el dèficit de personal que coneixi les llengües regionals o minoritàries s’obserba als serveis públics que són competència de l’Estat, inclosos aquells serveis que es presten a escala estatal per la qual cosa emplaça a adoptar “una política més coherent i més sistemàtica així com una visió estratègica dels serveis prestats en les llengües regionals o minoritàries”, planificació estratègica que es considera necessària per evitar que els parlants d’aquestes llengües es vegin constrenyits a renunciar al seu ús en les relacions amb els òrgans en qüestió.³³⁰

Val a dir que aquest informe del Comitè d’experts adoptat el 20 de març de 2015, descriu i avalua les mesures que han estat formulades i implementades per l’Estat espanyol amb l’objectiu de millorar les competències lingüístiques del personal judicial per donar compliment a la recomanació ja explicitada a l’anterior cycle de control. Recordem que, en la seva literalitat, la recomanació emplaça a les autoritats espanyoles a “adoptar mesures jurídiques i pràctiques per garantir que una proporció adequada de personal judicial que treballa a Comunitats autònomes on s’aplica l’article 9 de la Carta, tingui un coneixement suficient de les llengües concernides per acomplir les tasques professionals”. Doncs bé, entre les mesures adoptades per l’Estat per donar-hi compliment, els paràgrafs 78 a 81 de l’Informe descriuen els cursos les llengües adreçats al personal judicial, organitzats bé sigui pel Consell General del Poder Judicial en el marc dels programes de formació inicial i contínua adreçats a Jutges i Magistrats, bé sigui per les respectives Comunitats autònomes. Partint d’aquesta base, l’Informe conté una breu referència a les previsions de la LOPJ relatives a la valoració del mèrit pel coneixement lingüístic en la provisió de les places judicials i acaba conclouent que per bé que es detecten millores el comitè d’experts “reafirma que és necessari” adoptar més mesures jurídiques i pràctiques necessàries per garantir que una proporció adequada del personal judicial que treballa a les Comunitats autònomes on s’aplica l’article 9 de la Carta tingui un

³³⁰ Vegeu epígrafs E) i F) del capítol de conclusions, així com epígraf 5 del resum executiu a [l'Informe del Comitè d'experts de 20 de març de 2015](#)

domini suficient de les llengües protegides atenent a l'acompliment de les tasques professionals. En la llengua francesa l'informe apel·la a la conveniència de garantir que aquest personal judicial tingui “*une maîtrise suffisante des langues concernées pour des fins professionnelles*”³³¹ i en la versió anglesa s'empra l'expressió “*have a working knowledge of the relevant languages*”³³². Com és de veure, s'exigeix un coneixement adequat i suficient de les llengües regionals o minoritàries que els faci aptes per desenvolupar les tasques professionals que els són pròpies dicció que coincideix plenament amb l'emprada als articles 33 i 102 de l'EAC. En ambdós casos l'objectiu se centra en garantir aptitud lingüística del personal judicial, evitant el desconeixement de l'idioma per part de qui ha de vetllar per garantir-ne precisament el seu ús en les tasques professionals públiques que aconsegueix al territori autonòmic.

Al seu informe, el Comitè d'experts analitzarà l'aptitud lingüística del personal judicial als diferents territoris autonòmics prenent en consideració no només dades estrictament quantitatives sinó també qualitatives, obtingudes en el curs de les seves inspeccions i conclourà que ni el marc normatiu ni les mesures pràctiques permeten donar compliment a la recomanació. Resulten, en aquest sentit, especialment il·lustratius paràgrafs el com el núm. 271 de l'Informe esmentat, on s'avalua el grau de coneixement de l'euskera a Navarra i constata que “durant la visita *in situ*, el Comitè d'experts ha tingut coneixement que la majoria dels funcionaris dels tribunals no tenien les competències necessàries per efectuar el seu treball i comunicar-se amb el públic en euskera, malgrat les formacions lingüístiques que s'han posat a la seva disposició”. Semblantment, els paràgrafs 390 i 391 de l'Informe avaluen el grau de conei-

³³¹ Vegeu paràgraf 81 de [l'Informe del Comitè d'experts de 20 de març de 2015](#), en versió francesa diu “Les autorités espagnoles font état d'améliorations mais le comité d'experts réaffirme qu'il faut prendre les mesures juridiques et pratiques nécessaires pour garantir qu'une proportion adéquate du personnel judiciaire en poste dans les communautés autonomes concernées par l'application de l'article 9 de la charte, ait une maîtrise suffisante des langues concernées pour des fins professionnelles ».

³³² Vegeu paràgraf 81 de [l'Informe del Comitè d'experts de 20 de març de 2015, en versió anglesa](#) diu “Although according to the Spanish authorities there have been some improvements, the Committee of Experts reiterates the necessity to take legal and practical measures that an adequate proportion of the judicial staff posted in the Autonomous Communities concerned by the application of Article 9 of the Charter have a working knowledge of the relevant languages”.

xement de l'euskera del personal judicial al País Basc i conclouen que “segons les informacions obtingudes durant la visita *in situ*, 23 dels 250 jutges (al voltant del 10%) que exerceixen actualment al País Basc dominen l'euskera, així com 22 fiscals” i afegeix que “durant la visita *in situ*, el comitè d'experts a estat informat per ONG de la dificultat d'intentar parlar euskera als tribunals perquè els parlants són comminats a informar amb antel·lació. Per aquest motiu molts de bascoparlants eviten parlar l'euskera o renunciïn al seu dret de parlar-lo davant els tribunals”. Val a dir que el capítol tercer de l'Informe del Comitè d'experts contempla que el diagnòstic de la falta de competència lingüística de la llengua cooficial per part del personal judicial es projecta a la resta de Comunitats autònomes. En el que concerneix a Catalunya, el paràgrafs 201 a 211 de l'informe analitzen críticament la situació de la llengua catalana a la justícia. Entre d'altres previsions, es descriuen les mesures de normalització lingüística projectades per la Generalitat a l'àmbit judicial així com els mitjans personals i tècnics que es posen a disposició de les oficines per a promoure el coneixement i l'ús de la llengua catalana, per bé que es constata que declivi en l'ús d'aquest idioma en les sentències judicials i en la tramitació dels processos.³³³

³³³ En el que concerneix a les mesures de normalització implementades per la Generalitat de Catalunya, vegeu paràgrafs 202 a 205 de l'Informe. Més concretament, “202. Des informations fournies dans le quatrième rapport périodique indiquent que le ministère de la Justice du gouvernement de Catalogne a déployé une équipe de soutien technique et linguistique pour aider les bureaux judiciaires. En 2012, cette équipe a reçu un total de 3730 demandes de traduction et d'assistance en matière d'édition de documents. 203. En outre, le gouvernement a élaboré un plan d'adaptation pour les membres du personnel judiciaire qui occupent un poste en Catalogne pour la première fois. Ces membres sont informés des ressources linguistiques et juridiques qu'ils peuvent utiliser pour acquérir des compétences en catalan, et bénéficient d'une session de formation sur les droits et la législation dans le domaine linguistique. 204. En plus de ces services, l'intranet du personnel judiciaire peut être utilisé pour accéder aux services en ligne qui sont utiles pour faciliter la compréhension et l'utilisation de la langue catalane. Par l'intermédiaire d'un outil de traduction automatique, le juge ou d'autres fonctionnaires judiciaires peuvent envoyer un document à traduire, le réviser eux-mêmes ou demander sa révision aux services linguistiques appropriés. 205. En 2013, le gouvernement de Catalogne, qui cherchait à normaliser l'usage du catalan dans l'administration de la justice et à appliquer un modèle standard d'utilisation du catalan dans ce domaine, disposait (dans sa résolution datée du 7 mai 2013) que «... dans les procédures judiciaires engagées dans des tribunaux ordinaires et dans lesquelles le gouvernement ou l'administration de Catalogne ou des organismes du secteur public sont parties, ou dans le premier acte de procédure dans lequel il est possible de le faire, la représentation et la défense doivent être en mesure de demander à l'organe juridictionnel compétent que les procédures se déroulent en catalan à tous les niveaux de la procédure ayant lieu en Catalogne”. Vegeu també *Informe sobre l'aplicació a l'Estat espanyol de la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries en relació amb la llengua catalana* (2005). Barcelona: Observatori de la Llengua Catalana – Generalitat de Catalunya

D'aquesta manera, es constata en un cicle de control més la falta de competència lingüística del personal judicial. Projectat a Catalunya, l'informe del Comitè d'Experts de 2 de desembre de 2011, adoptat en el cicle anterior ja era taxatiu quan, al seu paràgraf 273, urgia a les autoritats espanyoles a prendre les mesures necessàries per augmentar el percentatge de personal judicial de Catalunya, a tots els nivells i en particular entre jutges i fiscals, capaços d'utilitzar el català com a llengua de treball als tribunals.

En tot cas, en compliment de l'article 16.3 de la Carta, als comentaris subscrits per Espanya subsegüents a l'informe del Comitè d'experts adoptat el 20 de març de 2015 no contempen cap referència amb relació a la recomanació objecte d'estudi.³³⁴

Per consegüent, i als efectes que aquí interessin, tots els informes del Comitè d'Experts i totes les Recomanacions del Comitè de Ministres esmentades han conclòs aquests darrers anys, en els diferents cicles de control de compliment de la convenció, que el règim de la meritació lingüística del personal judicial, i molt especialment de Jutges i Magistrats reglat a la LOPJ i normativa que la desenvolupa, resulta insuficient per garantir plenament les previsions de l'article 9 de la CELRM vinculants per l'Estat espanyol atenent a les declaracions que consten al seu instrument de ratificació.

4.4.4 Sobre la reforma pendent de la LOPJ per donar compliment als compromisos de l'article 9 de la Carta

Del buidatge de les Recomanacions del Comitè de Ministres i Informes del Comitè d'Experts emesos en els diferents cicles de supervisió, se'n conclou, com s'ha estudiat amb deteniment suara, que l'Estat espanyol té l'obligació d'emprendre reformes normatives amb l'objectiu de garantir la implementació

³³⁴ En l'anterior cicle de control del conveni, en els comentaris subscrits per l'Estat espanyol subsegüents a l'informe del Comitè d'experts adoptat el 2 de desembre de 2011, s'especificava que "convé subratllar que s'han acomplerts progressos en aquest àmbit: el 28 d'abril, el Consell general del poder judicial adoptava una reglamentació relativa al poder judicial (reglament 2/2011) que preveu un sistema que afavoreix aquells que parlen una llengua cooficial en els concursos pels tribunals de les Comunitats autònomes que comptin amb cooficialitat lingüística".

efectiva dels compromisos adquirits quan va ratificar l'article 9 de la Carta. Aquestes reformes han d'abastar, necessàriament la modificació de l'article 231 de la LOPJ i del marc normatiu que ordena l'aptitud lingüística del personal judicial, en el sentit inequívoc expressat en el marc dels cicles de control d'aplicació de la Carta a Espanya. Així doncs, no es tracta d'una reforma normativa potestativa, sinó obligatòria per donar efectiu compliment als compromisos internacionals adquirits amb la ratificació de la CELRM, convenció internacional jurídicament vinculant. Dit altrament, l'Estat no pot bandejar aquest compromís i a l'hora de reformar aquestes disposicions ha de garantir, almenys, l'acompliment dels requeriments de què ha estat objecte.

Malgrat els anys transcorreguts d'ençà del primer dels quatre requeriments, i malgrat la insistència de la recomanació –que trobem precisament reiterada en els resultats de tots els cicles de control de compliment d'aquesta convenció- la reforma normativa amb l'objectiu de garantir la competència lingüística del personal judicial destinat a les Comunitats autònomes amb règims de cooficialitat continua pendent de garantir-se. Una mesura jurídica que el Comitè d'Experts i el Comitè de Ministres del Consell d'Europa estimen necessària. Semblantment, tampoc s'ha procedit a modificar la dicció de l'article 231 de la LOPJ per donar compliment al compromís garantit a l'article 9.1 en els termes que han estat interpretats pel Comitè d'experts i Comitè de Ministres i que s'han analitzat abastament als epígrafs precedents als quals ens remetem.³³⁵

³³⁵ Esdevé convenient recordar que al darrer informe espanyol de seguiment de l'aplicació de la Carta presentat el 9 de maig de 2014 es continuava defensant el règim de la meritació lingüística de Jutges i Magistrats vigent, sense que s'explicités en cap moment la voluntat d'emprendre les reformes normatives necessàries per donar compliment a les recomanacions que li han estat adreçades. Vegeu contingut íntegre del 4t informe espanyol de seguiment de l'aplicació de la Carta a l'enllaç http://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/Report/default_en.asp#Spain. Val a dir que aquesta circumstància ha estat obertament criticada pel Govern de la Generalitat de Catalunya al seu informe intitulat "Greuges contra la llengua catalana 2010-2013", editat del Departament de Cultura i consultable on-line a l'enllaç http://llengua.gencat.cat/web/.content/documents/legislacio/recull_de_normativa/altres/arxius/greuges_2010-2013.pdf

Val a dir que aquesta situació ha centrat diverses denúncies, que s'han projectat en seu parlamentària i acadèmica.³³⁶ En el que concerneix a l'escenari parlamentari resulta especialment il·lustrativa l'aprovació el passat 25 d'octubre de 2016, a la Comissió de Cultura del Congrés dels Diputats, de la proposició no de llei presentada pel Grup Parlamentari Confederal de Unidos Podemos-En Comú Podem-En Marea relativa a la necessitat que l'Estat espanyol compleixi amb la CELRM.³³⁷ Com s'ha vist al capítol precedent, entre d'altres previsions, aquesta Proposició no de llei reclama que s'atenguin les Recomanacions del Comitè de ministres del Consell d'Europa sobre aplicació de la CELRM, per la qual cosa insta els diferents poders públics a fi que, en l'àmbit de les seves respectives competències, adoptin diferents mesures, entre les quals s'inclou, primerament, l'encàrrec d'adoptar "les modificacions normatives necessàries per garantir l'exercici real i efectiu del dret de tots els ciutadans d'emprar la llengua oficial pròpia de la seva Comunitat autònoma en totes les actuacions judicials complint el que estableix la CELRM i les recomanacions del Comitè de Ministres del Consell d'Europa" i, al seu segon epígraf insta també a "la modificació de la legislació necessària per a fomentar i promoure entre els jutges, fiscals i altre personal judicial, el coneixement i respecte dels drets lingüístics de les persones d'aquells territoris amb diferents llengües oficials i a fi que els magistrats, jutges, fiscals i lletrats de l'administració de justícia i altres intervinents públics, tinguin el coneixement suficient oral i escrit de totes les llengües oficials de la demarcació judicial on exerceixin la seva professió".³³⁸ En definitiva, s'imposa una reforma de la LOPJ que doni compliment als compromisos de l'article 9 de la Carta.

Val a dir que, malgrat que en el moment de la ratificació la posició de partida de l'Estat espanyol era que el marc juridicolingüístic intern ja garantia abastament els compromisos que s'assumien amb la ratificació de la Carta,

³³⁶ A tall d'exemple i per tots, vegeu *Greuges contra la llengua catalana 2010-2013*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i [consultable en línia](#)

³³⁷ Iniciativa publicada al [BOCG -Congrés dels Diputats sèrie D, núm. 38, de 25 d'octubre de 2016](#).

³³⁸ Per una ampliació sobre el contingut d'aquesta Proposició no de llei, vegeu BOCG-Congrés dels Diputats, sèrie D, núm. 46, de 8 de novembre de 2016.

motiu pel qual s'entenia que no exigiria emprendre reformes normatives, al Dictamen emès pel Consell General del Poder Judicial previ a la prestació del consentiment per obligar-se, amb relació amb els temes de la Carta que afectaven l'Administració de Justícia ja feia avinent que, en certes qüestions, el criteri de la Carta "es diferente al criterio utilizado por la vigente LOPJ, criterio este último que en algunos aspectos puede calificarse de más favorable a los fines de la Carta Europea, si bien en otros aspectos las disposiciones de ésta, particularmente en función de la modalidad de ratificación elegida, pudieran requerir un nivel de protección mayor para obtener los resultados pretendidos por el texto normativo en proceso de ratificación". Posa de manifest la constatació, per part de l'òrgan de govern del poder judicial, d'eventuals exigències de reforma del marc jurídic intern per garantir efectivament la implementació dels compromisos que s'estava en tràmit d'assumir per donar compliment a l'article 9 del conveni, aleshores en procés de ratificació.³³⁹

³³⁹ El text íntegre d'aquest Dictamen del Consell General del Poder Judicial pot consultar-se a l'article de Triadú i Vila-Abadal, J. (2002). Perspectiva constitucional y Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries, *Revista de Llengua i Dret* núm. 37, p. 144-147. En el que concerneix a la presa de posició inicial de l'Estat espanyol, vegeu especialment l'informe inicial tramès per l'Estat espanyol l'any 2002, consultable en línia a la [pàgina del Consell d'Europa](#). Val a dir que aquest Informe també és interessant perquè desplega un estat de la qüestió de la situació sociolingüística i el marc normatiu d'incidència en la matèria. El primer capítol de l'informe, intitulat "*Secció Preliminar*" presenta, succintament, algunes dades generals (històriques, geogràfiques, demogràfiques i sociolingüístiques, bo i descrivint succintament l'estructura política de l'Estat autonòmic). Partint d'aquesta informació general, enumera les llengües regionals o minoritàries parlades a Espanya, informa del número de parlants i descriu el criteri emprat per definir el terme "*parlant d'una llengua regional o minoritària*" a efectes de la Carta, conté una succinta referència a les llengües que no compten amb territori i conclou amb unes declaracions generals sobre la política de l'Estat concernents a la protecció de les seves llengües regionals o minoritàries. La referència a aquest capítol introductorí és interessant perquè, ja d'entrada, s'hi enumeren taxativament les llengües regionals o minoritàries que, de conformitat amb les previsions de l'instrument de ratificació subscrit per Espanya, venen tutelades pels diferents compromisos assumits. Sobre aquesta qüestió, com hem estudiat al capítol precedent, es distingeixen dos nivells de compromisos diferents: el primer, d'abast més general perquè garanteix el compliment de les previsions de la part III ratificades per l'Estat espanyol, es projecta a les llengües declarades oficials als estatuts d'autonomia del País Basc, Catalunya, Illes Balears, Galícia, València i Navarra; el segon, d'abast més restringit, es projecta a les altres llengües que, sense comptar amb règims de cooficialitat lingüística, també són objecte de protecció i reconeixement als estatuts d'autonomia respecte de les quals l'instrument de ratificació estableix textualment que se'ls apliquen "totes les disposicions de la part III de la Carta que es puguin aplicar raonablement en consonància amb els objectius i els principis que estableix l'article 7". Doncs bé, en aquest primer informe, l'Estat espanyol precisa que dins el primer catàleg de llengües, les cooficials, s'inclou l'euskera al País Basc i Navarra, el gallec a Galícia i el català a Catalunya, Illes Balears i Comunitat Valenciana. Val a dir que sobre aquest darrer, quan l'informe identifica la llengua cooficial de la Comunitat Valenciana no parla de "català" sinó

5. Altres experiències en l'escenari del dret comparat: l'estudi del cas belga

5.1 Interès del mètode comparatiu i selecció de casos

Adverteix Giovanni Sartori a les seves interessants disquisicions entorn al mètode comparatiu, que els estudis de política comparada sovint plantegen disfuncions perquè, ja d'entrada, la pròpia l'elecció dels elements de la comparació no és una decisió neutra ni exempta de dificultats.³⁴⁰ Dificultats que es projecten també inexorablement quan hom proposa identificar i analitzar comparadament diferents models de gestió del plurilingüisme que presentin perfils que resultin suggerents a l'hora d'extreure'n ensenyaments útils i exportables a d'altres sistemes polítics i normatius. En aquest sentit, subratllava l'insigne jurista francès R. Saleilles que l'interès dels estudis comparats rau justament en l'oportunitat que ofereixen de veure no només quines solucions diferents es prenen en consideració a d'altres Estats per resoldre uns mateixos problemes, sinó també quines són les doctrines i els principis que inspiren aquestes solucions. Recordava Saleilles, referint-se precisament a l'objecte del dret comparat, que l'estudi de les solucions articulades a d'altres legislacions pot servir per construir una crítica més fonamentada de la pròpia llei i, alhora, pot ser útil també per impulsar una renovació de principis que permetin noves interpretacions del dret nacional. Des d'aquesta perspectiva, assenyalava Saleilles, el recurs al mètode comparatiu pot resultar especialment interessant.³⁴¹

Doncs bé, enllaçant amb aquestes reflexions, l'objectiu d'aquest capítol se centra en reflexionar succintament entorn a les solucions que s'adopten a

de "valencià". En el que concerneix a la segona tipologia que inclou les llengües que no són cooficials però que apareixen, en paraules de l'Informe "referenciades als respectius estatuts d'autonomia com a llengües que es protegeixen i emparen" s'inclouen el bable o asturià, l'aragonès i el català a l'Aragó i, finalment, hi inclou també "l'aranès" (s'inclou en aquest segon llistat perquè en el moment de la ratificació l'EAC no en contemplava un estatut d'oficialitat, situació que ha canviat en motiu de la reforma de l'EAC aprovada el 2006).

³⁴⁰ Sartori, G. (1999). Comparación y método comparativo. A Sartori, G. i Molino, L. *La comparación en las ciencias sociales*. Madrid: Ed. Alianza

³⁴¹ Saleilles, R (1905). Rapport présenté à la Commission d'organisation sur l'utilité, le but et le programme du Congrès. A *Congrès Internationale de Droit Comparé tenu à Paris du 31 juillet au 4 août 1900. Procès-verbaux des séances et documents*. Paris: Librairie générale de droit et de jurisprudence, vol.1, p. 9

d'altres Estats plurilingües del nostre entorn per tal de garantir l'aptitud lingüística del personal judicial, formulades des del dret, la reflexió crítica i el consens polític. Solucions que, d'alguna o altra manera, puguin resultar models suggerents pel debat a nivel intern. I justament, en la selecció dels casos que poden ser referents a l'hora d'emmirallar-se o que ofereixin, subsidiàriament, alternatives de regulació interessants, hom pot prendre en consideració certament diferents variables.

D'entrada, prenent en consideració l'objecte d'aquesta monografia, en la selecció de casos, es podria prendre en consideració prioritàriament aquells Estats que han ratificat els compromisos de l'article 9 de la CELRM i que, a parer del Comitè d'experts i del Comitè de ministres del Consell d'Europa, compleixen amb les previsions de l'esmentat conveni, singularment aquelles projectades a l'àmbit judicial. Si atenem a aquest criteri formal, entre els Estats que, en el seu instrument de ratificació, s'han vinculat, amb diferent contingut i abast, a les previsions de l'article 9 del conveni, projectades com s'ha vist a la Justícia, hi trobem, a més d'Espanya, Armènia, Àustria, Bòsnia i Herzegovina, Croàcia, República Txeca, Dinamarca, Finlàndia, Alemanya, Hungria, Montenegro, Holanda, Noruega, Polònia, Rumania, Sèrbia, Eslovàquia, Eslovènia, Suècia, Suïssa, Ucraïna i Regne Unit.³⁴² Ara bé, cal tenir present que, en els respectius instruments de ratificació, aquests Estats han assumit compromisos de diferent contingut i abast amb relació a les diferents previsions de l'article 9.³⁴³ A més, el fet que hagin ratificat previsions de l'article 9 del conveni no significa necessàriament que se n'hagi garantit un compliment exhaustiu. En aquest sentit, convé tenir present que en els informes de seguiment i control dels compromisos assumits per les parts, tant els informes d'avaluació del Comitè d'Experts com les Recomanacions del Comitè de Ministres del Consell d'Europa han denunciat certs incompliments projectats precisament a les previsions de l'article 9 del conveni, que es donen en alguns dels Estats esmentats

³⁴² Instruments de ratificació [consultables en línia](#).

³⁴³ Serveixi d'exemple el cas de Polònia, que en el seu instrument de ratificació dipositat el 12 de febrer de 2009 només va vincular-se al paràgraf 2.a) d'aquest precepte. Per una ampliació, vegeu instruments de ratificació.

anteriorment. Serveixin d'exemple els supòsits de d'Armènia³⁴⁴ o Àustria³⁴⁵, les autoritats dels quals han estat comminades pel Comitè de ministres del Consell d'Europa, en les seves recomanacions, a emprendre reformes amb l'objectiu de donar compliment a les previsions de l'article 9 que els vinculen en compliment dels compromisos adquirits en sengles instruments de ratificació. Tot plegat ha de valorar-se prenent en consideració, a més, que el llistat d'Estats parts que han subscrit compromisos de l'article 9 aplega països amb realitats sociolingüístiques molt dispars, en certs casos difícilment comparables al cas espanyol, tutelades a més per estatuts lingüístics molt heterogenis. Així doncs, d'entrada, l'element estrictament formal de la ratificació de l'article 9 del conveni no pot ser determinant a l'hora d'escollir models d'estudi suggerents en perspectiva comparada.

Si, altrament, prenem en consideració només aquells Estats que en el seu instrument de ratificació de la Carta s'han vinculat exactament als mateixos compromisos garantits als paràgrafs de l'article 9 que Espanya, trobem que el catàleg de casos es redueix significativament i es limita a Finlàndia (amb relació a la llengua sueca)³⁴⁶ i Suïssa (respecte a la llengua italiana)³⁴⁷, en els termes previstos en sengles instruments de ratificació. I això perquè, recordem-

³⁴⁴ Les Recomanacions del Comitè de Ministres del Consell d'Europa adoptades en el marc del darrer cicle de control del conveni a Armènia, commina a les autoritats armènies, entre d'altres qüestions, a fi que "*élaborent une politique structurée et asseoient sur une base juridique claire l'utilisation des langues minoritaires devant les tribunaux et les organismes publics, afin de faciliter la mise en oeuvre pratique des engagements pris en vertu des articles 9 et 10*" (vegeu paràgraf 4t de les Recomanacions adoptades el 15 de gener de 2014)

³⁴⁵ Vegeu paràgraf 4 de les Recomanacions del Comitè de Ministres del Consell d'Europa adoptades el 28 de novembre de 2012, on es denunciïen incompliments dels compromisos assumits per Àustria amb la ratificació de previsions de l'article 9 del conveni quan commina a les autoritats austríaques a "*de faire en sorte que les langues croate du Burgenland, slovène et hongroise soient effectivement employées devant les autorités judiciaires et administratives concernées*".

³⁴⁶ Vegeu instrument de ratificació dipositat el 9 de novembre de 1994. També contempla compromisos amb relació a la llengua saami, respecte de la qual es vincula a complir les següents previsions de l'article 9:

Paràgraf 1, subepígrafs a (ii), a (iii), a (iv), b (ii), b (iii), c (ii), c (iii), d

Paràgraf 2, subepígraf a

Paràgraf 3

³⁴⁷ Instrument de ratificació dipositat el 23 de desembre de 1997. També s'empara a la llengua romanx, respecte de la qual es subscriuen els compromisos garantits a l'article 9:

Paràgraf 1, subepígrafs a (ii), a (iii), b (ii), b (iii), c (ii)

Paràgraf 2, subepígraf a

Paràgraf 3

ho, l'Estat espanyol és un dels Estats que més compromisos ha assumit en el seu instrument de ratificació, en els termes que emfasitzaria explícitament el Comitè d'experts als seus informes d'avaluació.³⁴⁸ En qualsevol cas, als efectes que aquí interessin, tant en el cas finlandès com en el suís, el règim d'aptitud lingüística del personal judicial ha estat objecte de verificació en el marc del cicle de control de compliment del conveni.

En el cas de Finlàndia, el primer informe del Comitè d'experts emès el 20 de setembre de 2001 en feia una lectura crítica. Més concretament, denunciava dificultats pràctiques per donar compliment als compromisos de la CELRM i instava a les autoritats fineses a reformar el marc legal amb l'objectiu de garantir una major competència lingüística en suec i sami dels jutges i altre personal judicial³⁴⁹. Aquestes conclusions eren assumides plenament a les Recomanacions del Comitè de ministres del Consell d'Europa, també emeses el mes de setembre de 2001, quan s'instava textualment a millorar les condicions per encoratjar l'ús del suec i sami davant les autoritats judicials, bo i prenent mesures adreçades, textualment i en paraules de les Recomanacions, a “*millorar les*

³⁴⁸ Recordem que a les Conclusions del primer informe del Comitè d'Experts subscrites el 8 d'abril de 2005, es proclama textualment que “*Debe elogiarse a España por el sólido reconocimiento y el alto grado de protección asegurados en principio a las lenguas regionales o minoritarias, y por el valor y la visión de futuro que ha demostrado en consecuencia. Esta iniciativa sitúa a España entre los países más firmemente comprometidos con la protección y promoción de las lenguas regionales o minoritarias (...) C. España ha optado por una serie de compromisos que superan con creces el límite establecido en la Carta. En muchos ámbitos, España también ha contraído los compromisos más importantes. El Comité de Expertos elogia la decisión de las autoridades españolas de elaborar y adoptar un ambicioso Instrumento de Ratificación, lo que pone de relieve su firme compromiso a largo plazo (...) D. Un problema general que afecta a todas las lenguas amparadas por la Parte III se refleja en el ámbito de la justicia. El cumplimiento de los compromisos contraídos en virtud del artículo 9 se ve negativamente afectado por una serie de deficiencias organizativas y prácticas, y por un marco jurídico incompleto. Esto se traduce en el incumplimiento de algunos de los compromisos más importantes, en particular, el desarrollo de los procedimientos en la lengua regional o minoritaria si una Parte así lo solicita*”.

³⁴⁹ Per una ampliació vegeu [paràgraf H de les conclusions d'aquest informe](#), on es proclama textualment “*H. Quant à la justice, de sérieux problèmes pratiques se posent parce que les autorités concernées manquent de compétence linguistique. Il n'est requis des juges et des employés qu'un faible niveau de compétence en suédois. Aucun savoir de ce genre n'est exigé des juges et autres personnels (greffiers, policiers, procureurs, etc.) en poste sur le territoire sâme ou ayant juridiction sur ledit territoire. Par conséquent, les locuteurs sâmes ont rarement l'occasion de parler leur langue devant les tribunaux. Comme les locuteurs sâmes et suédois sont bilingues, les obstacles susmentionnés les obligent à renoncer à la possibilité d'employer ces langues. Les problèmes linguistiques en matière administrative sont les mêmes que pour la justice*”.

competències lingüístiques dels funcionaris de justícia i del personal administratiu³⁵⁰. El següent informe del Comitè d'experts emès quatre anys més tard, el 5 de novembre de 2004 i adoptat en el marc del segon cicle de control³⁵¹, constatava l'adopció de les mesures necessàries per corregir l'incompliment denunciat. Més concretament, recordava que l'incompliment dels compromisos de l'article 9 per garantir l'ús del suec davant les autoritats judicials s'havia erigit com un dels principals esculls en el que concerneix a l'aplicació de la Carta a Finlàndia³⁵². Partint d'aquesta base, precisava que els canvis legislatius promoguts des d'aleshores i, més concretament, l'aprovació de la llei sobre les llengües 423/2003 havien de permetre corregir en el futur aquests incompliments, bo i promovent l'ús del suec a la justícia.³⁵³ Així mateix, constatava l'adopció d'altres mesures que havien contribuït a millorar les competències lingüístiques del personal judicial. N'és un exemple el reforç dels cursos de formació lingüística adreçats als membres de la carrera judicial.³⁵⁴ Val a dir que en el marc del tercer i del quart cicles de control del conveni, el Comitè d'experts encara aconsellarà a les autoritats fineses l'adopció de mesures complementàries com ara garantir l'augment del nombre de jutges i altres personal judicial amb coneixements de suec, amb l'objectiu de promoure l'ús d'aquest idioma davant els tribunals de justícia.³⁵⁵ En qualsevol cas, als efectes

³⁵⁰ Més concretament, [l'epígraf 3 d'aquestes Recomanacions](#) insta a les autoritats de Finlàndia " a. offre des conditions favorables pour encourager l'emploi du suédois, en tant que langue officielle moins répandue, devant les autorités judiciaires et administratives, en particulier en prenant des mesures visant à améliorer les compétences linguistiques des fonctionnaires de justice et du personnel administratif en suédois ; b. offre des conditions favorables pour encourager l'emploi du sâme devant les autorités judiciaires et administratives dans la région sâme, en particulier en prenant des mesures visant à améliorer les compétences linguistiques des fonctionnaires de justice et du personnel administratif en sâme".

³⁵¹ Per una ampliació, vegeu text íntegre de [l'informe publicat en línia](#).

³⁵² Per una ampliació, vegeu [paràgrafs 76 a 81 de l'informe](#).

³⁵³ En paraules del paràgraf 77 de l'informe "L'élaboration de la loi sur les langues a résulté de la difficulté d'utiliser le suédois devant les autorités judiciaires". Sobre una ampliació dels antecedents de la regulació lingüística d'incidència en la llengua sueca a Finlàndia, vegeu Mooden, T. (1987). La situació jurídica de la població sueca de Finlàndia. *Revista Llengua i Dret*, 9. I encara en el que concerneix als antecedents de l'actual regulació, vegeu també Iriondo Arana, X.(1997). L'ordenació jurídica del multilingüisme a Finlàndia. *Revista Llengua i Dret*, 28

³⁵⁴ Vegeu paràgraf 78 de l'informe, així com també p. 52 i 53 del segon informe tramès per Finlàndia.

³⁵⁵ Vegeu paràgraf 123 i 124 de [l'informe del Comitè d'Experts de 21 de novembre de 2007](#). Vegeu també paràgrafs 143 a 154 de [l'informe del Comitè d'Experts de 14 de març de 2012](#)

que aquí interessin, la pròpia Constitució de Finlàndia, al seu article 17, contempla que el finès i el suec són les dues llengües nacionals i afegeix que una llei garantirà el dret a emprar-les davant els tribunals de justícia i altres autoritats.³⁵⁶

També en el cas de Suïssa, resulten interessants les apreciacions que consten als informes del Comitè d'experts i Recomanacions del Comitè de ministres emesos en els diferents cicles de control del conveni perquè, en analitzar críticament el grau de compliment dels compromisos de la Confederació helvètica, despleguen un estudi interessant del seu règim lingüístic projectat a l'àmbit judicial. Dit això, en el primer cicle de control d'aplicació de la CELRM a Suïssa, varen detectar-se certs incompliments dels compromisos adquirits per la qual cosa tan l'Informe del Comitè d'Experts de 23 de novembre de 2001³⁵⁷

³⁵⁶ Per una ampliació sobre el règim lingüístic en l'àmbit judicial a Finlàndia, vegeu Pons, Eva (2015). [L'oficialitat lingüística. Declaracions constitucionals i implicacions jurídiques i pràctiques](#), Barcelona: Biblioteca Tècnica de Política Lingüística, Generalitat de Catalunya, Barcelona, p. 84 i ss. També, Hannikainen, L. (2013). La autonomía en Finlandia: la autonomía territorial de las Islas Aland y la autonomía cultural del pueblo indígena Saami. *Revista d'Estudis Autònoms i Federals*, 17, p. 71-106

³⁵⁷ Per una ampliació sobre el seu contingut i abast vegeu [Informe del Comitè d'Experts de 23 de novembre de 2001](#) i [Recomanacions de 21 de novembre de 2001](#), ambdós consultables en línia.

En el que concerneix a l'informe del Comitè d'Experts, vegeu més concretament paràgrafs 82 a 105 pel que fa a la llengua romanx; 199 a 214 pel que fa a la llengua italiana; també paràgraf 265 a 269. Destaquen especialment les conclusions D i F de l'informe. Així:

- Conclusió D (*"D. En ce qui concerne la place du romanche dans le système judiciaire, la mise en oeuvre des dispositions pertinentes de la Charte est compromise à la fois par des facteurs juridiques et pratiques. L'absence de critères clairs orientant le choix des langues par les juridictions, ainsi que l'existence de dispositions conflictuelles (concernant les juridictions administratives), constituent des obstacles à l'utilisation du romanche au sein du système judiciaire. En outre, l'absence de terminologie, mais aussi de fonctionnaires et de magistrats ayant une connaissance suffisante du romanche conduit, dans la pratique, à ce que la procédure se déroule en allemand. Un certain nombre de dispositions concrètes sont toujours nécessaires pour que l'utilisation du romanche devant la justice devienne une possibilité réelle"*).

- Conclusió F (*"F. Les autorités suisses ont identifié l'italien comme étant une langue officielle moins utilisée au sens de la Charte. Bien que l'italien soit la langue officielle dans les cantons du Tessin et des Grisons, la situation de la langue varie d'un canton à l'autre. Dans le canton du Tessin, l'italien étant l'unique langue officielle du canton, la plupart des engagements concernés applicables à l'italien sont remplis. En ce qui concerne le canton des Grisons, l'italien est l'unique langue officielle des 38 communes composant les quatre vallées italophones, et l'une des trois langues officielles au niveau cantonal. Le Comité considère également que la plupart des engagements pertinents applicables au canton des grisons sont tenus. Toutefois, des obstacles à la mise en oeuvre des engagements relatifs à l'utilisation de l'italien au sein du système judiciaire ont été identifiés dans les deux cantons. Les problèmes sont dus à l'absence d'un enseignement juridique complet en italien. Le décret sur la juridiction*

com les Recomanacions subsegüents del Comitè de Ministres emplaçaven a les autoritats suïsses a emprendre reformes amb l'objectiu de corregir els incompliments i promoure l'ús de les llengües italiana i romanx en l'àmbit judicial. En paraules de les Recomanacions del Comitè de Ministres de novembre de 2001, es comminava textualment a les autoritats suïsses a destinar “*tots els esforços possibles per a suprimir els obstacles d'ordre jurídic i pràctic a l'ús del romanx i de l'italià davant la justícia al cantó dels Grisons*”.³⁵⁸ Val a dir que el 9 d'octubre de 2001, les autoritats suïsses formularien un catàleg d'obserbacions interessants a l'informe del Comitè d'Experts.³⁵⁹ En els subsegüents cicles de control formalitzats el 2004³⁶⁰, 2008³⁶¹, 2010³⁶² i 2013³⁶³, la justícia continuarà centrant requeriments de reformes normatives. Amb tot, el buidatge d'aquests informes d'avaluació permet concloure que, exceptuant casos puntuals projectats a la promoció de la llengua romanx, com a regla general es verificarà un alt grau de compliment dels compromisos assumits amb la ratificació de la

administrative du canton des Grisons, qui prévoit que les délibérations doivent avoir lieu en allemand, pose un problème spécifique”).

³⁵⁸ Vegeu epígraf 2 de les [Recomanacions del Comitè de Ministres de novembre de 2001](#).

³⁵⁹ En el que concerneix a l'àmbit de la justícia, les observacions distingeixen entre nivell cantonal (cantons dels Grisons i del Tessin) i federal. Pel que fa al nivell cantonal, les autoritats suïsses reconeixen dèficits en la garantia de l'ús del romanx al sistema judicial del cantó dels Grisons però neguen que l'ús de l'italià no es garanteixi degudament al sistema judicial del Tessin. En paraules de les observacions “*En revanche, l'affirmation selon laquelle l'utilisation de l'italien par les instances judiciaires du canton du Tessin ne serait que partiellement respectée est totalement infondée.(conclusion F)*”. En el que concerneix al pla federal, les observacions també adverteixen que “*En conclusion, il n'existe aucun obstacle juridique s'opposant à l'emploi de l'italien et du romanche par les parties à la procédure devant les tribunaux de la Confédération. Le rapport et la proposition de recommandation devraient donc être revus. Si les obstacles juridiques et pratiques visés par le comité d'expert concernent le canton des Grisons, il faudrait le spécifier*”. Per una ampliació, vegeu [“Observations des autorités suïsses au sujet du rapport du Comité d'Experts” publicat com annex II](#), consultable en línia.

³⁶⁰ Aquest és el cas de l'Informe del Comitè d'Experts i les Recomanacions del Comitè de Ministres emeses el 2004. Sobre l'Informe del Comitè d'Experts, vegeu paràgrafs 78 a 86, 138 a 141 i 157-158 de l'Informe, [Consultable en línia](#). En el que concerneix a les Recomanacions del Comitè de Ministres, vegeu paràgraf 2 on s'insta a les autoritats suïsses a adoptar les mesures necessàries per tal de suprimir els obstacles d'ordre pràctic que dificulten l'ús del romanx als tribunals, [consultable en línia](#).

³⁶¹ Vegeu [Informe del Comitè d'Experts de 12 de març de 2008](#), adoptat en el marc del 3r cicle de control, paràgrafs 75-81 i 124-126. En aquest informe es constata l'acompliment dels compromisos amb relació a la llengua italiana, però no amb relació al romanx. Vegeu epígraf E de les conclusions.

³⁶² Vegeu [Informe del Comitè d'Experts de 8 de desembre de 2010](#), adoptat en el marc del 4t cicle de control, paràgrafs 53-59 i epígraf D de les conclusions.

³⁶³ Vegeu [Informe del Comitè d'Experts de 10 de juliol de 2013](#), adoptat en el marc del 5è cicle de control, paràgrafs 53-59 i epígraf E de les conclusions.

CELRM. No és estrany, sobretot si prenem en consideració la protecció reforçada que, històricament, la Confederació helvètica ha concedit a la seva diversitat lingüística.³⁶⁴

Dit això, convé tenir present una premissa que distingeix significativament el règim lingüístic suís i finlandès respecte del cas espanyol i que n'ha de contextualitzar obligadament qualsevol eventual proposta d'anàlisi comparada, i aquesta objecció es projecta al contingut i abast de la declaració d'oficialitat. Tan el suec a Finlàndia com l'italià a Suïssa són llengües protegides per la CELRM però que gaudeixen d'estatut de llengües nacionals a nivell estatal. En aquest sentit, a la immensa majoria dels instruments de ratificació de la Carta subscrits pels Estats part, la llengua oficial o nacional de l'Estat acostuma a ser omesa quan s'enumeren les llengües també parlades al seu territori incloses dins l'àmbit de protecció del conveni. Només excepcionalment, la protecció de la CELRM s'estén a una de les llengües oficials o nacionals de l'Estat. Doncs bé, entre aquests casos excepcionals, trobem justament el suec a Finlàndia i l'italià a Suïssa³⁶⁵. En aquests casos s'exigeix, com bé ha advertit la doctrina, una declaració expressa de l'Estat sobre el caràcter de llengua oficial menys utilitzada i que, a més, es donin certes condicions vinculades al model lingüístic d'oficialitat per poder incloure la llengua estatal en l'àmbit de protecció del conveni, com és el cas.³⁶⁶

A les anteriors previsions s'ha de tenir present una objecció de fons, i és que en la selecció del model hom ha de tenir present que es tracti d'Estats plurilingües amb realitats sociolingüístiques i amb uns principis vertebradors del seu règim lingüístic més o menys comparables. Des d'aquesta perspectiva, Finlàndia i Suïssa constitueixen models de gestió del plurilingüisme certament interessants però que presenten unes particularitats que els allunyen significati-

³⁶⁴ Per una ampliació, en perspectiva comparada, vegeu Pla Boix, A. (2010). La protecció del plurilingüisme a nivell estatal: Espanya i el model helvètic en l'escenari del dret comparat, *Revista d'Estudis Autonòmics i Federals*, 10, 162-206

³⁶⁵ També el nynorsk a Noruega o el romanx a Suïssa.

³⁶⁶ Per una ampliació, vegeu Pons, E. (2015). [*L'oficialitat lingüística. Declaracions constitucionals i implicacions jurídiques i pràctiques*](#), Barcelona: Biblioteca Tècnica de Política Lingüística, Generalitat de Catalunya

vament del cas espanyol, no només en el que concerneix al mapa sociolingüístic. Responen a d'altres models de gestió del plurilingüisme difícilment exportables a l'Estat espanyol.

En aquest sentit, esdevé oportú recordar que, en l'escenari comparat, trobem diferents mecanismes a través dels quals el dret vehicula el reconeixement, protecció i foment de la realitat sociolingüística. Són mecanismes tan diversos que fins i tot la seva classificació no és sempre evident i la doctrina discrepa a l'hora d'establir-ne categories genèriques. De fet, aquestes propostes de classificació varien substancialment segons quin sigui el criteri que es pren en consideració a l'hora d'instituir-les. Una d'aquestes propostes doctrinals que resulta especialment suggerent és la que classifica els models de gestió del plurilingüisme en quatre grans tipologies: una primera l'integren els Estats que opten per un règim basat en el reconeixement de minories lingüístiques (acostumen a reconèixer una llengua nacional i garanteixen certes mesures de protecció normativa a la resta de les llengües minoritàries); una segona categoria l'integrarien els estats que opten per un model que podria definir-se com d'autonomia lingüística (propri d'Estats que, tenint una llengua nacional reconeguda, concedeixen autonomia a territoris amb llengua pròpia, drets polítics que inclouen la cooficialitat de les llengües en l'àmbit territorial on es parlen i la possibilitat d'establir una política lingüística pròpia); un tercer model se'l defineix com el propi del pluralisme institucional (Estats com Finlàndia, que reconeixen dues o més llengües com a llengües estatals i que adopten mesures perquè totes elles puguin ser conegudes i utilitzades a tot el territori de l'Estat); i, finalment, destaca el model del federalisme lingüístic³⁶⁷, vigent a Suïssa, definit per una estreta vinculació entre règim lingüístic i estructura federal de l'Estat (totes les llengües nacionals són objecte de protecció jurídica reforçada a nivell estatal i, al mateix temps, cada entitat federada pot configurar la política lingüística relativa a la seva llengua pròpia d'acord amb un criteri de territorialitat, matisat per certes manifestacions del principi de personalitat).

³⁶⁷ Siguan, M. (1995). *L'Europa de les llengües*, Barcelona: Edicions 62, 59-60.

I més enllà d'aquestes diferències substancials en l'articulació de les bases del seu model lingüístic, també cal tenir present que, sovint, alguns models són difícils d'imitar perquè són el resultat d'una història, d'una cultura política i d'uns condicionants econòmico-socials singulars³⁶⁸.

Prenent-ho tot en consideració, en aquest capítol de la monografia es proposarà l'estudi del règim d'aptitud lingüística del personal judicial a Bèlgica. I es proposa la selecció d'aquest model malgrat que Bèlgica s'ubiqui dins la categoria d'estats que responen a un model de federalisme lingüístic i no hagi signat ni ratificat la CELRM.³⁶⁹

Això no obstant, sense cap mena de dubte, Bèlgica s'erigeix en un model en l'escenari comparat si el que volem analitzar és el règim que ordena l'aptitud lingüística del personal judicial. Un model que ofereix al jurista l'oportunitat de verificar com una mateixa reivindicació o problema vinculat a la gestió de la diversitat lingüística en l'àmbit judicial, admet d'altres estratègies de

³⁶⁸ Projectat al cas del federalisme suís, resulten interessants les reflexions de Schmitt, N. (1992). *Les structures institutionnelles de la Suisse : une tradition d'authenticité. A Fédéralisme : état et perspectives*. Bratislava : Asssemblée des Régions d'Europe.

³⁶⁹ Això no obsta que la qüestió de la ratificació hagi centrat, els darrers anys diverses iniciatives i debats en seu parlamentària. Serveixi d'exemple, per totes, la pregunta formulada pel diputat belga Sr. Josy Arens a la Cambra de Representants belga sobre la signatura per part de Bèlgica de la Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries, i la resposta escrita, publicades respectivament al Butlletí de la *Chambre des Représentants de la Belgique* núm. B-130 de 4 d'octubre de 2013 i Butlletí de la *Chambre des Représentants de la Belgique* núm. B-139 de 9 de desembre de 2013. Entre d'altres qüestions, la pregunta recordava que "*En juin 2007, la signature et ratification de la Charte sont inscrites à l'ordre du jour d'une Conférence interministérielle de la Politique étrangère en vue d'accorder les pleins pouvoirs à l'État fédéral. Malheureusement la Conférence a été annulée en raison de l'organisation d'élections législatives anticipées. 1. Où en est ce dossier? 2. Quels sont encore les éléments de blocage? 3. Pensez-vous qu'une solution existe qui permette de les dépasser? 4. Peut-on espérer que la Belgique signe cette Charte avant la fin de la législature?*". A la resposta s'esmenten diverses iniciatives en el marc de les quals va debatre's sobre una eventual ratificació del conveni, en els següents termes "*1. Le 22 août 2011, une réunion ad hoc du 'groupe de travail traités mixtes' s'est tenue. Le représentant de la Communauté flamande y a déclaré que, pour des raisons politiques, la Communauté flamande n'était pas disposée à accorder les pleins pouvoirs pour la signature de la Charte européenne des langues régionales ou minoritaires. 2. En vue de la présidence belge du Conseil des ministres du Conseil de l'Europe (2014-2015), une réunion 'task force' a eu lieu le 7 mai 2013 aux SPF Affaires étrangères pour actualiser la liste des conventions du Conseil de l'Europe encore à signer ou ratifier par la Belgique. La Charte européenne des langues régionales ou minoritaires fait partie de cette liste. Les participants, représentant les entités fédérales et fédérées ont été priés de fournir des contributions en conséquence. 3. Sans l'accord formel des différents gouvernements compétents, il n'est pas possible au gouvernement de procéder à la signature de cette Charte*".

resolució de conflictes especialment garants dels drets lingüístics dels justiciables. En aquest sentit, com apreciarà el lector a les pàgines que segueixen, els principis que, històricament, han vertebrat la regulació belga relativa al coneixement lingüístic del seu personal judicial, constitueixen el resultat d'una llarga reflexió històrica, concebuda amb l'objectiu de forjar consensos entorn a la necessitat de protegir els drets lingüístics i garantir l'eficient prestació del servei públic jurisdiccional. En la base d'aquesta regulació, com es veurà, planeja la premissa que Jutges i altre personal judicial han de tenir un coneixement òptim de la llengua en la que s'expressen els justiciables i es tramiten les causes judicials. Per fer-ho efectiu, el marc normatiu articula un ampli catàleg de mecanismes, certament interessants. Es projecten no només en l'exigència d'alts nivells de coneixement lingüístic per a proveir places judicials, sinó també en el propi disseny de l'organigrama judicial i en la previsió de certes garanties processals. Com es veurà, abasten des de l'establiment de quotes i perfils lingüístics en la composició de certs òrgans jurisdiccionals a la previsió d'un règim inèdit de reenviament de causes judicials per raó de llengua o interessants marcs normatius reguladors dels serveis de traducció en el procés judicial. Fins i tot en l'acreditació del coneixement de la llengua per part del personal judicial, s'institueix un règim inèdit que pren en consideració la llengua en la que s'han cursat els estudis jurídics i la previsió d'exàmens lingüístics distints en funció de les tasques judicials que s'han d'acomplir.

Val a dir que aquesta vocació garant ja havia centrat intensos debats parlamentaris i reformes normatives a la Bèlgica del segle XIX i va esdevenir, com s'estudiarà, el principi inspirador de la llei belga de 15 de juny de 1935 que regula, encara avui, l'ús de les llengües en l'àmbit judicial. Tot plegat confereix al règim lingüístic belga uns perfils que el fan singular en l'escenari del dret comparat i un model certament interessant de ser estudiat en aquest capítol.

En qualsevol cas, l'exemple belga presenta similituds que faciliten els estudis de dret comparat amb el cas espanyol. Primerament, la realitat sociolingüística d'ambdós Estats ve condicionada per l'existència de diferents comunitats lingüístiques històriques, concentrades prioritàriament en àrees geogràfi-

ques concretes, la qual cosa ha facilitat la formulació i implementació de polítiques lingüístiques sobre la base del principi de territorialitat.³⁷⁰ Aquest principi de territorialitat s'erigirà com la clau de volta del seu règim lingüístic, també el projectat a l'àmbit judicial, i condicionarà per consegüent el catàleg de drets i obligacions lingüístiques dels ciutadans i servidors públics, en els termes que s'esbossaran a les pàgines que segueixen. En ambdós casos, a més, les entitats subestatals tenen reconegudes àmplies competències en matèria lingüística, emparades pels respectius textos constitucionals i desplegades per la normativa que hi és d'aplicació, per bé que l'Administració de Justícia recau en reductes de competència estatal. Finalment, com es veurà, en ambdós casos, la dimensió política de la clivella lingüística ha centrat interessants iniciatives polítiques i parlamentàries, bo i assumint un paper especialment rellevant en la conformació d'identitat col·lectives, la qual cosa explica que la regulació d'aquesta qüestió no sigui considerada com quelcom accessori o residual. Ben al contrari, ha centrat i continua essent objecte d'interessants reflexions en seu parlamentària i acadèmica.

No és estrany, doncs, que constitueixin uns escenaris especialment suggerents per qualsevol jurista interessat en estudiar alternatives de gestió de la diversitat lingüística. Un interès que, com apreciarà el lector a les pàgines que segueixen, es projecta també en el que concerneix a la gestió del plurilingüisme en l'àmbit judicial. I en l'estudi d'aquesta qüestió no podran bandejar-se qüestions com la cultura política de la societat, els antecedents històrics que expliquen l'opció legislativa vigent o la pròpia organització político-territorial de l'Estat perquè aquestes, entre d'altres variables, condicionen decisivament el marc normatiu que s'estudiarà i permeten explicar certes decisions estratègiques adoptades pel legislador en aquest àmbit.

De fet, en l'escenari del dret comparat, els diferents models de gestió del plurilingüisme venen condicionats, en major o menor mesura, per la pròpia posició que adopti l'Estat enfront la seva diversitat, interpretada en sentit ampli.

³⁷⁰ Vegeu Vernet, J.(coord.) (2003). *Dret lingüístic*. Valls: Ed. Cossetània. També, Pons, E. (2015). [L'oficialitat lingüística. Declaracions constitucionals i implicacions jurídiques i pràctiques](#), Barcelona: Biblioteca Tècnica de Política Lingüística, Generalitat de Catalunya

I per aquest motiu, molt sovint, els debats que plantegen les polítiques de reconeixement i acomodament de la diversitat lingüística, acaben planant en debats més amplis sobre la forma d'Estat, la qualitat de les democràcies liberals en contextes plurinacionals, la projecció del principi d'igualtat i la gestió de la diversitat, el reconeixement i tutela de les minories, l'acomodament del pluralisme en el marc d'Estats compostos o les possibilitats i límits de l'asimetria en els sistemes federals³⁷¹. Doncs bé, malgrat les diferències evidents que distingeixen Bèlgica i Espanya, ambdós constitueixen exemples d'aquests escenaris i, en ambdós estats en els debats entorn a quines havien de ser les línies estratègiques prioritàries de gestió del seu plurilingüisme, també aquelles projectades a l'àmbit judicial, sovint han donat lloc a interessants debats i preses de posició entorn a aquestes qüestions d'abast més general.

³⁷¹ Vegeu Tierney, S. (2004). *Constitutional Law and National Pluralism*. Oxford: Oxford University Press. També, Kymlicka, W. (2003). *La política vernàcula. Nacionalisme, multiculturalisme y ciudadanía*, Barcelona: Ed. Paidós. Del mateix autor, Kymlicka, W. (2000). *Citizenship in Diverse Societies*, Oxford: Clarendon Press. També, "Federalism, Nationalism, and Multiculturalism", a Karmis, D. i Norman, W. (ed.) (2005). *Theories of federalism. A reader*, Palgrave MacMillan, p. 269. Igualment, vegeu també, Caminal Badia, M. (2002). *El federalisme pluralista*, Barcelona: Ed. Paidós. També Fossas, E. i Requejo, F. (1999). *Asimetría federal y Estado plurinacional. El debate sobre la acomodación de la diversidad en Canadá, Bélgica y España*, Madrid: Ed. Trotta. També, Requejo, F. (2005). *Pluralisme i autogovern al món. Per una democràcies de qualitat*, Vic: Eumo Editorial, Universitat de Vic. Del mateix autor, Requejo, F. (2002). *Democràcia y pluralismo nacional*, Barcelona: Ed. Ariel Ciencia Política.

5.2 L'ordenació de l'aptitud lingüística del personal judicial a Bèlgica

5.2.1 Forjant consensos: una llambregada als antecedents històrics

Apuntàvem a l'inici d'aquest capítol que Bèlgica constitueix un cas paradigmàtic, especialment quan hom proposa estudiar un model alternatiu de gestió del plurilingüisme projectat a la Justícia.³⁷² I ho és, principalment, pel fet que el règim jurídic que hi ordena els usos lingüístics ha estat objecte, al llarg de la seva història més recent, d'interessants reflexions crítiques i debats en seu parlamentària que s'han acabat projectant en successives reformes normatives concebudes, principalment, amb l'objectiu de reforçar la protecció lingüística dels justiciables. La darrera d'aquestes reformes ressenyables, pel seu contingut i abast, va projectar-se al partit judicial de Brusel·les.³⁷³ Va articular-se entorn a una reforma constitucional d'addició de l'article 157bis al text de la norma suprema i l'aprovació de la llei de 19 de juliol de 2012, promulgada en el marc de l'acord institucional per la Sisena Reforma de l'Estat. Aquest nou article 157bis de la Constitució preveu explícitament que els “*elements essencials*” de la reforma, en el que concerneix, entre d'altres previsions, a l'ús de les llengües en matèria judicial al partit judicial brusel·lès, sols podrà modificar-se per llei especial. Posa de manifest l'interès del constituent per forjar consensos polítics sòlids a l'hora d'afrontar reformes normatives d'incidència en aquesta qüestió.³⁷⁴ El propi Consell d'Estat belga avalaria aquest advertiment, quan va dictaminar que, amb aquesta reforma del text de la norma suprema, el constituent reconeixia que la reforma del partit judicial de Brusel·les afectava una matèria

³⁷² Per una ampliació, Pla Boix, A. (2016). Un modelo en derecho comparado: el régimen lingüístico belga en el ámbito judicial. *Revista Vasca de Administración Pública*, 106.

³⁷³ Més concretament, articulada entorn a la reforma de l'article 157bis de la Constitució i reforma del partit judicial de Brusel·les aprovada per Llei de 19 de juliol de 2012, publicada al *Moniteur Belge* de 22 d'agost de 2012, p. 49293.

³⁷⁴ Aquest article 157 bis de la Constitució belga, en la dicció aprovada a la darrera reforma, textualment precisa que “*Les éléments essentiels de la réforme qui concernent l'emploi des langues en matière judiciaire au sein de l'arrondissement judiciaire de Bruxelles, ainsi que les aspects y afférents relatifs au parquet, au siège et au ressort, ne pourront être modifiés que par une loi adoptée à la majorité prévue à l'article 4, dernier alinéa.*”

especialment sensible d'incidència, en paraules del seu dictamen emès el 3 de maig de 2012, en “*els grans equilibris que assegurin la pau comunitària*”.³⁷⁵ Val a dir que la llei de 19 de juliol de 2012, com s'estudiarà a les pàgines que segueixen, ha acabat impulsant canvis substancials en el que concerneix al règim lingüístic d'aquest partit judicial, canvis que s'han acabat projectant també al propi disseny de l'organigrama jurisdiccional.³⁷⁶ Així doncs, als efectes que aquí interessin, ens trobem davant d'una regulació que, malgrat poder-se'n resseguir llurs antecedents a principis del segle XX, continua centrant encara avui interessants reflexions crítiques i reformes constitucionals i legislatives d'interès.

Dèiem que la gènesi d'aquest marc normatiu pot resseguir-se fins a principis del segle XX perquè, justament, la llei que ordena els usos lingüístics en l'àmbit judicial belga data de 15 de juny de 1935. Al llarg dels seus anys de vigència, ha estat objecte de successives reformes que han anat modificant puntualment les seves previsions, bo i adaptant-la a les noves necessitats que s'anaven plantejant en cada moment.

Així doncs, ens trobem davant d'un marc normatiu que és el resultat d'un consens polític forjat en el decurs de dècades. Es tracta, a més, d'una llei que presenta la particularitat d'instituir règims jurícolingüístics diferents, i per consegüent un catàleg diferent de drets i deures lingüístics, segons la localització dels afers judicials dins el territori nacional. Va garantir-ho quan Bèlgica encara era un Estat unitari, temps abans d'iniciar-se el seu procés de descentralització política. Un procés de federalització en el que, per cert, la clivella lingüística va esdevenir una variable determinant.³⁷⁷ En tot cas, als efectes que aquí interessin, aquestes circumstàncies expliquen que, des de certs sectors doctrinals, s'hagi emfasitzat que ens trobem davant d'una llei que, en aquesta matèria, va

³⁷⁵ Dictamen del Consejo de Estado de 3 de mayo de 2012 sobre la proposición de ley.

³⁷⁶ Per una ampliació, vegeu articles 45 a 72 de la llei, publicada al *Moniteur Belge* de 22 de agost de 2012, p. 49293.

³⁷⁷ Vegeu Miroir, A. (1990). La Belgique et ses clivages: contradictions structurelles et familles politiques, *Pouvoirs* 54, p. 5.

instituir un cert federalisme de fet.³⁷⁸ Val a dir que aquesta norma esdevé, sense cap mena de dubte, un referent interessant a ser tingut en compte perquè, com s'estudiarà, garanteix uns alts nivells d'exigència de coneixement lingüístic a Jutges i altre personal judicial. Des d'aquesta perspectiva, constitueix un marc de reflexió suggerent en els debats i propostes de reforma normativa d'incidència en aquesta qüestió que planen en l'actualitat a l'Estat espanyol.³⁷⁹

Dit això, dins aquest capítol introductori dedicat a estudiar els antecedents normatius de l'actual regulació, esdevé convenient estudiar, ni que sigui succintament, la tramitació parlamentària de la Llei belga de 15 de juny de 1935. I això perquè el buidatge del seu *iter* parlamentari permet posar de manifest els equilibris, consensos i dissensos que va plantejar la matèria i, per consegüent, mostra els principals esculls als quals va fer front. Val a dir que part d'aquestes resistències encara centren debats acadèmics i parlamentaris a l'Espanya del segle XIX.

D'entrada, l'aprovació de la Llei de 15 de juny de 1935 fou possible mercès a que, en el passat, ja s'havia creat un estat d'opinió favorable a la necessitat de garantir drets lingüístics als justiciables i, per extensió, favorable també a exigir un correlatiu deure de coneixement lingüístic al personal judicial. I en la presa de consciència sobre aquesta qüestió, hi varen assumir un paper determinant certes iniciatives legislatives tramitades al llarg del segle XIX, impulsades principalment el moviment flamenc que, en aquesta etapa històrica,

³⁷⁸ Vegeu Delperée, F. (1997). L'ús de les llengües a la justícia a Bèlgica. A *L'administració de Justícia als Estats plurilingües*, Barcelona: Consejo General del Poder Judicial-Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, Generalitat de Catalunya *Studia Iuridica* 15, p. 18

³⁷⁹ Entorn a l'abast d'aquests debats, vegeu Pla Boix, A. (2004). *El règim jurídic de les llengües a l'Administració de Justícia*. Barcelona: Institut d'Estudis Autònoms. També, Pla Boix, A (2006). La valoració del coneixement de la llengua autonòmica cooficial en la provisió de places judicials: estat de la qüestió. Comentari a la STC 253/2005 de 10 d'octubre. *Revista Jurídica de Catalunya* 55, 123-150. Igualment, Pla Boix, A. (2007). El perfil lingüístic del personal al servei de l'Administració de Justícia. Comentari a la STC 270/2006, de 13 de setembre", *Revista Jurídica de Catalunya*, p. 151-167. Vegeu també, Vernet Llobet, J. (1999). Los principios de mérito y capacidad en la provisión de plazas de magistrados, jueces, fiscales y personal al servicio de la Administración de Justicia en las comunidades autónomas con doble oficialidad lingüística. *Cuadernos de derecho judicial* 3, p. 273

començava a reivindicar en seu parlamentària el reconeixement d'un estatut d'oficialitat lingüística plena per la seva llengua pròpia, la neerlandesa.

Sobre aquesta qüestió, és convenient precisar que a la Bèlgica del segle XIX, la llengua francesa era la llengua dominant a totes les esferes de la vida pública, essent concebuda com un fonament estructural de la seva unitat política.³⁸⁰ I ho era malgrat que, des dels propis orígens de l'Estat, s'havia vetllat per garantir la llibertat d'ús lingüístic, també en el pla constitucional.³⁸¹ En qualsevol cas, aquesta primacia de la llengua francesa va projectar-se especialment al món del dret i la justícia.³⁸² Diverses disposicions normatives aprovades en aquesta etapa històrica en donen bon testimoni.³⁸³

³⁸⁰ A tall d'exemple i per tots, vegeu Gubin, E. (1979). Bruxelles au XIXe siècle: berceau d'un flamingantisme démocratique (1840-1873). *Crédit Communal de Belgique, Coll. Histoire Pro Civitate*, n° 56, p. 26-27. Igualment, Mabilie, X. Histoire politique de la Belgique, p.125 i Alen, A. Le fédéralisme belge. A *Le fédéralisme. Approches politique, économique et juridique, Centre d'Etude du fédéralisme*, p. 129-184.

³⁸¹ Sobre aquesta qüestió, esdevé convenient recordar que quan el 4 d'octubre de 1830 el Govern provisional va proclamar la independència de Bèlgica, justament la garantia d'aquesta llibertat lingüística va ser una de les primeres mesures normatives adoptades. Es garantí al Decret del Govern provisional de 16 de novembre de 1830. Aquest Decret establia que els ciutadans, en llurs relacions amb l'Administració, estaven autoritzats a emprar indistintament la llengua francesa, la neerlandesa o l'alemanya. Al seu articulat contemplava tres supòsits diferents que acabarien essent també assumits per la dicció del text constitucional que s'acabaria promulgant uns mesos més tard: en primer lloc, el principi general de llibertat d'ús lingüístic dels ciutadans; segonament, l'ordenació dels usos lingüístics davant les Administracions; finalment, l'ordenació dels usos lingüístics davant els Tribunals de Justícia.

³⁸² En aquest sentit, varen ser diverses les normes promulgades en aquesta etapa històrica que varen consolidar una autèntica dominació de la llengua francesa. Un bon exemple és l'article 6 del Decret del Govern provisional de 16 de novembre de 1830, que malgrat garantir formalment la llibertat d'ús lingüístic i el dret dels ciutadans a emprar qualsevol dels idiomes nacionals en llur relació amb els Tribunal de Justícia (francès, neerlandès o alemany), condicionava aquest ús a l'exigència Jutges, Ministeri Públic i advocats litigants coneixessin l'idioma emprat pel justiciable, el que va consolidar-se com un obstacle sovint infranquejable per l'ús normal de la llengua neerlandesa i alemanya en aquest àmbit públic. Val a dir que aquesta opció seria assumida pel constituent. L'article 23 de la Constitució belga de 7 de febrer de 1831 consagrava també la llibertat d'ús lingüístic per bé que n'exceptuava dos casos taxats a la norma, bo i precisant que es regularien per llei: els actes de l'autoritat pública i els processos judicials. Val a dir que ambdues excepcions a la llibertat d'ús lingüística contemplades a l'articulat del text constitucional varen ser objecte d'intensos debats en seu constituent. La previsió constitucional de regular per llei els usos lingüístics en els processos judicials deu el seu origen a una esmena presentada pel diputat M.Devaux. Per una ampliació sobre la seva tramitació, vegeu Huytens, E. (1830). *Discussions du Congrès National de Belgique 1830-1831*. Bruxelles: Société Typographique belge, Adolphe Wahole et Cie, 1844, Tome Premier, 10 novembre-31 décembre 1830, p. 667

³⁸³ Un exemple l'ofereix l'opció del legislador de consolidar justament la llengua francesa com la única llengua oficial per a la publicació de lleis i decrets, situació que persistiria fins a l'aprovació de la llei de 18 d'abril de 1898 relativa a l'ús de la llengua neerlandesa en les publi-

No és estrany, doncs, que la doctrina subratlli l'existència d'una autèntica dominació lingüística de la llengua francesa a la Bèlgica del segle XIX, recordem-ho, llengua de la burgesia francòfona dirigent. Una dominació que donaria lloc a la presa de consciència del moviment flamenc a favor del reconeixement d'un estatut d'oficialitat lingüística plena per la llengua neerlandesa.³⁸⁴ Justament, aquest moviment assumirà un paper determinant en la tramitació de diferents iniciatives, concebudes amb l'objectiu de promoure l'ús del neerlandès a la justícia. És en aquest escenari reivindicatiu on hom pot subratllar episodis com el cèlebre manifest del moviment flamenc de 6 de novembre de 1847, una declaració de principis subscripta per Henri Conscience i completada per F.A. Snellaert que va aplegar reclamacions que ja havien estat formalitzades en el passat. Entre d'altres previsions, el manifest reclamava la conveniència de garantir l'ús del neerlandès als Tribunal de Justícia quan l'acusat fos flamenc o, als efectes que aquí interessin, el deure dels funcionaris que prestaven llurs serveis en territori flamenc de conèixer aquest idioma. En aquesta mateixa línia també va pronunciar-se l'informe tramès al Govern provisional per la "*Commission des griefs flamands*" l'octubre de 1857, publicat com a document parlamentari.³⁸⁵ L'interès d'aquestes iniciatives rau en el fet que varen propiciar un interessant debat, projectat també a l'escenari parlamentari, entorn a la conveniència d'adoptar mesures urgents per corregir episodis d'indefensió per raó de llengua als tribunals de justícia belgues.³⁸⁶

cacions oficials. Aquesta disposició legal, popularment coneguda com a llei de la igualtat, va ser valorada com un èxit del moviment flamenc.

³⁸⁴ Sobre aquesta qüestió, vegeu Maroy, P. (1966). L'évolution de la législation linguistique belge. *Revue du droit public et de la science politique en France et à l'étranger*, p. 449-501. També, Mabilie, X. cit. supra p. 128. Igualment, sobre el paper del moviment flamenc, vegeu Mean, A. (1989). *La Belgique de papa. 1970: le commencement de la fin*, Bruxelles : Hol-His, Politique & Histoire, CRISP, p. 27.

³⁸⁵ Vegeu Document parlamentari núm. 42, sessió 1858-1859. L'informe proposava diverses reformes amb l'objectiu de promoure la normalització del neerlandès a diferents àmbits públics, inclòs l'àmbit judicial. En aquest àmbit concret, proposava adoptar el criteri que les causes judicials civils es tramitessin i jutgessin en la llengua del demandant, i en la llengua de l'acusat en la jurisdicció penal.

³⁸⁶ Sobre el sentit del debat, vegeu també "*Observations du gouvernement sur le Rapport de la Commission chargée d'examiner les dispositions à prendre dans l'intérêt de la langue et de la littérature flamandes*", Document parlamentari nº 123, sessió 1858-1859. El debat va venir condicionat per la denúncia de casos flagrants d'acusats flamencs enjudiciats i condemnats sense haver-los reconegut el dret a declarar en la seva llengua. Entre aquests casos me-

En aquest escenari reivindicatiu, fou durant la segona meitat del segle XIX quan s'aproven les primeres lleis lingüístiques que varen començar a garantir l'ús del neerlandès a la justícia, encara que amb un abast certament restringit. En la seva aprovació hi varen assumir un paper especialment rellevant diputats del *Meetingpartij* adscrits a la causa flamenca, especialment bel·ligerants a l'hora de reivindicar mesures de normalització lingüística.³⁸⁷ D'entre aquestes lleis, destaca especialment la de 17 d'agost de 1873 sobre l'ús de la llengua neerlandesa en matèria penal³⁸⁸. L'interès d'aquesta disposició legal, la gènesi parlamentària de la qual es troba en una iniciativa legislativa presentada a la Cambra de Representants pel diputat E. Coremans³⁸⁹, rau precisament en el fet que va marcar un punt d'inflexió. És considerada el resultat existós d'un llarg procés reivindicatiu.³⁹⁰ I això perquè, recordem-ho, al llarg del segle XIX s'havien presentat moltes iniciatives en aquest sentit que havien estat sistemàticament rebutjades per no comptar amb suficients suports parlamentaris. En la justificació de la iniciativa, Coremans proclamaria que les nocions "*més elementals de la ciència i del sentit comú, els principis de justícia i llibertat exigeixen que l'acusat traduït al seu propi país, davant d'un tribunal pe-*

diàtics destaquen el cas *Coucke i Goethals* (1865) dos flamencs injustament condemnats a mort pel Tribunal d'Hainaut i executats el 1860 en un procés judicial en francès, llengua que desconeixien els dos acusats; o el cas *Schoep* (1872-1873) on un ciutadà va ser condemnat per haver-se negat a signar una acta de naixement redactada en un idioma que li era desconegut. Val a dir que aquest afer *Shoep* va motivar intensos debats parlamentaris. L'11 de juliol de 1873, el Ministre de Justícia M. De Lantsheere va reconèixer davant la Cambra de Representants, durant la seva intervenció en motiu de la tramitació de la proposició de llei sobre l'ús de la llengua neerlandesa en matèria penal, que aquest afer *Shoep* havia influït decisivament en la presentació d'aquesta iniciativa. Vegeu *Annales Parlementaires, Chambre de Représentants*, sessió d'11 de juliol de 1873, p. 1490.

³⁸⁷ Destaquen especialment els diputats Jan-Jacob Delaet, Lodewyk Gerrits o Edouard Coremans. Varen assumir un paper determinant en la tramitació de diverses lleis lingüístiques adreçades a normalitzar el neerlandès a diferents àmbits públics, també el judicial.

³⁸⁸ *Moniteur belge* n° 238 de 26 d'agost de 1873, *Loi sur l'emploi de la langue flamande en matière répressive*.

³⁸⁹ *Annales Parlementaires, Chambre des Représentants*, sessió de 13 de abril de 1872, p. 825-82. Vegeu també *Annales Parlementaires, Chambre des Représentants* sessió de 15 d'abril de 1872, p. 825-826 (presentació i defensa del projecte per part del diputat E. Coremans). Aprovació a la sessió de 25 de juliol de 1873, p. 1624-1625. Al Senat, vegeu debat i adopció a *Annales parlementaires*, sessió de 5 d'agosto de 1873, p. 293-298

³⁹⁰ El buidatge dels debats parlamentaris permet constatar que l'any 1873 existia un ampli consens polític, compartit pel mateix Govern, entorn a la conveniència de garantir l'ús del neerlandès a la jurisdicció penal. Vegeu intervenció del Ministre de Justícia M. De Lantsheere a la sessió parlamentària d'11 de juliol de 1873. *Annales Parlementaires, Chambre des Représentants*, sessió d'11 de juliol de 1873, p. 1490

nal, pugui comprendre l'acusació i pugui respondre en les condicions més favorables a la seva defensa". Va concloure proclamant que la justícia penal "ha de ser administrada en la llengua dels justiciables".³⁹¹

Anys més tard, d'altres disposicions legals, com la llei de 3 de maig de 1889³⁹² o la llei de 22 de febrer de 1908³⁹³, n'amplien el seu àmbit de tutela, per bé que sempre projectant-les a la jurisdicció penal. En el que concerneix a la jurisdicció civil, l'any 1856 ja va garantir-se la potestat de les jurisdiccions de la regió flamenca d'elegir la llengua del seu servei intern i obligava a jutjar els processos en la llengua emprada per l'acte introductori d'instància. A la pràctica però, el neerlandès era emprat amb freqüència en els Jutjats de pau, mentre que a la resta d'òrgans jurisdiccional s'emprava normalment la llengua francesa.³⁹⁴

Sens perjudici d'aquests avenços en el pla normatiu, l'ús del neerlandès a la justícia continuava constrenyit pel desconeixement d'aquest idioma per part de jutges i advocats, desconeixement que seria objecte d'interessants debats en seu parlamentària que començarien a propiciar una presa de consciència sobre la necessitat de corregir la situació.³⁹⁵ Finalment, l'any 1895 va entrar en vigor l'obligació de conèixer neerlandès per ser nomenat per exercir funcions judicials i notariales a territori flamenc.³⁹⁶

En tot cas, als efectes que aquí interessin, el conjunt d'aquestes iniciatives polítiques i legislatives va afavorir, uns anys més tard, un context propici al

³⁹¹ En qualsevol cas, el buidatge dels treballs parlamentaris celebrats en motiu de la tramitació d'aquesta llei evidencia que la resposta que havia de donar-se a aquesta reivindicació lingüística suscitava tensions entre valons i flamencs. Vegeu *Annales Parlementaires, Chambre des Représentants*, sessió de 12 de juliol de 1873, p. 1502.

³⁹² *Moniteur belge* n° 131 de 11 de maig de 1889, *loi concernant l'emploi de la langue flamande en matière répressive*

³⁹³ *Loi sur l'emploi de la langue flamande en matière répressive dans l'arrondissement de Bruxelles*, publicada al *Moniteur belge* n° 61, de 1 de març de 1908, p. 1147.

³⁹⁴ Vegeu Maroy, P. cit. supra, p. 457

³⁹⁵ Vegeu, a tall d'exemple, la intervenció del diputat E. Coremans a la sessió parlamentària de 22 de novembre de 1888 publicada a *Annales Parlementaires, Chambre des Représentants*, sessió de 22 de novembre, p. 22.

³⁹⁶ *Moniteur belge* n° 114, de 24 de abril de 1890, *loi sur la collation des grades académiques et le programme des examens universitaires*. Vegeu article 49 de la llei. Establia un període transitori de cinc anys per l'entrada en vigor d'aquesta obligació lingüística.

debat i aprovació de la que seria la disposició legislativa clau en matèria d'usos lingüístics a la justícia: la llei de 15 de juny de 1935, encara avui vigent. De fet, en la gènesi parlamentària d'aquesta iniciativa hi trobem explicitat que cercava, en essència, reforçar la protecció lingüística i completar la regulació en aquells àmbits que no s'havien regulat a les lleis lingüístiques del segle XIX.³⁹⁷ Des d'aquesta perspectiva, el buidatge dels treballs parlamentaris posa de manifest l'existència d'un cert consens, compartit pel Govern, entorn a la necessitat d'ordenar amb abast general els usos lingüístics davant els Tribunals de Justícia, amb l'objectiu declarat de reconèixer i protegir els drets lingüístics dels justiciables belgues, especialment els flamencs.³⁹⁸ Aquest acord majoritari permetria l'aprovació de la llei, en un escenari de divisió de l'arc parlamentari pel caràcter controvertit de la matèria.³⁹⁹ En tot cas, la llei finalment aprovada s'estructurava formalment en vuit capítols que desplegaven una ambiciosa regulació dels usos lingüístics a l'àmbit judicial. Aquesta regulació es projectava a les diferents jurisdiccions bo i prenent en consideració també la garantia d'un pioner règim de capacitació lingüística del personal judicial que seria desplegat reglamentàriament.⁴⁰⁰ Com s'estudiarà molt succintament a les pàgines que segueixen, les bases d'aquesta regulació lingüística de 1935 continuen plenament vigents.

³⁹⁷ L'origen d'aquesta llei es troba en tres iniciatives legislatives tramitades al llarg de les sessions parlamentàries de 1933 i 1934: dos projectes de llei dipositats a la Cambra de Representants pel Ministre de Justícia M. Janson i una proposició de llei presentada a iniciativa dels diputats M. Romsée, Leuridan, Borginon i Elias. Vegeu *Annales Parlementaires, Chambre des Représentants*, sessió ordinària 1932-1933. Resulta especialment il·lustrativa la intervenció del President de la Cambra de Representants que consta publicada a *Annales Parlementaires, Chambre des Représentants*, sessió de 18 d'octubre de 1933, p. 1344.

³⁹⁸ En aquest sentit, resulten il·lustratives intervencions parlamentàries com les dels diputats M. Marck o M. Mundeleer, publicades respectivament als *Annales Parlementaires, Chambre des Représentants*, sessions de 18 i 25 d'octubre de 1933. Vegeu també, Hayoit de Termicourt, R. (1936). *L'emploi des langues en justice. Commentaire de la loi du 15 juin 1935*, Bruxelles: Maison Ferdinand Larcier, SA Editeurs

³⁹⁹ Prova n'és que, al Senat, l'aprovació de la iniciativa va donar lloc a intensos debats. Dels 129 senadors que varen votar, només 73 s'expressaren a favor. Vegeu *Annales Parlementaires, Senado*, sessió de 11 de abril de 1935, p.544-545

⁴⁰⁰ *Moniteur belge* n° 173 de 22 de juny de 1935, p. 4002-4016. En el que concerneix al desplegament reglamentari del règim d'aptitud lingüística del personal judicial, vegeu reial decret de 9 de setembre de 1935 que varen organitzar les proves d'aptitud lingüística dels candidats a ocupar places judicials, publicats al *Moniteur belge* n° 254 de 11 de setembre de 1935, p. 5650 a 5662

És més, la llei de 15 de juny de 1935 ha gaudit d'una estabilitat sense precedents, mantenint llur vigència malgrat les transformacions radicals projectades sobre el sistema polític belga, vinculades al seu procés de federalització. L'actual dicció de la norma, esmenada mercès a successives reformes normatives promulgades al llarg d'aquests vuitanta anys de vigència, respecta plenament els principis estructurals dissenyats pel legislador de principis de segle XX. Aquests principis, consolidats com la clau de volta de la regulació lingüística en aquesta matèria, són essencialment tres: en primer lloc, el principi de l'unilingüisme territorial o també conegut com "*llengua regional, llengua judicial*"; el principi de llibertat d'opció lingüística de les parts; i, finalment, el principi de bilingüisme reconegut a la regió de Brusel·les.⁴⁰¹ S'erigeixen indefugiblement com les bases vertebradores del règim lingüístic dels processos judicials tramitats a Bèlgica.

Tot plegat ha de valorar-se prenent en consideració una qüestió de fons relativa l'àmbit d'aplicació de la norma: la llei de 15 de juny de 1935 projecta les seves previsions lingüístiques a les jurisdiccions del Poder Judicial interpretat en el sentit orgànic estricte de l'expressió, d'acord amb el que disposa el capítol VI del Títol III de la Constitució belga, i les projecta a qualsevol nivell (primera instància, apel·lació i cassació).⁴⁰² Abasta, doncs, la regulació del règim lingüístic dels processos tramitats a la jurisdicció civil, penal, mercantil i social. La resta de procediments tramitats davant les jurisdiccions constitucional i administrativa es troben regulats en d'altres disposicions legislatives. Més concretament, en el que concerneix a la jurisdicció constitucional ho trobem regulat a la llei

⁴⁰¹ En perspectiva històrica, vegeu Antoine Van Hoorebeke; *L'emploi des langues en justice. Commentaire critique de la loi du 15 juin 1935*, Bruylant, Bruselas, 1936. Igualment, R. Hayoit de Termincourt (1936); *L'emploi des langues en justice. Commentaire de la loi du 15 juin 1935*, Larcier, Brusel·les, cit. supra. En el que concerneix a la definició de "*llengua regional*" s'ha definit, històricament, com aquell idioma generalment emprat per la majoria dels habitants del partit judicial. Es tracta d'una definició que va ser objecte de debats en seu parlamentària i va centrar l'informe parlamentari Marck nº 136 publicat als *Documents parlementaires, Chambre des Représentants*, 1932-1933, p. 12. Per una ampliació sobre el contingut d'aquest principi estructural, vegeu també Francis Delperée (1997), cit. supra.

⁴⁰² Delperée, F. (1990). Unité, dualité ou trinité de juridiction en Belgique?. *Revue française de Droit administratif* 6(5), p. 183 a 185

especial de 6 de gener de 1989 sobre el Tribunal Constitucional.⁴⁰³ Pel que fa a la jurisdicció administrativa, el seu règim lingüístic es regula singularment a les lleis coordinades sobre el Consell d'Estat de 12 de desembre de 1973.⁴⁰⁴ En ambdós casos s'ha vetllat també diligentment per a projectar el plurilingüisme de l'Estat en la regulació dels seus usos lingüístics.⁴⁰⁵

5.2.2 Bases reguladores dels usos lingüístics als processos judicials

El principi de l'unilingüisme regional, definit doctrinalment amb la clàusula "*llengua regional, llengua judicial*" s'ha consolidat com la clau de volta del règim lingüístic de la justícia belga, eix vertebrador de la regulació garantida a la llei de 15 de juny de 1935. En compliment d'aquest principi, la llengua generalment emprada en la tramitació de les causes judicial per part dels òrgans jurisdiccional és la llengua oficial de la regió on tenen llur seu. Amb aquest principi es pretén garantir que la llengua emprada a la justícia sigui la llengua majoritàriament parlada pels justiciables del districte judicial en qüestió, sigui el francès, el neerlandès o bé l'alemany.⁴⁰⁶

Ens trobem, doncs, davant un règim lingüístic que pivota sobre el criteri territorial. Dit altrament, serà l'àrea geogràfica de la regió la que determinarà les regles reguladores dels usos lingüístics a la justícia i, per extensió, l'element

⁴⁰³ [Loi de 6 janvier 1989, spéciale sur la Cour constitutionnelle](#). *Moniteur belge* de 7 de enero de 1989.

⁴⁰⁴ *Loi de 12 janvier 1973, lois coordonnées sur le Conseil d'État* (*Moniteur belge* de 21 de març de 1973).

⁴⁰⁵ Serveixi d'exemple el fet que aquesta dimensió lingüística es projecta en la pròpia composició del seu Tribunal Constitucional. Dels dotze magistrats que integren la Cort, sis són d'expressió francesa i els altres sis d'expressió neerlandesa i integren, respectivament, el grup lingüístic francès i neerlandès. El Títol IV de la llei reguladora (articles 62 a 66) porta per títol "De l'ús de les llengües" i aplega un ampli catàleg de previsions concebudes amb l'objectiu de tutelar els drets lingüístics dels justiciables, sens perjudici d'altres previsions d'incidència en la matèria disperses al llarg de l'articulat de la norma. En són un bon exemple els articles 31, 35, 41,54, 61, 106 o 111 de la llei.

⁴⁰⁶ En la delimitació territorial regional, l'article 42 de la llei de 15 de juny de 1935 es remet al que disposa llei reguladora dels usos lingüístics en matèria administrativa. Vegeu *Moniteur belge* de 2 d'agost de 1966 (artículos 2 a 8). També, sobre el contingut i abast del principi, Frencken, E. (1997). *La llei belga pel que fa a l'ús de les llengües en l'àmbit judicial*. A *L'administració de Justícia als Estats plurilingües*, Barcelona: Consejo General del Poder Judicial-Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, Iuridica 15

definitori del catàleg de drets i deures lingüístics. Indefugiblement, s'erigeix en una projecció més del principi de l'unilingüisme territorial que vertebrava, per manament constitucional, el règim lingüístic belga. La única excepció a aquesta regla general, com s'estudiarà amb deteniment a les pàgines que segueixen, la trobem al règim lingüístic aplicable als tribunals de la regió bilingüe de Brussel·les-capital.

En qualsevol cas, la opció a favor d'aquest criteri territorial com a eix vertebrador de la regulació lingüística s'acabarà concretant en l'adopció d'un ampli catàleg de previsions i mecanismes de gestió del plurilingüisme especialment interessants en clau comparada. D'entrada, l'efecte més directe és que, com a regla general, jutjats i tribunals amb seu a la regió francesa, neerlandesa i alemanya funcionaran en la llengua de la regió on es trobin ubicats. Així doncs, sens perjudici de les reserves previstes a la propia llei, la llengua de la regió serà la llengua emprada en la tramitació del procés i, per consegüent, serà la llengua emprada en les seves diferents etapes, des del document d'inici de les actuacions judicials⁴⁰⁷ fins a la seva resolució i actes relatius a l'execució⁴⁰⁸. Val a dir que la llei de 15 de juny de 1935 projecta aquest principi a les diferents fases de la tramitació processal de la causa, i ho fa amb vocació de completitud. Més concretament, ho projecta als usos lingüístics de les al·legacions i defensa de les parts⁴⁰⁹ així com en les declaracions testificals, informes pericials o actuacions del Ministeri Públic. A més, com a regla general, es contempla que

⁴⁰⁷ La jurisprudència ha confirmat la nul·litat del document d'inici del procés que no respecti aquestes previsions lingüístiques (document que consignï parts essencials redactades en una altra llengua). Vegeu, a tall d'exemple i per totes, Cass. (2e ch.), 13 juin 2000, P.00.0547.N, *Pas.*, 2000, I, 1069: "*Le pourvoi est irrecevable lorsque l'acte qui a introduit le pourvoi en cassation est nul parce qu'il a été rédigé dans une langue autre que celle de la procédure (art. 27 et 40, L. 15 juin 1935)*". També, Cass. (2e ch.), 13 juin 2000, P.00.0547.N, *Pas.*, 2000, I, 1069: "*La Cour ne tient pas compte de l'acte de désistement de pourvoi lorsque cet acte est nul dès lors qu'il a été rédigé dans une langue autre que celle de la décision attaquée (art. 27 et 40, L. 15 juin 1935)*".

⁴⁰⁸ Vegeu article 37 de la llei. En el que concerneix a la jurisprudència del Tribunal de Cassació que ha interpretat aquestes previsions, destaca a tall d'exemple i per totes, Cass. (1re ch.), 7 de novembre 1996, *Pas.* 1996, I, 1086 o Cass. (1re ch.), 30 de maig de 1996, *Pas.*, 1996, I, 555: "*Est nul l'arrêt dont la décision est fondée sur une citation d'un texte libellé dans une langue autre que celle de la procédure, sans que la traduction ou la substance de cette citation soit reproduite dans la langue de la procédure (L. 15 juin 1935, art.24, 37 et 40)*".

⁴⁰⁹ Sens perjudici del dret d'opció lingüística, en els termes garantits als articles 30 i 31 de la llei.

l'incompliment d'aquestes previsions lingüístiques constitueix vici de nul·litat en els termes previstos a l'article 40 de la llei, confirmats per la jurisprudència.⁴¹⁰

La rigidesa d'aquesta regulació vindrà modulada per diversos mecanismes que en garantiran una certa flexibilitat. Aquest és el cas del règim de les traduccions, sol·licituds de canvi d'idioma i reenviaments de causes judicials per motius lingüístics.⁴¹¹ Indefugiblement, aquest principi s'acabarà projectant al règim d'aptitud lingüística del personal judicial, en els termes que s'estudiaran més endavant.

Apuntàvem suara, a l'inici d'aquest capítol, que la regió de Brussel·les es regeix per un estatut lingüístic particular adaptat a la seva realitat sociolingüística bilingüe. La llei de 15 de juny de 1935 projecta aquesta singularitat brussel·lesa a la regulació dels usos lingüístics davant les diferents jurisdiccions regulades a la norma, així com també al règim d'aptitud lingüística exigida al personal judicial que hi presta llurs serveis. Val a dir que aquest estatut lingüístic singular ja es contemplava, encara que amb diferent contingut i abast, a la primera versió de la llei de 15 de juny de 1935, bo i centrant des dels seus inicis intensos debats parlamentaris. En dates recents, ha estat objecte de canvis normatius d'abast general, articulats entorn a una reforma del text constitucional aprovada en el marc de l'acord institucional per la Sisena Reforma de l'Estat belga.

En qualsevol cas, si atenem a l'estructura formal de la llei de 15 de juny de 1935, trobem que projecta singularment aquests principis reguladors dels

⁴¹⁰ Jurisprudencialment s'han modulats les condicions i abast d'aquesta declaració de nul·litat a l'empara del que disposa l'article 40 de la llei. Vegeu, a tall d'exemple i per totes, Brux. (14e ch.), 7 de febrer 1994, *Journ. Procès*, 1994, n° 255, p. 24, n° 256, p. 26: "*Aux termes de l'article 40, alinéa 2, de la loi du 15 juin 1935 sur l'emploi des langues en matière judiciaire, tout jugement ou arrêt qui n'est pas purement préparatoire couvre la nullité de l'exploit et des autres actes de procédure qui ont précédé ce jugement ou cet arrêt. Cet article 40, alinéa 2, n'exige pas que les décisions qu'il vise soient des jugements conformes à l'article 97 de la Constitution (motivation-publicité du prononcé). De principe, le juge d'appel ne peut plus écarter des débats le procès-verbal établi en violation des dispositions de la loi sur l'emploi des langues, lorsque la nullité est couverte par la décision contradictoire du premier juge*".

⁴¹¹ Vegeu articles 8, 20, 22, 23, 26, 27bis.3, 28, 29, 30, 30bis, 32, 38, 60 de la llei. Sobre el reenviament de causes per motiu lingüístic, vegeu per tots Frédéric Gosselin (dir.); *La réforme de l'arrondissement judiciaire de Bruxelles. Première approche pratique*, Ed.Larcier, Bruxelles, 2012.

usos lingüístics a les diferents jurisdiccions. Així, el capítol I els projecta a les jurisdiccions civils i mercantils de primera instància així com els tribunals laborals (articles 1 a 10); el capítol II a la jurisdicció penal (articles 11 a 23)⁴¹²; el capítol III (articles 24 a 26) regula el règim lingüístic de les jurisdiccions d'apel·lació; i, finalment, el capítol IV (articles 27 a 29) regula el règim d'usos lingüístics en els procediments enjudiciats pel Tribunal de Cassació.

Així, en el que concerneix a les jurisdiccions civils i mercantils de primera instància i tribunals laborals, s'estableix com a regla general que la llengua emprada en la tramitació del procés serà el francès, el neerlandès o l'alemany segons on tinguin llur seu els òrgans jurisdiccional. Així, a la regió valona i als tribunals francòfons del partit judicial brusel·lès s'emprarà la llengua francesa (article 1); a la regió flamenca així com als tribunals neerlandòfons del partit de Brusel·lès s'emprarà el neerlandès (article 2), i es garanteix també l'ús de la llengua alemanya als òrgans jurisdiccional adscrits al partit judicial d'Eupen (article 2bis)⁴¹³. Així doncs, com a regla general, en aquests idiomes es redactaran tant els documents d'inici del procés com la resta d'actuacions judicials. En el que concerneix al partit brusel·lès, la creació d'aquests tribunals francòfons i neerlandòfons és molt recent.⁴¹⁴ Com bé ha subratllat la doctrina, amb la institució d'aquests tribunals unilingües francòfons i unilingües neerlandòfons, separats i amb competència sobre el conjunt del partit judicial, aquests tribunals brusel·lesos s'assimilen a la resta de tribunals unilingües del país perquè el procediment s'hi substancia exclusivament en francès o neerlandès atenent a la legislació lingüística que els és aplicable, i sempre sens perjudici dels mecanismes de flexibilització contemplats a la pròpia llei.⁴¹⁵ De

⁴¹² Capítol intitulat "*Emploi des langues à l'information et à l'instruction en matière répressive ainsi que devant les juridictions répressives de première instance et devant les Cours d'assises*".

⁴¹³ Closset-Marchal, G. (1989). Considérations sur l'emploi des langues devant les juridictions civiles, commerciales et du travail du premier degré. *Annales de Droit de Louvain*, p. 179. Vegeu igualment, "Le projet de loi du 11 février 1985 relatif à l'emploi de la langue allemande en matière judiciaire et à l'organisation judiciaire", *J.L.*, 1985, p. 454

⁴¹⁴ Troba el seu origen a la llei de 19 de juliol de 2012.

⁴¹⁵ En el que concerneix a les darreres reformes projectades al partit judicial brusel·lès, vegeu Gosselin, F.(dir.), Dejemppe, B., Funck, B., Meilleur, J.M. (2012). *La réforme de l'arrondissement judiciaire de Bruxelles. Première approche pratique*. Bruxelles: Ed. Larcier. Vegeu també, Gosselin, F. (2013). *La réforme de l'arrondissement judiciaire de Bruxelles*. A

conformitat amb el que disposa l'article 4 de la llei, al partit judicial brúsel·lès l'acte introductori d'instància estarà redactat en francès o neerlandès segons si el demandat està domiciliat a la regió de llengua francesa o neerlandesa (el demandant podrà elegir l'ús del francès o neerlandès si el demandat està domiciliat a un municipi de l'aglomeració brúsel·lesa o no té domicili conegut a Bèlgica)⁴¹⁶. Val a dir que la llei regula amb vocació garant i casuísticament, l'aplicació dels mecanismes de flexibilització del règim lingüístic general, i molt especialment garanties com el dret d'opció lingüística, la potestat de sol·licitar canvi d'idioma del procés o el casos en els que resulta procedent el reenviament del procediment per raons lingüístiques.⁴¹⁷

Igualment, el principi de l'unilingüisme regional, també conegut com "llengua regional, llengua judicial" es projecta també a la jurisdicció penal, i el marc lingüístic que hi és d'aplicació el trobem regulat al Capítol II de la llei de 15 de juny de 1935 (articles 11 a 23). Així, com a regla general, els processos verbals relatius a la investigació de crims, delictes i faltes, així com aquells en matèria fiscal, es tramitaran en francès a la regió francesa, en neerlandès a la neerlandesa i en alemany a la regió de llengua alemanya. Al municipis de l'aglomeració brúsel·les, es tramitaran en francès o neerlandès depenent de l'idioma elegit pel justiciables a les seves declaracions o, en el seu defecte, segons les necessitats de la causa, en els termes que han estat degudament interpretats per la jurisprudència. L'incompliment d'aquest dret d'opció lingüística és constitutiu de vici de nul·litat del procés verbal.⁴¹⁸ Val a dir que aquest principi

Sautois, J. et Uyttendaele, M. (dir.) (2013). *La sixième réforme de l'État (2012-2013). Tournant historique ou soubresaut ordinaire?*, Anthemis, Limal. Sobre l'abast d'aquesta reforma, vegeu també Mastromarino, A. (2015). Modificaciones constitucionales en Bélgica. La sixième réforme de l'État: un proceso en marcha. *Revista d'Estudis Autònoms i Federals* 22, p. 64

⁴¹⁶ Tot sens perjudici del que disposa l'article 5 de la llei. En el que concerneix al concepte de "domicil" a efectes de la llei, ha estat objecte d'interpretació jurisprudencial. Vegeu a tall d'exemple i per totes, sentència del Tribunal de Cassació de 20 de gener de 2009, o sentències del Tribunal Constitucional 98/2010 de 16 de setembre o 75/2014 de 8 de maig. També, sentències del Tribunal Constitucional 11/2014, de 23 de gener o 75/2014, de 8 de maig.

⁴¹⁷ Per una ampliació sobre el règim lingüístic aplicable, vegeu Pla Boix, A. (2016). Un modelo en derecho comparado: el régimen lingüístico belga en el ámbito judicial. *Revista Vasca de Administración Pública*, 2016, cit. supra.

⁴¹⁸ Vegeu per exemple, Cass. (2a ch.), 27 d'abril de 1993, Pas. 1993, I, p.401: "*Dans les communes de l'agglomération bruxelloise, les procès-verbaux relatifs à la recherche d'infractions sont rédigés en français ou en néerlandais selon que celui qui en fait l'objet fait*

pi de l'unilingüisme regional també es projecta als processos tramitats davant tribunals de policia i correccionals que institueixen en primera instància, prenent en consideració on tenen llur seu (articles 14 a 16 de la llei)⁴¹⁹. Pel que fa als tribunals de policia i correccional del partit judicial brusel·lès, la llei també institueix un règim lingüístic particular que pren en consideració la seva realitat sociolingüística.⁴²⁰ I, com una garantia adicional, la norma garanteix el dret de l'acusat de sol·licitar un canvi de llengua del procés, dret que l'article 23 de la llei projecta al cas de l'acusat que no coneix la llengua emprada pel tribunal o s'expressa millor en l'altre idioma nacional i que requereix ser traduït davant un tribunal de policia o correccional. Si concorren aquestes circumstàncies, com a regla general i sens perjudici d'excepcions puntuals degudament regulades per la norma, s'estableix que el tribunal decidirà el reenviament de la causa a la jurisdicció del mateix ordre més propera on el procés pugui tramitar-se en la llengua elegida per l'acusat. Val a dir que el tribunal pot denegar aquesta peti-

usage de l'une ou l'autre de ces langues pour faire ses déclarations et, à défaut de déclaration, selon les besoins de la cause". També, Vid. Cass. (2a ch.), 30 de juny de 1993, Pas. 1993, I, 635: "*Dans les communes de l'agglomération bruxelloise, les procès-verbaux relatifs à la recherche d'infractions sont rédigés en français ou en néerlandais selon les besoins de la cause, lorsque celui qui en est l'objet n'a pas fait de déclaration; le juge du fond qui, en cas de contestation, apprécie ces besoins en fait, peut notamment avoir égard au lieu où l'infraction a été constatée*". En el que concerneix al vici de nul·litat, vegeu per totes, Cass. (2a ch.) 13 de gener de 1998, Pas. 1998, I, p. 72: "*Est, de droit, nul dans sa totalité, le procès-verbal établi en français dans les communes de l'agglomération bruxelloise, lorsque celui qui en est l'objet a choisi le néerlandais pour sa déclaration*". Per una ampliació sobre el contingut i abast d'aquesta doctrina jurisprudencial, vegeu Anna M. Pla Boix; "Un modelo en derecho comparado: el régimen lingüístico belga en el ámbito judicial", cit. supra.

⁴¹⁹ Vegeu articles 1, 2 i 2bis en el que concerneix a la delimitació territorial, i article 14 pel que fa a les excepcions a aquesta regla general.

⁴²⁰ Pel que fa als tribunals de policia, la norma distingeix dos casos: primerament, aquells tribunals la jurisdicció dels quals abasti exclusivament municipis de la regió neerlandesa, cas en que es preveu que com a regla general tot el procés es tramitarà en neerlandès exceptuant determinats supòsits (acusat resident a Drogenbos, Kraainem, Linkebeek, Rhode-Saint-Genèse, Wemmel, Wezembeek-Oppen, que tramiti la demanda a l'empara de l'article 16.2 de la llei, cas en que es garantirà el reenviament de la causa al tribunal francòfon seguint previsiones de l'art. 15); segonament, a la resta de casos així com al tribunal correccional, es contempla que es tramitarà en francès o neerlandès segons si l'acusat té domicili a la regió francesa o neerlandesa i, si està domiciliat a la pròpia aglomeració brusel·lesa en alguna d'ambdues llengües segons la llengua emprada en la instrucció o en les seves declaracions. En tots els altres casos, la norma contempla que s'emprarà el francès o neerlandès segons les "necessitats de la causa", clàusula que la jurisprudència ha interpretat bo i precisant que designa les circumstàncies fàctiques concurrents degudament apreciades per l'òrgan jurisdiccional.

ció atenent a les “*circumstàncies de la causa*” apreciada per l’òrgan jurisdiccional.⁴²¹

Val a dir que la llei regula molt exhaustivament els diferents supòsits que poden donar-se vinculats a la gestió de la diversitat lingüística en aquesta i les altres jurisdiccions, establint regles generals i amplis llistat d’excepcions. Dit altrament, adopta una regulació molt casuística, concebuda amb l’objectiu prioritari de protegir abastament els drets lingüístics dels justiciables.⁴²² Com bé s’ha subratllat doctrinalment, aquesta vocació garant es projecta en la regulació d’interessants mecanismes de flexibilització del sistema com ara les sol·licituds de canvi d’idioma, el reenviament de la causa per raons lingüístiques o el règim de traduccions.⁴²³ I la voluntat de reconèixer i protegir la diversitat lingüística també es projecta en el propi disseny de l’organigrama jurisdiccional⁴²⁴, en les regles de composició de certs òrgans com el Tribunal de Cassació⁴²⁵ o en el

⁴²¹ Sobre la potestat del tribunal de no admetre a tràmit la sol·licitud de canvi d’idioma, la jurisprudència distingeix dos casos: un primer, quan la demanda es presenta a les jurisdiccions penals de regions unilingües, on la llei preveu la possibilitat de desestimar la petició per part del tribunal atenent a les circumstàncies de la causa; en segon lloc, quan la demanda de canvi de llengua de l’acusat es formula davant tribunals penals de Brusel·les on, com a regla general, el tribunal no podrà desestimar la petició excepte en el cas que l’acusat desconeixi la llengua que demana emprar. Per una ampliació sobre la interpretació que es dona a aquesta clàusula de “circumstàncies de la causa”, vegeu Frencken, E. cit. supra p. 34

⁴²² Per posar sols uns exemples, encara dins el capítol II de la llei, es regula un ampli llistat de prerrogatives lingüístiques projectes a àmbits com ara les actuacions tramitades davant els tribunals d’assises (articles 19, 20, 21.2) o tribunals militars (article 18). Així mateix, els capítols IIbis i IIter regulen també, respectivament, el règim lingüístic davant els tribunals d’execució de penes (articles 23bis i 23ter) i les vies de recurs de les demandes presentades a les jurisdiccions del partit judicial brusel·lès. Així mateix s’estableixen regles lingüístiques singulars a l’hora de reglar els usos lingüístics davant les jurisdiccions d’apel·lació (articles 24 a 26 de la llei).

⁴²³ Per una ampliació, vegeu Frencken, E. cit. supra p. 34-35. També Closset-Marchal, G. (1989). *Considérations sur l’emploi des langues devant les juridictions civiles, commerciales et du travail du premier degré*. A *Annales de Droit de Louvain*, p.197. Igualment, sentència del Tribunal d’Arbitratge núm. 111/98 de 4 de novembre de 1998, a *T.B.P.*, 1999, p. 123: “*Lorsqu’il règle l’emploi des langues en matière judiciaire, le législateur doit concilier la liberté fondamentale qu’a l’individu d’utiliser la langue de son choix, et le bon fonctionnement de l’administration de la justice. Ce faisant, le législateur doit tenir compte de la diversité linguistique consacrée par la Constitution qui établit quatre régions linguistiques, dont une est bilingue*”.

⁴²⁴ L’exemple per excel·lència el trobem a l’organigrama dels tribunals del partit judicial brusel·lès, en els termes que s’han estudiat.

⁴²⁵ El legislador belga va optar per garantir una presència paritària de perfils francòfons i neerlandòfons en la composició d’aquest Alt Tribunal. Per manament de l’article 43quater de la llei de 15 de juny de 1935, la meitat dels seus magistrats i fiscals han d’haver justificat, pel seu diploma d’estudis jurídics, la superació dels exàmens de doctorat en llengua francesa i l’altra meitat en llengua neerlandesa. També es garanteix paritat en els perfils lingüístics dels presidents, procuradors generals i advocats generals adscrits al Tribunal, que han de pertànyer a

perfil lingüístic de les places judicials i règim d'aptitud lingüística del personal que les cobreix, en els termes que s'estudiaran a continuació.

5.2.3 Aptitud lingüística del personal judicial belga

5.2.3.1 *Crònica d'una reivindicació política històrica: breu ressenya dels antecedents*

Sense cap mena de dubte, el règim jurídic que ordena les exigències de capacitació lingüística del personal judicial belga constitueix un cas paradigmàtic i digne d'estudi en l'escenari del dret comparat. I això perquè és un model certament pioner, resultat d'un consens polític forjat fa segles i concebut amb vocació de protegir, amb abast general, els drets lingüístics dels justiciables. Des d'aquesta perspectiva, ofereix un marc de referència especialment suggerent, sobretot si prenem en consideració que bona part de les reivindicacions que, en l'actualitat, estant centrant iniciatives polítiques i parlamentàries a Espanya ja varen ser objecte de debats a la Bèlgica del segle XIX. Per aquest motiu, amb caràcter introductori, esdevé pertinent esbossar, ni que sigui molt succintament, un referència als antecedents normatius de la regulació actualment vigent. Uns antecedents que, de fet, poden resseguir-se més d'un segle enrere.

Apuntàvem anteriorment que les primeres iniciatives legislatives adreçades a garantir una certa presència de la llengua neerlandesa als tribunals de justícia belgues daten de la segona meitat del segle XIX. Més concretament, s'articularen entorn a l'aprovació de les lleis lingüístiques de 1873 i 1889 estudiades anteriorment i adreçades a garantir l'ús del neerlandès a la jurisdicció

règims lingüístics diferents, assegurant-se una alternància. Per manament de l'article 128 del Codi Judicial, les tres sales en les que es constitueix el Tribunal, es divideixen en una secció francesa i neerlandesa. Fins i tot la seva Assemblea general i pública prevista a l'article 351 del Codi Judicial prescriu l'ús un any de la llengua francesa i, al següent, de la neerlandesa. En el que concerneix als usos lingüístics davant el Tribunal, com a regla general s'estableix que tramitarà les causes en la llengua emprada per la decisió que és objecte de recurs. Si la decisió impugnada empra la llengua alemanya, l'article 27bis de la Llei de 15 de juny de 1935 contempla diferents regles de determinació del règim lingüístic. En tot cas, les decisions del Tribunal de Cassació es dictaran en la llengua del procés i seran traduïdes. Tot plegat posa de manifest l'interès del legislador per donar visibilitat als dos idiomes i reconèixer i tutelar la diversitat lingüística.

penal en l'enjudiciament de causes per part de tribunals radicats a Flandes. Per bé que no contemplaven previsions d'incidència en l'aptitud lingüística del personal judicial, en els debats parlamentaris celebrats en motiu de la tramitació d'ambdues normes ja va discutir-se llargament entorn al problema que plantejava el desconeixement del neerlandès per part del personal que, precisament, n'havia de garantir el seu ús⁴²⁶. Ara bé, malgrat discutir-se sobre aquesta qüestió, finalment no va ser objecte de cap mesura legislativa. Així doncs, ni la llei de 1873 ni la de 1889 contemplaven cap exigència de coneixement del neerlandès per part del personal judicial. Dit altrament, contemplaven un règim general d'ús d'aquest idioma donant per fet un coneixement lingüístic del personal judicial que, a la pràctica, no sempre es donava.⁴²⁷

Aquesta situació se subsanaria amb l'aprovació de la llei sobre establiment de graus acadèmics i programa d'exàmens universitaris de 1890.⁴²⁸ Bo i establint un període transitori de cinc anys per la seva entrada en vigor, exigia el requisit de conèixer la llengua neerlandesa per ser nomenat per exercir funcions judicials i notarials en territori flamenc.⁴²⁹ Justament, als efectes que aquí interessin, la llei de 15 de juny de 1935 sobre l'ús de les llengües en l'àmbit judicial assumiria plenament aquest plantejament i, des dels seus inicis, va regular el requisit d'aptitud lingüística del personal judicial i també notarial. Prova n'és que el Capítol VI de la llei (articles 43 a 54), en la dicció primigènia que trobem publicada al *Moniteur belge* de 22 de juny de 1935, que per cert ha es-

⁴²⁶ Vegeu per exemple, el sentit dels debats publicats a *Annales Parlementaires, Chambre des Représentants*, sessió de 22 de novembre de 1888, p. 22

⁴²⁷ Val a dir que la llei de 3 de maig de 1889 contemplava una única referència a la capacitat lingüística, projectada al tribunal d'assises de Bravant. El seu article 14 deia "*La cour d'assises du Bravant sera toujours présidée par un magistrat connaissant la langue flamande*".

⁴²⁸ *Moniteur belge* n° 114, de 24 d'abril de 1890, *loi sur la collation des grades académiques et le programme des examens universitaires*.

⁴²⁹ L'article 49 de la llei establia que a partir de gener de 1895 ningú podria ser nomenat a les províncies de Flandes Occidental, Flandes Oriental, Anvers o Limbourg, per funcions judicials diferents de la jurisdicció consular, si no justificava, a través d'un examen, que s'ajustava, pel que fa a l'ús de la llengua neerlandesa en matèria penal, a les disposicions de la llei de 3 de maig de 1889. La mateixa disposició, va establir que ningú podria ser nomenat per exercir funcions judicials corresponents als tribunals de primera instància i als de justícia de pau dels partits judicials de Brusel·les i de Lovaina, si no superava la mateixa prova. Finalment, l'article va disposar que a partir de l'1 de gener de 1895 ningú podria ser nomenat notari a les províncies de Flandes occidental i oriental, Amberes o Limbourg o als partits de Brusel·les i Lovaina, si no justificava, també amb l'aprovació d'un examen, que era capaç d'utilitzar la llengua neerlandesa en l'exercici de les funcions pròpies.

tat objecte de diverses modificacions legislatives, ja apel·lava a una delimitació territorial per determinar les exigències idiomàtiques del personal judicial, de tal manera que, en principi, s'exigia el coneixement del francès per exercir funcions judicials al territori francòfon⁴³⁰, el coneixement del neerlandès per exercir funcions judicials al territori neerlandòfon⁴³¹ i es preveïen determinades garanties de capacitació lingüística bilingüe del personal del partit judicial brusel·lès⁴³². Així mateix, s'establí un número mínim de jutges i procuradors del Rei que tenien obligació de conèixer la llengua alemanya als partits judicials del territori germanòfon⁴³³. Val a dir que aquest requisit de coneixement lingüístic no es limitava als jutges o jutges suplents, sinó que la pròpia llei el projectava a d'altres cossos com el dels procuradors del Rei i els seus substituïts, secretaris judicials, altre personal al servei de l'Administració de Justícia o els propis notaris.⁴³⁴ L'interès d'aquesta referència històrica rau justament en la constatació que els principis vertebradors d'aquest règim continuen garantint-se, sens per-

⁴³⁰ Per una ampliació, vegeu article 43.1 de la llei de 15 de juny de 1935, en la versió publicada al *Moniteur belge* n° 173 de 22 de juny de 1935, precepte que introduïa modificacions a l'article 40 de la llei de 21 de maig de 1929 *sur collation des grades académiques*.

⁴³¹ Per una ampliació, vegeu també l'article 43.2 de la llei de 15 de juny de 1935, en la mateixa versió publicada al *Moniteur belge* n° 173 de 22 de juny de 1935

⁴³² El seu règim d'aptitud lingüística venia definit per dues regles bàsiques: primerament, s'establí que ningú podia ser nomenat en el partit brusel·lès per exercir determinades funcions enumerades a la pròpia llei (funció de procurador del Rei, jutge de pau o jutge de pau suplent, jutge o jutge suplent del tribunal de *police*, refrendari adscrit al tribunal de comerç, president o president de cambra del consell de *prud'hommes* d'apel·lació i assessor jurídic adscrit al consell de *prud'hommes*), si no justificava el coneixement de la llengua francesa i de la llengua neerlandesa (exigència de capacitació bilingüe); segonament, s'establí que la meitat del nombre de jutges i jutges suplents del tribunal de primera instància de Brusel·les, la meitat del nombre de substituïts del procurador del Rei i la meitat del nombre de refrendaris adjunts adscrits al tribunal de comerç de Brusel·les havien de justificar el coneixement de la llengua francesa i la llengua neerlandesa, establint-se així mateix que un quart del nombre d'aquests magistrats havien de justificar el coneixement de la llengua francesa o neerlandesa i, a més, un coneixement suficient de l'altra llengua, i, finalment, un quart només havien de justificar el coneixement d'una llengua (francesa o neerlandesa). En conseqüència, la llei delimitava les funcions judicials, establint determinats criteris de capacitació bilingüe o capacitació unilingüe en funció de les funcions a exercir, fixant-se a tal fi quantums. Es preveïen determinades prescripcions de capacitació lingüística particulars pel que fa als membres del Tribunal de comerç de Brusel·les (regulades a l'article 47), del Tribunal d'apel·lació de Brusel·les (articles 50, 51 i 54), o, entre d'altres, dels secretaris judicials adscrits al partit de Brusel·les (article 53.3 que contemplava l'exigència de justificar el coneixement de les dues llengües nacionals).

⁴³³ Vegeu articles 46, 51.2 i 53.6 de la llei de 15 de juny de 1935, en la mateixa versió publicada al *Moniteur belge* n° 173 de 22 de juny de 1935

⁴³⁴ Ens remetem al que pot verificar-se a l'articulat de la pròpia llei i molt especialment, a les previsions regulades als articles 43, 45 o, a tall d'exemple, 53.

judici de les modificacions de què ha estat objecte i que s'estudiaran amb més deteniment a les pàgines que segueixen.

Dit això, esdevé interessant recordar que la primera versió de la norma ja establia que l'acreditació del coneixement lingüístic s'articulava entorn a dos criteris que, encara avui, continuen també garantint-se: primerament, el criteri general de la llengua del diploma de superació dels estudis jurídics, és a dir, el candidat a cobrir la plaça acreditava la seva capacitat lingüística en virtut de la seva titulació acadèmica, bo i justificant que havia superat els exàmens de dret en la llengua requerida legalment per a proveir la plaça en qüestió; segonament, la pròpia norma contemplava d'altres casos en els que s'exigia superar un exàmen lingüístic per acreditar el coneixement de l'altra llengua. Val a dir que les condicions d'aquestes proves de coneixement lingüístic varen començar a regular-se reglamentàriament el mateix any 1935.⁴³⁵

I a tall de conclusió d'aquesta llambregada als antecedents històrics, convé advertir també que a la primera versió de la llei de 15 de juny de 1935, el legislador ja va vetllar per definir amb precisió quin era el nivell de coneixement lingüístic que s'havia d'exigir als operadors. I per a designar els diferents nivells, emprava expressions tals com “el coneixement d'una llengua” (*la connaissance d'une langue*, predicada respecte dels magistrats i secretaris judicials)⁴³⁶ o “el coneixement aprofundit”⁴³⁷, expressions ambdues que, com bé recorda la doctrina i així es desprèn d'una interpretació literal de la norma, tenien un mateix significat projectat a assegurar que els candidats estaven en condicions òptimes de tractar qualsevol afer judicial, oralment i per escrit, en la llengua prescrita per la llei. D'altra part, la llei utilitzava també els termes “el coneixe-

⁴³⁵ *Arrêté royal du 9 septembre 1935 organisant les examens permettant aux docteurs en droit de justifier qu'ils sont à même de se conformer aux dispositions de la loi sur l'emploi des langues en matière judiciaire* (*Moniteur belge* d'11 de setembre de 1935); *Arrêté royal du 9 septembre 1935 organisant l'examen permettant aux licenciés en notariat de justifier qu'ils sont à même de se conformer aux dispositions de la loi sur l'emploi des langues en matière judiciaire* (*Moniteur belge* d'11 de setembre de 1935) ; i *Arrêté royal du 9 septembre 1935 organisant l'examen permettant aux candidats greffiers de justifier qu'ils sont à même de se conformer aux dispositions de la loi sur l'emploi des langues en matière judiciaire* (també publicat al mateix *Moniteur belge* d'11 de setembre). Vegeu Antoine Van Hoorebeke; “L'emploi des langues en Justice. Commentaire critique de la loi du 15 juin 1935”, Bruylant, Bruxelles, 1935, p. 214-226.

⁴³⁶ Vegeu, a tall d'exemple i per tots, els articles 43, 46.2, 47, 49, 51, 52, 53 o 54

⁴³⁷ Vegeu l'expressió *'la connaissance approfondie d'une langue'* de l'article 43

ment suficient” o “comprendre la llengua” (textualment ‘*connaissance suffisante d’une langue*’ o ‘*comprendre une langue*’)⁴³⁸, per exigir l’obligació d’estar en condicions de poder conversar en aquesta llengua amb els justiciables i els testimonis i comprendre el contingut de les actuacions, de tal manera que el nivell d’exigència lingüística era menor, en els termes que varen precisar-se en el decurs dels treballs i debats parlamentaris.⁴³⁹ Com s’estudiarà amb deteniment a continuació, els principis que inspiren aquesta regulació històrica continuen vigents.

5.2.3.2 Característiques generals del règim d’aptitud lingüística

Molt succintament, en l’actualitat la llei de 15 de juny de 1935 regula el règim de capacitació lingüística del personal judicial al seus capítols VI i VII, que apleguen els articles 43 a 66. Una anàlisi global d’aquest marc legal posa de manifest que ens trobem davant un regulació excepcionalment casuística que respon a una vocació de completesa. El legislador va optar per contemplar un amplíssim i heterogeni catàleg de regles lingüístiques i excepcions projectades singularment a les diferents places identificades amb precisió a l’articulat de la norma. Es tracta, a més, d’una regulació que, respectant els principis estructurals de la llei establerts a principis del segle XX, ha estat objecte de contínues reformes legals i pronunciaments jurisprudencials que n’han anat interpretant progressivament el seu contingut i abast, la qual cosa posa de manifest que ens trobem davant una qüestió certament controvertida. Val a dir que una anàlisi comparada d’aquestes diferents reformes normatives de què ha estat objecte permet asseverar que la tendència d’aquestes reformes sempre ha estat en la direcció inequívoca d’aprofundir la protecció lingüística dels justiciables a través d’un progressiva revisió dels nivells d’exigència d’aptitud lingüística del personal judicial que els serveix.

⁴³⁸ Expressions emprades, entre d’altres, als articles 23.3, 30.2 i 43 de la llei

⁴³⁹ Resulta especialment interessants les reflexions que consten publicades a l’Informe Marck, *Document Parlementaire, Chambre des Représentants*, sessió 1932-1933, nº 135, p. 12 i 15. Tal com va advertir-se doctrinalment, en aquests casos no s’exigia al magistrat un coneixement precís de la llengua científica. Vegeu per tots Hayoit de Termicourt, R. (1936). *L’emploi des langues en justice*. Bruxelles: Ed. Larcier, p. 78-81

Apuntàvem suara quan s'anализava el règim que ordena els usos lingüístics a la justícia belga, que el principi estructural bàsic d'aquesta regulació és el principi de l'unilingüisme regional, o també conegut com "llengua regional, llengua judicial". Doncs bé, aquest principi també es projecta indefectiblement al règim que ordena la capacitació lingüística del personal judicial. D'aquesta manera, com a regla general, els jutges, magistrats, secretaris judicials, jurats i altre personal judicial així com notaris, hauran d'acreditar el coneixement del francès quan exerceixin llurs funcions a la regió valona i el coneixement del neerlandès quan ho facin a la regió flamenca. La llei projecta aquestes exigències de coneixement lingüístic distingint les diferents jurisdiccions i ho fa, a més, com apuntàvem, amb vocació de completesa perquè regula amb molta precisió els nivells de coneixement exigint i com acreditar-los, projectant-ho a les diferents funcions que tenen encomanades. Dit això, la pròpia llei contempla un ampli catàleg de casos en els que, per cobrir la plaça, s'exigirà un perfil bilingüe i caldrà acreditar, per consegüent, el coneixement de l'altra llengua nacional⁴⁴⁰. Val a dir que els justiciables germanòfons també es troben tutelats per certes previsions com ara l'exigència d'acreditar el coneixement de l'idioma alemany per a proveir determinades places judicials, de gestió processal i notarial.⁴⁴¹

D'altra part, el bilingüisme que orienta la regulació lingüística de la regió brusel·lesa també es projecta al règim d'aptitud lingüística del personal judicial que hi presta serveis, en uns termes que resulten especialment interessants com a model comparat. En el rerefons d'aquesta regulació, que com veurem és també molt casuística -la norma identifica amb precisió les diferents places, el nivell de coneixement exigible i com acreditar-lo documentalment- planeja sempre l'objectiu de reforçar la protecció lingüística dels justiciables. I justament per fer-ho possible, vetlla amb diligència per garantir que el personal judicial que hi presta serveis estigui en condicions òptimes de tramitar i resoldre els processos judicials sigui en francès o en neerlandès. Per assegurar aquesta disponibilitat, el legislador belga no opta per un règim de simple meritació lingüística, com el vigent a Espanya, sinó que aposta decisivament, des de finals

⁴⁴⁰ A tall d'exemple, vegeu article 43 de la llei.

⁴⁴¹ Vegeu articles 43, 43bis, 43ter, 43quater, 43sixies, 45bis, 49, 53, 54 i 54ter.

del segle XIX, per exigir el coneixement de l'idioma concernit com a requisit per a proveir la plaça en qüestió. I no només això sinó que, de manera explícita, la llei parteix de la base que qualsevol membre de la judicatura que ignori la llengua que ha d'emprar-se en la tramitació del procés haurà d'abstenir-se d'enjudiciar-lo. D'aquesta manera, s'estableix la regla general que al partit judicial brusel·lès, els procediments judicials tramitats per tribunals francòfons i neerlandòfons seran sempre enjudiciats per membres de la judicatura que tindran un coneixement exhaustiu, en paraules de la norma "profund", de l'idioma en qüestió que hagi de ser emprat (vegeu article 43.5 de la llei).

A més, per tal d'assegurar el compliment estricte d'aquesta disponibilitat bilingüe del personal judicial en aquest partit judicial brusel·lès, principi estructural sobre el que pivota el conjunt del règim lingüístic que hi és aplicable, s'estableixen un ampli catàleg de mesures pràctiques jurídicament vinculants, concebudes prioritàriament amb l'objectiu d'assegurar i reforçar la protecció lingüística dels justiciables. Així per exemple, s'opta per garantir una regulació exhaustiva dels diferents nivells de coneixement lingüístic exigibles adaptats a les places que s'han de proveir⁴⁴²; s'estableixen quotes de composició dels òrgans jurisdiccionalen atenent a llur disponibilitat lingüística⁴⁴³; es regula amb pre-

⁴⁴² Per posar sols un exemple, en el que concerneix als tribunals francòfons i neerlandòfons del partit judicial brusel·lès de les jurisdiccions civils i mercantils de primera instància, tribunals laborals i tribunals de policia previstos als articles 1 i 2 de la llei, s'estableix la regla general que per poder ser nomenat per cobrir les places judicials reglades a l'article 43.1 de la norma s'exigeix acreditar, mitjançant diploma acadèmic, la superació dels exàmens de doctorat en dret en llengua francesa pels tribunals francòfons, i en llengua neerlandesa pels tribunals neerlandòfons. Aquest requisit s'exigeix per la provisió d'un ampli llistat de places enumerades taxativament a l'articulat de la norma. Per a d'altres places, s'exigeix un perfil bilingüe i caldrà acreditar també conseqüentment, amb la superació d'un examen lingüístic, el coneixement exhaustiu de l'altre idioma nacional.

⁴⁴³ Vegeu a tall d'exemple les previsions de l'article 43.5 de la llei. Al partit judicial de Brusel·les, s'estableix que els tribunals francòfons i neerlandòfons, inclosos els tribunals de policia radicats a la demarcació administrativa de Brusel·les-Capital, hauran de comptar amb un terç de magistrats bilingües que hauran d'haver justificat degudament el coneixement de l'altra llengua nacional. La llei regula amb detall el nivell de coneixement lingüístic exigut. Val a dir que la jurisprudència del Tribunal Constitucional belga ha avalat aquesta opció del legislador d'establir quotes lingüístiques en la composició dels tribunals de Brusel·les, bo i advertint que l'exigència de bilingüisme pren en consideració la realitat sociolingüística on s'exerceixen les funcions públiques i respon a una voluntat garantista del legislador, centrada en assegurar una bona administració de justícia perquè evita el reenviament de les causes judicials per motius lingüístics i garanteix que un sol magistrat pugui conèixer i decidir, en la llengua en la que s'han redactat, el conjunt de plecs documentals de l'expedient judicial, evitant així dilacions i despeses de traducció. Per la seva part, el Consell d'Estat ha avalat també aquest mecanisme de les

cisió no només la composició sinó també qüestions vinculades al règim de funcionament intern de diferents òrgans jurisdiccionals prenent en consideració la clivella lingüística⁴⁴⁴; es regula un règim de tests lingüístics adaptats a les funcions que s'han de desenvolupar i es garanteix també la visibilitat dels dos idiomes nacionals a certs càrrecs establint-se a aquest efecte previsions legals concebudes amb l'objectiu d'imposar una presència paritària i alternància de perfils lingüístics en la provisió de certs càrrecs judicials.⁴⁴⁵ La jurisprudència constitucional ha avalat aquests mecanismes, advertint que responen a la voluntat legítima del legislador belga d'adaptar, amb vocació garant, el règim d'aptitud lingüística d'un personal que compleix funcions públiques a la realitat sociolingüística del territori on presta serveis.

Així mateix, convé recordar que la regulació del perfil lingüístic de les places i dels coneixements lingüístics exigits, en certs casos bilingües, no es limita només als membres de la judicatura, sinó que la llei els estén als altres col·lectius implicats en la prestació del servei judicial (fiscals, jurats, secretaris judicials i altre personal al servei de l'Administració de Justícia) així com també als notaris.⁴⁴⁶

quotes lingüístiques previstes a la llei de 15 de juny de 1935. Ho ha fet precisant que constitueixen una prescripció d'obligat compliment, i no una simple orientació o principi programàtic, i que la seva modificació, si escau, és competència del legislador belga. Per una ampliació sobre aquesta qüestió, vegeu a tall d'exemple i per totes, la sentència del Tribunal d'Arbitratge nº 21/99 de 17 de febrer de 1999 (*Moniteur belge* d'1 de juny de 1999, p. 19829) o Consell d'Estat, 9 d'octubre de 1996, nº 62459, *Pas.*, 1996, IV, 105

⁴⁴⁴ A tall d'exemple i per tots, vegeu previsions projectades al Tribunal de Cassació. Es garanteix una presència paritària de les dues llengües, francès i neerlandès, que es projecta no només sobre la seva composició sinó també en la seva organització i règim de funcionament intern. En el que concerneix a la composició, s'estableixen estrictes requisits de coneixement lingüístic i quotes. La meitat dels magistrats i fiscals adscrits a aquest Alt Tribunal han d'acreditar acadèmicament que han superat els exàmens de doctorat en dret en francès i l'altra meitat en neerlandès. Aquestes exigències de coneixement lingüístic i quotes es projecten també a la resta de personal que hi presta serveis com ara secretaris judicials, advocats i personal de tramitació processal i administrativa, en els termes regulats als articles 43quater, 43sexies, 43septies, 45, 52 y 54 de la llei). Val a dir que la llei regula també amb detall la disponibilitat lingüística d'altres òrgans jurisdiccionals, com ara el Tribunal d'apel·lació o el Tribunal de treball de Brusel·les (articles 43.bis.3 i 43.ter.3). Com és de veure a l'articulat de la llei, regula estrictes requisits de coneixement lingüístic i quotes en la composició dels òrgans i la presència paritària d'ambdues llengües es garanteix també en llur organització i règim de funcionament intern (vegeu article 39 de la llei i article 106 del Codi Judicial en el que concerneix al reglament d'aquests tribunals).

⁴⁴⁵ Vegeu, per totes, previsions dels articles 43bis, 43quater i 43quinquies de la llei.

⁴⁴⁶ Per una ampliació, vegeu articles 53, 54, 54bis, 54ter.

Bona part d'aquestes previsions són el resultat d'una llarga reivindicació històrica en el marc de la qual, mercès a successives reformes normatives, s'ha procurat reforçar la protecció lingüística del justiciable bo i corregint certes disfuncions que es plantejaven a la pràctica.⁴⁴⁷ Justament, les darreres reformes normatives que han incorporat canvis substancials en aquesta qüestió, projectats al partit judicial brusel·lès, les trobem a la llei de 19 de juliol de 2012 i al Decret de 25 de març de 2014⁴⁴⁸, d'incidència en l'ordenació dels exàmens lingüístics de cert personal al servei de l'Administració de Justícia.

En el que concerneix justament a l'acreditació dels coneixements lingüístics, el legislador belga parteix d'un principi estructural bàsic concebut també amb vocació garant: la previsió que, com a regla general, els jutges belgues han d'enjudiciar aquells procediments que s'hagin de tramitar en la llengua de superació del seu diploma d'estudis jurídics. Aquesta opció s'ha justificat esgrimint que esdevé necessari exigir un coneixement òptim, profund, de l'idioma

⁴⁴⁷ Per exemple, dificultats com ara el problema endèmic a l'hora de trobar suficients candidats amb perfil bilingüe per cobrir certes places al partit judicial de Brusel·les, dificultats atribuïdes a les dificultats que presentaven els exàmens lingüístics organitzats pel Ministeri de Justícia, situació que fou objecte d'intensos debats parlamentaris en motiu de la tramitació i aprovació de la llei de 18 de juliol de 2002 que va modificar substancialment el marc regulador dels exàmens d'aptitud lingüística del personal judicial (publicada al *Moniteur belge* n° 268 de 22 d'agost de 2002, p.36554-36555). Aquesta llei va establir dos nivells de coneixement lingüístic, establint-se diferents modalitats d'exàmens, desplegadas reglamentàriament al decret de 19 de desembre de 2002 (*Moniteur belge* de 31 de desembre de 2002, p. 58958, intitulat "organisant les examens permettant aux docteurs et licenciés en droit de satisfaire au prescrit de l'article 43 quinquies de la loi du 15 juin 1935 concernant l'emploi des langues en matière judiciaire"). Com va subratllar el Ministre de la Funció Pública i de la modernització de l'Administració L. Van den Bossche i pel Ministre de Justícia M. Verwilghen, sobre el projecte de decret de 19 de desembre de 2002, en el marc de l'informe tramès al Monarca, l'objectiu d'aquesta regulació se centrava en "fer correspondre el contingut dels exàmens a les necessitats funcionals de la pràctica judicial". Per una ampliació, vegeu Frencken, E. cit supra p. 28. També Benoît Dejemeppe; "La loi du 18 juillet 2003 relative à l'emploi des langues en matière judiciaire: un nouveau pari pour le bilinguisme des magistrats", cit. supra. Entorn al sentit dels debats, vegeu a tall d'exemple, intervenció del Ministre de Justícia publicada a *Documents Parlementaires, Chambres des Représentants, 2001-2002*, 4ª sessió de la 50ª legislatura, Doc. 50 1459/004, p.26-27. També, *Rapport fait au nom de la commission de la justice par Mme. Jacqueline Herzet i M.Geert Bourgeois al Projet de loi remplaçant l'article 43quinquies et insérant l'article 66 dans la loi du 15 juin 1935 concernant l'emploi des langues en matière judiciaire, Documents Parlementaires, Chambre des Représentants*, 27 de maig 2002, Doc. 50 1459/004, p. 3-4.

⁴⁴⁸ Vegeu especialment Capítol IV de la llei de 19 de juliol de 2012, publicada al *Moniteur belge* de 22 d'agost de 2012, així com també *Arrêté royal du 25 mars 2014 modifiant l'arrêté royal du 13 mars 2007 organisant les examens permettant aux candidats aux fonctions de greffier en chef, greffier, greffier adjoint et d'expert, d'expert administratif et d'assistant de greffe de justifier qu'ils sont à même de se conformer aux dispositions de la loi sur l'emploi des langues en matière judiciaire*, publicat al *Moniteur belge* de 27 de març de 2014

emprat en la tramitació i resolució del procés, competència necessària per garantir plenament el correcte exercici de la funció jurisdiccional.⁴⁴⁹ Partint d'aquesta base, quan en el perfil de la plaça s'exigeixen coneixements de l'altre idioma nacional (perfil bilingüe), s'acreditaran amb la superació d'un examen lingüístic que sempre s'haurà d'adaptar a les exigències de les funcions públiques que s'han d'acomplir, en els termes que controla el SELOR (Oficina federal de selecció de l'Administració).⁴⁵⁰

Pel que fa a aquestes avaluacions, des dels seus orígens, el propi articulat de la llei de 15 de juny de 1935 contempla dos nivells d'exigència de coneixement lingüístic diferents, depenent de les funcions que s'han d'acomplir en seu jurisdiccional: un primer nivell, de coneixement estrictament "funcional" i un segon nivell de coneixement lingüístic superior o, segons la dicció de la llei, un coneixement "profund" de la llengua en qüestió.⁴⁵¹ La concreció d'aquestes previsions legals es duu a terme en normes de rang reglamentari, l'objectiu de les quals se centra en organitzar amb precisió els exàmens d'aptitud lingüística que han de superar els diferents candidats a cobrir les places i, per fer-ho, dis-

⁴⁴⁹ Vegeu Benoît Dejemeppe; "*La loi du 18 juillet 2002 relative à l'emploi des langues en matière judiciaire: un nouveau pari pour le bilinguisme des magistrats*", cit. nota supra. Resulta també interessant recordar la intervenció del Ministre de Justícia belga avalant aquesta opció del legislador, publicada a *Documents Parlementaires, Chambre des Représentants, 27 mai 2002, Doc. 50 1459/004*, p. 4-6. Es tracta d'una qüestió que planteja controvèrsies interpretatives. Ha centrat debats parlamentaris, que es projecten no només a l'hora de valorar aquesta opció sinó també a l'hora de discutir-ne com es garanteix a la pràctica.

⁴⁵⁰ Per més informació, vegeu <http://www.selor.be/>. El SELOR és l'òrgan competent per emetre els certificats acreditatius de coneixement de l'altra llengua nacional. La llei de 15 de juny de 1935 en contempla diverses referències expresses, encomenat-li l'acreditació d'aquests coneixements lingüístics i projectant-los singularment a diferents perfils. Vegeu, a tall d'exemple, els articles 43, 43quinquies, 53, 54ter o 66bis. Igualment, per remissió, vegeu articles 43sexies, 45 o 66. Pel que fa a la idoneïtat del SELOR per acreditar aquests coneixements, vegeu informe publicat al *Moniteur belge* de 31 de desembre de 2002, Ed. 3, p.58958-58961. Val a dir que ha estat objecte de debats en seu parlamentària. Vegeu per totes, intervenció del diputat M.Geerts Bourgeois (VU&ID), publicada a *Documents Parlementaires, Chambres des Représentants, 2001-2002*, 4ª sessió de la 50ª legislatura, Doc. 50 1459/004, p.16.

⁴⁵¹ El coneixement funcional garanteix coneixement oral passiu i actiu i un coneixement escrit passiu. El nivell superior garanteix un coneixement oral i escrit, en ambdós casos passiu i actiu de l'idioma. Vegeu article 43 quinquies de la llei.

tingeixen els diferents col·lectius de personal que treballa a l'Administració de Justícia belga.⁴⁵²

⁴⁵² A tall d'exemple, vegeu Decret de 25 de març de 2014, que modifica el decret de 13 de març de 2007 i que organitza, literalment i en paraules del títol de la norma reglamentària, els exàmens "*permettant aux candidats aux fonctions de greffier en chef, greffier, greffier adjoint et d'expert, d'expert administratif et d'assistant de greffe de justifier qu'ils sont à même de se conformer aux dispositions de la loi sur l'emploi des langues en matière judiciaire*" (*Moniteur belge* de 27 de marzo de 2014, p. 26770). D'altres disposicions reglamentària regulen aquests exàmens lingüístics projectant-lo a d'altres col·lectius. Aquest és el cas, a tall d'exemple i per tots, del Decret de 12 d'octubre de 2009, que organitza els exàmens que permeten als doctors, llicenciats i titulars d'un màster en dret de donar compliment al que disposa l'article 43 sexies, paràgraf 2 i 3, de la llei de 15 de juny de 1935 relativa a l'ús de les llengües en matèria judicial (*Moniteur belge* de 21 de octubre de 2009, p. 68447).

6. Bibliografía

Agirreazkuenaga, I. (ed.) (1999). *La administración de justicia en un Estado plurilingüe*. Madrid: Consejo General del Poder Judicial.

Agirreazkuenaga, I. (2000). Caracteres jurídicos de la administración de justicia en un estado plurilingüe. *Revista Vasca de Administración Pública*, 57, pp. 199-229.

Aja, E. (ed.) (1989). *El sistema jurídico de las Comunidades Autónomas*. Madrid: Ed. Tecnos.

Aja, E. (2003). *El Estado autonómico. Federalismo y hechos diferenciales*. Madrid: Alianza Editorial.

Albertí, E. (2010). El Estado de las Autonomías después de la Sentencia del Tribunal Constitucional sobre el Estatuto de Cataluña. *El Cronista del Estado Social y Democrático de Derecho*, 15, p. 96.

Alcaraz Ramos, M. (1999). *El pluralismo lingüístico en la Constitución española*. Madrid: Congreso de los Diputados.

Almirall, V. (1978). *Lo Catalanisme*, Barcelona: Altafulla.

Alzaga Villaamil, O. (dir.) (1998). *Comentarios a la Constitución española de 1978*, vol.1. Madrid: Editoriales de Derecho Reunidas.

Álvarez Conde, E. I Rosado Villaverde, C. (dir.), Sanjuán André, F.J. (coord)(2011). *Estudios sobre la Sentencia 31/2010, de 28 de junio, del Tribunal Constitucional sobre el Estatuto de Autonomía de Cataluña*, Madrid: Instituto de Derecho Público

Aparicio Pérez, M.A. (1998). Lengua y modelo de Estado. *Revista de Derecho Político*, 43, pp. 31-48.

Aragón, M. (1986). La interpretación de la Constitución y el carácter objetivado del control jurisdiccional. *Revista Española de Derecho Constitucional*, 17, pp.85-136.

Aragón, M. (2009) La reforma de los Estatutos de Autonomía. *Estudios de Derecho Constitucional*. Madrid: Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, p. 809.

Argelaguet i Argemí, J. (2007). La qüestió lingüística en els primers passos del procés de reforma de l'Estatut d'autonomia de Catalunya (1999-2003). *Revista de Llengua i Dret*, 47, pp. 145-181.

Argelaguet Argemí, J. (1994). El treball parlamentari sobre la llengua catalana i el seguiment del procés de normalització lingüística durant les tres primeres legislatures del parlament de Catalunya (1980-1992). *Revista de Llengua i Dret*, 22, pp. 93-104.

Argelaguet Argemí, J. (1998). *El procés d'elaboració de la Llei de política lingüística*. Barcelona: Ed. Mediterrània.

Arzoz, X. (2008). The implementation of the European Charter for Regional or Minority Languages in Spain. *The European Charter for Regional or Minority Languages: Legal Challenges and Opportunities*, Council of Europe Publishing, pp. 53-107.

Álvarez Conde, E. i Rosado Villaverde, C. (dir.) i Sanjuán André, F.J. (coord) (2011). *Estudios sobre la Sentencia 31/2010, de 28 de junio, del Tribunal Constitucional sobre el Estatuto de Autonomía de Cataluña*, Madrid: Instituto de Derecho Público, p. 27.

Barceló i Serramalera, M. (2004). *La ley orgánica: ámbito material y posición en el sistema de fuentes*. Barcelona: Ed. Atelier.

Barceló Serramalera, M. i Vintró, J. (coord.) (2011) *Dret Públic de Catalunya*. Barcelona: Ed. Cedecs, Estudis Constitucionals i Polítics.

Bastardas, A. i Boix, E. (dir.) (1994) *¿Un Estado, una lengua? La organización política de la diversidad lingüística*. Barcelona: Ediciones Octaedro.

Bayo Delgado, J. i Muñoz Guigròs, X. (1998). La catalanització de la Justícia. *Informe Pi i Sunyer sobre la Justícia a Catalunya*, Fundació Carles Pi i Sunyer d'Estudis Autonòmics i Locals.

Boix-Fuster, E. (2004). Las lenguas en los órganos centrales del Estado español (un balance de los 25 años de la Constitución española. *Revista de Llengua i Dret*, 41, p. 197.

Borrell Mestre, J. (2002). *Estado autonómico y poder judicial*. Barcelona: Atelier, Generalitat de Catalunya.

Cabellos Espiérrez, M.A. (2008). La competència en matèria de llengua pròpia en el nou Estatut. *Revista de Llengua i Dret*, 49, pp. 69-96.

Cabellos Espiérrez, M.A. (2011). Poder Judicial i model d'Estat en la sentència sobre l'Estatut d'autonomia de Catalunya. *Revista Catalana de Dret Públic*. Especial sentència sobre l'Estatut, pp. 206-211.

Caminal Badia, F. (1998). L'ús de les llengües oficials a l'Administració de Justícia. *Autonomia i Justícia a Catalunya*. Barcelona: Consell Consultiu de la Generalitat de Catalunya.

Caminal Badia, M. (2002). *El federalismo pluralista*, Barcelona: Paidós.

Campins Eritjà, M. (2002). El reconeixement de la diversitat lingüística a la Carta de drets fonamentals de la Unió Europea. *Revista de Llengua i Dret* 38, p. 106.

Capalleras González, A. (1998). La valoració com a mèrit de l'especialització en dret català i del coneixement de la llengua catalana en la provisió de places de jutges i magistrats i de personal al servei de l'Administració de Justícia. *Justiforum*, 9, p. 67-83.

Casas Baamonde, M.E. (2011). *Discurso en el acto de la novena renovación parcial del Tribunal Constitucional de 12 de enero de 2011*.

Closset-Marchal, G. (1989). Considérations sur l'emploi des langues devant les juridictions civiles, commerciales et du travail du premier degré. *Annales de Droit de Louvain*, p. 179.

Clotet i Miró (1994). La Carta europea de las lenguas regionales o minoritarias. *Revista de Instituciones Europeas*, 21(2), p. 529- 562.

Colom Pastor, B. (2002). La llengua catalana en l'Administració de Justícia de les Illes Balears. *Revista de Llengua i Dret*, 38, p. 19- 46.

Corretja Torrens, M. (2007). Projectió supraterritorial de la llengua catalana en el nou Estatut d'autonomia de Catalunya, *Revista de Llengua i Dret*, 47, pp. 247-264.

Dumbar, R. (2010). Article 7. Objectives and principles. A *Shaping language rights. Commentary on the European Charter for Regional or Minority Languages in light of the Committee of Experts' evaluation*, p. 185 i ss.

El Memorial de Greuges i el catalanisme polític. (1986). Barcelona: Edicions La Magrana-Institut Municipal d'Història de l'Ajuntament de Barcelona.

Estudis jurídics sobre la llei de política lingüística (1999). Barcelona: Institut d'Estudis Autònoms, Marcial Pons - Ediciones Jurídicas y Sociales, SA, Barcelona-Madrid.

Estudis sobre l'Autogovern de Catalunya (2003). Barcelona: Publicacions del Parlament de Catalunya.

De Puig, Ll. (1986). Informe provisional sobre la preparació d'un projecte de Carta europea de les llengües regionals i minoritàries. *Revista de Llengua i Dret*, 8, p. 79.

De Puig, Ll. (1991). Debat i elaboració de la Carta Europea de les Llengües. *Revista de Llengua i Dret*, 16, p. 153.

Delperée, F. (1990). Unité, dualité ou trinité de juridiction en Belgique?. *Revue française de Droit administratif*, 6(5), p.183-185.

Delperée, F. (1997). L'ús de les llengües a la justícia a Bèlgica. *L'administració de Justícia als Estats plurilingües*. Barcelona: Consejo General del Poder Judicial-Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, Generalitat de Catalunya *Studia Iuridica*, 15, p. 18.

Dret Lingüístic. Actes del Simposi sobre Dret Lingüístic. Barcelona: Escola d'Administració Pública de Catalunya.

Engbers, J. (2012). Article 10. Administrative authorities and public services, a *Shaping languages rights. Commentary on the European Charter for Regional or Minority languages in light of the Committee of Expert's evaluation*, Regional or Minority Languages n°9, Council of Europe Publishing, p.337-371.

Estudis sobre l'autogovern de Catalunya. Barcelona: Publicacions del Parlament de Catalunya, Testimonis Parlamentaris 14.

Etxebarria Guridi, J.F. (1999). El euskera en la administración de Justicia. *Revista Vasca de Administración Pública*, 53, p. 31-89.

Fayos Molet, A. (1998). Dossier sobre normalització lingüística en l'àmbit judicial. *Justiforum*, 9, p. 47-66.

Fernández, T.R. (1995). La normalización lingüística como problema constitucional. *Revista Española de Derecho Administrativo* 87, pp. 323- 332.

Fernández-Espinar, L.C. (1988). El alcance de la cooficialidad lingüística en el procedimiento administrativo y en la Administración de Justicia. *Revista Española de Derecho Administrativo*, 58, p. 287-297.

Ferrer Gironès, F. (1986). *La persecució política de la llengua catalana. Història de les mesures preses contra el seu ús des de la Nova Planta fins avui*. Barcelona: Edicions 62.

Ferrer Gironès, F. i Cruañas Tor, J. (1990). *Els drets lingüístics dels catalanoparlants*, Barcelona: Edicions 62.

Fossas, E. i Requejo, F. (1999). *Asimetría federal y Estado plurinacional. El debate sobre la acomodación de la diversidad en Canadá, Bélgica y España*, Madrid: Ed. Trotta.

Fossas, E. (2010). *Especial Sentència sobre l'Estatut*. *Revista Catalana de Dret Públic*.

Frencken, E. (1997). La llei belga pel que fa a l'ús de les llengües en l'àmbit judicial. A *L'administració de Justícia als Estats plurilingües*, Barcelona: Consejo General del Poder Judicial-Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, Iuridica 15.

Ferrer Gironès, F. (1986). *La persecució política de la llengua catalana. Història de les mesures preses contra el seu ús des de la Nova Planta fins avui*, Barcelona: Edicions 62.

García Roca, J. (2010). De las competencias en el Estatuto de Cataluña según la STC 31/2010, de 28 de junio: una primera lectura integradora. *El cronista del Estado Social y Democrático de Derecho*, 15, octubre de 2010, p. 58.

Gerpe Landín, M. i Cabellos Espiérrez, M.A. (2012). *Poder Judicial i Model de Estado*. Barcelona. Ed. Atelier.

Gimeno Lahoz, R. (2002). El 'plan piloto' de la Generalitat para el funcionamiento en catalán de los juzgados. *Revista del Poder Judicial* 65 (I), pp. 261-286.

Ginebra, J. (2006). *Llengua i política en el pensament d'Antoni Rovira i Virgili*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

González Casanova, J.A. (1974) *Federalisme i Autonomia a Catalunya (1868-1938)*. Barcelona: Curial Edicions.

Gosselin, F. (dir.), Dejemppe, B., Funck, B. i Meilleur, J.M. (2012). *La réforme de l'arrondissement judiciaire de Bruxelles. Première approche pratique*. Bruxelles: Ed. Larcier.

Gosselin, F. (2013). La réforme de l'arrondissement judiciaire de Bruxelles. A Sautois, J. i Uyttendaele, M. (dir.) (2013). *La sixième réforme de l'État (2012-2013). Tournant historique ou soubresaut ordinaire?* Anthemis, Limal.

Gonzalez Casanova, J.A. (1974). *Federalisme i Autonomia a Catalunya (1868-1938)*. Document de Cultura núm. 6. Barcelona: Curial.

Greuges contra la llengua catalana 2010-2013. Extrets de les dades aportades per la Generalitat de Catalunya per al 4t informe espanyol de seguiment de l'aplicació de la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries. Barcelona: Direcció General de Política Lingüística.

Gubin, E. (1979). Bruxelles au XIXe siècle: berceau d'un flamingantisme démocratique (1840-1873). *Crédit Communal de Belgique, Coll. Histoire Pro Civitate*, 56, pp. 26-27.

Hayoit de Termicourt, R. (1936). *L'emploi des langues en justice. Commentaire de la loi du 15 juin 1935*. Bruxelles: Maison Ferdinand Larcier, SA Editeurs.

Hannikainen, L. (2013). La autonomía en Finlandia: la autonomía territorial de las Islas Aland y la autonomía cultural del pueblo indígena Saami. *Revista d'Estudis Autonòmics i Federals*, 17, pp. 71-106.

Huyttens, E. (1830). *Discussions du Congrès National de Belgique 1830-1831*. Bruxelles: Société Typographique belge, Adolphe Wahole et Cie, 1844, Tome Premier, 10 novembre-31 décembre 1830, p. 667.

Informe sobre l'aplicació a l'Estat espanyol de la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries en relació amb la llengua catalana (2005). Barcelona: Observatori de la Llengua Catalana – Generalitat de Catalunya.

Informe de política lingüística 2015 (2015) Barcelona: Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat.

Jou Mirabent, LI. (1998). Els principis de llengua pròpia i llengües oficials en l'articulat de la Llei 1/1998 de 7 de gener de política lingüística. *Revista de Llengua i Dret*, 29, p. 7.

Jou Mirabent, LI. (1992). Àmbit jurídic i normalització lingüística. *Revista de Llengua i Dret*, 18, pp. 213-218.

Jou Mirabent, LI. (1992). La llengua catalana a la Llei Orgànica del Poder Judicial: la posició del Tribunal Constitucional. *Revista de Llengua i Dret* 17, pp. 53- 64.

Jou, LI. (2011). La sentència 31/2010, reinterpretada. Legislació lingüística, realitat social i política. *Revista d'Estudis Autonòmics i Federals*, 12, pp. 153-191.

Karmis, D. i Norman, W. (ed.) (2005). *Theories of federalism. A reader*, Palgrave MacMillan, p. 269.

Kovacs, P. (1993). La protection des langues des minorités ou la nouvelle approche de la protection des minorites? *RGDIP*, 97(2), p. 411.

Kymlicka, W. (2000). *Citizenship in Diverse Societies*, Oxford: Clarendon Press.

Kymlicka, W. (2003). *La política vernácula. Nacionalismo, multiculturalismo y ciudadanía*. Barcelona: Ed. Paidós.

Kymlicka, W. & Patten, A. (ed.) (2003). *Language rights and political theory*, Oxford University Press.

Lasagabaster, I. (2012); "Articles 15 to 17. Application of the Charter". A *Shaping Language rights. Commentary on the European Charter for Regional or Minority Languages in light of the Committee of Experts' evaluation*, cit. supra p. 517.

Lecucq, O. (2015). El régimen jurídico de las lenguas regionales en Francia y el problema de la ratificación de la Carta europea de las lenguas regionales y minoritarias: ¿Es necesario revisar la Constitución? *Revista Catalana de Dret Públic*, 51, p. 142-154.

Linz, J.J., Montero, J.R i Miley, T.J. (ed.) (2008). *Nación, Estado y lengua*, Obras Escogidas, vol. 2. Madrid: Centro de Estudios Políticos y Constitucionales.

Llibre blanc de la Justícia, Consell General del Poder Judicial, Madrid, 1997.

Llibre blanc de la Direcció General de Política Lingüística, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1983.

López Aguiler, J.F (1996). *La justicia y sus problemas en la Constitución. Justicia, Jueces y Fiscales en el Estado Social y Democrático de Derecho*, Madrid: Ed. Tecnos, Colección Temas Clave de la Constitución Española.

López Aguilar, J.F. (1997). Constitución, autonomía y hecho diferencial. El Estado autonómico y el 'hecho diferencial constitucionalmente relevante'. *Cuadernos de Derecho Público*, 2, pp. 25-74.

López Aguilar, J.F. (1998). *Estado autonómico y hechos diferenciales. Una aproximación al 'hecho diferencial' en el Estado compuesto de la Constitución de 1978: el caso de la autonomía canaria*. Madrid: Centro de Estudios Políticos y Constitucionales.

López Aguilar, J.F. (1992). Las competencias relativas a la administración de Justicia. En torno a la doctrina jurisprudencial sentada en las SSTC 50/1990 de 29 de marzo y 62/1990 de 30 de marzo". *Revista de Derecho Político*, 35, pp. 79-148.

López Basaguren, A. (1988). El pluralisme lingüístic dins l'Estat autònom. *Autonomies, Revista Catalana de Dret Públic*, 9, p. 43.

Lorca Navarrete, A.M. (1985). La administración de justicia y la utilización del idioma cooficial en la ley orgánica del Poder Judicial. *Revista Vasca de Administración Pública*, 13, pp. 287-292.

Mabille, X. *Histoire politique de la Belgique*, p.125.

Maroy, P. (1966). L'évolution de la législation linguistique belge. *Revue du droit public et de la science politique en France et à l'étranger*, pp. 449-501.

Martí Castell, J. (1991). *Processos de normalització lingüística: l'extensió d'ús social i la normativització*. Barcelona: Ed. Columna.

Mastromarino, A. (2015). Modificaciones constitucionales en Bélgica. La sixième réforme de l'État: un proceso en marcha. *Revista d'Estudis Autonòmics i Federals*, 22, p. 64.

Matas Dalmases, J. (1991). El model lingüístic dels partits polítics catalans en la redacció de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya de 1979. *Revista de Llengua i Dret*, 16, pp. 121-137.

Mean, A. (1989). *La Belgique de papa. 1970: le commencement de la fin*. Bruxelles : Hol-His, Politique i Histoire, CRISP, p. 27.

Milián Massana, A. (1981). Aproximación al régimen jurídico previsto para la lengua catalana en el Estatuto de Autonomía de Cataluña. *Revista de Administración Pública*, 94, pp. 317-334.

Milián Massana, A. (1983). Les llengües espanyoles diferents de la llengua castellana als Estatuts d'Autonomia. *Revista de Llengua i Dret*, 1, pp. 79-88.

Milián Massana, A. (1983). La ordenación estatutaria de las lenguas españolas. *Revista Vasca de Administración Pública*, 6, pp. 237-246.

Milián Massana, A. (1984). La regulación constitucional del multilingüismo. *Revista Española de Derecho Constitucional*, 10, pp. 123-154.

Milián Massana, A. (2000). *Público y privado en la normalización lingüística. Cuatro estudios sobre derechos lingüísticos*. Institut d'Estudis Autònoms de la Barcelona: Generalitat de Catalunya – Atelier Editorial.

Milián Massana, A. (2005). L'ordenació lingüística: estudi jurídic de vint-i-cinc anys de normalització lingüística del català a partir de l'article 3 de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya. Virtuts i dèficits d'aquest precepte. A *Vint-i-cinc anys d'Estatut d'autonomia de Catalunya: balanç i perspectives*, Barcelona: Col·lecció de l'Institut d'Estudis Autònoms de la Generalitat de Catalunya, 43, pp.321-359.

Milián Massana, A. (2011). "La llengua a la STC 31/2010". *Revista Catalana de Dret Públic. Especial sentència sobre l'Estatut*.

Miroir, A. (1990). La Belgique et ses clivages: contradictions structurelles et familles politiques. *Pouvoirs*, 54, p. 5.

Mooden, T. (1987). La situació jurídica de la població sueca de Finlàndia. *Revista Llengua i Dret*, 9.

Muro Bas, X. (1997). Los deberes lingüísticos y la proyección de la co-oficialidad lingüística sobre la distribución de competencias en la reciente jurisprudencia constitucional. *Revista Española de Derecho Constitucional*, 49.

Nieva Fenoll, J. (2009). La invocació directa de la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries als tribunals. *Revista de Llengua i Dret*, 52, pp. 183-204.

Ninyoles, R. (1976). *Bases per a una política lingüística democràtica a l'Estat espanyol*. València: Tres i Quatre.

Nogueira López, A. (2000). La regulación del pluralismo lingüístico. Otra lectura del marco constitucional de los derechos y deberes lingüísticos. *Revista Vasca de Administración Pública*, 58, pp. 279-298.

Ortega, R. (2016). *En defensa de la llengua. Discursos, manifestos i textos decisius en la història del català*. Barcelona: Angle Editorial.

Petschen Verdaguer, S. (1990). *Las minorías lingüísticas de Europa occidental: Documentos (1492-1989)*, vol. 2. Vitoria-Gasteiz: Ed. Parlamento Vasco, p. 583.

Pi i Margall, F. (1978). *La qüestió de Catalunya (Escrits i discursos)*. Barcelona, Altafulla: Biblioteca, Serie A.

Pizzorusso, A. (2000). El uso de la lengua como objeto de regulación jurídica. *Boletín Mexicano de Derecho Comparado*, 98, pp. 785-805.

Pla Boix, A. (2004). *El règim jurídic de les llengües a l'Administració de Justícia*. Barcelona: Institut d'Estudis Autònoms.

Pla Boix, A. (2005). El deber de conocimiento del castellano del artículo 3.1 de la Constitución. A García Herrera, M.A. (ed.). *Constitución y Democracia. 25 años de Constitución democrática en España*, Bilbao: Servicio Editorial de la Universidad del País Vasco, volum I, pp. 397-407.

Pla Boix, A. (2005). L'ordenació de la qüestió lingüística a Catalunya de 1892 a 1936: el procés de reconeixement de l'estatut d'oficialitat del català. *Revista de Llengua i Dret*, 43, pp. 179-211.

Pla Boix, A. (2006). La valoració del coneixement de la llengua autonòmica cooficial en la provisió de places judicials: estat de la qüestió. Comentari a la STC 253/2005 de 10 d'octubre. *Revista Jurídica de Catalunya*, 55, pp. 123-150.

Pla Boix, A. (2006). La llengua catalana al nou Estatut d'autonomia de Catalunya. *Revista d'Estudis Autònoms i Federals*, 3, p. 259-294.

Pla Boix, A. (2006). La llengua al nou Estatut: avenços i renúncies. *Addenda, Informació lingüística de l'àmbit jurídic i judicial de les comarques de Girona*, 12.

Pla Boix, A. (2007). El perfil lingüístic del personal al servei de l'Administració de Justícia. Comentari a la STC 270/2006, de 13 de setembre. *Revista Jurídica de Catalunya*, pp. 151-167.

Pla Boix, A. (2010). La protecció del plurilingüisme a nivell estatal: Espanya i el model helvètic en l'escenari del dret comparat. *Revista d'Estudis Autònoms i Federals*, 10, pp. 162-206

Pla Boix, A. (2010). El régimen lingüístico de los nuevos Estatutos de Autonomía. A Castellà J.M. i Grammond, S. *Diversidad, derechos fundamentales y federalismo. Un diálogo entre Canadá y España*. Barcelona: Ed. Atelier, pp. 91-112

Pla Boix, A. (2011). La llengua a la STC 31/2010, de 28 de juny. *Revista Catalana de Dret Públic. Especial Sentència sobre l'Estatut d'autonomia de Catalunya*.

Pla Boix, A. (2012). Article 9. Judicial authorities. A *Shaping language rights. Commentary on the European Charter for Regional or Minority Languages in light of the Committee of Experts' evaluation*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, pp. 301-336.

Pla Boix, A. (2016). Un modelo en derecho comparado: el régimen lingüístico belga en el ámbito judicial. *Revista Vasca de Administración Pública*, 106, pp. 109-150.

Prat de la Riba, E. (1974). *Prat de la Riba, propulsor de la llengua i la cultura (articles i parlaments)*, Barcelona: Ed. Selecta.

Pons Parera, E. (2006). "Estatuto jurídico de las lenguas en Cataluña". A Pérez, J.M. (coord). *Estudios sobre el estatuto jurídico de las lenguas en España*. Barcelona: Ed. Atelier.

Pons Parera, E. i Pla Boix, A. (2007). La llengua en el procés de reforma de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya (2004-2006). *Revista de Llengua i Dret*, 47, p. 183.

Pons Parera, E. (2011). Els efectes de la STC 31/2010, de 28 de juny, sobre el règim lingüístic de l'Estatut d'autonomia de Catalunya. *Revista d'Estudis Autònoms i Federals*, 12, pp. 120-152.

Pons, Eva (2015). *L'oficialitat lingüística. Declaracions constitucionals i implicacions jurídiques i practiques*. Barcelona: Biblioteca Tècnica de Política Lingüística, Generalitat de Catalunya, Barcelona.

Paris Domènech, N. (1994). *La conflictivitat competencial. Normalització lingüística*. Barcelona: Institut d'Estudis Autònoms, Generalitat de Catalunya.

Pérez Francesch, J.LI. (1993). El marco constitucional del pluralismo. Especial consideración del plurilingüismo. *Cuadernos de la Cátedra Fadrique Furió Cerol*, 3, Departamento de Derecho Constitucional, Universidad de Valencia, pp. 29-35.

Pi Margall, F. (1978). *La qüestió de Catalunya. Escrits i discursos*. Biblioteca Serie A, núm. 2. Barcelona: Ed. Alta Fulla.

Pla General de Normalització Lingüística (1995). Barcelona: Generalitat de Catalunya.

Pou Pujolràs, A. (1998). Una aproximació al règim lingüístic de l'Administració de Justícia a Catalunya. *Justiforum*, 9, pp. 27-45.

Pou i Pujolràs, A. (2007). El català a l'Administració de Justícia i el nou Estatut. *Revista de Llengua i Dret*, 48, pp. 133-186.

Prat de la Riba, E. (1974). *Prat de la Riba, propulsor de la llengua i la cultura. Articles i parlaments*. Barcelona: Biblioteca Selecta.

Prieto de Pedro, J. (1990) Libertades lingüísticas, doble oficialidad e igualdad en la jurisprudencia. *Revista de Llengua i Dret*, 14, p. 5.

Prieto de Pedro, J. (1991). *Lenguas, lenguaje y derecho*. Cuadernos Civitas, Servicio de publicaciones de la Universidad Nacional de Educación a Distancia y Ed. Civitas.

Prieto de Pedro, J. (1992). Unidad y pluralismo cultural en el Estado autonómico. *Revista Documentación Administrativa*, 232-233, pp. 33-56.

Puig Brugada, P. (1992). L'ús del català a l'Administració de Justícia. Comentari a la STC 56/1990 de 29 de març. *Revista de Llengua i Dret*, 17, p. 65.

Puig Salellas, J.M. (1986). La doble oficialitat lingüística del Tribunal Constitucional. *Revista de Llengua i Dret*, 8, p. 105.

Puig Salellas, J.M. (1990). Conceptes bàsics de la doble oficialitat. *Revista de Llengua i Dret*, 14, p. 27.

Requejo, F. (2002). *Democracia y pluralismo nacional*. Barcelona: Ed. Ariel Ciencia Política.

Requejo, F. (2005). *Pluralisme i autogovern al món. Per una democràcies de qualitat*. Vic: Eumo Editorial, Universitat de Vic.

Ridao i Martín, J. (2009). El règim juridicolingüístic al nou Estatut. Principis i àmbits. *Revista de Llengua i Dret*, 52, pp. 371-390.

Rodríguez-Aguilera, C. (1983). La lengua catalana en la Administración de Justicia, *Revista Jurídica de Catalunya*, 3, pp. 127-142.

Rovira i Virgili, A. (1910). L'imposició de la llengua. *El Poble Català*, VII, 1795, de 30 de gener de 1910.

Rovira i Virgili, A. (1911). La llengua catalana. *L'Esquella de la Torratxa*, any XXXIII, 1682, de 24 de març de 1911.

Rovira i Virgili, A. (1982). *Nacionalisme i federalisme*. Barcelona: Edicions 62 – La Caixa.

Rovira i Virgili, A. (1983). *Resum d'història del catalanisme*. Barcelona: Biblioteca dels Clàssics del Nacionalisme Català. Edicions La Magrana-Diputació de Barcelona.

Rubio Llorente, F. (1989). El bloque de constitucionalidad. *Revista Española de Derecho Constitucional*, 27, p. 25.

Ruiz Vieytez, E. (2012). Article 1 Definitions. A *Shaping language rights. Commentary on the European Charter for Regional or Minority Languages in light of the Committee of Experts' evaluation*, cit. supra, p. 39.

Saleilles, R (1905). Rapport présenté à la Commission d'organisation sur l'utilité, le but et le programme du Congrès. A *Congrès Internationale de Droit Comparé tenu à Paris du 31 juillet au 4 août 1900. Procès-verbaux des séances et documents*. Paris: Librairie générale de droit et de jurisprudence, vol.1, p. 9.

Sánchez Rubio, A. (2004). La interpretación en el derecho: in claris non fit interpretatio. *Anuario de la Facultad de Derecho*, XXII, pp. 417-35.

Schmitt, N. (1992). Les structures institutionnelles de la Suisse : une tradition d'authenticité. A *Fédéralisme : état et perspectives*. Bratislava : Asssemblée des Regions d'Europe.

Segura Ginard, Ll. J. (1990). Deu anys de doble oficialitat lingüística a Catalunya. *Autonomies, Revista catalana de dret públic*, 12, p.127.

Siguan, M. (1995). *L'Europa de les llengües*. Barcelona: Edicions 62, pp. 59-60.

Sobrequés, J. i Riera, S. *L'Estatut d'Autonomia de Catalunya 1979*. Barcelona: Edicions 62, volum III, pp.680, 1199 i 1200.

Sobrequés Callicó, J.(ed.) (1997). *Història contemporània de Catalunya*, vol. I. Barcelona: Columna Assaig.

Solé Durany, R. (1996). El concepte de llengua pròpia en el Dret i en la normalització de l'idioma a Catalunya. *Revista de Llengua i Dret*, 26, pp. 95-118.

Solozabal Echavarria, J.J. (1999). El régimen constitucional del bilingüismo. La cooficialidad lingüística como garantía institucional. *Revista Española de Derecho Constitucional*, 55, gener-abril 1999, pp. 11-41.

Soriano Díaz, R.L. (1999). Política lingüística y derechos lingüísticos. *Revista de Llengua i Dret*, 32, desembre de 1999, pp. 115-125.

Sartori, G. (1999). Comparación y método comparativo. A Sartori, G. i Molino, L. *La comparación en las ciencias sociales*. Madrid: Ed. Alianza.

The European Charter for Regional or Minority Languages: Legal Challenges and Opportunities (2008). Strasbourg: Council of Europe Publishing.

Tierney, S. (2004). *Constitutional Law and National Pluralism*. Oxford: Oxford University Press.

Tolivar Alas, L. (1987). *Las libertades lingüísticas*. Madrid: Ed. Instituto Nacional de Administración Pública.

Toniatti, R. (2000). Los derechos del pluralismo cultural en la nueva Europa. *Revista Vasca de Administración Pública*, 58 (II), pp. 17-47.

Tomàs y Valiente, F. (1995). Uniformidad y diversidad en las Comunidades Autónomas, en la legislación estatal y en la doctrina del Tribunal Constitucional. A *Uniformidad o diversidad de las Comunidades Autónomas*. Barcelona: Institut d'Estudis Autonòmics, p. 34.

Tierney, S. (2004). Reflections on the Evolution of Language Rights. A Braën, A., Foucher, P. I Le Bouthillier, Y. (ed.). *Languages, Constitutionalism and Minorities*, Ottawa: LexisNexis, Butterworths, p. 4.

Tierney, S. (2004). *Constitutional Law and National Pluralism*. Oxford: Oxford University Press.

Tornos Mas, J. (2010). El Estatuto de Autonomía de Cataluña y el Estado Autonómico tras la sentencia del Tribunal Constitucional 31/2010. *El cronista del Estado Social y Democrático de Derecho*, 15, octubre de 2010, p. 22.

Triadú i Vila-Abadal, J. (2002). Perspectiva constitucional i Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries. *Revista de Llengua i Dret*, 37, pp. 129-151.

Urrutia Libarona, I. (1999). El régimen jurídico del paisaje lingüístico de Euskal Herria. *Revista Vasca de Administración Pública*, 54, pp. 357-404.

Urrutia Libarona, I. (2012). Article 13. Economic and social life. A *Shaping languages rights. Commentary on the European Charter for Regional or Minority languages in light of the Committee of Expert's evaluation*, Regional or Minority Languages nº9, Council of Europe Publishing, pp.445-484.

Vacca, A. (2010). Una aproximació comparativa als tractats del Consell d'Europa i al marc de la Unió Europea pel que fa a la protecció de les llengües minoritàries. *Revista Llengua i Dret*, 53, pp. 111-136.

Vallverdú, F. (1979). *Normalització lingüística a Catalunya*. Barcelona: Editorial Laia.

Vergés Cadanet, R. (1997). La cooficialitat lingüística des del punt de vista Competencial. A *Autonomia i Justícia a Catalunya, IV Seminari organitzat pel Consell Consultiu de la Generalitat de Catalunya, el Consell General del Poder Judicial i Tribunal Superior de Justícia de Catalunya*. Barcelona: Ed. Consell Consultiu.

Vernet, J. (coord.) (2003). *Dret lingüístic*. Valls: Ed. Cossetània.

Vernet Llobet, J. (1996). Planificación lingüística en las Administraciones Públicas del Estado. En especial, Administración periférica y de Justicia. *Revista Vasca de Administración Pública*, 44 (II), pp. 77-99.

Vernet Llobet, J. (1999). Los principios de mérito y capacidad en la provisión de plazas de magistrados, jueces, fiscales y personal al servicio de la Administración de Justicia en las comunidades autónomas con doble oficialidad lingüística. *Cuadernos de derecho judicial*, 3, p. 273.

Vernet Llobet, J. (1999). Los principios de mérito y capacidad en la provisión de plazas de magistrados, jueces, fiscales y personal al servicio de la Administración de Justicia en las Comunidades Autónomas con doble oficialidad lingüística. A *La Administración de Justicia en un Estado plurilingüe*. Madrid: Consejo General del Poder Judicial, pp. 270-324.

Vernet, J. i Pla, A. (2004). La llengua catalana i un nou Estatut d'autonomia per a Catalunya. *Revista Llengua i Dret*, 41, p. 141.

Vernet Llobet, J. (2005). Elements diferents i identitat nacional. A *Vint-i-cinc anys d'Estatut d'autonomia de Catalunya*. Barcelona: Col·lecció de l'Institut d'Estudis Autonòmics de la Generalitat de Catalunya, 43, pp.361-387.

Vernet i Llobet, J. (2005). Fet diferencial i règim jurídic de la llengua catalana, a DDAA *Vint-i-cinc anys d'Estatut 1979-2004*, Generalitat de Catalunya, Barcelona, pp. 143-156.

Vintró, J. (2010). *Revista Catalana de Dret Públic. Especial Sentència sobre l'Estatut* consultable en línea.

Viver Pi-Sunyer, C. (2005). En defensa dels Estatuts d'autonomia com a normes jurídiques delimitadores de competències. Contribució a una polèmica juridicoconstitucional. *Revista d'Estudis Autonòmics i Federals*, 1, pp. 97-130.

Viver Pi-Sunyer, C. (2011). El Tribunal Constitucional, ¿"Sempre, no més... i indiscutible?" La funció constitucional dels Estatuts en l'àmbit de la distribució de competències segons la STC 31/2010. *Revista d'Estudis Autonòmics i Federals*, 12, pp. 363-402.

Viver Pi-Sunyer, C. i Grau Creus, M. (2013). La contribució del Parlament al procés de consolidació i desenvolupament de l'autogovern de Catalunya i a la defensa de la seva identitat nacional, *Revista d'Estudis Autonòmics i Federals*, 18, pp. 88-125.

Woehrling, J.M. (2010). Introduction. A *Shaping language rights. Commentary on the European Charter for Regional or Minority Languages in light of the Committee of Experts' evaluation*, Strasbourg: Council of Europe Publishing, p.23.

Woehrling, J.M.; "Problems raised by the use of regional or minority languages before public and judicial authorities". A *International Conference of the European Charter for Regional or Minority Languages*, Regional or Minority Languages nº 1, Council of Europe Publishing, 1998, p. 25.

Xiol Ríos, J.A. (2011). La STC sobre el EAC. Los derechos lingüísticos, a Álvarez Conde, E. i Rosado Villaverde, C. (dir.), Sanjuán Andrés, F.J.(coord.); *Estudios sobre la sentencia 31/2010, de 28 de junio, del Tribunal Constitucional sobre el Estatuto de Autonomía de Cataluña*. Madrid: Instituto de Derecho Público, pp. 161-196.

Zabaleta Apaolaza, E. (2015). Principios constitucionales sobre las lenguas en Francia. *Revista de Llengua i Dret*, 63, pp.92-112.

Zagrebelsky, G. (2008). *Principios y votos. El Tribunal Constitucional y la política*. Madrid: Ed. Minima Trotta, p. 11.